

ULICE GOSTYNINA

**ULICE
GOSTYNINA
z historią w tle**

ULICE GOSTYNINA z historią w tle

---

pod redakcją
dr Barbary Konarskiej-Pabiniak

GOSTYNIN 2020

KOMITET REDAKCYJNY

mgr Jolanta Bigus

dr Barbara Konarska-Pabiniak

mgr Marek Osmałek

dr Elżbieta Szubska-Bieroń

KONSULTACJA REDAKCYJNA

Jan B. Nycek

Publikacja ukazała się przy wsparciu finansowym gostynińskich firm i osób prywatnych. Są to: Bank Spółdzielczy, Budrox Przedsiębiorstwo Budownictwa Ogólnego i Zagospodarowania Terenów Zielonych, Drukarnia Szmydt, Dubimex Zakład Przetwórstwa Mięsa, Hydropol Paweł Żółtowski, Kwiaciarnia Marek Sierakowski, Przedsiębiorstwo Robót Drogowo-Budowlanych, SGB Posadzki Przemysłowe Zdzisław Kietek, Krzysztof Sobaszek, Marcin Cezary Syska, Usługi Pogrzebowe Wiesław Owsik

Komitet redakcyjny serdecznie dziękuje Wszystkim Państwu za udostępnienie posiadanych materiałów fotograficznych i tekstowych oraz podzielenie się wiedzą niezbędną do opracowania niniejszej publikacji

Na okładce

Ratusz Gostynina z 1824 r. w południowej pierzei Rynku.

Akwarela Tadeusza Osińskiego

Wydawca:

Gostynińskie Towarzystwo Kulturalno-Naukowe

Wydanie II

Skład i łamanie:

Anna Jabłońska

Druk:

Drukarnia Szmydt

ul. Płocka 38B, 09-500 Gostynin

biuro@drukarniaszmydt.com

ISBN 978-83-955144-5-6

Zamysł wydania książki opisującej gostynińskie ulice w ich historycznym aspekcie zrodził się w Gostynińskim Towarzystwie Kulturalno-Naukowym przed kilku laty. Jednak dotarcie do źródeł takich, jak: archiwalia, akty notarialne, korespondencja, opracowania monograficzne czy informacje mieszkańców, nie było łatwe. Trwały też rozważania nad metodologią pracy. Ostatecznie przyjęto, że ulice pokazane zostaną w układzie alfabetycznym.

Gostynin usytuowany jest równoleżnikowo na powierzchni 731 ha w części zabudowanej oraz zurbanizowanej, liczy niewiele poniżej 18 tys. mieszkańców i ma łącznie 120 ulic, w tym dwa ronda i 67 uliczek na dziewięciu osiedlach. Każda ulica posiada określoną kategorię zgodnie z podziałem na drogi krajowe, powiatowe i gminne oraz nazewnictwo, które jest odzwierciedleniem historycznych dziejów miasta. Nie zachowały się nazwy z czasów pruskich z lat 1793–1806 ani z czasów zaboru rosyjskiego. Jedynie na planie Gostynina z 1895 r. zaznaczone są ważniejsze obiekty w języku rosyjskim. Spośród typowych polskich nazw długo funkcjonowały: Rynek, Toruńska, Zamkowa, Zakościelna, Krawiecka, Stodólna, Smolary, Warszawska, Trakt Gąbiński, Szosa Płocka, Strzelecka, Szosa Kutnowska, Wesoła, Żychlińska, Długa, Poprzeczna. Wiele z nich istnieje nadal. Po odzyskaniu niepodległości ulicom nadawano patronów zasłużonych dla kraju czy ważniejszych organizacji, i tak m.in. ulica Wesoła otrzymała nazwę Polskiej Organizacji Wojskowej, a dla Poprzecznej wybrano Bronisława Pierackiego, ulicę Płocką przemianowano na Józefa Piłsudskiego. Polskie nazwy zaczęły znikać w okresie okupacji niemieckiej. Niemcy zacierali wszelką polską symbolikę, wprowadzając na tablice swoich bohaterów. Ulica Stodólna otrzymała nazwę Strasse des 16 Septembers dla upamiętnienia wkroczenia wojsk niemieckich do Gostynina właśnie tą ulicą i tego dnia. Hitlerowcy tworzyli też kalki wyrazowe, np. ulicę Polną przetłumaczono na Ackerstrasse (Acker – pole), a prowadząca do dworca kolejowego została Bahnhofstrasse.

W późniejszym czasie swoje piętno w nazewnictwie odcisnął stalinizm i komunizm. W początkowym okresie Polski Ludowej, zgodnie z sytuacją polityczną, nastąpiła pierwsza eliminacja nazw, które nie odpowiadały nowym władzom i za patronów ulic wybierano osoby słuszne dla PRL i Związku Radzieckiego. I tak, pojawiła się ulica Józefa Stalina, Konstantego Rokossowskiego, Bolesława Bieruta, Karola Świerczewskiego. Po śmierci Józefa Stalina zniknął Stalin i Rokossowski, ale przybył Julian Marchlewski, Marian Buczek, Feliks Dzierżyński. Przybliżenie postaci komunistycznych w książce nie miało na celu ich popularyzowanie, lecz pokazanie jak przemyślnie te osoby dobierano.

Kolejna wymiana nazw nastąpiła po roku 1990 wraz ze zmianą ustroju. Nie ma już osób kontrowersyjnych, w ich miejsce jest ulica Jana Pawła II, Jerzego Popiełuszki, 3 Maja, Armii Krajowej czy Legionów Polskich. Nowe ulice na osiedlach otrzymały za patronów osoby zasłużone dla miasta i kraju, wydarzenia historyczne, instytucje, organizacje lub wprowadzono nazwy zwyczajowe, kierunkowe czy przyrodnicze.

W oparciu o ustawę dekomunizacyjną z dnia 1 kwietnia 2016 r. Wojewoda Mazowiecki wydał zarządzenie obligujące Burmistrza do zmiany nazw ulic, których patroni utrwalali komunizm. Na tej podstawie ulicę Władysława Figielskiego zamieniono na Zygmunta Kostkiewicza, Leona Rewekanta na Karola Mikulskiego. Nie zmieniono nazwy ulicy 18 Stycznia, gdyż nie zgodzili się na to jej mieszkańcy. Ulicę Janka Krasickiego dopiero uchwałą Rady Miejskiej z grudnia 2019 r. zmieniono na Ignacego Krasickiego, choć takiej nazwy nieformalnie używano już wcześniej.

W niniejszej pracy pod opisem każdej ulicy znajduje się krótki biogram lub odnośnik informacyjny. Przy ulicach pokazane zostały również obiekty mające najciekawszą historię i architekturę, a przy tym ludzie związani z tymi obiektami z racji ich posiadania lub zamieszkania. Dla niektórych budynków zdołano ustalić rok ich budowy i pierwszych właścicieli. W wielu przypadkach, zwłaszcza od przejmowania nieruchomości przez Skarb Państwa po 1945 r., jest to dziś niemożliwe. Problemem stało się również obowiązujące od 2018 r. RODO. Nowe przepisy utrudniły znacznie wgląd do ksiąg wieczystych, które są nieocenionym źródłem wiedzy.

Książka składa się z czterech części. Pierwsza – omawia rozwój przestrzenny Gostynina, jaki dokonywał się przez wieki. Do tego rozdziału dołączone są najstarsze plany Gostynina ze zbiorów Archiwum Głównego Akt Dawnych w Warszawie wykonane przez pruskich geometrów. Druga część książki prezentuje ulice Gostynina, z naciskiem na ich historię, zilustrowane starą ikonografią. Trzecia część – opisuje gostynińskie osiedla mieszkaniowe uzupełnione współczesną fotografią, a czwarta – to kalendarium ważnych wydarzeń historycznych w Gostyninie w ciągu jedenastu wieków. Całość zamyka bibliografia, indeks ulic oraz spis treści.

Obecna edycja jest szóstą książką wydaną przez Gostynińskie Towarzystwo Kulturalno-Naukowe, stanowiącą kontynuację badań dotyczących dziejów Gostynina i regionu prowadzonych przez jego członków. Jestem przekonana, że nasza kolejna pozycja wydawnicza wzbudzi zainteresowanie mieszkańców Gostynina oraz osób z Gostyninem związanych, ponieważ każdy z nich znajdzie tutaj cząstkę swego życia.

dr Barbara Konarska-Pabiniak
prezes Gostynińskiego Towarzystwa Kulturalno-Naukowego

Elżbieta Szubska-Bieroń

GRÓD OSADA MIASTO ROZWÓJ PRZESTRZENNY GOSTYNINA OD XI DO XXI WIEKU

POCZĄTKI OSADNICTWA

Ziemia gostynińska związana była od czasów wczesnopiastowskich z Mazowiszem i stanowiła jego pograniczną część z Kujawami. Jej obszar obejmował dorzecze Skrwy Lewej, teren lewego brzegu Wisły od Dobrzykowa po Brwilno, od Gąbina na zachód, po dolny bieg Bzury na wschodzie. Prawdopodobnie ludzie zamieszkiwali ten teren już w późnym paleolicie¹. Prowadzone badania archeologiczne ustaliły, że najstarsze ślady osadnicze w Gostyninie pochodzą z wczesnego średniowiecza (VI/VII w.). Zlokalizowane zostały one na piaszczystym wzgórzu, oddalonym 800 m na południowy zachód od obecnego centrum². Natomiast pierwszy gród utworzono na morenowym wzgórzu, na lewym brzegu Skrwy Lewej, pomiędzy jeziorami Kocioł i Czarne³, 1,5 km na północny zachód od współczesnego Rynku. Został rozbudowany około 1240 r. i istniał do połowy XIV w. Powstał z inicjatywy księcia Konrada I Mazowieckiego (1187 lub 1188–1247)⁴ jako jedna z wielu budowli obronnych. Spełniał ważną rolę strategiczną w zachodniej części jego księstwa. Gród, którym zarządzał w imieniu księcia kasztelan⁵, połączono

1 M. Danielska, *Gminny program opieki nad zabytkami miasta Gostynina na lata 2019-2022*, Gostynin 2019, s. 31.

2 A. Wójcik, M. Pajor, *Ziemia powiatu gostynińskiego w pradziejach*, w: *Dzieje Gostynina od XI do XXI wieku*. Pod red. B. Konarskiej-Pabiniak, Gostynin 2010, s. 49.

3 L. Gajewski, I. Górka, L. Paderewska, J. Pyrgała, W. Szymański, *Grodziiska Mazowsza i Podlasia*, Wrocław 1976, s. 47; K. Pacuski, *Dzieje Gostynina do 1462 roku na tle dziejów Mazowsza płockiego i rawskiego*, w: *Dzieje Gostynina od XI do XXI wieku*. Pod red. B. Konarskiej-Pabiniak, Gostynin 2010, s. 83.

4 W następstwie podziałów dzielnicowych po śmierci Bolesława Krzywoustego (1138 r.) wśród jego synów, ziemia gostynińska znalazła się w posiadaniu najpierw syna Bolesława IV Kędzierzawego, który przekazał dzielnicę bratu Kazimierzowi Sprawiedliwemu, a ten swojemu synowi Konradowi I Mazowieckiemu. Był on księciem Mazowsza i Kujaw, zapoczątkował młodszą linię Piastów mazowieckich, zob. W. Sienkiewicz, E. Olczak, *Dzieje Polski – atlas ilustrowany*, Warszawa 2007, s. 33–38.

5 Kiedy została utworzona pierwsza kasztelania gostynińska i jak duża była trudno jednoznacznie ustalić ze względu na brak materiałów źródłowych. Badacz ks. Tadeusz Żebrowski pisał, iż kasztelania gostynińska odnotowana była podczas reorganizacji Kościoła polskiego przez legata Idziego w 1124 r., kiedy to została włączona wraz z kościołem św. Jakuba do Płocka, w: T. Żebrowski, *Kościół (X–XIII w.)*, w: *Dzieje Mazowsza*. Pod red. H. Samsonowicza, Pułtusk 2006, t. I, s. 163. Andrzej Urbaniak twierdził, że powstała ona w 1313 r., w: A. Urbaniak, *W środku Polski. Powiaty: gostyniński, kutnowski, łęczycki i łowicki*, „Rocznik Gostyniński” 2007, t. I, s. 11.

siodłem z położonym niżej podgrodzem⁶, gdzie mieszkali kupcy i rzemieślnicy. Stanowił ośrodek życia lokalnego i dawał gostynianom schronienie w razie niebezpieczeństwa. Pożywienie dla mieszkańców zapewniały jeziora i lasy, a okoliczne rozległe łąki paszę dla koni i bydła. W podgrodziu po 1234 r. zbudowano kościół pw. św. Jakuba Apostoła, stanowiący pierwotną siedzibę parafii gostynińskiej⁷. Wzgórze, na którym posadowiono niewielki drewniano-ziemny gród, oddziały od okolicznych wzniesień głębokie wąwozy, strzegły lasy, a liczne bagna i rozlewiska zapewniały dobre obwarowanie. Wzniesienie było podsypane i sztucznie uregulowane w formie ściętego stożka, dodatkowo wzmocnione izbicami, czyli drewnianymi skrzyniami wypełnionymi ziemią⁸ oraz wałem obronnym na szczycie. Na silną pozycję tak wybudowanej warowni wpływ miał biegnący tu ważny szlak handlowy z Rusi Kijowskiej do portów nadbałtyckich oraz wytyczony w tym czasie lokalny trakt do przeprawy na Wiśle w Płocku.

W okresie rozbicia dzielnicowego (1138–1320), leżący na pograniczu Mazowsza i Kujaw gród był często obiektem sporów i bratobójczych walk⁹. W czasie wyprawy ruskiej, wiosną 1286 r. został zdobyty przez Konrada II czerskiego, a następnie spalony. Zrabowano jego wyposażenie, a spośród załogi i mieszkańców podgrodzia wzięto do niewoli jeńców¹⁰. Upadek grodu był tymczasowy. W 1300 r. był na tyle dobrze przygotowany do obrony, że wstrzymał oblężenie Wacława II króla Czech i Polski niszczącego ziemie polskie, a w 1326 r. batalię Władysława Łokietka atakującego wówczas Mazowsze płockie w celu przejścia go w lenno.

Ponowny rozwój ziemi gostynińskiej nastąpił za czasów panowania na Mazowszu księcia płockiego Siemowita III Trojdena (1320–1381), który jako pierwszy użył w 1352 r. również tytułu księcia gostynińskiego. On i jego następcy w czasie swoich rządów starali się powiększyć domenę książęcą poprzez zakup osad w sąsiednich majątkach oraz lokację nowych miast i wsi. Prowadzili przy tym intensywną działalność gospodarczą w oparciu o reformy zapoczątkowane przez Kazimierza Wielkiego¹¹. Siemowit III uważał, że rozbudowa dawnego grodziska będzie niemożliwa z powodu niekorzystnej topografii terenu, gdyż liczne wąwozy otaczające wzgórze,

6 Obecnie teren cmentarza parafialnego w Gostyninie, dop. autorki.

7 K. Pacuski, *Możnowładztwo i rycerstwo ziemi gostynińskiej w XIV i XV wieku*, Warszawa 2009, s. 350.

8 B. Konarska-Pabiniak, *Tradycja Mazowsza. Powiat Gostyniński. Przewodnik subiektywny*, Warszawa 2013, s. 29–30.

9 W wyniku dziedziczenia Gostynin rządzony był kolejno przez: Bolesława II (1294–1313), Siemowita II (1313–1345), Bolesława III (1345–1351), Siemowita III Trojdena (1351–1381), Siemowita IV (1381–1426), księżnę Aleksandrę (1426–1434), Siemowita V (1434–1442), Władysława I (1442–1455), Siemowita VI (1459–1461), Władysława II (1461–1462).

10 A. Janecka, Konrad II czerski, praca magisterska napisana pod kierunkiem prof. dr. hab. S.M. Zajączkowskiego, Uniwersytet Łódzki, Wydział Historyczny, 1994, s. 31; B. Włodarski, *Polska i Ruś 1194–1340*, Warszawa 1966, s. 200.

11 Za czasów Siemowita III i Siemowita IV nastąpił rozwój całej ziemi gostynińskiej, prawa miejskie otrzymało w 1386 r. pobliskie prywatne miasto Kutno, wzmiankowane były osady: Strzelce (1380) jako miejsce polowań książęcych, łąck (1371), Skrzany (1380), Mysłownia (1380), Sokotów (1398), zob. H. Samsonowicz, A. Supruniuk, *Dzieje polityczne (połowa XIV-początek XVI w.)*, w: *Dzieje Mazowsza*, t. I. Pod red. H. Samsonowicza, Pułtusk 2006, s. 310, 324–325.

stanowiły barierę osadniczą. Książę wyszedł z inicjatywą posadowienia nowej murowanej warowni w miejscu przewężenia płynącej rynną polodowcową rzeki Skrwy Lewej, kilkaset metrów na południowy zachód od dotychczasowego grodu. Znajdujący się na brzegu rzeki wał ozowy sztucznie podwyższono, tworząc w ten sposób niewielki półwysep, otoczony z trzech stron przez zbiorniki wodne oraz lasy, o dobrych warunkach obronnych. Budowę warowni rozpoczęto po 1370 r. od wznieszenia kwadratowej wieży mieszkalno-obronnej¹². Wokół powstała fosa o szerokości około 20 m. Nowo wznoszony obiekt określono jako *Novum Castrum* – nowy gród¹³. Inwestycję dokończył syn Trojdena – książę mazowiecki Siemowit IV.

Na przełomie XIV i XV w. wznosił on w tym miejscu założenie obronne na planie czworoboku, oszarpowane na narożach, o wymiarach 37,5 x 27,2 m. Wewnątrz założenia, w narożu północno-wschodnim, wzniesiono kwadratową basztę o długości boku 7,3 m (faza I). We wschodnim murze umieszczono wjazd do zamku (faza II). Z kolei wzniesiony został budynek bramny, wysunięty przed lico muru wschodniego (faza III) i północny mieszkalny budynek zamku (tzw. curia maior), którego mur zewnętrzny stanowił jednocześnie północną kurtynę zamku¹⁴.

Wieża warowna, a następnie dostawiane do niej na przełomie XIV i XV w. w trwałym materiale budowlanym obiekty, utworzyły z czasem gotycki zamek obronny. Pełnił on także rolę ośrodka władzy i administracji książęcej. Uzupełnił system rezydencjonalno-fortyfikacyjny władców mazowieckich. W 1414 i 1419 r. goszczono w nim króla Władysława II Jagiełłę. Sam książę Siemowit IV często przebywał w gostyńskim zamku, gdzie też zmarł w 1426 r.¹⁵ Jego następca, Siemowit V, rozbudowywał obiekt, zwiększając głównie jego funkcje reprezentacyjno-mieszkalne. Prawdopodobnie do połowy XV wieku, od strony północnej wzgórza zamkowego, na prawym brzegu Skrwy, za fosą powstał umocniony przygródek, tzw. zamek dolny¹⁶. Mieściły się w nim budynki dla służby oraz zabudowania gospodarcze, magazyny i stajnie. Tutaj też przeniosło się osadnictwo spod grodziska. Przebudowywany później kilkakrotnie przez starostów grodowych gostyński zamek zmieniał wygląd i funkcję, nabrał ostatecznie charakteru renesansowej rezydencji¹⁷.

12 Samsonowicz, Supruniuk, *Dzieje polityczne...* op. cit., s. 274.

13 Pacuski, *Dzieje Gostynina do 1462 roku...* op. cit., s. 101.

14 P. Nowogórski, *Mit odbudowy zamku w Gostyninie*, „Nasze Korzenie” 2013, nr 5, s. 14.

15 J. Pietrzak, *Zamek w Gostyninie. Dzieje budowlane w świetle przekazów archiwalnych*, „Rocznik Gostyński” 2012, t. III, s. 22.

16 M. Chudzyński, *Prawda i legenda o zamku gostyńskim. Car Wasyl Szuski więźniem gostyńskiego zamku (1611–1612)*, Płock-Gostynin 2007, s. 23.

17 Spis inwentarza za czasów ówczesnego starosty Krzysztofa Szydłowieckiego podczas kontroli majątku i dochodowości w 1564 r. wskazywał na istnienie 36 komnat, zwodzonego na łańcuchach mostu, izby w bramach i kołowrotu na wieży, ogrodu, hodowlanego stawu i winnic na przyległych wzgórzach. Na zamku niskim opisywano istniejącą tu kaplicę, skład broni w baszcie, a także barcie, pastewnik na 40 konie. Do zamku należał folwark Rataje oraz wieś Kozice i Rataje, w: Chudzyński, *Prawda i legenda...* op. cit., s. 34, 38–39.

ZAŁOŻENIE MIASTA

Książę Siemowit IV podjął w 1382 r. decyzję o lokacji nowego miasta¹⁸. Na jego posadowienie wybrał miejsce nieopodal swego zamku, pomiędzy rzeką Skrwą Lewą na zachodzie i Osetnicą na wschodzie, na przecięciu szlaków komunikacyjnych z Kutna do Płocka i z Torunia do Warszawy, co miało gwarantować rozwój miejscowego handlu. Atutem był płaski, pozbawiony przeszkód teren, stwarzający w przyszłości możliwość łatwej rozbudowy grodu i zastosowania zgeometryzowanej konstrukcji urbanistycznej. Tak wyznaczonej osadzie Siemowit IV nadał 8 marca 1382 r. akt lokacyjny na podstawie prawa chełmińskiego, wystawiony w gostynińskim zamku w obecności tutejszego starosty Szczepana i książęcych urzędników¹⁹. Dokument określił prawa i obowiązki mieszkańców na rzecz władzy książęcej, położenie Rynku, przebieg ulic oraz ustalił dni targowe i doroczne jarmarki²⁰. Książę uwolnił mieszkańców od płacenia cła, nadał miastu przywilej posiadania wagi, miarę do piwa i korzec oraz pieczęć z herbem²¹.

Zakładano, że nowe miasto zajmie obszar około 50 włók, czyli około 900 ha²². Tworzenie odrębnego organizmu miejskiego rozpoczęto od trzebieży książęcej Puszczy Gostynińskiej, znajdującej się pomiędzy 14 jeziorami²³, ze wsią Rataje, Wrząca i Górki, kościelną osadą Dąbrówka oraz osadami szlacheckimi – Bierzewice nad Osetnicą, Rogożewo Wielkie i Małe, a także dobrami Mysłownia, Korzeń i Zdwórz. Od północy i południa teren pod przyszłe miasto zamykały dobra prywatne – na południu wieś szlachecka Leśniewice, od południowego wschodu Mniszek, od północy zaś lasy graniczące ze wsią szlachecką Lucień oraz dobrami Białe i Gorzewo²⁴. Na przecięciu przechodzących tu traktów, na wysokości zamku, po przeciwległej stronie Skrwy wytyczono Rynek. Stał się on głównym elementem układu urbanistycznego i miejscem dla funkcji „ogólnomiejskich”. Serce przyszłego miasta otrzymało kształt wydłużonego w kierunku południkowym czworoboku – stosownie do biegu rzeki Skrwy. Jego granicę północną wyznaczyła arteria wiodąca z Kujaw do Warszawy, zaś zachodnią trakt biegnący z Płocka w kierunku Strzelec. W narożniku północno-wschodnim wytyczone zostały pod kątem prostym dwie

18 Książę dołączył do licznych w tym okresie fundatorów miast – w XIV wieku miało miejsce w Polsce 265 lokowań.

19 K. Pacuski, *Ziemia gostynińska od XII w. do 1462 r. na tle dziejów Mazowsza płockiego i rawskiego*, w: *Dzieje Gostynina i ziemi gostynińskiej*. Pod red. M. Chudzyńskiego, Warszawa 1990, s. 143.

20 Pacuski, *Dzieje Gostynina od 1462 roku.....*, op. cit., s. 106.

21 Cz. Wojciechowski, „Tygodnik Gostyniński” 1929. Biblioteka Kórnicka Polskiej Akademii Nauk, sygn. 194, k. 19, cytat za *Dzieje Gostynina od XI do XXI wieku*. Pod red. B. Konarskiej-Pabiniak, s. 2.

22 Pacuski, *Możnowładztwo i rycerstwo...* op. cit., s. 350. Według miary chełmińskiej jedna włoka stanowiła 17,955 ha, w: W. Mizerski, *Tabele historyczne*, Warszawa 1996, s. 327.

23 Jeziora te to: Lucieńskie, Konotopa, Przytomne, Milków, Choinek Większy i Mniejszy, Usianka, Lubaty Pierwsze oraz Długie, Kobylnica, Czarne, Kocioł oraz pod zamkiem, w: Pacuski, *Możnowładztwo i rycerstwo...* op. cit., s. 348.

24 T. Trojanowski, *Gostynin w latach 1815–1864*, mps pracy doktorskiej napisanej pod kierunkiem prof. dr. A. Zahorskiego, Uniwersytet Warszawski, Wydział Historyczny, 1977, s. 36.

prostopadłe do siebie drogi. Jedna z nich prowadziła na północ do głównej siedziby księcia w Płocku, druga na wschód przez osadę Mysłownia – w kierunku Rawy. Z narożnika północno-zachodniego prowadziła dróżka do placu kościelnego. Z południowej pierzei Rynku wychodziła droga do znanej już w 1380 r. wsi książęcej Skrzany²⁵, zaś z zachodniej włączono ulicę w ciąg traktu prowadzącego na Kutno i Łęczycę. Nie przewidziano szlaków komunikacyjnych wychodzących ze środka pierzei rynkowych²⁶. W chwili lokacji układ urbanistyczny Nowego Miasta przybrał charakter ulicowo-pasmowy, a Rynek skupiał drogi prowadzące do wszystkich sąsiednich osad. Ustalony w czasie zakładania miasta schemat sieci ulicznej widoczny jest do dziś w centrum współczesnego Gostynina.

Lokowanie miasta stanowiło długotrwały proces. Powołany przez księcia Siemowita IV zasadzca, którym został wójt z Kozic²⁷, rozpoczął wydzielanie działek pod przyszłe tereny Civitas Nova (nowego miasta). Przy Rynku, który był wówczas kilka razy dłuższy od dzisiejszego, wyznaczono pasmami przyrynkowe parcele siedliskowe pod zwartą zabudowę mieszkalną. Ich głębokość w pierzei wschodniej sięgała do obecnej ulicy Stodólnej, a w zachodniej – do rzeki. Bezpośrednio do centralnego placu przylegały zabudowania mieszkalne, z tyłu znajdowały się budynki gospodarskie, zaś areał rolny (często lasy i łąki) ciągnął się wąskimi pasami w kierunku rzeki Osetnicy na wschodzie i Skrwy na zachodzie. Krajobraz uzupełniały uposażenia kościelne i dobra wójtowskie. Siedliska w tworzonej miejscowości nabywali głównie szukający lepszych warunków życia mieszkańcy zamkowego podgrodzia i zamożni kmiecie mający prawo opuszczania okolicznych wsi. Do tworzonego miasta nie napływał obcy element etniczny. Osadnicy otrzymywali działki w wieczystą dzierżawę, za którą uiszczali do kasy księcia stosowne podatki. W okresie lokacji miasto przypominało swym wyglądem typ osiedla rolniczego, a zabudowa niewiele różniła się od wiejskiej, tyle że drewniane domy stały ciasniej. Hipotetycznie można przyjąć, że w XIV w. tkanka miejska rozciągała się wyłącznie na przestrzeni wokół Rynku, gdzie swoje domy mieli pierwsi mieszkańcy i gdzie koncentrował się handel.

W ramach procesu lokacji drugim ważnym zadaniem fundatora było erygowanie kościoła parafialnego, co mogło zagwarantować mieszkańcom miasta możliwość spełniania praktyk religijnych. Duży plac pod świątynię wyznaczono w północnej

25 Pacuski, *Możnowładztwo i rycerstwo...* op. cit., s. 311, 355.

26 Ulice Kościelna i Żabia są efektem późniejszych przemian przestrzennych miasta, dop. autorki.

27 Pacuski, *Dzieje Gostynina od 1462 roku...* op. cit., s. 104–105. Zasadzca – w średniowieczu to osoba, która z ramienia feudała zajmowała się organizacją nowego miasta albo wsi na jego ziemiach w Polsce w XII i XIII w. na tzw. prawie niemieckim. Pośredniczył on w zawieraniu umowy między właścicielem gruntu a osiedleńcami oraz werbował nowych osadników. Po założeniu osady reprezentował w niej interesy właściciela, zostając najczęściej sołtysiem bądź wójtem. Zasadzcy rekrutowali się zarówno spośród przybyszów, jak i z miejscowych mieszczan i drobnego rycerstwa, w: Wikipedia.pl 25.07.2015.

kwaterze przyrynkowej²⁸. Usytuowanie placu kościelnego poza Rynkiem było charakterystyczne i zgodne z zasadami polskiej średniowiecznej urbanistyki. Zapewnić miało schronienie mieszkańcom na wypadek zagrożenia, a wielkość terenu należało dostosować do pełnienia funkcji sakralnych, np. procesji i innych uroczystości religijnych. Ponadto przewidywano na nim wybudowanie plebanii, a przede wszystkim założenie cmentarza grzebalnego. Po wybudowaniu kościoła pw. św. Marcina, tutaj z grodu nad Jeziozem Czarnym przeniosła swoją siedzibę parafia gostynińska.

Gostynin był ośrodkiem o charakterze otwartym. Nie posiadał bowiem umocnień oraz żadnych założeń obronnych, które były charakterystyczne dla ówczesnych polskich miast, w postaci choćby murów miejskich. Można przypuszczać, że koszt ich budowy przewyższał możliwości finansowe księcia Siemowita lub że podczas lokacji Gostynin nie otrzymał przywileju otoczenia swoich granic murem. Inna hipoteza pozwala przyjąć, że bezpieczeństwo mieszkańcom mógł zapewnić w tym czasie zamek, który zawierał elementy obronne – wysoką wieżę, mur kurtynowy, położoną na jego przedpolu fosę z mostem zwodzonym i nasyp ziemny oraz otaczające go rozległe bagna. W przyszłości brak fortyfikacji oraz murów obronnych pozwolił miastu zachować dynamiczny układ przestrzenny, nie hamował jego rozwoju terytorialnego i nie wymuszała zagęszczenia zabudowy wewnątrz. Nowo lokowane miasto stało się szybko ośrodkiem dynamizującym życie gospodarcze ziemi gostynińskiej i przyczyniało się do wzrostu zamożności jej mieszkańców.

W grudniu 1462 r. nastąpiło przyłączenie niezależnego od państwa polskiego fragmentu obszaru Mazowsza – Księstwa Rawskiego, a tym samym i Gostynina, do Korony Królestwa Polskiego²⁹. Gostynin stał się miastem królewskim, a jego mieszkańcom monarcha nadał przywileje równe mieszkańcom innych polskich miast³⁰. Z ziemi gostynińskiej, zajmującej wówczas obszar 1933 km kw. i należącej do województwa rawskiego, utworzono powiat gostyniński. Obejmował on 794 km kw. i 128 miejscowości, a jego granice wyznaczały rzeki: na południu Ochnia i Przysowa, na wschodzie Bzura, a od północy Wiśła. Gostynin należał wówczas do

28 I. Galicka, H. Sygietyńska, *Sztuka gotycka (XIV–początek XVIw.)*, w: *Dzieje Mazowsza* t. 1. Pod red. H. Samsonowicz, Pułtusk 2006, s. 548.

29 J. Szczepański, *Miasto Gostynin w latach 1462–1793*, w: *Dzieje Gostynina od XI do XXI wieku*. Pod red. B. Konarskiej-Pabiniak, Gostynin 2010, s. 127; Chudzyński, *Prawda i legenda...* op. cit., s. 32.

30 Po inkorporacji Gostynin stał się miastem królewskim, część wsi przeszła na własność królewską, a część szlachecką. Od tego czasu ziemia gostynińska miała prawo być reprezentowana w Senacie Rzeczypospolitej szlacheckiej przez kasztelana, a władze w mieście zaczęła sprawować rada miejska na czele z wybieranym spośród rajców miejskich burmistrzem i pisarzem miejskim, funkcję ratusza pełniła w tym czasie wieża zamkowa. Brak danych źródłowych nie pozwala określić trybu funkcjonowania ani liczebności rady, ale w tak małym mieście jak Gostynin, nie była ona zapewne liczna. Burmistrz i rada mieli decydujący wpływ w sprawach gospodarczo-porządkowych miasta, zaś wójt w kwestii sądowniczej. Od tej pory urząd starosty powierzano najczęściej osobie związanej z dworem królewskim. Starosta ogłaszał zarządzenia królewskie, zbierał pospolite ruszenie. Władza wójtowska sprawowana była do połowy XVIII w., B. Konarska-Pabiniak, Gostynin. *Szkice z przeszłości*, Gostynin 2007, s. 46.

miast o charakterze rolniczo-rzemieślniczym i stanowił centrum rynku lokalnego dla wsi oraz folwarków w promieniu do 10 km.

W XVI w. miasto przeżywało rozwój ekonomiczny – było wówczas największym ośrodkiem rzemiosła i przetwórstwa w zachodniej części Mazowsza. Mieszkańcy bogacili się na handlu³¹ i rękodzielnictwie, a nawet na przetwarzaniu rudy żelaza, którą wydobywano w rzece Osetnicy³². W 1564 r. mieszkało w Gostyninie 176 rzemieślników, głównie krawców, piekarzy i szewców. Pozwolenie starosty na zajmowanie się rzemiosłem, po uiszczeniu stosownej opłaty, otrzymywali także Żydzi, zwani „partaczami”. Wytwarzali oni swoje wyroby poza cechami. W miarę jak wzrastała liczba kupców i rzemieślników, zaczęły powstawać nowe, charakterystyczne dla tej grupy mieszczan drewniane zabudowania, które łączyły funkcję mieszkalną z usługową³³. Stawiano je kalenicą lub szczytem do głównej ulicy, na działkach powierzchniowo mniejszych niż parcele rolnicze. Jednocześnie nastąpił powolny regres zabudowań związanych z działalnością rolniczą. Stawiano coraz mniej stodół, obór, stajni, szop, chlewni czy wozowni. Wolne przestrzenie i place systematycznie wypełniały się nowymi budynkami, głównie wzdłuż korytarzy komunikacyjnych prowadzących od Rynku w kierunku Płocka, Kutna, Kowala i Gąbina. Mieszkając i pracując w swoich ulokowanych przy ulicach warsztatach, rzemieślnicy łatwiej mogli zbyć wyprodukowane przez siebie towary, a kupcy prowadzić handel. Dla zwiększającej się liczby mieszczan postawiono nad rzeką Skrwą drewniany kościół pw. Św. Ducha wraz z oddanym w 1547 r. parafialnym szpitalem na 16 łóżek. Stanowił on jednocześnie przytułek dla ubogich, kalek, starców i bezdomnych. Krajobraz miejski dopełniało siedem młynów wodnych³⁴ oraz browary³⁵. Piwo produkowane w Gostyninie przez 27 piwowarów znane było na dworze ksiąząt mazowieckich w Płocku. Gostynińscy mieszczenie trudnili się także wytwarzaniem gorzałki, uznawanej wówczas za lekarstwo. Obok rzeki Skrwy, tuż przy trakcie na Kowal, funkcjonowała przydrożna karczma. Założony w średniowieczu Gostynin o charakterze osady rolniczej, w XVI w. przekształcał

31 Główny przedmiot handlu stanowiło zboże, spławiane Wisłą przez Płock na północ do Gdańska oraz ze względu na zapotrzebowanie przemysłu piwowarskiego, gorzelnictwa i piekarnictwa. Jarmarki odbywały się wiosną w każdą Niedzielę Przewodnią, latem na św. Jakuba, jesienią na św. Szymona oraz na św. Andrzeja i trwały dwa dni. Rynek zamieniał się w plac handlowy, sprzedawano tu wyroby miejscowych rzemieślników, głównie szewców, czapników, stolarzy, bednarzy, kowali, garncarzy, a także produkty rolne i spożywcze. Poza miastem został wyznaczony teren na sprzedaż żywego inwentarza, handlem bydłem zajmowali się przeważnie Żydzi, w: H. Samsonowicz, *Gospodarka i społeczeństwo (XIII – początek XVI w.)*, w: *Dzieje Mazowsza*. Pod red. H. Samsonowicza, Pułtusk 2006, t. I, s. 354.

32 Chudzyński, *Prawda i legenda o...* op. cit., s. 40.

33 Przywilej nadany w 1552 r. przez Zygmunta Augusta, zapewniał mieszczenom możliwość bezpłatnego korzystania z lasów miejskich. Dodatkowo zaś kompleksy leśne zapewniały drewno na opał, były miejscem wypasania zwierząt. Mieszkańcy mogli dodatkowo korzystać z ugaju, czyli zbierania runa leśnego, w tym żołędzi jako paszy dla trzody chlewnej. Okoliczne lasy bogate w zwierzynę dawały możliwość „dzikich” polowań, z których chętnie korzystała miejscowa ludność, Chudzyński, *Prawda i legenda o...* op. cit., s. 40.

34 Szczepański, *Miasto Gostynin...* op. cit., s. 138.

35 S. K. Kuczyński, *Rozwój kultury na Mazowszu*, w: *Dzieje Mazowsza*. Pod red. H. Samsonowicza, Pułtusk 2006, t. I, s. 529.

się stopniowo w miasto handlowo-usługowe, a jego architektura zaczęła nabierać charakteru miejskiego. W 1564 r. Gostynin liczył 265 domów. Od 2. połowy XIV i w wieku XV stał się ważnym elementem rozwoju gospodarczego całego zachodniego Mazowsza. Znaczącą rolę odgrywały organizowane tu cztery jarmarki – na św. Jakuba (25 lipca), św. Szymona (28 października), na św. Andrzeja (30 listopada) oraz jesienią po zbiorach. Wówczas do miasta przybywali kupcy z zachodniego Mazowsza, Kujaw i Warszawy. Sprzedawano na straganach w Rynku, zaś bogaci gostynińscy rzemieślnicy zbywali swoje towary w kramnicach, przypominających dzisiejsze sklepy. Handlowano zbożem, wódką, piwem, a także produktami rolnymi – warzywami, miodem, woskiem oraz skórą i mięsem.

Także cały XVI w. stanowił pomyślny okres w rozwoju Gostynina. Królewskie miasto otrzymywało przywileje od kolejnych władców Rzeczypospolitej. Król Kazimierz Jagiellończyk w 1462 r. potwierdził prawa miejskie, a w 1520 r. Zygmunt I Stary przekazał mieszkańcom grodu prawo użytkowania okolicznych lasów. Jego ranga rostała w całym regionie. Ziemia gostynińska była także znaczącym miejscem na mapie Rzeczypospolitej Szlacheckiej w dziedzinie polityki. Na jej terenie odbywały się sejmiki poselskie, deputackie, elekcyjne, gospodarcze czy partykularne, a także zgromadzenia relacyjne.

Kolejne stulecie, przełom XVI i XVII w. oraz cały XVII w., przyniosły liczne wojny, zwłaszcza najbardziej destrukcyjny w skutkach najazd szwedzki (lata 1655–1660), a te w konsekwencji kryzys i powolny upadek miasta. W trakcie działań wojennych plądrowano domostwa mieszczan, rabowano ich dobytek, niszczone zabudowę miejską, zdewastowano zamek. Gostynin przeżywał regres gospodarczy i demograficzny, nastąpił kres jego pomyślności. W porównaniu z połową XVI stulecia, w 1660 r. liczba jego mieszkańców zmniejszyła się 13-krotnie i wynosiła zaledwie 144 osoby, które zajmowały 20 domów³⁶. W XVIII w. miasto nie potrafiło podnieść się ze zniszczeń wojennych i klęsk żywiołowych. Jedynie udało się odbudować w 1753 r. kościół parafialny pw. św. Jakuba Apostoła przy Jeziorze Kocioł³⁷. Kolejne zniszczenia przyniosły w 1772 r. walki ścierających się z konfederatami barskimi wojsk rosyjskich. Istniejący kryzys gospodarczy pogłębił dodatkowo groźny pożar, który w połowie lat 70. XVIII w. pochłonął znaczną część miasta, m.in. przytułek przy kościele pw. św. Marcina oraz magistrat. Strawiony pożogą drewniany ratusz odtworzono w 1789 r. w centralnym miejscu Rynku³⁸. Upadek miasta osłabił status materialny jego mieszkańców. Po tych spustoszeniach Gostynin nie odzyskał już

³⁶ Ibidem, s. 147.

³⁷ M.M. Grzybowski, *Materiały do dziejów ziemi płockiej. Ziemia gostynińska*, Płock 2000, s. 78-79; B. Konarska-Pabiniak, *Gostynińska Spółdzielnia Mieszkaniowa 1958–2008*, Gostynin 2008, s. 9.

³⁸ Ibidem.

dawnej świetności. Nowym zjawiskiem był fakt, że część zabudowań przechodziła w ręce przedstawicieli społeczności żydowskiej, która to w życiu codziennym małego jeszcze miasteczka zaczynała odgrywać ważną rolę³⁹.

POD PANOWANIEM PRUSKIM

Od 1793 r. Gostynin znalazł się pod zaborem pruskim⁴⁰. Najeźdźca nakazał rozebranie zniszczonych murów zamku, a znajdujące się w nim archiwum ziemskie wywieziono. Zaborcy, czując się nowymi gospodarzami miasta, przystąpili do analizy sytuacji gospodarczej i inwentaryzacji dóbr miejskich⁴¹. W 1799 r. geometra Adam Kwiatkowski przeprowadził pomiary geodezyjne miasta, natomiast kartograf pruski Köppner wykonał w skali 1:5000 pierwszy jego plan. Zamieścił na nim obiekty charakterystyczne dla osadnictwa miejskiego, takie jak Rynek, ratusz, kościół parafialny, ruiny zamku oraz główne ulice, a także sieć hydrologiczną, w tym rzekę Skrwę. Według pruskich szacunków, powierzchnia należąca do mieszczan i magistratu wynosiła 602 ha⁴², obejmując dobra wójtowskie i proboszczowskie oraz grunty przynależne do trzech młynów królewskich o nazwach: Podzamkowy, Sochora i Ziejka.

Zaborcy zamierzali opracować nową koncepcję urbanistyczną dla Gostynina i założyć nowe dzielnice. Kolejny plan wykonał geometra i kartograf pruski W. Bagemühlów w 1802 r. Był to dokument inwentaryzacyjny. Pokazał własności ziemskie w mieście z zaznaczeniem granicy działek i gruntów rolnych, wyodrębniając arealty orne, ogrody, pastwiska i łąki⁴³. Dopelnieniem projektu był plan osady Ziejka i mapa posiadłości wójtowskich w mieście⁴⁴. W 1796 r. zlecono także sporządzenie map lasów należących do powiatu gostynińskiego. Autorem tego opracowania kartograficznego był konduktor, czyli inżynier C.L. Richter, a autorem kopii Niemiec o nazwisku Kramm⁴⁵.

Prusacy pozostawili po sobie – opierający się na ankietach – opis miasta, zwany „indagandą”⁴⁶. Według zebranych wówczas danych Gostynin miał charakter rolniczo-rzemieślniczy, a swoim wyglądem przypominał dużą wieś. Liczył 77 do-

39 Muzeum Historii Żydów Polskich Polin w Warszawie, galeria *Paradius Iudaeorum*, mapa z 1765 r.

40 Władze zaborcze nastawiały się na eksploatację gospodarczą zdobytych obszarów, ograniczenie przywilejów dla poszczególnych stanów i wyzysk finansowy obywateli i kas miejskich. Przejęto dobra królewskie i rozpoczęto kolonizację ziemi gostynińskiej, w: E. Szubska-Bieroń, *Osadnictwo niemieckie na ziemi gostynińskiej w XVIII i XIX wieku*, „Rocznik Gostyniński” 2007, t. I, s. 253–281.

41 W czasach pruskich ukrócono przywileje i zmieniono organizację władzy administracyjnej najniższego szczebla, ustanowiono landrata podporządkowanego kamerze. Władze pruskie zlikwidowały zwyczaj wyboru władz miejskich przez miejscowych obywateli, a magistrat pochodził z nominacji, miasta zostały poddane nadzorowi urzędnika – radcy podatkowego, który wykonywał polecenia kamery wojennej i królewskiej, a porządku strzegł dodatkowo burmistrz policyjny, więc: E. Szubska-Bieroń, *Gostynin w latach 1793–1806 w świetle dokumentacji pruskiej*, „Rocznik Gostyniński” 2012, t. III, s. 69.

42 Trojanowski, *Gostynin w latach...* op. cit., s. 39.

43 Szubska-Bieroń, *Gostynin w latach 1793–1806...* op. cit., s. 77.

44 Archiwum Główne Akt Dawnych (dalej: AGAD), Zbiór Kartograficzny, sygn. 285–3.

45 Szubska-Bieroń, *Gostynin w latach 1793–1806...* op. cit., s. 80.

46 Opracowania spisu przeprowadzonego w formie ankiet dokonał Jan Wąsicki w swojej pracy pt. *Opisy miast polskich z lat 1793 – 1794*, Poznań 1962, cz. II.

mów. Jego typowy element stanowiły budynki gospodarskie, w tym 48 stodoł⁴⁷ na tyłach zabudowań przy dzisiejszej ulicy Stodólnej, która wówczas zamykała sieć uliczną miasta i oddiałała go od pól uprawnych⁴⁸. Rynek był znacznie większy od obecnego. W odległości około jednej trzeciej od jego południowego krańca stał ratusz. Budynkiem górującym nad miastem był kościół św. Marcina, gruntownie wyremontowany około 1780 r. i usytuowany tuż przy ul. Płockiej⁴⁹. W centrum miasta funkcjonowała karczma. Od narożników Rynku wychodziły: w części północnej ulice Płocka, Mysłowska na wschód, Grodzka na zachód w kierunku zamku i przypominająca wąską dróżkę Kościelna na północ, zaś w części południowej ulica Strzelecka i Żychlińska, przechodząca w Skrzańską. Istniały jeszcze ulice równoległe do Rynku – od wschodu Stodólna, a od północy Olszowa. Puste działki stanowiły około 30 proc. powierzchni przeznaczonej pod zabudowę⁵⁰. Pod koniec XVIII w. tylko Rynek i fragmenty ulic: Strzeleckiej, Płockiej i Grodzkiej posiadały nawierzchnię brukowaną, jednak ich stan budził duże zastrzeżenia⁵¹. Prusacy zaznaczyli, że stanowiący dominujący element zabudowy miasta gostyniński zamek popadł w ruinę⁵². Mało estetyczny wygląd nadawał miastu przekopany przez środek Rynku kanał, odprowadzający nadmiar wody i ścieków w kierunku rzeki. Zaopatrzenie w wodę pitną i na wypadek pożaru zapewniało dziewięć studzien prywatnych.

Po opuszczeniu miasta przez pruskich zaborców w 1807 r., Gostynin został włączony do Księstwa Warszawskiego. 28 maja 1809 r. wybuchł tragiczny w skutkach pożar, który spowodował ogromne straty materialne⁵³. Pastwą płomieni padły domy i zabudowania gospodarskie mieszczan, kościoły św. Marcina⁵⁴ i św. Ducha oraz drewniany ratusz z 1789 r.⁵⁵ To dramatyczne w skutkach zdarzenie przyczyniło się do upadku ekonomicznego Gostynina i zubożenia jego mieszkańców⁵⁶. Po 1810 r. władze zleciły geometrze Rogowskiemu wykonanie nowej koncepcji urbanistycznej miasta. Autor zachował w niej kształt ulic, a dla nowo wznoszonych domów wyprostował linię traktów komunikacyjnych. Zatwierdzenie projektu odwlekły władze centralne, a wybuch wojny francusko-rosyjskiej odsunął to na jeszcze późniejszy czas⁵⁷.

47 Szubska-Bieroń, *Gostynin w latach 1793–1806...* op. cit., s. 82.

48 Trojanowski, *Gostynin w latach...* op. cit., s. 52.

49 Ibidem, s. 54–55; Szczepański, *Miasto Gostynin...* op. cit., s. 151

50 Szubska-Bieroń, *Gostynin w latach...* op. cit., s. 83.

51 Trojanowski, *Gostynin w latach...* op. cit., s. 59.

52 S. Pazyra, *Najstarszy opis Mazowsza Jędrzeja Świącickiego*, Warszawa 1974, s. 184.

53 AGAD, Komisja Rządowa Spraw Wewnętrznych i Policji, nr 457, k. 176. Tego dnia świętowano zwycięstwo Napoleona, w trakcie salw z moździerzy ogień padł na dach jednego z drewnianych domów i szybko zaczął się rozprzestrzeniać na całe miasto, w: T. Trojanowski, *Pożar Gostynina w 1809 r.*, w: „Zapiski Ciechanowskie” 1977, z. 3, s. 43–47; *Słownik geograficzny Królestwa Polskiego i innych krajów słowiańskich*, Warszawa 1881, T. II, s. 749.

54 Dzięki temu, że kościół św. Jakuba znajdował się poza obszarem miasta, nie strawił go pożar i mógł służyć mieszkańcom miasta jako główny kościół parafialny, dop. autorki.

55 Trojanowski, *Pożar Gostynina...* op. cit., s. 43–47.

56 Trojanowski, *Gostynin w latach...* op. cit. s. 112.

57 Krytyczną sytuację ludności pogorszyły wysokie rekwizycje wojenne ściągane na rzecz wojska. Ludność musiała świadczyć

Ludność żyła w skrajnym ubóstwie. Stagnacja gospodarcza zmniejszyła wpływy do kasy miejskiej, miasto nie było w stanie odprowadzać wymaganych podatków do kasy obwodowej z tytułu opłat zwyczajowych. Powstawały zaległości. Na mocy dekretu Fryderyka Augusta Rada Stanu Księstwa Warszawskiego zdegradowała 19 grudnia 1808 r., mający niewielką pozycję gospodarczą i zniszczony pożogą Gostynin pozbawiając go funkcji stolicy powiatu. Mimo że władarze protestowali przeciwko tej decyzji, to starania były bezskuteczne. Nową stolicą powiatu został Gąbin.

UPRZEMYSŁOWIENIE MIASTA W CZASIE OSIEDLANIA SUKIENNIKÓW

Po utworzeniu Królestwa Polskiego, Gostynin również nie odzyskał rangi stolicy powiatu. W myśl nowego podziału administracyjnego, dawny powiat gostyniński na mocy Konstytucji z 1815 r. wszedł w skład województwa mazowieckiego, gdzie otrzymał nazwę obwodu i dzielił się na dwa powiaty: gostyniński ze stolicą w Gąbinie i orłowski ze stolicą w Kutnie. Pierwszy obejmował wschodnią część obwodu, drugi część zachodnią i południową. Gostynin pozostał osadą rolniczą.

Tragiczną sytuacją miasta i zubożeniem mieszkańców zainteresował się Prezes Komisji Województwa Mazowieckiego Rajmund Rembieliński, w latach 1808–1813 prefekt departamentu płockiego. Zaproponował włączenie Gostynina w ogólnokrajowy program stworzenia podwalin pod nowoczesny przemysł w Królestwie Polskim⁵⁸, którego celem była likwidacja zapóźnień gospodarczych, na co aprobatę wyraził car rosyjski⁵⁹. W miastach rządowych m.in. Zgierzu, Łodzi, Dąbiu, a także Gostyninie i Gąbinie zlecono wyznaczenie terenów pod tworzenie planowanych osad sukienniczych⁶⁰. Głównymi przesłankami decydującymi o wyborze Gostynina był dostęp do wody niezbędnej w procesie produkcji, zapewniające materiał budowlany duże obszary leśne, dostępność komunikacyjna, a także istnienie gruntów rządowych.

Decyzja ta stała się przełomowym momentem w historii rozwoju miasta, zapoczątkowując łańcuch pozytywnych przemian na dziesiątki lat i perspektywę jego rozwoju. Na mocy dekretu z 18 września 1820 r., Gostynin otrzymał środki finansowe na budowę osady sukienniczej wraz z foluszem i farbiarnią. Z pomocą dodatkowych funduszy państwa, w 1819 r. miasto wybudowało także cegielnię

---

kontyngenty, dostarczać podwozu, świadczyć prace na rzecz wojska, dodatkowa uciążliwość związana była z koniecznością zapewnienia noclegów i wyżywienia podczas kwaterunku oraz furaju dla koni.

58 B. Konarska-Pabiniak, *Rajmund Rembieliński – wybitna postać epoki Księstwa Warszawskiego i Królestwa Polskiego. Zastużony dla ziemi płockiej i gostynińskiej*, „Notatki Płockie” 2013, nr 1/234, s. 8–12.

59 S. Wiech, *Rzemieślnicy i przedsiębiorcy niemieckiego pochodzenia*, w: *Niemieccy osadnicy w Królestwie Polskim 1815–1915*. Pod red. W. Cabana, Kielce 1999, s. 96–98.

60 A. Breyer, *Die ersten deutschen Tuchmacherstadt in Mittelpolen (Dombie)*, „Deutsche Wissenschaftliche Zeitschrift für Polen, Poznań 1935, z. 29, s. 7–17.

na Drzewcach⁶¹ (w miejscu gdzie znajdowały się pokłady gliny i łatwy dostęp do drewna), aby zapewnić osadnikom dostawy cegły i dachówki⁶². W ramach realizacji programu osadnictwa przemysłowego, od wiosny 1821 r. zaczęli napływać do miasta polscy i niemieccy fachowcy w dziedzinie przędzalnictwa, tkactwa, farbiarstwa i wykończalnictwa. Opracowano nowe przepisy prawne⁶³, zagwarantowano przybyszom ulgi podatkowe⁶⁴ oraz prawo korzystania ze wszystkich przywilejów, nadanych mieszkańcom Gostynina przez królów polskich w czasach jego przynależności do Rzeczypospolitej⁶⁵. Jeszcze przed przybyciem sukienników, władze miasta zobowiązane zostały do wyznaczenia działek z przeznaczeniem pod nową osadę. W 1820 r. geometra Antoni Wańkowski wytyczył na południe od Rynku – w linii ulic wylotowych z miasta, tj. ulicy Kutnowskiej i Traktu Żychlińskiego [dziś 18 Stycznia] – nowy kwartał wraz z parcelami⁶⁶. Dodatkowo założono południkowo przebiegającą do głównych ciągów komunikacyjnych ulicę Długą [dziś Wojska Polskiego], a prostopadle – Wesołą [dziś Legionów Polskich]. W ten sposób ukształtowana została nowa, czytelna i racjonalna siatka miejskich traktów. Nowe ulice uzupełniły podstawowy element struktury funkcjonalno-przestrzennej i stały się centralnym punktem komunikacyjnym tworzonej osady sukienniczej. Przy osi urbanistycznej tych ulic, na skrzyżowaniu Traktu Żychlińskiego i Długiej ulokowano otwarty plac targowy, który z czasem mógł przejąć funkcję rynku miejskiego dla ośrodka sukienniczego. Pomiędzy dzisiejszymi ulicami: Wojska Polskiego, Romana Dmowskiego, 3 Maja i Legionów Polskich powstało 76, a przy ulicach 18 Stycznia i Kutnowskiej – po 16 nowych parceli w kształcie prostokąta, których średnia wielkość miała powierzchnię około 1000 mkw⁶⁷. Łącznie pod osadę sukienniczą przewidziano ponad 11 ha z całkowitej powierzchni miasta, która zajmowała obszar 49,83 ha.

61 Budowy cegielni podjął się za kwotę 2 tys. zł. Jan Kessler – właściciel poczty i późniejszy jej dzierżawca. Zabudowania dla majstra oraz piec do wypalania cegły wystawił Żyd Jakub Warszawski, Trojanowski, Gostynin w latach... op. cit., s. 137–138.

62 Więcej w: M. Bandurka, M. Kołodziej, J. Trela *Źródła do przemysłu włókienniczego Okręgu Łódzkiego w XIX wieku*, Warszawa 1966.

63 A. Breyer, *Ostdeutschland als Mutterland der deutschen Siedlungen in Mittelpolen*, „Deutsche Monatshefte in Polen” 1935/36, s. 48–52, 56.

64 AGAD, Komisja Rządowa Spraw Wewnętrznych i Policji, sygn. 843; Szubska-Bieroń, *Osadnictwo niemieckie...* op. cit. s. 253–281. Tadeusz Trojanowski podaje, że sukienników zwolniono na okres sześciu lat od opłaty czynszu za użytkowane place i ogrody oraz z odbywania służby wojskowej. Dopiero po upływie terminu wolnego od opłat, musieli wpłacić do kasy miejskiej podatek roczny w wysokości 10 zł od morgi polskiej. Kolejna część przywileju gwarantowała osadnikom otrzymanie bezpłatnego drewna na budowę domów oraz drewna opałowego z lasów miejskich. Dla zachęcenia do wystawiania domów zapewniono każdemu rzemieślnikowi, który zbudował przynajmniej zręb budynku mieszkalnego, możliwość uzyskania pożyczki w wysokości 100 talarów, czyli 600 zł w rozłożeniu terminu płatności na okres 7 lat, Trojanowski, Gostynin w latach... op. cit.; N. Gąsiorowska-Grabowska, *Z dziejów przemysłu w Królestwie Kongresowym „Ekonomika” 1916*, t. I – II, s. 239–240.

65 Trojanowski, Gostynin w latach... op. cit., s. 159.

66 W. Kalinowski, S. Trawkowski, *Uwagi o urbanistyce i architekturze miejskiej Królestwa Kongresowego w pierwszej połowie XIX wieku*, Warszawa 1956, s. 86–87.

67 Chcąc uzyskać zwarty obszar pod wydzielenie osady, władze miasta musiały wykupić niektóre działki lub zamienić z właścicielami na inne nieruchomości. W drodze wymiany gruntów oferowano mieszkańcom miasta działki w części północnej przy ul. Płockiej i Bierzewickiej lub wypłacano wysokie odszkodowania, dop. autorki.

Wzdłuż nowo wyznaczonych ulic sukiennicy wznosili swoje domy, tworząc zwartą zabudowę o jednolitej wysokości. Budynek były niskie, parterowe, charakteryzowały się prostą formą geometryczną i zbliżonym wyglądem zewnętrznym, gdyż budowano je według zaakceptowanych przez władze projektów. Różniły się od siebie jedynie wielkością pomieszczenia warsztatowego, niezbędnego do produkcji prowadzonej przez właściciela domu. Zasadą stawiania wszystkich zabudowań mieszkalnych (przeważnie dwie izby oraz kuchnia) było łączenie ich z funkcją produkcyjną czy usługową. Za każdym domem rozciągał się ogród warzywny i sad. Mimo że rząd zachęcał sukienników do wykorzystania trwałego materiału, zabudowania stawiano przeważnie z drewna. Domy miały dachy naczółkowe z oknami w szczycie, poddasze spełniało rolę magazynu na wełnę i gotowe wyroby, a znajdujące się tam otwory zapewniały dopływ świeżego powietrza i wentylację. Ten typ budynków wprowadził zasadniczy zwrot w urbanistyce Gostynina, kształtując miejscowy model domu miejskiego. Nastąpiło przejście od zabudowy szczytowej, gdzie domy stały do drogi węższym bokiem, do układu kalenicowego, w którym budynki stawiano przy ulicy ich szerszym fragmentem⁶⁸. Fasadowe komponowanie ciągów ulicznych zmieniło oblicze przestrzeni miasta i wprowadziło większą reprezentacyjność zabudowy mieszkalnej, choć budynki cechowało raczej ubóstwo środków architektonicznych. W mieście zaczęły pojawiać się nowe obiekty potrzebne do produkcji sukna, w tym poruszany energią wodną folusz i magiel. W 1824 r. nad Skrwą za 2855 zł wybudowano drewnianą, pokrytą dachówką farbiarnię i urządzono pralnię⁶⁹. Dokonywano zmiany przeznaczenia istniejących już obiektów – np. młyn położony w granicach posiadłości miejskich w Sochorze na rzece Osetnicy⁷⁰ przebudowano na kolejny folusz i postrzygalnię sukna, obok zaś uruchomiono pracujący na potrzeby sukienników tartak. Dla ponad dwutysięcznej społeczności niemieckich sukienników i kolonistów na ziemi gostynińskiej⁷¹, Komisja Rządowa Spraw Wewnętrznych przewidziała powołanie w Gostyninie gminy ewangelickiej, której car Aleksander I w 1824 r. przekazał ruiny zamku (wieża i fragmenty murów) z przeznaczeniem na zbór ewangelicko-augsburski. W 1825 r. na jego gruzach wybudowano według projektów Hilarego Szpilowskiego kościół w modnym wówczas stylu neogotyckim, zachowując formę nawiązującą

68 Kierując się fasadowością formy historycznej zabudowy obecnej ulicy 3 Maja, czytelna staje się granica osady sukienniczej, dop. autorki.

69 Trojanowski, *Gostynin w latach...* op. cit., s. 162.

70 *Słownik geograficzny Królestwa Polskiego i innych krajów słowiańskich*. Pod red. B. Chlebowskiego, Warszawa 1881, t. II, s. 749.

71 „Nowy Kalendarz Polityczny na rok 1825”, Warszawa 1825, s. 416–417.

do dawnego zamku⁷². Otwarcie i poświęcenie zboru nastąpiło 12 sierpnia 1826 r.⁷³ Całość prac na dawnym wzgórzu zamkowym ukończono w 1830 r.

Przypadające na lata 20. XIX w. ożywienie gospodarcze stanowiło podstawowy czynnik miastotwórczy Gostynina. Przyczyniło się do szybkiego rozwoju przestrzennego i wprowadzenia zmian architektonicznych w urbanistyce miejskiej. Jednocześnie władze Królestwa Polskiego zobowiązały włodarzy do podniesienia estetyki miasta oraz poprawy poziomu codziennego życia mieszkańców. W 1. połowie XIX w. sporządzono plany regulacyjne oraz ustalono nowe zasady zabudowy, kierując się przy tym względami porządkowymi, higienicznymi i pożarowymi. Zagospodarowano plac miejski. W 1824 r., w jego południowej, niezbudowanej pierzei, wzniesiono klasycystyczny, piętrowy murowany ratusz według projektu Hilarego Szpilowskiego. Na tle parterowej zabudowy miasta wyróżniał się przede wszystkim architekturą i wysokością⁷⁴. Aby odciąć dochodzące do granic Rynku pola mieszczań⁷⁵, kilkanaście metrów za południową pierzeją Rynku zaprojektowano ulicę Poprzeczną [dziś Romana Dmowskiego]. W ten sposób Szpilowski dokonał przebudowy Rynku, zmienił jego kształt oraz wygląd⁷⁶. W 1827 r. przyjęty został do realizacji kolejny projekt tego architekta – wystawienie zabudowań gospodarskich (zaplecza dla magazynowania narzędzi ogniowych, wozowni, drwalni, stajni oraz kłoki). W tym czasie u zbiegu obecnych ulic 3 Maja i Romana Dmowskiego postawiono jatki rzeźnicze i piekarnicze⁷⁷. Ze względów sanitarnych zamierzano zakazać uboju zwierząt w domach, w związku z czym królewski namiestnik uznał za pilną potrzebę budowy w Gostyninie rzeźni miejskiej [dziś ul. Brzozowa]⁷⁸. Budynek wykonano z drewnianych bali na fundamencie murowanym z kamienia, dach pokryto gontem. W tym samym czasie, tj., w 1827 r., rozpoczęto odbudowę zniszczonego

72 E. Szubska-Bieroń, *Parafia ewangelicko-augsburska w Gostyninie w latach 1824–1845*, „Rocznik Gostyński” 208, t. II, s. 79–107.

73 J. Szczepański, *Gostynin od zaboru pruskiego do powstania listopadowego (1793–1831)*, w: *Dzieje Gostynina od XI do XXI wieku*. Pod redakcją B. Konarskiej-Pabiniak, Gostynin 2010, s. 211.

74 Wyższy mógł być jedynie kościół, ten zniszczony pożarem nie został jeszcze odbudowany i nie posiadał wieży, dop. autorki.

75 W 1853 r. wzbogacono budynek ratusza o wieżę z zegarem. Prace te wraz z remontem zabudowań gospodarczych wykonano w 1853 r. miejscowy Żyd Abraham Łęczycki. Twórcą mechanizmu zegara i dwóch dzwonów był warszawski mechanik Aleksander Krzenkowski. Po zainstalowaniu zegara powołano na stanowisko zegarmistrza miejscowego fachowca Krystiana Schmidta, Trojanowski, Gostynin w latach... op. cit., s. 155.

76 S. Hiż, *Zarys życia i twórczości Hilarego Szpilowskiego*, „Biuletyn Historii Sztuki” 1954, nr 3, s. 334.

77 Komisja Województwa Mazowieckiego w czasach Królestwa Polskiego proponowała zlokalizowanie jatek między budynkiem ratusza a nowo powstałą ulicą (dzisiejsza Romana Dmowskiego). Zdania Komisji nie podzielał Hilary Szpilowski, uważając, że miejsce to jest nieodpowiednie. Po wystawieniu zabudowań gospodarczych za ratuszem będzie zbyt mało miejsca na budowę jatek. Dodatkowo zaś jatki ze względu na swój handlowy charakter, powinny być odsunięta od ulicy Kutnowskiej i Żychlińskiej, a to zdaniem architekta, miało z kolei mieć negatywny wpływ na architekturę miejską. Budowę jatek rzeźniczych i piekarniczych odłożono w czasie ze względu na koszty. Do tematu powrócono w 1828 r., kiedy to względy gospodarcze i sanitarne przemawiać zaczęły za koniecznością ich budowy. Komisja Województwa Mazowieckiego zwróciła się do Komisji Rządowej Spraw Wewnętrznych i Policji o zatwierdzenie planów, motywując je uzyskaniem przez miasto dodatkowych wpływów do kasy za dzierżawę oraz poprawą warunków higienicznych i sanitarnych. Budowa jatek opierała się na opracowanym przed kilku laty projekcie Hilarego Szpilowskiego, Trojanowski, Gostynin w latach... op. cit., s. 203.

78 AGAD, Komisja Rządowa Spraw Wewnętrznych i Policji, sygn. 843.

pożarem kościoła parafialnego pw. św. Marcina przy Rynku⁷⁹. Kościoła św. Ducha nie odbudowano⁸⁰. Na przełomie lat 30. i 40. XIX w. zmodernizowano w Gostyninie studnie miejskie. Jedna – głęboka na osiem sążni, cembrowana balami sosnowymi – powstała przed ratuszem, drugą płytszą, cembrowaną polnymi kamieniami, posadowiono w dolnej części miasta, w środku nowej osady sukienniczej. Kolejną postawiono przy północnej pierzei Rynku, naprzeciwko dawnej oberży pod numerem 16. Dla poprawy bezpieczeństwa przeciwpożarowego zlikwidowano gorzelnię istniejącą przy ulicy Żychlińskiej. Od 1822 r. pięć olejowych latarni rewerserowych oświetlało Rynek po zmierzchu. Dla poprawy komfortu życia mieszkańców założono dwa ogrody spacerowe. Pierwszy, o powierzchni 3054 mkw., znajdował się na tyłach Rynku. Prowadził od budynku z numerem 26 aż do rzeki Skrwy, gdzie istniał wał, który z jednej strony zabezpieczał miasto przed powodzią, a z drugiej spełniał funkcję bulwaru spacerowego⁸¹. Drugi ogród utworzono w 1829 r. w dzielnicy sukienniczej [dziś park im. Marszałka Józefa Piłsudskiego]. W 1828 r. wybrukowano Rynek i przyległe ulice, ułożono pierwsze chodniki i wykonano mostki nad rynsztokami⁸². W czasie regulacji dróg odsunięto stojące zbyt blisko ulicy Płockiej domy, a samą arterię wyprostowano. Połączono ulicę Olszową z Długą. Do gruntownej odbudowy miasta włączyli się w latach 20. zamożni mieszkańcy Gostynina – np. rodzina Wasilewskich wystawiła przy Rynku 16, a rodzina Kmitów przy Floriańskiej 14 murowane reprezentacyjne kamienice⁸³.

Kolejne zmiany w strukturze przestrzennej miasta przyniósł dekret carski z 7 kwietnia 1823 r. Zgodnie z nakazem Aleksandra I, do 1 stycznia 1825 r. w mieście musiała zostać utworzona dzielnica żydowska, zwana wówczas rewirem⁸⁴. Carski namiestnik gen. Józef Zajączek decyzję wydzielenia oddzielnego miejsca zamieszkania dla Żydów motywował koniecznością zapewnienia porządku w Gostyninie, jako jednym z miast Królestwa Polskiego, w którym zamieszkiwała bardzo duża społeczność żydowska – w 1827 r. stanowiła 24,4 proc. mieszkańców⁸⁵. Dzielnice postanowiono założyć za Rynkiem w części północnej, pomiędzy ówczesnymi ulicami: Myszewską, Olszową i Długą. Żydzi nie chcieli przenosić do wyznaczonego na uboczu rewiru⁸⁶ swoich sklepów i warsztatów, które dotąd zajmowali

79 *Słownik geograficzny Królestwa Polskiego...* op. cit.

80 *Topograficzna Karta Królestwa Polskiego*, Warszawa 1839 r., kol. III, sek. III.

81 D. Brykała, *Prace regulacyjne i melioracje wodne w dorzeczu Skrwy w XX wieku*, „Rocznik Gostyński” t. II, s. 166.

82 J. Bigus, *Inwestycje miejskie w Gostyninie w 1. połowie XIX wieku w świetle archiwaliów*, „Rocznik Gostyński” 2012, t. III, s. 411.

83 Konarska-Pabiniak. *Tradycja Mazowska ...* op. cit., s. 82–83.

84 AGAD, Komisja Rządowa Spraw Wewnętrznych i Policji, k. 250–253.

85 B. Wasiułyński, *Ludność Żydowska w Królestwie Polskim*, „Ekonomista” 1911, s. 124.

86 Przeciw takiej lokalizacji opowiedziała się także Komisja Rządowa Spraw Wewnętrznych i Policji, uważając że dzielnica żydowska nie powinna bezpośrednio graniczyć z Rynkiem, lecz być w znacznej odległości od kościoła katolickiego położonego przy ul. Płockiej. Wyjątek od obowiązku przysługiwał rodzinom należącym do środowiska naukowego lub sfer bankierskich, umiejących czytać i pisać, znającym język polski lub francuski i posyłających swoje dzieci do polskich szkół. Prawo do zamieszkania poza rewirem żydowskim posiadali natomiast Żydzi zajmujący się handlem hurtowym. W ten sposób chciano zaktywizować

głównie w centrum miasta. Z biegiem czasu rozpoczęli jednak we wskazanym obszarze wznoszenie domów, głównie drewnianych, przeważnie parterowych z mieszkalnym poddaszem, z charakterystycznymi formami architektonicznymi jak ganki, zewnętrzne schody, dobudówki, kryte i otwarte galerie⁸⁷. Jakość i skala tej zabudowy sprawiały wrażenie prowizoryczności i zaniedbania. Jedynie domy zamożniejszych Żydów odznaczały się większą kubaturą i bogatszą dekoracją architektoniczną, np. sztukaterią widoczną w zdobnictwie koronkowych listew okapowych czy drewnianych podokienników. Wraz z utworzeniem nowej dzielnicy, pojawiły się w niej obiekty sakralne, jak drewniana bożnica i mykwa⁸⁸.

Okres burzliwego rozwoju przestrzennego i gospodarczego Gostynina skończył się wraz z klęską powstania listopadowego w 1831 r. Wówczas to nałożono na cały kraj kontrybucję i zamknięto granicę z Rosją dla wywozu wyrobów sukienicznych, co z kolei spowodowało likwidację warsztatów tkackich⁸⁹. Od tego czasu mieszkańcy ubożeli, a miasto nie prowadziło żadnych inwestycji, jedynie poprzez doraźne remonty zabezpieczało ich najpilniejsze potrzeby. W 2. połowie XIX w. przekopano w mieście kanał, co przyczyniło się automatycznie do znacznego obniżenia wody w korycie rzeki i zwiększenia powierzchni grobli miejskiej, prowadzącej od mostu na Skrwie do Rataj. Po osuszeniu bagna, grobla stała się drogą łączącą miasto z okolicznymi wsiami i dalej położonym miastem Kowal. Nie musiał już kursować prom zapewniający komunikację pomiędzy zamkiem i miastem. Poprawiono także połączenia drogowe z sąsiednimi miastami. Stało się to po 1865 r., kiedy w granicach Gostynina ukończono budowę drogi bitej biegnącej z Kutna do Płocka⁹⁰. Po oddaniu tej arterii zintensyfikował się ruch w obu stronach przez Gostynin, a małał przez Żychlin i Pniewy⁹¹.

Po upadku sukienictwa i wobec braku bogactw naturalnych, przy słabej sieci dróg, szans dla rozwoju miasta i jego mieszkańców szukano w usługach dla prężnie funkcjonującego w powiecie gostynińskim rolnictwa⁹². Nowe potrzeby gospo-

---

zamożniejszych przedstawicieli środowiska żydowskiego także do włączenia się do działań w obszarze rozwoju przemysłu, a nie tylko drobnego handlu, jakim się dotychczas zajmowali. Jednak środowisko to nie wyrażało chęci podjęcia takich inicjatyw, zachowywało niechęć do asymilacji z rodzimą ludnością polską. E. Szubska-Bieroń, *Bożnice i cmentarze w Gostyninie od XVIII do XX wieku*, „Rocznik Gostyniński” 2012, t. III, s. 387–405; B. Konarska-Pabiniak, *Żydzi w Gostyninie w XX wieku*, „Notatki Płockie” 2016, nr 2/247, s. 22.

87 F. Kiryk, *Żydzi w Małopolsce: studia z dziejów osadnictwa i życia społecznego*, Przemysł 1991, s. 156.

88 Szubska-Bieroń, *Bożnice i cmentarze...* op. cit.

89 Więcej A. Breyer, *Die Auswanderung deutscher Bauer des Gostyniner Landes nach Wolhynien (1855–1885)*, „Deutsche Monatshefte in Polen” 1937, nr 3(13), z. 8/9; J. Szczepański, *Osady sukienicze na zachodnim Mazowszu w dobie Królestwa Kongresowego*, „Rocznik Towarzystwa Naukowego Płockiego” 1983, t. IV, s. 24.

90 B. Konarska-Pabiniak, *Z omnibus do pociągu. Historia budowy kolei na trasie Kutno-Płock*, „Notatki Płockie” 2015, nr 3, s. 27–39.

91 *Słownik miejscowości Rzeczypospolitej Polskiej z oznaczeniem terytorialnym im właściwych władz i urzędów oraz urządzeń komunikacyjnych*, Przemysł-Warszawa 1933, s. 465.

92 Produkcja przemysłowa w okolicznych folwarkach przyniosła w 1911 r. powiatowi gostynińskiemu dochód o wartości 1,743 mln rubli, A. Cz. Dobroński, *Spoleczeństwo i gospodarka Mazowsza w latach 1865–1914*, w: *Dzieje Mazowsza*. Pod red.

darcze sprawiły, że pomiędzy dzisiejszą ul. Tadeusza Kościuszki a zabudowaniami gospodarczymi ratusza⁹³, powstał uruchomiony przez ślusarza Pawła Rystoffa zakład wyrobów metalowych. W ten sposób obok małomiasteczkowego rzemiosła, pojawiła się w Gostyninie pierwsza fabryka. Do tego czasu główne źródło utrzymania mieszkańców stanowiły warsztaty szewskie, krawieckie, piekarnicze czy cukiernicze. Możliwość zarobkowania dawał też sektor budowlany, a krajobraz miejski dopełniały małe sklepy detaliczne. Handel zdominowali obywatele pochodzenia żydowskiego. W 1885 r. na ponad 70 sklepików istniejących w mieście tylko jeden należał do Polaka⁹⁴.

Po upadku powstania styczniowego, w przestrzeni publicznej Gostynina zaczęła dominować ludność rosyjska. Do liczącego siedem tys. mieszkańców miasta⁹⁵ przybyło około dwa tys. Rosjan. Gostynin stał się miastem garnizonowym dla m.in. pułku strzelców pieszych z 2 brygady 8 Dywizji Piechoty⁹⁶. W 1896 r. przy ulicy Kutnowskiej z funduszy miejskich wystawiono koszary, na skrzyżowaniu Legionów Polskich i Tadeusza Kościuszki utworzono klub oficerski, a przy Polnej otwarto herbaciarnię. Dla stacjonujących w miejscowych koszarach żołnierzy rosyjskich wzniesiono w 1890 r. u zbiegu ulic Wesolej i Kutnowskiej cerkiew pw. św. Mikołaja⁹⁷ z charakterystycznymi dla prawosławia dzwonami. Władze carskie zadbały o wybudowanie w 1901 r. przy Rynku 26 trzyklasowej szkoły miejskiej dla dzieci rosyjskich urzędników, a w 1907 r., po zrywie rewolucyjnym lat 1905–1907 w Rosji i liberalizacji polityki na ziemiach zaboru rosyjskiego, wydały zgodę na oddanie do użytku przy ulicy 3 Maja 15 gmachu szkoły średniej. Sześć lat później, w 1913 r., dla Ochotniczej Straży Ogniowej wybudowano w podobnym stylu strażnicę z zapleczem i salą widowiskową przy ulicy Floriańskiej⁹⁸. Rosjanie, w odróżnieniu do innych mniejszości narodowych zamieszkujących Gostynin, nie

---

J. Szczepańskiego, Pułtusk 2012, t. III, s. 524.

93 B. Konarska-Pabiniak, *Saga rodziny Rystoffów z Gostynina*, „Notatki Płockie” 2014, nr 4/241, s. 5–6.

94 M. Chudzyński, *Gostynin i powiat gostyniński od 1864 do odzyskania niepodległości*, w: *Dzieje Gostynina od XI do XXI wieku*. Pod red. B. Konarskiej-Pabiniak, Gostynin 2010, s. 300, 306.

95 W 1910 r. Gostynin liczył 6529 mieszkańców, co plasowało go na 22 miejscu na Mazowszu, Główny Urząd Statystyczny, *Powierzchnia miast, plany użytkowe, własność*, Warszawa 1933, s. 52. Z analizy liczby ludności przeprowadzonej przez Adama Dobrońskiego w „Dziejach Mazowsza”, wynika, że Gostynin zamieszkiwało w 1897 r. 5399 mieszkańców bez wojska, a 6747 z wojskiem rosyjskim, Dobroński, *Spółeczeństwo i gospodarka...* op. cit., s. 466. Zaliczany do małych miast Gostynin musiał dać zakwaterowanie i utrzymanie około 1350 żołnierzom. Dane źródłowe potwierdza „Rocznik Statystyczny Królestwa Polskiego” 1913, Warszawa 1914, s. 34–35. Przedstawiciele społeczności rosyjskiej zamieszkiwali powiat gostyniński do 1913 r., po tym czasie nie zanotowano ich obecności. Procentowy udział wśród mieszkańców Gostynina ludności innego wyznania niż katolickie, mojżeszowe czy ewangelickie określono na 0,5, A. Krzyżanowski, W. Kumaniecki, *Statystyka Polski*, Kraków 1915, s. 46–49; „Rocznik Statystyczny...”, op. cit.

96 „Echa Płockie i Łomżyńskie” 1901, nr 13, cyt. za B. Konarska-Pabiniak, *Szkoła gostynińska. Sto lat w służbie oświaty 1907–2007*, Gostynin 2007, s. 26; Dobroński, *Spółeczeństwo i gospodarka...* op. cit., s. 487.

97 Konarska-Pabiniak, *Gostynin. Szkice...* op. cit., s. 23–25. Patrz także A. Tuszyńska, *Rosjanie w Warszawie*, Warszawa 1922, s. 101; D. Banasiak-Błaszczak, „Głos Gostyniński”, 2000 r.

98 Szczepański, *Życie polityczne Mazowsza...* op. cit., s. 321.

posiadali własnego cmentarza prawosławnego⁹⁹. Pochówki przedstawicieli społeczności rosyjskiej, która Gostynin opuściła w 1915 r., odbywały się do tego czasu na wydzielonej kwaterze cmentarza katolickiego.

Mimo wzbogacenia się o obiekty murowane, układ przestrzenny Gostynina na przełomie XIX i XX wieku nie uległ zasadniczym zmianom. Ponad 90 proc. budynków mieszkalnych było drewnianych, a jedna czwarta posiadała dachy kryte słomą. Wiele ulic nadal nie miało nawierzchni brukowej, a przy większości nie było chodników. Miasto wyglądało biednie i przygnębiająco, choć – paradoksalnie – należało w tym okresie do najbogatszych miast Królestwa Polskiego¹⁰⁰. Wysokie dochody do miejskiego budżetu w przeliczeniu na jednego mieszkańca zapewniała sprzedaż drewna z lasów miejskich. Mimo dostatecznych finansów w kasie miejskiej rosyjskie władze nie wykazywały zainteresowania rozwojem urbanistycznym Gostynina, natomiast pozbawieni prywatnych kapitałów jego mieszkańcy nie byli w stanie prowadzić własnych inwestycji.

PRZEBRAŻENIA GOSTYNINA PO ODZYSKANIU NIEPODLEGŁOŚCI

Wybuch pierwszej wojny światowej rozpoczął kolejny okres stagnacji gospodarczej. Jedyną inwestycją w okresie okupacji było wprowadzenie do miasta elektryczności w lecie 1915 r. Stację przesyłową zbudowano w ogrodzie miejskim, na rogu obecnej ulicy Parkowej i Żabiej. Z energii elektrycznej korzystały przede wszystkim instytucje, dzięki niej oświetlano ulice, rzadziej domy prywatne.

W 1918 r. Niemcy bez walki opuścili Gostynin¹⁰¹. Pierwsze dwa lata niepodległej Polski okazały się trudne ze względu na kryzys gospodarczy, hiperinflację i zubożenie miejscowej ludności. Dobra koniunktura rozpoczęła się dla Gostynina – miasta powiatowego, z początkiem lat 20. Rozwój tkanki miejskiej szedł w parze z bogatym życiem kulturalnym, działalnością różnorodnych partii politycznych i licznych organizacji społecznych. Spośród przedstawicieli władz samorządowych i reprezentantów różnych środowisk społecznych zawiązano Komitet Powiatowy. Celem było sporządzenie nowego planu zabudowy miasta, z uwzględnieniem ogólnopolskiego hasła „wojny brzydocie i szpetności miast i miasteczek”¹⁰². Jedną z najważniejszych inwestycji tego okresu była budowa linii kolejowej prowadzącej z Kutna do Radziwia koło Płocka przez Gostynin. Tory kolejowe położono południkowo, wzdłuż wschodniej

99 Na rosyjskiej mapie Gostynina z 1896 r. nie widnieje cmentarz prawosławny, co potwierdza hipotezę, że nie istniało odrębne miejsce pochówku dla społeczności rosyjskiej. Można przypuszczać, że ważniejsze osoby w razie śmierci przewożono na cmentarz prawosławny do Płocka, dop. autorki.

100 *Najbogatsze miasto w Środkowej Europie*. Wywiad z p. Janem Buchowskim, Komisarzem miasta Gostynina, „Miesięcznik Ilustrowany. Mazowsze Płockie i Kujawy” 1930, nr 3, 4, 5, s. 18.

101 Szczepański, *Spółczesność Mazowsza wobec...* op. cit., s. 790.

102 Konarska-Pabiniak, *Gostynińska Spółdzielnia...* op. cit. s. 20.

granicy miasta. Przecinały ulicę Kutnowską, łukiem otaczały południowo wschodnią część obrzeży Gostynina, prostopadle przechodziły przez ulicę Żychlińską po wybudowanym tu wiadukcie, a następnie przez Trakt Gąbiński. 17 października 1925 r. oddano do użytku okazały neobarokowy budynek dworca przy nowo wytyczonej ulicy Juliusza Słowackiego, która przebiegała równolegle do torów – zaczynała się przy Trakcie Gąbińskim, a kończyła przed budynkiem stacji kolejowej. Za dworcem postawiono zasilającą parowozy w wodę wieżę ciśnień, wagę oraz magazyn towarowy¹⁰³. Na stacji wybudowano dwa perony: pierwszy jednokrawędziowy, drugi dłuższy, posiadający dwie krawędzie oraz tory przeznaczone dla pociągów towarowych i tor ładunkowy. Kolej miała stanowić impuls do rozwoju życia gospodarczego w Gostyninie. Liczono m.in. na dostarczanie tą drogą produktów dla warsztatów rzemieślniczych i wywóz produktów rolnych. Z biegiem czasu okazało się, że przebiegające południkowo tory kolejowe wyznaczyły barierę przestrzenną i stanowiły negatywny czynnik wpływający na kształtowanie się leżącego na wschód od nich lokalnego obszaru urbanizacji wewnątrzmięskiej. Nastąpiło przecięcie powiązań przestrzennych pomiędzy częścią miasta leżącą na zachód od torów, a częścią wschodnią.

Dalszy rozwój miasta szedł w kierunku południowym, tym razem dzięki inwestycjom w rozwój placówek służby zdrowia i pomocy socjalnej. 16 grudnia 1926 r. przy ulicy Kutnowskiej oddano do użytku szpital św. Antoniego. Trzykondygnacyjny obiekt zachwycał funkcjonalnością (izba przyjęć, sala operacyjna, oddziały, apteka, pomieszczenie na rentgen, kaplica, kuchnia, pralnia), nowoczesnością (elektryczność, kanalizacja), kubaturą i architekturą. 12 października 1929 r. rozpoczęto budowę szpitala dla osób nerwowo i psychicznie chorych¹⁰⁴. Miasto przekazało pod tę inwestycję 185 ha lasów na południowo-wschodnich obrzeżach, fundusze zaś pochodziły z dotacji Skarbu Państwa i samorządu wojewódzkiego. Pierwszy budynek szpitalny oddano do użytku w 1933 r., a w 1935 r. otwarto kolejne dwa pawilony z zapleczem szpitalnym i gospodarczym¹⁰⁵. W kierunku szpitala wybudowano nową drogę dojazdową z miasta, którą następnie przedłużono do Szczawina Kościelnego. Miasto posiadało w swojej własności tereny leśne w formie wyodrębnionej enklawy w administracyjnych granicach gminy Lucień, na styku z gminą Duninów. Rada Miejska uchwałami z 19 listopada 1927 r., 16 lipca 1928 i 20 marca 1929 r. postanowiła aktem notarialnym nieodpłatnie przekazać 30 mórg ziemi z lasem, a 90 mórg odsprzedać inwestorowi – Okręgowemu Związkowi Kasy Chorych w Warszawie [dziś Zakład Ubezpieczeń Społecznych] w celu budowy na tym terenie sanatorium przeciwgruźliczego o nazwie

103 Konarska-Pabiniak, *Początki kolei w Gostynin w 1924 roku*, „Rocznik Gostyniński” 2016, t. IV, s. 97-99.

104 B. Konarska-Pabiniak, *Szpital psychiatryczny w Gostyninie 1933–2018. Dzieje i współczesność*, Gostynin 2018, s. 8-9.

105 Konarska-Pabiniak, *Gostynin. Szkice...* op. cit., s. 109–111.

Kruk¹⁰⁶. Za fundusze miejskie wybudowano do enklawy drogi dojazdowe – jedną od szosy prowadzącej do Lucienia, drugą przez las na Bierzewicach. Budowę sanatorium rozpoczęto dopiero wiosną 1938 roku. Wojna przerwała prace, które pośpiesznie w czasie okupacji kończyli Niemcy¹⁰⁷. W 1935 r. w miejscowości Drzewce, cztery kilometry za miastem, w budynku dawnego Nadleśnictwa Gostynin utworzono zakład dobroczynny dla starców, kalek i dzieci, w którym zamieszkało ponad 30 pensjonariuszy. Posiadał on własny ogród warzywny, sad, staw oraz 15 mórg ziemi ornej. W zabudowaniach gospodarskich hodowano drób, trzodę chlewną oraz owce¹⁰⁸.

W latach 20. i 30. XX w. nastąpiło ożywienie ruchu budowlanego. Powstawały kolejne obiekty wznoszone ze środków publicznych. Do ważniejszych zaliczyć należy: budynek szkoły powszechnej z salą gimnastyczną o łącznej kubaturze 22 tys. mkw. [dziś Szkoła Podstawowa nr 1 im. Armii Krajowej przy ul. Józefa Ozdowskiego]¹⁰⁹, dom czynszowy z małymi mieszkaniami dla nisko uposażonej inteligencji, w tym urzędników przy ulicy 3 Maja 43 [dziś siedziba Sądu Rejonowego w Gostyninie] i dla robotników przy ulicy Długiej 56¹¹⁰. Z inicjatywy burmistrza Michała Żylińskiego, w latach 1920–1924 przy ulicy Floriańskiej 23 wzniesiono w stylu neoklasycystycznym hale targowe, zwane jatkami miejskimi. Dzięki tym przedsięwzięciom władz miasta, zagęszczono i stopniowo przekształcano charakterystyczną dla Gostynina zabudowę drewnianą na murowaną, a parterową na dwu- i trzykondygnacyjną. Do zapoczątkowanej przez samorząd miejski idei likwidacji z przestrzeni miejskiej domów przypominających swoim charakterem budownictwo wiejskie, włączyły się osoby prywatne. Bogatsi mieszkańcy wystawiali murowane budynki mieszkalne przy ul. Długiej. Rozbudowywały się także przedmieścia, gdzie klasa średnia o wyższym poziomie dochodów zapragnęła posiadać domy z cegły w stylu podmiejskich willi. Przykładem zabudowy nawiązującej swoim charakterem do dworów są budynki przy ulicy Kutnowskiej 98, 18 Stycznia 35 i Kolejowej 2. W centrum miasta nadal jednak dominowały drewniane domy należące do gostynińskich Żydów¹¹¹. Dodatkowy problem, zwłaszcza w kontekście estetyki i stanu sanitarnego, stanowiły odbywające się w centrum miasta targi¹¹². 30 września 1928 r.

106 Gmina Miasta Gostynina zastrzegła sobie w akcie notarialnym m.in., aby mającemu powstać sanatorium nadać nazwę, w tytule której umieszczony będzie wyraz Gostynin, w: J. Plisko, *Sanatorium Przeciwgruźlicze w Gostynin-Kruk*, „Notatki Płockie” 1974, nr 2, s. 20; Kruk stanowił przysiółek wsi Gorzewo. Miejscowość powstała na przełomie XIX i XX wieku, w: L. Zugaj, *Gmina Gostynin – od pradziejów do współczesności*, Gostynin 2014, s. 63, 156.

107 Szubska-Bieroń, *II wojna światowa...* op. cit., s. 476–477.

108 Wspomnienia Zofii Sajkowskiej w posiadaniu Krzysztofa Radeckiego.

109 T. Kowalski, *Szkolnictwo i oświata*, w: *Dzieje Mazowsza*. Pod red. J. Szczepańskiego, Pułtusk 2010, t. IV, s. 441.

110 E. Kołodziej, *Życie gospodarcze*, w: *Dzieje Mazowsza*. Pod red. J. Szczepańskiego, Pułtusk 2010, t. IV, s. 358.

111 „Tygodnik Gostyniński” 1930.

112 „Echo” 1938, nr 38, cytata za Konarska-Pabiniak, Gostynin. *Szkice...* op. cit., str. 57.

otwarto położony na obrzeżach miasta stadion, a na skraju lasu – przy drodze z Gostynina do Płocka, po jego przeciwnej stronie – park miejski. W 1935 r., na przepływającej obok niego rzece Skrwie, urządzono otwarte kąpielisko¹¹³. W latach trzydziestych miasto przeprowadziło modernizację linii energetycznej, w tym kabli dosyłowych z elektrowni w Radziwiu¹¹⁴.

Międzywojenną panoramę i charakter układu urbanistycznego uzupełniły obiekty kultu religijnego czterech wyznań: chrześcijańskiego, prawosławnego, ewangelickiego i judaistycznego. W dwudziestoleciu międzywojennym wśród budowli górujących nad Gostyninem wymienić należy budowany w latach 1910–1925, a konsekrowany w 1927 r. neoromański kościół parafialny przy ulicy Płockiej¹¹⁵, murowaną synagogę przy ulicy Floriańskiej w rewirze żydowskim¹¹⁶, odnowione wzgórze zamkowe ze zbozem ewangelickim oraz prawosławną cerkiew z dzwonnicy. Wszystkie te obiekty wyróżniały się swą architekturą oraz wysokością.

Zgodnie z rozporządzeniem Rady Ministrów z 3 marca 1925 r. o zmianie granic miast na obszarze byłego zaboru rosyjskiego, granica Gminy Miejskiej Gostynin została rozszerzona. Na mocy decyzji Władysława Grabskiego, ówczesnego Prezesa Rady Ministrów, miasto powiększyło swój obszar o wyłączony z gminy Rataje folwark oraz wieś Rataje Stare, z gminy Lucień osadę Drzewce oraz dwa folwarki: Adolfowo i Bratoszewo z gminy Skrzany¹¹⁷. Dzięki włączeniu tych obszarów do miasta ogólna powierzchnia Gostynina w granicach administracyjnych w 1931 r. wynosiła 3737 mkw, zaś obszar niezabudowany stanowił 3703 mkw. Miasto liczyło 7783 mieszkańców, były w nim 702 domy mieszkalne i trzy cmentarze – katolicki, ewangelicki i żydowski¹¹⁸. Funkcjonowały szkoły podstawowe, dwie średnie (męska i żeńska), dwie prywatne wypożyczalnie książek, wydawano także lokalną prasę.

W OKRESIE OKUPACJI NIEMIECKIEJ

W czasie wojny i okupacji hitlerowskiej Gostynin, od 28 września 1939 r. do 22 czerwca 1941 r. jako Gasten, a od 22 czerwca 1941 r. do 18 stycznia 1945 r. jako Waldrode, został włączony do prowincji Kraj Warty i stał się integralną częścią III

113 E. Walczak, *Gostynin w latach międzywojennych (1918–1939)*, w: *Dzieje Gostynina od XI do XXI wieku*, Pod red. B. Konarskiej-Pabiniak, Gostynin 2010, s. 429.

114 Prąd do Gostynina przesyłano z Płocka, początkowo prawdopodobnie z prywatnej elektrowni Stanisława i Józefa Górnickich, od 1933 r. z Elektrowni Płockiej mieszczącej się w Radziwiu, w: J. Szczepański, *Problemy społeczno-gospodarcze Płocka w okresie międzywojennym*, w: *Dzieje Płocka. Historia miasta w latach 1797–1945*. Pod red. M. Krajewskiego, Płock 2006, s. 591–592.

115 R. Małowiecki, *Architektura i sztuka na Mazowszu 1795–1918*, w: *Dzieje Mazowsza*. Pod red. J. Szczepańskiego, Pułtusk 2012, t. III, s. 814. Patrz więcej J. Bigus, *Historia budowy kościoła w Gostyninie w latach 1910–1927*, „Rocznik Gostyniński” 2016, t. IV, s. 159–196.

116 Więcej Szubska-Bieroń, *Bożnice i cmentarze...* op. cit., s. 387–405.

117 Dz.U. 1925 nr 26, poz. 177.

118 Cmentarz choleryczny już nie istniał, gdyż ostatnia epidemia tej choroby pojawiła się w Gostyninie w 1852 r., w: B. Konarska-Pabiniak, *Historia cmentarza parafialnego w Gostyninie*, „Rocznik Gostyniński” 2012, t. III, s. 101.

Rzeszy. Niepowetowaną stratą dla Gostynina było zniszczenie jesienią 1941 r. nowo wybudowanego kościoła katolickiego¹¹⁹, spalenie ukończonej niedawno synagogi przy ulicy Floriańskiej oraz przekształcenie cerkwi na areszt. W ten sposób w urbanistyce miejskiej zlikwidowano ważne symbole kulturowe ludności polskiej, żydowskiej i prawosławnej. Z rozebranych na żydowskim cmentarzu macew wybrukowano ulice w mieście i utwardzano leśne dukty¹²⁰.

Niemiecki Zarząd Miejski w Gostyninie, wówczas Waldrode, podniósł latem 1941 r. kwestię budowy nowego ratusza. Ministerstwu Budownictwa Krajowego Kraju Warty w Poznaniu zlecono sporządzenie projektu dla nowej siedziby władz miejskich w typowym stylu pruskim. W lipcu 1942 r. opracowanie było gotowe i zakładało wystawienie na całej długości południowej pierzei Rynku gmachu o kilka razy większej kubaturze niż dotychczasowy ratusz. Projekt przewidywał dwa skrzydła, jedno z salą posiedzeń, rozdzielone maszyną klatką schodową i wieżą. Na parterze prawego skrzydła zaprojektowano pomieszczenia z przeznaczeniem na sklepy, w skrzydle bocznym planowano dwa garaże i mieszkanie dla konserwatora¹²¹.

Projektu nigdy nie zrealizowano, pozostał jedynie wizją nowego zagospodarowania głównego placu Gostynina. Inwestycją częściowo wprowadzoną w życie przez okupanta było wytyczenie ulicy pod budowę dwóch budynków mieszkalnych w północnej części miasta. Nazwano ją Nową, a bloki „Neue Heimat” [nowa ojczyzna]. Wzniesione w stylu pruskim – ze spadzistym dachem, pozbawionym wszelkich ozdób murem, użytkowym poddaszem i obowiązkowym ogródkiem – objekty zamierzano przeznaczyć na mieszkania dla niemieckich urzędników. Do budowy wykorzystano cegłę z rozebranego przy ul. Płockiej kościoła. Wśród przeprowadzonych remontów w mieście należy wymienić zmianę nawierzchni na Rynku i utwardzenie kilku dróg miejskich.

PO ZAKOŃCZENIU DRUGIEJ WOJNY ŚWIATOWEJ

Oprócz nieodwracalnych strat, głównie wśród zabudowań sakralnych – kościoła katolickiego przy ul. Płockiej i synagogi przy ul. Floriańskiej – podczas działań militarnych w czasie drugiej wojny światowej i okupacji 1939–1945 nie naruszono średniowiecznego układu przestrzennego Gostynina¹²². Za nieznacznymi zniszczeniami materialnymi kryła się jednak katastrofa ludzkich przeżyć. Miasto

119 Szubska-Bieroń, *II wojna światowa...* op. cit., s. 470, 479–480.q

120 Nowy cmentarz żydowski (ul. Kutnowska). Źródło: www.sztetl.org.pl 20 III 2015.

121 J.H. Kumpf, *Gostynin in den Jahren 1939 bis 1945 im Spiegel deutscher archivalischer Quellen*, referat wygłoszony 2 VI 2014 r. w Gostyninie.

122 Szubska-Bieroń, *II wojna światowa ....* op. cit., s. 441-533.

opustoszało ze wspólnot i różnorodności społecznych. W czasie okupacji liczba ludności Gostynina zmniejszyła się o 4900 osób, w tym 3,5 tys. społeczności żydowskiej i w 1945 r. wynosiła 7400 mieszkańców¹²³.

Wycofujący się na Zachód Niemcy próbowali wywozić, a jeśli się to nie udawało – dewastowali sprzęt większości zakładów produkcyjnych i usługowych. Prowadzona przez okupanta rabunkowa gospodarka, a w styczniu 1945 roku szaber mienia stanowiącego własność społeczną lub prywatną, spowodowały pustki w sklepach i instytucjach¹²⁴. Najważniejszą kwestią było zorganizowanie przez nowy Zarząd Miejski zaopatrzenia mieszkańców w żywność, naprawa zniszczonych linii energetycznych i telekomunikacyjnych oraz uruchomienie transportu (w mieście nie było żadnego pojazdu, gdyż wszystkie zarekwirowało wycofujące się wojsko niemieckie)¹²⁵. Tym samym zamierzano powstrzymać niepożądane zjawiska gospodarcze, takie jak inflacja, spekulacja czy bezrobocie. Do odbudowy miasta włączono mienie ponemieckie¹²⁶. Z firmy budowlanej prowadzonej przy ul. Wojska Polskiego 32 i 34 przez rodzinę Arendtów utworzono Powiatowe Przedsiębiorstwo Budowlane¹²⁷, a z zakładu Alfreda Graffa – Państwowe Przedsiębiorstwo Traktorów i Maszyn Rolniczych. Do organizacji transportu towarowego i osobowego przez nowo utworzone Przedsiębiorstwo Komunikacji Samochodowej wykorzystano niemieckie warsztaty i garaże przy ul. Wojska Polskiego¹²⁸. W marcu i kwietniu 1945 r. Powiatowy Urząd Ziemski przeprowadził parcelację dwóch majątków położonych częściowo w granicach miasta. Na podstawie postanowienia Prezydium Miejskiej Rady Narodowej, 26 maja 1945 r. upaństwowiono majątki Bratoszewo-Adolfów i Rataje. Całkowicie podzielono należące do rodziny Higersbergerów 370-hektarowe dobra Rataje. Na części tych gruntów, obejmującej 16,5 ha ziemi ornej przy ul. Kowalskiej utworzono działki 10-arowe pod uprawę warzyw dla najbardziej potrzebujących robotników i urzędników Gostynina. Pozostały areał rozdzielono wśród indywidualnych rolników. Dwór przeznaczono na potrzeby miasta¹²⁹. Z rozparcelowanego 218-hektarowego majątku ziemskiego Bratoszewo-Adolfów,

123 J. Maciejewski, *Region gostyniński w Polsce Ludowej (1945–1986)*, w: *Dzieje Gostynina i ziemi gostynińskiej*, pod red. M. Chudzyńskiego, Warszawa 1990, s. 601.

124 „Głos Gostyniński” 1997, nr 16, s. 8.

125 Maciejewski, *Region gostyniński w...* op. cit., s. 593.

126 Archiwum Państwowe Płock (dalej: APP), Akta miasta Gostynina, Przydział gospodarstw ponemieckich, sygn. 2912.

127 M. Osmatek, *Gostynin w latach 1945–1989*, w: *Dzieje Gostynina od XI do XXI wieku*, pod red. B. Konarskiej-Pabiniak, Gostynin 2010, s. 581.

128 „Głos Gostyniński” 2002, nr 6, s. 9.

129 APP, Akta miasta Gostynina, Protokoły posiedzeń Prezydium Miejskiej Rady Narodowej z 1945 r., sygn. 5, k. 29; Ibidem, sygn. 6, k. 60.

stanowiącego własność rodziny Fitzke, utworzono 63 nowe gospodarstwa rolne¹³⁰, a dworek przeznaczono tymczasowo na funkcjonujący w latach 1948–1951 Państwowy Dom Młodzieżowy dla Sierot¹³¹.

Ważnym zadaniem dla Zarządu Miejskiego w Gostyninie była też organizacja placówek oświatowych¹³². Wracali do miasta dawni nauczyciele, odnaleziono w piwnicy dworku rodziny Fitzke wiele książek i podręczników, które stanowiły zaczątek bibliotek szkolnych. Na gostyninian, doświadczonych wysiedleniami i pobytem w obozach koncentracyjnych, czekały opuszczone nieruchomości, będące własnością osób pochodzenia żydowskiego i niemieckiego (208 budynków mieszkalnych i składowych), którymi zarządzała gmina miejska¹³³. Dźwiganie się ze zniszczeń gospodarczych wymagało czasu i dużych nakładów pracy. Nie było na to środków. Wykonywano jedynie niezbędne, doraźne zadania remontowe, nie wychodząc poza ramy odbudowy infrastruktury gospodarczej sprzed wybuchu wojny. Przez kilka powojennych lat nikt nie myślał o rozbudowie miasta, lecz o zabezpieczeniu mieszkańcom minimalnego poziomu egzystencji i utrzymania. Wiosną 1945 r. udało się uruchomić miejski tartak, rzeźnię i cegielnię¹³⁴. Rok później uporządkowano Rynek – zamknięto targowisko straganowe, sprzedaż drobiu przeniesiono na ul. Stodólną¹³⁵, zerwano bruk, założono skwer z kwiatnikami i trawnikami¹³⁶. W celu zapewnienia bezpieczeństwa ruchu pieszego i pasażerskiego, w 1951 r. w ulicy Zamkowej (o którą w części opierał się istniejący wówczas układ komunikacyjny) na rzece Skrwie wymieniono stary drewniany most na betonowy.

WDRAŻANIE WZORCÓW SOCJALISTYCZNYCH

W dziesięcioleciu powojennym widoczny był brak inwestycji w rozwój przestrzenny miasta. Gostynin, tak jak cała Polska, zaczynał dostosowywać się do systemu społeczno-politycznego wynikającego z przynależności kraju do radzieckiej strefy wpływów. Ustawodawstwo w zakresie rozwoju urbanistycznego i gospodarczego przyjęło wzorce socjalistyczne, co znalazło odbicie w przestrzeni miejskiej

130 „Głos Gostyniński” 2002, nr 17-18, s. 7; „Głos Gostyniński” 2008, nr 8, s. 5

131 APP, Akta miasta Gostynina, Protokoły posiedzeń Prezydium Miejskiej Rady Narodowej z 1945 r., sygn. 6, k. 67; „Głos Gostyniński” 1995, nr 1, s. 1 i 3.

132 APP, Akta miasta Gostynina, Protokoły posiedzeń Prezydium Miejskiej Rady Narodowej z 1945 r., sygn. 5, k. 2-31; Zarząd Miejski działał do 1950 r., kiedy to ustawa z 20 marca 1950 r. o terenowych organach jednolitej władzy państwowej zniósła zarządy miejskie, a na ich miejsce powołała Prezydium Miejskich Rad Narodowych, Dz. U. 1950, nr 14, poz. 130.

133 APP, Akta miasta Gostynina, Protokoły posiedzeń Prezydium Miejskiej Rady Narodowej z 1945 r., sygn. 6, k. 104; APP, Zarząd Miejski miasta Gostynina, Referat administracji, Reforma rolna, Protokoły przejęcia ziemi ponemieckiej w 1945 r., sygn. 128, k. 1-107.

134 APP, Akta miasta Gostynina, Protokoły posiedzeń Prezydium Miejskiej Rady Narodowej z 1945 r., sygn. 4, k. 15; Ibidem, sygn. 6, k. 43-44, 61; APP, Akta miasta Gostynina, Protokoły posiedzeń Prezydium Miejskiej Rady Narodowej z 1948 r., sygn. 10, k. 16.

135 APP, Akta miasta Gostynina, Protokoły posiedzeń Prezydium Miejskiej Rady Narodowej z 1946 r., sygn. 7, k. 12.

136 „Głos Gostyniński” 2002, nr 15, s. 5.

powojennego miasta. 2 kwietnia 1946 roku przyjęto ustawę o planowanym zagospodarowaniu przestrzennym kraju. Na jej podstawie wprowadzono hierarchizację planów. Zapisy planu krajowego musiały znaleźć swoje odzwierciedlenie w planach regionalnych i miejscowych, co oznaczało wprowadzenie ścisłego związku pomiędzy planowaniem przestrzennym w gminach, a wytycznymi polityki gospodarczej państwa. Miejscowe plany zagospodarowania, uznane za akty normatywne, należało sporządzać w dostosowaniu nie do potrzeb lokalnych, lecz do wieloletnich planów gospodarczych i inwestycyjnych kraju. Art. 6 ustawy określał, iż „(...) do realizacji wspomnianych celów możliwe stało się ograniczenie właściciela nieruchomości w zakresie rozporządzania nią”¹³⁷. Tym samym rozszerzono katalog przesłanek uzasadniających odebranie właścicielom praw do ich gruntu¹³⁸.

Organami stanowiącymi prawo lokalne, po zlikwidowaniu w 1950 r. samorządu terytorialnego i organów administracji ogólnej przyjętej 20 marca ustawą o terenowych organach jednolitej władzy państwowej, stały się rady narodowe, a władzę wykonawczą realizowały prezydya powołane przez te rady. Tak też było w Gostyninie. W miarę upływu czasu, na znaczeniu przybierał proces komunalizacji życia miasta. W połowie 1952 r. weszło w życie rozporządzenie o publicznej gospodarce lokalami mieszkalnymi i użytkowymi¹³⁹. Na jego mocy prywatni właściciele utracili prawo dysponowania lokalami, którymi odtąd zawiadywało miasto. Władze Gostynina mogły dowolnie zarządzać nieruchomościami, przydziałać mieszkania i prowadzić tzw. kwaterunek. Zapotrzebowanie na mieszkania roso, bowiem wielu mieszkańców wsi szukało zatrudnienia w mieście.

Pierwsze decyzje w sprawach urbanistycznych Gostynina zapadły już w 1946 r. Na wniosek Zarządu Miejskiego z 17 kwietnia i Prezydium z 5 lipca, Miejska Rada Narodowa jednogłośnie uchwaliła projekt przyłączenia do miasta następujących miejscowości: z gminy Skrzany – Drogoszewa i osiedla Piechota, z gminy Lucień – wsi Bierzewice i Pagórek, a także części wsi Legarda (osiedle nad rzeką Osetnicą zaraz za mostem), osiedla Sochora – folusz i przysiółek Leszczynek. Podjęcie uchwały uzasadniono koniecznością wyrównania granic administracyjnych miasta¹⁴⁰. Dążenie to nie zostało zrealizowane. Zamierzano także wykonać pomiary i sporządzić plan zabudowy Gostynina po zniszczeniach powstałych na skutek działań wojennych¹⁴¹. W budżecie na 1947 r. zagwarantowano fundusze na pokrycie kosztów z tym związanych.

137 Z. Leoński, M. Szewczyk, *Zasady Prawa budowlanego i zagospodarowania przestrzennego*, Bydgoszcz-Poznań 2002, s. 27-28.

138 P. Kwaśniak, *Plan miejscowy w systemie zagospodarowania przestrzennego*, Warszawa 2011, s. 25.

139 Dziennik Ustaw z 1952 r., nr 49, poz. 326.

140 APP, Akta miasta Gostynina, Protokoły posiedzeń Prezydium Miejskiej Rady Narodowej z 1946 r., sygn. 7, k. 8-9.

141 APP, Prezydium Miejskiej Rady Narodowej w Gostyninie. Protokoły z sesji MRN z 9 kwietnia 1946 r.

Po trudnych latach usuwania zniszczeń wojennych, nieznaczne inwestycje gospodarcze w liczącym ponad osiem tys. mieszkańców Gostyninie nastąpiły na początku lat 50. Przejawiały się one w uruchamianiu pierwszych państwowych zakładów przemysłowych, przetwórstwa rolno-spożywczego i usługowych. Na mocy decyzji rządowych o tworzeniu w każdej polskiej gminie Państwowych Ośrodków Maszynowych, już na przełomie 1950/1951 roku w Gostyninie powołano taką jednostkę z siedzibą przy ul. Kolejowej, świadczącą usługi remontowe dla sektora rolnego¹⁴². W 1953 roku powstało na bazie tartaku miejskiego i stolarni Przedsiębiorstwo Produkcji Pomocniczej Budownictwa Terenowego (PPPBT, po 1967 r. jako Gos-Bud, później „Budopol”)¹⁴³, a w 1955 roku powołano Gostynińskie Zakłady Przemysłu Terenowego, produkujące wyroby z drewna (od 1977 r. Przedsiębiorstwo Produkcji Mebli Sklepowych WUTEH)¹⁴⁴. Znamiennej i ważną dla rozwoju przestrzennego Gostynina była decyzja o lokalizacji w 1957 r. Zakładu Sprzętu Instalacyjnego A-24, przemianowanego później na Zakład Sprzętu Oświetleniowego „Polam”¹⁴⁵. Utworzony został na mocy zarządzenia ministra przemysłu ciężkiego i z pomocą środków finansowych Funduszu Aktywizacji Małych Miast jako jedna z fabryk Zakładów Wytwórczych Lamp Elektrycznych im. Róży Luksemburg z siedzibą w Warszawie¹⁴⁶. Odegrał on kluczową rolę w przeobrażeniach urbanistycznych i demograficznych, a co za tym idzie przyczynił się do rozwoju miasta¹⁴⁷. W okresie największego rozkwitu, przypadającym na lata 80., zatrudniał 3300 osób¹⁴⁸ i realizował liczne inwestycje. Na lokalizację wybrano teren na południowych obrzeżach miasta o dużym potencjale rozwojowym i bardzo dobrej komunikacji – obok linii kolejowej, przy drodze nr 60 Kutno-Płock – należący do Gminnej Spółdzielni Samopomoc Chłopska. Budowa tego, należącego do przemysłu kluczowego, przedsiębiorstwa była decyzją Zespołu Zagospodarowania Przestrzennego Kraju przy Radzie Ministrów¹⁴⁹. Pierwsze podstawowe obiekty produkcyjne powstały w latach 1958–1960. W tym samym roku duże nakłady inwestycyjne poczyniło PPPBT – wybudowano halę produkcyjną, bocznicę kolejową i suszarnię. Dzięki tym pionierskim przedsięwzięciom, krajobraz miejski został wzbogacony o pierwszą infrastrukturę przemysłową.

142 „Głos Gostyniński” 2004, nr 4, s. 2.

143 Ibidem 2003, nr 9, s. 1.

144 Osmalek, *Gostynin w latach...* op. cit., s. 570.

145 APP, Prezydium Miejskiej Rady Narodowej w Gostyninie. Protokoły z sesji MRN z załącznikami, Protokół 3/59, k. 118-120; „Głos Gostyniński” 1996, nr 5, s. 3.

146 APP, Zakłady Sprzętu Oświetleniowego „ELGO” w Gostyninie, sygn. 50/1070/0/-/1, k. 1-9.

147 „Głos Gostyniński” 2002, nr 17-18, s. 9.

148 M. Kołakowski, *Kalendarium historii polskiego przemysłu oświetleniowego*, <http://lighting.pl/Wydarzenia-branzowe/wydawnictwa-branzowe> z 11.08.2019; „Głos Gostyniński” 2001, nr 18, s. 6; Ibidem 2002, nr 1, s. 4; Ibidem, nr 2, s. 9; Ibidem, nr 3, s. 13.

149 APP, Prezydium Miejskiej Rady Narodowej w Gostyninie. Opinie i decyzje lokalizacji szczegółowych, sygn. 26/5, k. 391.

W latach 50. nie budowano nowych mieszkań. Skupiono się wyłącznie na pracach remontowych istniejących budynków. Zły stan techniczny licznych starych, w większości drewnianych domów, wskazywał na konieczność ich rozbiórki, a nie, jak to powszechnie czyniono, na przedłużaniu żywotności poprzez remonty. Z myślą o prowadzeniu inwestycji w zakresie najważniejszego elementu stanowiącego o rozwoju przestrzennym – budownictwa mieszkaniowego, powołano w Gostyninie Miejskie Przedsiębiorstwo Remontowo-Budowlane, na którego czele stanął działacz społeczny Kazimierz Ostrowski (1913–1986)¹⁵⁰. Jednak dopiero w 1954 r. wzniesiono pierwszy, wybudowany ze środków własnych gminy, budynek wielorodzinny. Był to 30-izbowy blok dla 10 rodzin przy ul. Polnej 2 [dziś Moniuszki]. W 1956 r. po wykonanej ze środków kasy miejskiej adaptacji oddano do użytku na potrzeby mieszkaniowe obiekt dawnych koszar przy ul. Kutnowskiej 45/1, uzyskując 82 izby¹⁵¹. W latach 1957–1959 postawiono przy ul. Polnej 4 i 6 kolejne dwa trzykondygnacyjne bloki z białej cegły¹⁵². W 1961 r. miasto za pieniądze z budżetu, w miejscu ogrodu należącego do Szkoły Podstawowej nr 1, wybudowało blok mieszkalny dla nauczycieli. Ciężar rozwoju przestrzennego w zakresie budowy mieszkań od borykającego się z brakiem funduszy miasta, miała przejąć powołana w styczniu 1958 r. Robotnicza Spółdzielnia Mieszkaniowa „Przyszłość” (od 1975 r. nosiła nazwę Spółdzielnia Mieszkaniowa Lokatorsko-Własnościowa, a od 2007 r. Gostynińska Spółdzielnia Mieszkaniowa – GSM)¹⁵³. W 1959 r. wystawiła tylko jeden, liczący 26 lokali, blok mieszkalny przy ul. Wojska Polskiego 28. Do rozbudowy przestrzennej miasta włączyły się powstałe w Gostyninie zakłady. Ze środków własnych PPPBT wybudowało dla swoich pracowników w latach 1955–1959 pierwsze dwa bloki mieszkalne przy ul. Bierzewickiej, dając tym samym początek osiedlu o tej samej nazwie oraz osiedle domków dwurodzinnych przy nowo utworzonej ul. Łąkowej. W ramach po raz pierwszy realizowanego budownictwa przyzakładowego w 1959 r. powstał dla sprowadzanych do „Polamu” specjalistów z branży oświetleniowej 18-rodzinny blok przy ul. Polnej 8. W ten sposób zagęszczono układ przestrzenny pierwszego po drugiej wojnie światowej osiedla mieszkaniowego.

W przestrzeni miejskiej zaczynało rozwijać się, będące domeną inwestorów prywatnych, budownictwo indywidualne. Pod zabudowę jednorodzinną miasto wyznaczyło nowe ulice. Pierwszą już w 1950 r. była Kolonia, w 1959 r. ulice Fryderyka Chopina, Władysława Broniewskiego i Wspólna¹⁵⁴. W 1959 r. na zlokalizowanych

150 Maciejewski, *Region gostyniński.....*, op. cit., s. 603.

151 APP, Akta miasta Gostynina, Protokoły posiedzeń Prezydium Miejskiej Rady Narodowej z 1945 r., sygn. 6, k. 102.

152 J. Maciejewski, *Region gostyniński.....*, op. cit., s. 603.

153 Konarska-Pabiniak, *Gostynińska Spółdzielnia.....* op. cit., s. 31.

154 Uchwała nr V/60 Miejskiej Rady Narodowej z 26 września 1960 r.

wokół ul. 18 Stycznia nowych ulicach, m.in. Jana Kochanowskiego i Leśnej, wydzielono 150 działek budowlanych. Pod koniec lat 50., wzdłuż ulicy Polnej wytyczono teren pod całe osiedle na ten rodzaj zabudowy oraz dwie nowe ulice: w północnej części Gostynina Janka Krasickiego, a południowej Zakładową. W 1959 r. wydano 655 zezwoleń na budowę domów jednorodzinnych. Dotychczasowa zabudowa miasta, w 70 proc. drewniana, wzbogaciła się o pierwsze powojenne budynki murowane, o różnym standardzie i kubaturze. Gostynin zaczynał nabierać nowego oblicza, choć nadal zaliczany był do miast o charakterze rolniczym, a nie przemysłowym.

W latach 50. przystąpiono do opracowywania planu rozwoju przestrzennego całego miasta. Wykonała go Pracownia Urbanistyczna Wydziału Budownictwa, Urbanistyki i Architektury w Warszawie. Zatwierdzony został 2 grudnia 1958 r. uchwałą Prezydium Wojewódzkiej Rady Narodowej nr XXIX/157/58. Tereny położone na wschód od głównego układu komunikacyjnego północ-południe zaplanowano pod osiedla mieszkaniowe wielorodzinne pod potocznymi nazwami: Stodólna, Juliana Marchlewskiego, Tadeusza Kościuszki i Bierzewicka, zaś obszar leżący w zachodniej części miasta od tej trasy, na cele rekreacyjne i wypoczynkowe¹⁵⁵. Plan przewidywał budowę obwodnicy miasta od strony wschodniej. Rok później, na zlecenie Wydziału Gospodarki Komunalnej i Mieszkaniowej Prezydium Powiatowej Rady Narodowej w Gostyninie, został opracowany i przyjęty 23 czerwca 1959 r. przez Prezydium Wojewódzkiej Rady Narodowej w Warszawie projekt pierwszego osiedla budownictwa indywidualnego. Zlokalizowane ono zostało w północno-wschodniej części miasta, pomiędzy ulicami Glinianą, Juliusza Słowackiego i Adama Mickiewicza. Wydzielono na obszarze 23,4 ha działki budowlane pod nowe osiedle, głównie o powierzchni 600 mkw. przy górnej granicy normatywnej 1000 mkw., pod pojedyncze budynki jednorodzinne, jedno- lub dwukondygnacyjne wraz z towarzyszącymi im zabudowaniami gospodarczymi. Teren był nieuzbrojony – brakowało sieci wodociągowej i kanalizacyjnej¹⁵⁶. Założenia urbanistyczne planu dopuszczały budowę domów, głównie o architekturze tzw. klocka i powierzchni użytkowej do 110 mkw¹⁵⁷. W 1979 r. przyjęto dla osiedla nazwę Adama Mickiewicza.

Z początkiem 1961 r. weszła w życie w Polsce Ludowej ustawa o planowaniu przestrzennym. Podtrzymywała hierarchizację planów z 1946 r., wprowadzając jednocześnie podział planów na: kierunkowe, perspektywistyczne i etapowe. Miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego dawały podstawę do wydania decyzji

155 APP, Akta miasta Gostynina, Protokoły posiedzeń Prezydium Miejskiej Rady Narodowej z 1965 r., sygn. 585.

156 Ibidem, sygn. 584.

157 Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 26 czerwca 1974 r. w sprawie wykonania niektórych przepisów Prawa lokalowego.

o lokalizacji szczegółowej inwestycji budowlanej, a także zmianie sposobu wykorzystania terenu. Nowe przepisy prawne zdecentralizowały prace urbanistyczne, w efekcie czego nie następował oczekiwany przez mieszkańców Gostynina wzrost gospodarczy. Zaniedbania widoczne były do końca tej dekady, szczególnie w infrastrukturze sanitarnej. Jeszcze w 1967 r. tylko 17 proc. mieszkań miało bieżącą wodę, a 4 proc. posiadało kanalizację¹⁵⁸. Pierwsze wodociągi miejskie oddano do użytku dopiero w latach 1957–1960, co pozwoliło zlikwidować łaźnię przy ul. Bagnistej. W złym stanie były chodniki i nawierzchnie dróg – do połowy lat 60. główne ulice nie posiadały nawierzchni asfaltowej.

W 1964 r. działało w całym mieście tylko 12 państwowych i uspołecznionych zakładów pracy, głównie spółdzielnie, m.in. „Pokój”, „Dźwignia” czy „Pracy”¹⁵⁹. Rada Miejska przyjęła 23 marca 1962 r. program „Aktywizacji miasta Gostynina na lata 1961–1965”. Jego głównym założeniem było wzmocnienie budownictwa mieszkaniowego w granicach administracyjnych liczącego 3168 ha miasta, gdzie tylko 320 ha, czyli 10 proc., przypadało na inwestycje, a 2229 ha stanowiły lasy. Program zakładał powstanie bloków w nowo tworzonej dzielnicy mieszkaniowej przy ul. Polnej oraz ich budowę wzdłuż ulic Bolesława Bieruta, 1 Maja, Tadeusza Kościuszki i Wojska Polskiego, a także wzrost nakładów inwestycyjnych w infrastrukturze komunalnej, w tym wzrost do 67 proc. sieci kanalizacyjnej i 30 proc. długości sieci wodociągowej. Przyczynę wolnego tempa rozwoju budownictwa spółdzielczego i indywidualnego upatrywano w braku większych zakładów przemysłowych i niskich zarobkach mieszkańców¹⁶⁰.

Pierwsze ożywienie w rozwoju miasta nastąpiło dopiero w drugiej pięcioletce lat 60., po zobligowaniu władz municypalnych przez organy nadrzędne do opracowania szczegółowego „Programu rozwoju miasta Gostynina na lata 1966–1970”. Przewidywał on wzrost nakładów na inwestycje mieszkaniowe, poprawę stanu sanitarnego i estetycznego miasta poprzez rozbudowę sieci sanitarno-wodociągowej, ulepszanie nawierzchni ulic, a także wspieranie rozwoju oświaty i służby zdrowia. Ulice: Kutnowska, Tadeusza Kościuszki i Płocka, a w kierunku wschód - zachód Zamkowa i Floriańska wyznaczały nadal centralną oś komunikacyjną miasta w kierunku północno-południowym. Program został przyjęty uchwałą nr 15/22/66 we wrześniu 1966 r. przez Prezydium Miejskiej Rady Narodowej.

Realizację zadań w sferze gospodarczej powierzono powołanemu 1 stycznia 1967 r. Miejskiemu Przedsiębiorstwu Gospodarki Komunalnej¹⁶¹. Rozpoczęto

158 Konarska-Pabiniak, *Gostynińska Spółdzielnia...* op. cit., s. 19.

159 APP, Powiatowa Wielobranżowa Spółdzielnia Pracy w Gostyninie, sygn. 445; APP, Akta miasta Gostynina, Protokoły posiedzeń Prezydium Miejskiej Rady Narodowej z 1945 r., sygn. 1165, k. 1-115.

160 APP, Akta miasta Gostynina, Protokoły posiedzeń Prezydium Miejskiej Rady Narodowej z 1962 r., sygn. 791.

161 W swoich zadaniach zakład odpowiadał za oczyszczanie miasta, gospodarkę mieszkaniową, budowę infrastruktury miejskiej, a także utrzymanie zieleni, targowiska, wykonywanie usług pogrzebowych, w: AAP, Akta miasta Gostynina, Protokoły

porządkowanie infrastruktury miejskiej. W 1965 r. przeniesiono targowisko miejskie z placu przy ul. Floriańskiej na ul. Bagnistą [dziś Termalna]¹⁶², w 1967 roku położono asfalt na ulicy Kutnowskiej, a w 1969 roku na obecnych ulicach Jana Pawła II, 3 Maja i Zamkowej¹⁶³. Zadbano także o miejsce wypoczynku i rekreacji dla mieszkańców, tworząc je nad Jeziorem Kocioł. W rozwój infrastruktury miejskiej włączyła się Powszechna Spółdzielnia Spożywców „Spotem”, wznosząc przy Rynku wielkogabarytowy pawilon handlowy, wówczas najnowocześniejszy i najobszerniejszy obiekt handlowy w mieście, a na skrzyżowaniu ulic Floriańskiej i Wojska Polskiego kolejny, ale już o mniejszej kubaturze¹⁶⁴. Do końca lat 60. w ramach istniejących lokalnie spółdzielni działało w Gostyninie 77 sklepów oraz pięć zakładów gastronomicznych, dysponujących 300 miejscami konsumpcyjnymi¹⁶⁵. Z uwagi na wzrastający ruch pojazdów i dla poprawy komunikacji, na newralgicznym wjeździe od strony Kutna przedłużono ulicę Tadeusza Kościuszki do 3 Maja, wyburzając na ten cel znajdujące się tam stare drewniane domy. Powstały ulice o ruchu jednokierunkowym, bezpieczne zarówno dla ruchu pieszego, jak i samochodowego.

W latach 60. do krajobrazu przestrzennego Gostynina weszło drugie osiedle mieszkaniowe jedno- i wielorodzinne. Nosiło nazwę „Parkowa” i powstało dla uczczenia XX-lecia PRL. W latach 1965–1969, na osiedlu wzdłuż ulicy Parkowej, miasto z funduszy Miejskiej Rady Narodowej wybudowało jeden dwukondygnacyjny i osiem jednokondygnacyjnych bloków. Ze względu na narastające trudności i konieczność zamrażania robót inwestycyjnych gminy, zaniżono standard wykonania tych budynków, obniżono jakość, a w celu zakwaterowania jak największej liczby mieszkańców – także normy powierzchni. Zabudowę nowo powstałego osiedla zagęścili przy skrzyżowaniu ulic Parkowej i Legionów Polskich kolejne dwa budynki wielorodzinne, których inwestorem było Przedsiębiorstwo Budownictwa Rolnego, czyli PBROL¹⁶⁶. W 1967 r. podjęto decyzję o rozpoczęciu w Gostyninie budowy drugiego osiedla mieszkaniowego wielorodzinnego. Nadano mu nazwę Osiedle XXV-lecia PRL. Prace budowlane realizowano tym razem w ramach budownictwa spółdzielczego. Prowadziła je Robotnicza Spółdzielnia Mieszkaniowa „Przyszłość”, która rozpoczęła działalność w 1958 r., stawiając pierwszy blok przy ul. Floriańskiej.

---

posiedzeń Prezydium Miejskiej Rady Narodowej z 1969–1970, sygn. 588, k. 137-146, 261; „Głos Gostyniński” 1997, nr 9, s. 6.

162 AAP, Akta miasta Gostynina, Ocena realizacji zadań w budownictwie mieszkaniowym i towarzyszącym w latach 1976–1980 oraz kierunki rozwoju na lata 1983–1985, sygn. 23/6, k. 42.

163 AAP, Akta miasta Gostynina, Protokoły posiedzeń Prezydium Miejskiej Rady Narodowej z 1969–1970, sygn. 588, k. 41; M. Osmałek, *Gostynin w latach...* op. cit., s. 583.

164 Osmałek, *Gostynin w latach...* op. cit., s. 578.

165 AAP, Akta miasta Gostynina, Protokoły posiedzeń Prezydium Miejskiej Rady Narodowej z 1969–1970, sygn. 589, k. 234.

166 Ibidem, sygn. 588, k. 15.

Budownictwo finansowane z kasy miejskiej i funduszy przyzakładowych nie zaspokajało popytu na lokale mieszkalne. W związku z tym, w 1963 r. Prezydium Miejskiej Rady Narodowej w Gostyninie uchwaliło dla rozwoju terenów wzdłuż ul. Parkowej program budownictwa jednorodzinnego, a Prezydium Powiatowej Rady Narodowej uchwałą nr 75/287/67 podjęło 8 listopada 1967 r. decyzję o zatwierdzeniu „Miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego osiedla Mikołaja Reja pod budownictwo indywidualne”¹⁶⁷.

W drugiej połowie lat 60. w układzie przestrzennym Gostynina pojawiły się duże kompleksy oświatowe. Korzystając ze zwiększonych subwencji krajowych na oświatę oraz środków społecznych zbieranych pod hasłem uczczenia 1000-lecia państwa polskiego, udało się zbudować tzw. tysiąclatkę – Szkołę Podstawową nr 3 przy ul. gen. Józefa Bema 23¹⁶⁸. W dużym i nowoczesnym obiekcie z 15 izbami lekcyjnymi i zapleczem gospodarczym, wraz z inauguracją roku szkolnego 1965/1966, rozpoczęło naukę 660 dzieci. We wrześniu 1969 r. przy ul. Polnej 39 otwarto Technikum Budowlane i Zasadniczą Szkołę Budowlaną (obecnie Gostynińskie Centrum Edukacyjne)¹⁶⁹. Rok później oddano do użytku warsztaty szkolne oraz jednopiętrowy internat na 200 miejsc z zapleczem gastronomicznym, do którego przeniesiono uczniów z adaptowanego w 1958 roku na potrzeby bursy pałacu w Ratajach¹⁷⁰. Natomiast w popularnym w latach 60. systemie tzw. czynu społecznego i ze środków społecznych (udało się zebrać ponad milion złotych) wybudowano przy ul. 18 Stycznia Dom Kultury (na placu po targowicy przeniesionej w 1954 r. na ul. Zamkową), otwarty w styczniu 1966 r.¹⁷¹ W 1969 r., przy dużym zaangażowaniu społecznym, w rejonie dzisiejszej ul. Jana Pawła II¹⁷², rozpoczęto wznoszenie kościoła rzymskokatolickiego o konstrukcji żelbetowej.

DYNAMIKA ROZWOJU GOSTYNINA W LATACH 70. i 80.

Na istotne zmiany należało poczekać jeszcze do lat 70. Wówczas to nastąpił najszybszy rozwój gospodarczy w historii miasta. To przełożyło się na zmiany w zagospodarowaniu przestrzennym Gostynina, zwłaszcza na jego obrzeżach. Widoczny był wzrost nakładów inwestycyjnych w przemyśle dla zapewnienia miejsc pracy młodym mieszkańcom, stanowiącym wyż demograficzny lat powojennych. W krajobraz przestrzenny miasta zaczęły wchodzić pojawiające się na krańcach Gostynina

167 Ibidem, 586.

168 „Głos Gostyniński” 2001, nr 4, s. 1

169 Ibidem 2002, nr 17-18, s. 9.

170 B. Konarska-Pabiniak, *Higersbergerowie saga z Rataj*, w: Gostynin. *Szkice z przeszłości*. Gostynin 2007, s. 216; „Głos Gostyniński” 1999, nr 2, s. 4.

171 E. Król, *Historia Domu Kultury w Gostyninie 1966–1997*, mps w posiadaniu Miejskiego Centrum Kultury w Gostyninie.

172 Więcej w J. Bigus, *Kościół Maryi Panny Matki Kościoła w Gostyninie*, Gostynin 2018; „Głos Gostyniński” 2004, nr 4, s. 4.

obiekty przemysłowe. Na południowych obrzeżach rozbudowywano – w ramach planu centralnego – Zakłady Sprzętu Oświetleniowego „Polam”¹⁷³. W 1970 roku przy ul. 18 Stycznia za 165 mln zł wybudowano Oddział Zamiejscowy Zakładów Wytwórczych Przyrządów Pomiarowych „Era” w Warszawie. W 1975 r. utworzono nową siedzibę przy ul. Płockiej, jednocześnie zmieniając nazwę na Zakłady Sprzętów Minikomputerowych „Mera”. W zachodniej dzielnicy Rataje oddano do użytku halę produkcyjną Spółdzielni Włókienniczej w Sannikach i filii zakładów „Wifama” w Łodzi¹⁷⁴. W architekturze miejskiej pojawiły się budynki użyteczności publicznej. W latach 1971–1975 oddano do użytku Przychodnię Obwodową, dwa żłobki przy ul. Armii Krajowej, wybudowaną za 6 mln zł zajezdnię PKS, Spółdzielczy Dom Handlowy przy północnej pierzei Rynku, Dom Nauczyciela z biblioteką i bursą międzyшкоlną przy ul. Józefa Ozdowskiego. W połowie lat 70. do nowej siedziby przy ul. Bierzewickiej przeniosło się Nadleśnictwo Gostynin i Leśnictwo Kruk.

Liczne inwestycje nadały miastu przemysłowy charakter. Gostynin rozbudowywał się i zagęszczał tkankę miejską. Wzrastało zainteresowanie nowymi mieszkaniami w budownictwie wielorodzinnym o wysokim, jak na ówczesne realia standardzie, tj. wyposażonymi w łazienkę i toaletę, wodę bieżącą i centralne ogrzewanie. Z pomocą w realizacji rosnącego zapotrzebowania przyszedł szybki rozwój budownictwa spółdzielczego. Najwięcej osiedli mieszkaniowych powstało w mieście właśnie w tzw. dekadzie gierkowskiej. Wyburzono należące przed wojną, przede wszystkim do mniejszości żydowskiej i niemieckiej, drewniane domy pomiędzy ulicami Wojska Polskiego oraz Tadeusza Kościuszki i przeznaczono te tereny na budownictwo blokowe. Mieszkańcy z rozbieranych domów przesiedleni zostali w 1973 r. do wzniesionych przez miasto trzech bloków między ulicami 3 Maja, Romana Dmowskiego, Tadeusza Kościuszki i Legionów Polskich. Budowę na terenach po zlikwidowanych zabudowaniach prowadziła Spółdzielnia Mieszkaniowa Lokatorsko-Własnościowa.

Szybkie powstawanie bloków było możliwe dzięki zastosowaniu nowoczesnych technologii z wykorzystaniem prefabrykatów. Pozwalały one skrócić cykl budowy pojedynczego lokalu. Z wielkich płyt powstały wówczas osiedla gen. Józefa Bema i Wojska Polskiego. Spółdzielnia rozpoczęła w 1972 r. też realizację osiedla Romana Dmowskiego w czworoboku ulic: Wojska Polskiego, Romana Dmowskiego i Tadeusza Kościuszki oraz osiedli Stodólna, Jana Kilińskiego i Tadeusza Kościuszki. Na koniec 1978 r. Gostynin wzbogacił się aż o 286 nowych lokali mieszkalnych, zasiedlonych przez ponad 1/3 ogółu mieszkańców. Był to najlepszy rok w rozwoju przestrzennym, jeśli chodzi o przyrost nowych zasobów

173 APP, Akta miasta Gostynina, Sprawozdania i analizy dotyczące realizacji planów na lata 1978–1981, sygn. 23/1.

174 Osmalek, *Gostynin w latach...*, op. cit., s. 572-573.

mieszkańczych. Do końca 1979 r. oddano łącznie tysiąc mieszkań¹⁷⁵. Pod potrzeby tych osiedli wybudowano przy ul. Romana Dmowskiego nową kotłownię miejską o mocy 7,5 gigakalorii i główny kolektor ściekowy.

W ramach szybkiego rozwoju przestrzennego miasta i chęci zaspokojenia różnych potrzeb mieszkańców, wykorzystywano w budownictwie także konstrukcje lekkie. W 1976 r. w takiej technologii wybudowano Przedszkole nr 3, a w 1979 Przedszkole nr 4 przy ul. Armii Krajowej¹⁷⁶. Placówki te miały charakter tymczasowy. Przedszkola oraz dwa żłobki przy tej samej ulicy dla mieszkańców Gostynina postawiły z własnych środków zakłady „Polam”¹⁷⁷.

Do rozwoju przestrzennego miasta poprzez budowę osiedli mieszkaniowych wielorodzinnych włączyło się w 1974 r. Gostynińskie Przedsiębiorstwo Produkcji Elementów Budowlanych „Gos-Bud”. Dla zwiększającej się liczby swoich pracowników, w latach 70. postawiło przy ul. gen. Józefa Bema pięć bloków dla 150 rodzin oraz 36 domów jednorodzinnych¹⁷⁸. Bloki uzupełniły luźną zabudowę nowego osiedla, które w latach 1977–1988 powiększyło się o kolejnych sześć takich domów wybudowanych przez Zakłady „Polam”.

Obok budownictwa wielorodzinnego, stanowiącego priorytet w ówczesnej polityce, w układzie urbanistycznym Gostynina tej dekady rozwijało się budownictwo jednorodzinne. W połowie lat 70. podjęto decyzję o oddaniu części spośród 906 hektarów prywatnych użytków rolnych pod budownictwo indywidualne¹⁷⁹. Dla wydzielonych terenów opracowano miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego. W południowej części były to grunty od ul. 18 Stycznia w stronę wschodnią dla 268 działek wolnostojących i 79 pod zabudowę bliźniaczą. Prezydium Powiatowej Rady Narodowej przyjęło 25 listopada 1970 r. uchwałą 39/167/70 dla terenu wydzielonego pod budownictwo jednorodzinne pomiędzy ulicami Polną i Józefa Ozdowskiego, od wschodu ograniczonymi terenami PKP, Plan szczegółowy zagospodarowania przestrzennego z przeznaczeniem na późniejsze osiedle Mikołaja Kopernika¹⁸⁰.

Od 1972 r. zabudowa jednorodzinna pojawiła się także w północno-zachodniej części miasta, przy nowo wytyczonych tam ulicach Janka Krasickiego i Zielonej. 24 czerwca 1970 r. Prezydium Powiatowej Rady Narodowej w Gostyninie zatwierdziło uchwałą nr 28/110/70 projekt koncepcji zagospodarowania przestrzennego terenów budownictwa jednorodzinnego i wielorodzinnego na obszarze

175 Konarska-Pabiniak, *Gostynińska Spółdzielnia...* op. cit., s. 60.

176 APP, Urząd Miasta w Gostyninie, Protokoły sesji Miejskiej Rady Narodowej w Gostyninie z 1977 r., sygn. 74, k. 44-52; APP, Urząd Miasta w Gostyninie, Protokoły posiedzeń Prezydium Miejskiej Rady Narodowej w Gostyninie z 1980 r., sygn. 114, k. 3.

177 „Głos Gostyniński” 2003, nr 8, s. 5.

178 „Nasza Trybuna” 1977, nr 210.

179 Osmalek, *Gostynin w latach...*, op. cit., s. 580.

180 APP, Akta miasta Gostynina, Protokoły posiedzeń Prezydium Miejskiej Rady Narodowej z 1945 r., sygn. 586.

43,9 ha między ulicami: Dybanka, 1 Maja i Parkowa oraz terenów rekreacyjnych po zachodniej stronie rzeki Skrwy Lewej. Powierzchnia rekreacyjna, stworzona dla poprawy warunków życia mieszkańców, obejmowała obszary położone w dolinie Skrwy Lewej na zachód od koryta rzeki oraz na wschodnich stokach Dybanki. Zaplanowano tu basen, plażowisko, kawiarnię z tarasem, amfiteatr na stoku, plac zabaw dla dzieci, boisko do siatkówki, wypożyczalnię sprzętu wodnego, kiosk spożywczy oraz dla wygody wypoczywających – budkę telefoniczną. Cały obszar miał być oświetlony i zagospodarowany zielenią parkową. W drugim etapie zakładano budowę mola i kolejnych boisk sportowych¹⁸¹. Realizację całej inwestycji osiedla Dybanka rozłożono na dekadę 1970–1980. Teren pomiędzy ul. Dybankową a Zakładową przeznaczono pod przyszły park miejski¹⁸². Inwestycja ta, podobnie jak modernizacja stadionu w latach 1974–1978 (nadbudowa budynku głównego, instalacja trybun) oraz nowe zagospodarowanie w okresie 1976–1977 Zalewu Piechota, przy którym wybudowano na powierzchni 5,5 ha plażę, wykopano nieckę wodną, wyprostowano koryto rzeki Skrwy¹⁸³, przyczynić się miały do poprawy warunków i jakości życia mieszkańców Gostynina. W tym celu też miasto uchwałą nr 34/XXXVIII/71 przekazało 2,06 ha gruntów ziemi ornej przy ulicy Kowalskiej pod Rodzinne Ogródki Działkowe „Krokus” i „Tulipan”, a rok wcześniej Zakłady Sprzętu Oświetleniowego „Polam” utworzyły w Bratoszewie przyzakładowe działki pracownicze¹⁸⁴. Celom wypoczynkowym dla gostyninian miał służyć powołany w 1979 r. Gostynińsko-Włocławski Park Krajobrazowy o powierzchni 389,5 km kw.¹⁸⁵ Mieszkańcy Gostynina 17 IX 1978 r. uczestniczyli w konsekracji kościoła przy obecnej ul. Jana Pawła II 15. Od tego czasu nad miastem dominuje żelbetowa budowla o powierzchni zabudowy 1787 mkw¹⁸⁶.

W tej dekadzie opracowano także „Konceptyjny plan szczegółowy zagospodarowania przestrzennej przebudowy centrum miasta Gostynina”. Jego realizację przewidywano w latach 1970–1975. Głównymi przesłankami opracowanego zamierzenia były: koszt realizacji inwestycji, stopień wykorzystania terenu i ład przestrzenny. Projekt powstał zgodnie z trendami panującymi wówczas w architekturze polskiej. W pierzei wschodniej Rynku, do istniejącego zespołu budynków mieszkalnych doprojektowano wielkopowierzchniowy pawilon handlowy, a w pierzei północnej

181 Ibidem, sygn. 587.

182 APP, Akta miasta Gostynina, Opinie i decyzje lokalizacji szczegółowych na rok 1982, sygn. 26/5, k. 170.

183 B. Konarska-Pabiniak, *Gostynin w III Rzeczypospolitej (1990–2010)*, w: *Dzieje Gostynina od XI do XXI wieku*. Pod red. B. Konarskiej-Pabiniak, Gostynin 2010, s. 652.

184 AAP, Akta miasta Gostynina, Protokoły posiedzeń Prezydium Miejskiej Rady Narodowej z 1969–1970, sygn. 589, k. 156; „Głos Gostyniński” 2003, nr 10, s. 1 i 3.

185 „Głos Gostyniński” 1997, nr 18, s. 7 podaje rok założenia 1976.

186 Ibidem 2004, nr 4, s. 4.

przewidziano budynki administracyjno-handlowe PSS „Społem”. W pierzei zachodniej projekt uwzględniał wielkogabarytowy Wiejski Dom Handlowy z budynkiem mieszkalnym o dwóch kondygnacjach od północy i budynek administracyjny dla Prezydium Powiatowej Rady Narodowej od południa. Dla części południowej centralnego placu w mieście utrzymano funkcję administracyjną poprzez zaprojektowanie sali ślubów. Integralną część Rynku stanowił plac manifestacyjny. Koncepcja zakładała przeniesienie ze ścisłego śródmieścia znajdującej się tam zajezdni PKS oraz stacji paliw. Wzbogaceniem urbanistycznym Rynku miały być tereny zielone – na tyłach budynku MRN Czarny Ogród i zadrzewienie na powierzchni 4000 mkw.

Należy stwierdzić, że cała dekada lat 70. stanowiła wielki, niespotykany dotąd skok rozwojowy w gostynińskiej urbanistyce. Koncentracja procesów inwestycyjnych w zakresie przemysłu i budownictwa mieszkaniowego doprowadziła do ogromnych zmian przestrzennych miasta.

W latach 80. tkanka miejska, podobnie jak w poprzedniej dekadzie, ulegała bardzo intensywnym przeobrażeniom. Główny czynnik miastotwórczy pełniło nadal realizowane budownictwo mieszkaniowe wielorodzinne. Wychodząc na przeciw zapotrzebowaniu w tym kierunku, dla części osiedla Polna i wytyczonego w latach 60. osiedla Wspólna pomiędzy ulicą Kutnowską, Zakładową i Wspólną zmieniono przeznaczenie terenów miejskich z budownictwa jednorodzinnego na wielorodzinne spółdzielcze. Do budowy tego ostatniego powołano w 1981 r. Zakładową Spółdzielnię Mieszkaniową „Polam”. Dla pracowników swojego zakładu, na obszarze 7 ha przy ul. Kutnowskiej, spółdzielnia wybudowała osiedle Wspólna. Warunki realizacji tego osiedla wynikały z decyzji wydanej przez Wojewódzkie Biuro Planowania Przestrzennego w Płocku 26 kwietnia 1982 r.¹⁸⁷

Do końca 1986 r. układ przestrzenny osiedla powiększył się o 156 mieszkań (obecnie jest to 19 bloków mieszkalnych dla 2000 osób). Pod koniec lat 80. przy obecnym Wojewódzkim Samodzielnym Zespole Publicznych Zakładów Opieki Zdrowotnej im. prof. Eugeniusza Wilczkowskiego w Gostyninie powstało, z pomocą funduszy Urzędu Wojewódzkiego, a później z wkładów lokatorskich – osiedle Zalesie z czterema blokami mieszkalnymi. Inwestycję prowadziła powołana w 1988 r. Zakładowa Spółdzielnia Mieszkaniowa Lokatorsko-Własnościowa „Zalesie”.

W latach 80., decyzją Wojewódzkiego Biura Planowania Przestrzennego w Płocku przekazano kolejne tereny pod osiedla z zabudową wielorodzinną. Były to osiedla: Jana Kilińskiego (w latach 1984–1991 wybudowano osiem bloków na powierzchni 3,79 ha), Andrzeja Czapskiego (w okresie 1988–1990 powstało sześć

187 APP, Akta miasta Gostynina, Ocena i decyzje lokalizacji szczegółowych na rok 1982, sygn. 26/5, k. 169.

bloków) i Armii Krajowej. Na przełomie 1979/1980 r. rozpoczęto opracowanie planów pod osiedle Nowa w rejonie ówczesnej ulicy Jarostawa Dąbrowskiego oraz Floriańskiej i przedłużeniu Mazowieckiej, gdzie zamierzano osiedlić pięć tys. osób¹⁸⁸. W okresie 1979–1991 kolejne tysiąc mieszkańców Gostynina wprowadziło się do nowych mieszkań w budynkach wielorodzinnych.

W związku z przyjętymi planami rozbudowy miasta – nadal w formie budownictwa wielorodzinnego – należało przejąć działki¹⁸⁹, uzbroić tereny i zabezpieczyć infrastrukturę komunalną¹⁹⁰. Dla utrzymania zwiększającego się obciążenia sieci energetycznej, na powstających osiedlach Zakład Energetyczny Płock uruchomił w 1982 roku przy ul. 18 Stycznia¹⁹¹ stację pogotowia energetycznego. W 1984 roku otwarto Stację Uzdatniania Wody „Kolonja” z dwoma studiami K-1 i K-2, a przy ul. Ziejkowej powstała w 1985 roku biologiczno-chemiczna oczyszczalnia ścieków.

W latach 80. wyraźnie wzrosło zainteresowanie budownictwem indywidualnym. Dla zaspokojenia tych potrzeb zdecydowano o rozbudowie osiedla domów jednorodzinnych przy ul. 18 Stycznia. W 1985 r., wytyczono tu sześć nowych ulic, a przy nich wyznaczono działki budowlane. Na podstawie uchwały nr 67/XVI/87 z 11 lutego 1987 r. wydzielono pod budownictwo jednorodzinne kolejne obszary w rejonie ulic: Polnej i Henryka Sienkiewicza, 18 Stycznia i Kolejowej. Tym samym był to, w przypadku osiedla 18 Stycznia, trzeci i ostatni etap jego rozbudowy. Stało się ono największym skupiskiem domów jednorodzinnych w Gostyninie.

Rosnąca liczba mieszkańców zrodziła potrzebę zapewnienia lepszych warunków dla rekreacji i wypoczynku. W 1988 r. na powierzchni 29,07 ha porośniętego lasem krętego pagórka utworzono Rezerwat „Dybanka” (zagospodarowując dodatkowo Oz Gostyniński i plażę przy jeziorze Bratoszewo), a w pradolinie rzeki Skrwy Lewej – Rezerwat „Drzewce” o powierzchni 61,73 ha. Wcześniej, w 1987 r. powstał Rezerwat „Osetnica” o powierzchni 54,66 ha¹⁹². Ówczesna sytuacja demograficzna spowodowała także konieczność wydzielenia nowej nekropolii. W 1981 r. założono przy ul. Kowalskiej drugi cmentarz katolicki.

12 lipca 1984 r. zmieniła się ustawa o planowaniu przestrzennym. Po raz kolejny wprowadziła ona podział planów na krajowe, regionalne i miejscowe, przy

188 Ibidem, sygn. 26/4, k. 58; Ibidem, sygn. 26/5, k. 122.

189 Grunty przejmowano na rzecz Skarbu Państwa od właścicieli prywatnych, w zamian wypłacano im odszkodowania. Na wywłaszczenie lub wielkość rekompensaty nie zawsze zgadzali się ich właściciele, w: APP, Akta miasta Gostynina, Ocena realizacji zadań w budownictwie mieszkaniowym i towarzyszącym w latach 1976–1980 oraz kierunki rozwoju na lata 1980–1985, sygn. 23/8, k. 124.

190 Ibidem, sygn. 23/3, k. 99..

191 „Głos Gostyniński” 1996, nr 10, s. 5.

192 Konarska-Pabiniak, *Tradycja Mazowska...* op. cit., s. 12-13.

czym te ostatnie dzieliła na ogólne i szczegółowe. Nakazywała bieżące dokonywanie ocen zagospodarowania przestrzennego, prowadzenie badań i studiów oraz opracowywanie prognoz w tym zakresie.

Zgodnie z ustawą, rozpoczęto przygotowania do sporządzenia nowego planu ogólnego Gostynina. W tym celu przeprowadzono szerokie konsultacje społeczne, uwzględniono wytyczne wojewódzkie w kwestii budownictwa mieszkaniowego (Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Płockiego z 22 marca 1977 r.) oraz wytyczne Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków dla Gostynina z 1983 r., nazwane „Studium Konserwatorsko-Urbanistycznym dla Gostynina”. W 1984 r. przygotowane założenia do planu ogólnego zagospodarowania przestrzennego Gostynina przesłano do zatwierdzenia przez Wojewódzką Radę Narodową w Płocku. W oparciu o wydaną decyzję, 13 września 1989 r. przyjęto „Plan ogólny zagospodarowania przestrzennego dla miasta Gostynina” do realizacji uchwałą Rady Narodowej Miasta i Gminy w Gostyninie nr 49/VIII/89¹⁹³. Określił on przyrodnicze, ekonomiczne i kubaturowe warunki kompleksowego zagospodarowania przestrzennego miasta oraz ustalił nowe zasady prowadzenia gospodarki przestrzennej. Przewidywał rozwój demograficzny Gostynina do okresu swojego obowiązywania na docelowo 32 tys. mieszkańców, powstanie drogi obwodowej na kierunku Kutno-Płock po wschodniej stronie miasta, pozostawienie linii kolejowej wewnątrz układu miejskiego i zaadaptowanie tej linii w strukturze funkcjonalno-przestrzennej (koncentracja usług w proporcjach: 70 proc. po zachodniej, a 30 proc. po wschodniej stronie torów). Zakładał objęcie wszystkich mieszkańców Gostynina scentralizowanym zaopatrzeniem w wodę, energię elektryczną, a 80 proc. – kanalizacją ściekową. W strukturze przestrzennej przewidywano główne obszary zabudowy mieszkaniowej w kierunku wschodnim i południowym, tereny rolne z zabudową zagrodową w zachodniej części jako rezerwa dla dalszego powiększenia miasta, tereny przemysłowo-składowe po adaptacji i rozbudowie w północnym rejonie Gostynina. Plan zakładał 20 mkw. powierzchni mieszkaniowej na jednego mieszkańca. Dla zachowania w układzie urbanistycznym równowagi przestrzennej, planiści przewidywali ciągi spacerowe z miejscami widokowymi, tereny wypoczynkowe, także z myślą o uprawianiu sportu niekwalifikowanego, zagospodarowanie akwenów z przystosowaniem ich do dyscyplin wodnych i rekreacji, a także rozwój form turystycznych uatrakcyjniających

---

193 Plan ogólny zagospodarowania przestrzennego miasta Gostynina na okres perspektywistyczny do 1995 r. został najpierw przyjęty uchwałą nr 105/XX/84 przez Wojewódzką Radę Narodową w Płocku z dnia 17 stycznia 1984 r., w: APP, Akta miasta Gostynina, Protokoły posiedzeń Prezydium Miejskiej Rady Narodowej, sygn. 586.

pobyt w mieście. Plan zobowiązywał do poszanowania wartości kulturowych układu przestrzennego i obiektów zabytkowych. Ustalał potrzebę opracowania uszczegółowienia planistycznego w postaci miejscowych szczegółowych planów dla poszczególnych terenów. Po raz pierwszy uwzględniał potrzebę realizacji przedsięwzięć mających na celu zmniejszenie zanieczyszczenia wód i powietrza, podkreślał także konieczność utrzymania czystości miasta¹⁹⁴.

U schyłku lat 80. podjęto starania o zachowanie i uporządkowanie obiektów w ścisłym śródmieściu. Zamierzano też przyjąć nowe, szczegółowe rozwiązania w zakresie mieszkalnictwa, planowania przestrzennego oraz gospodarowania znajdującymi się tam nieruchomościami w stosunku do wcześniejszego planu. Troską napawała bowiem postępująca dekapitalizacja istniejącej wokół Rynku substancji zabytkowej. Poddano krytyce sztuczność rozwiązań kompozycyjnych, brak realizmu w kształtowaniu historycznej tkanki śródmieścia we wcześniejszej, przyjętej na lata 1970–1975, koncepcji zagospodarowania centrum Gostynina. Zlecono opracowanie nowych projektów zagospodarowania tej najcenniejszej struktury przestrzennej miasta.

Uchwałą nr 50/VIII/89 Miejsko-Gminnej Rady Narodowej w Gostyninie 13 września 1989 r. zatwierdzono „Szczegółowy plan zagospodarowania przestrzennego Śródmieścia Gostynina – plan porządkowania”. Celem było uzyskanie spójnego zespołu urbanistycznego w oparciu o zasadę poszanowania zachowanego historycznego układu architektonicznego i jego wartości kulturowych. Wiodącą rolę w obszarze centralnym pełniły lokale usługowe, podrzędną zaś mieszkalnictwo. Obiekty o charakterze uciążliwym, jak np. Okręgową Spółdzielnię Mleczarską czy Rozlewnię Wód Gazowanych przewidziano do bezwzględnego przeniesienia na lokalizację wskazaną w planie ogólnym zagospodarowania przestrzennego. Zamierzano przywrócić małomiasteczkowy charakter Rynekowi i strefie objętej ochroną konserwatorską oraz przyczynić się do estetyzacji tego miejsca zgodnie z wytycznymi konserwatora zabytków¹⁹⁵. W celu ochrony zabytkowego układu urbanistycznego oraz jego kształtu w panoramie miasta, wprowadzono ograniczenia wysokości i całkowity zakaz lokalizacji w runku obiektów przemysłowych i wielkogabarytowych placówek usługowych takich, jak np. domy towarowe. Wdrożono zasadę bezwzględnego utrzymania właściwej skali i wystroju wnętrz urbanistycznych (placów, ulic) oraz architektonicznych (podwórek), nawiązujących do średniowiecznych proporcji. Zaplanowano tu obiekty w stylu

194 APP, Akta miasta Gostynina, Ocena realizacji zadań w budownictwie mieszkaniowym i towarzyszącym w latach 1976–1980 oraz kierunki rozwoju na lata 1983–1985, sygn. 23/6, k. 90.

195 „Głos Gostyniński” 2000, nr 1, s. 3.

zachowanych zabudowań i respektujące tradycje miejsca. Miały posiadać funkcję mieszkalną, z bezwzględnym nakazem wprowadzenia w części parterowej usług handlowych, gastronomicznych lub rzemieślniczych zgodnie z tradycją historyczną. Nowo projektowane obiekty musiały dostosować się do układu urbanistycznego i sieci ulicznej. W planach wskazano również obszary wymagające rewitalizacji. Pełna ochrona konserwatorska objęła zespół staromiejski.

Plan określał także elementy kształtowania i zagospodarowania przestrzeni miejskiej, jak nawierzchnia ulic, obiekty małej architektury, w tym słupy ogłoszeniowe, stylowe latarnie, szyldy oraz przywrócenie dawnych, historycznych nazw ulic i nawierzchni kamiennych na Rynku¹⁹⁶. Miasto zostało podzielone na strefy ochrony konserwatorsko-archeologicznej o zróżnicowanych wymogach i ustaleniach urbanistycznych. Plan wskazywał, by dobór użytkowników gwarantował właściwe utrzymanie obiektów, ich wnętrza i najbliższego otoczenia. Przykładem realizacji projektu jest nowa zabudowa wschodniej pierzei Rynku. Powstały tu budynki o zwartej zabudowie, wysokości do dwóch kondygnacji z dachem wysokim i o architekturze nawiązującej do zabytkowej zabudowy małomiasteczkowej. Zgodnie z założeniami planu, przystąpiono do rozbiórki domów ze względu na zły stan techniczny i niską wartość kulturową. Do wyburzenia w śródmieściu (głównie przy ul. Stodólnej, Floriańskiej, Zamkowej, Termalnej i kard. S. Wyszyńskiego oraz R. Dmowskiego) przeznaczono w ciągu dekady łącznie 36 starych, drewnianych domów komunalnych. Na Rynku zlikwidowano stację benzynową, dworzec PKS i przystanki autobusowe¹⁹⁷. Wzbogacono przestrzeń międzyblokową o zieleń ogrodową, wysoką i niską oraz założono pasy zieleni izolacyjnej, zwłaszcza wzdłuż głównych ulic¹⁹⁸. Plan przewidywał także założenie alei spacerowej łączącej centrum z ciągiem pieszym wzdłuż rzeki Skrwy.

ZMIANY PRZESTRZENNE PO ROKU 1990

Przejęcie z gospodarki planowej na gospodarkę wolnorynkową w latach 90. miało istotny wpływ na rozwój przestrzeni urbanistycznej Gostynina. Zmiana systemu gospodarczego wywarła negatywne skutki dla przedsiębiorstw państwowych. Zrównanie sektora publicznego z prywatnym spowodowało, że nie wytrzymały one konkurencji z prywatnymi i stawały się nierentowne. Zakłady te przeznaczano do likwidacji i sprzedawano należący do nich majątek. W 1993 r. po ogłoszeniu upadłości przez Budopol zamarło życie na należącym do tej firmy

196 Ibidem 1997, nr 14, s. 4.

197 Osmalek, *Gostynin w latach...* op. cit., s. 586.

198 APP, Akta miasta Gostynina, Sprawozdania i analizy dotyczące realizacji planów w latach 1983–1985, sygn. 23/6, k. 78-88.

obszarze 16 ha – pustoszały budynki i magazyny, przestała funkcjonować boczni-
ca kolejowa¹⁹⁹. W pierwszym kwartale 1993 r. spadła produkcja, a długi przerósł
wartość majątku gostynińskiego potentata w produkcji mebli WUTEHu. Zarząd
komisaryczny zwolnił załogę i postanowił złożyć wniosek do sądu o upadłość.
Największe przedsiębiorstwo w mieście – Zakłady Sprzętu Oświetleniowego
„Elgo” zamierzano sprywatyzować nadzwyczajnym trybem przekształcenia²⁰⁰.
W tych trzech zakładach oraz Fabryce Mierników i Komputerów „Era” zatrud-
nionych było blisko cztery tysiące osób²⁰¹. Z krajobrazu miasta zniknęły autobusy
dowożące dotąd ludzi do pracy w miejscowych firmach, zmniejszono liczbę połą-
czeń kolejowych. Budynek dworca PKP z 1924 r. uległ dewastacji²⁰².

W okresie transformacji ustrojowej niektóre zakłady nie czekały na ogłoszenie
upadłości i przekształcały się w spółki pracownicze. Po zatrzymaniu w 1992 r. inflacji
i wstępnym unormowaniu gospodarki wolnorynkowej, w następnych latach powsta-
ły nowe przedsiębiorstwa prywatne. Firmy Budrox, Hydropol, Budgost, Gospin, czy
France-Gost wypełniły lukę po upadłych przedsiębiorstwach budowlanych, instala-
cyjnych, produkcyjnych i projektowych²⁰³. Na obrzeżach w północno-zachodniej czę-
ści miasta uruchomiono w 1998 r. duży zakład produkcyjny i transportowy Izolbet,
natomiast w części północno-wschodniej przy ul. Kolejowej 21 – HW Pietrzak Hol-
ding S.A., firmę produkującą wyroby ze stali²⁰⁴. Zakładano również firmy usługowe
i handlowe oparte o sprzedaż chemii budowlanej i urządzeń sanitarnych.

Wielu zwolnionych z pracy mieszkańców decydowało się na rozpoczęcie włas-
nej działalności gospodarczej. Wzrosły w przestrzeń miasta liczne prywatne skle-
py i hurtownie. Największym składem była Hurtownia Materiałów Budowlanych
Budmat, otwarta w 1994 r. przy ul. Przemysłowej²⁰⁵. Kolorowe szyldy i witryny
sklepowe zaczęły ozdabiać gostynińskie ulice. Z biegiem czasu niektóre z nich,
jak np. w branży rolno-spożywczej zakłady mięsne i piekarnicze Dubimex wypra-
cowały własną markę i znak firmowy rozpoznawalne nie tylko w Gostyninie²⁰⁶.
Począwszy od 1999 r., nowością w krajobrazie gostynińskim stały się duże sklepy sie-
ci handlowych – Biedronka, Lidl, Tesco czy Polomarket, a później Netto i Kaufland.
W układ przestrzenny miasta weszły zabudowania należące do administracji pań-
stwowej. Wzbogaciły ją nowe siedziby takich instytucji, jak: Powiatowy Urząd

199 „Głos Gostyniński” 2003, nr 9, s. 1.

200 Ibidem 2006, nr 5, s. 5.

201 Konarska-Pabiniak, *Gostynin w III Rzeczypospolitej...* op. cit., s. 686

202 „Głos Gostyniński” 1996, nr 20, s. 10; Ibidem 2005, nr 2, s. 9.

203 Ibidem 1998, nr 15, s. 6; Ibidem 1999, nr 15, s. 3; Ibidem 2003, nr 8, s. 3.

204 Ibidem 1996, nr 12, s. 4.

205 Konarska-Pabiniak, *Gostynin w III Rzeczypospolitej...* op. cit., s. 700.

206 „Głos Gostyniński” 2001, nr 11, s. 5; Ibidem, nr 12, s. 5.

Pracy (1994), pierwszy w Polsce o funkcji izolacyjnej i terapeutycznej Regionalny Ośrodek Psychiatrii Sądowej dla osób chorych psychicznie, które popełniły przestępstwo (1998)²⁰⁷, stawiana częściowo w ramach czynu społecznego strażnica Państwowej Straży Pożarnej przy ul. Przemysłowej 1 (1994)²⁰⁸, Zakład Ubezpieczeń Społecznych przy ul. Płockiej 37a (1997), Powiatowa Stacja Sanitarno-Epidemiologiczna (1998), po modernizacji i adaptacji budynku dawnego przedszkola – Urząd Skarbowy przy ul. Płockiej 10 (1996), czy Bank Pekao SA przy ul. Romana Dmowskiego 8²⁰⁹. Powstały kolejne dwa duże obiekty oświatowe: w 1994 r. Szkoła Podstawowa nr 5 przy ul. Polnej 36 dla 670 uczniów z osiedli Wspólna i Kopernika²¹⁰, a w 1997 r. Zespół Szkół im. Marii Skłodowskiej-Curie przy ul. Kowalskiej 5²¹¹. Rozpoczęła się budowa nowego kościoła pw. Miłosierdzia Bożego przy ul. Polnej 9 wraz z domem parafialnym²¹². Poczyniono wiele inwestycji, których jednak nie można było zobaczyć w miejskiej urbanistyce. Były to przede wszystkim sieci wodociągowe (w 1998 r. ul. Płocka, Targowa, Zamkowa, Kowalska, Krośniewicka, kard. Stefana Wyszyńskiego, Leśna, Wesoła i osiedle Zatorze) oraz sanitarno-kanalizacyjne²¹³ czy sieć ciepłownicza, którą zasilano z zamontowanego w 1996 r. kotła fluidalnego w kotłowni miejskiej przy ul. Kolejowej²¹⁴. W 1997 r. utworzono stację redukcyjną i służbę gazociągową w Leśniewicach, co pozwoliło na położenie w mieście sieci gazowej. Do 2001 roku miała ona długość około 34 km²¹⁵, a w 2003 r. został zakończony etap gazyfikacji na terenie Gostynina. Sieć gazowa liczy obecnie 37 km²¹⁶.

14 kwietnia 1994 r. został przyjęty uchwałą Rady Miejskiej w Gostyninie nr 156/XVII/94 „Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego miasta Gostynina”. Zakładał w perspektywie opracowanie planów szczegółowych dla różnych obszarów miasta, wskazywał na prowadzenie planowania doraźnego i braku w rozwoju przestrzennym Gostynina spójnego systemu regulującego jego układ urbanistyczny. W 1994 r. powierzchnię miasta stanowiły: tereny rolne (24,4 proc), lasy i grunty leśne (53 proc.), w tym trzy wymienione rezerwy przyrody „Drzewce”, „Dybanka” i „Osetnica” oraz grunty zabudowane i zurbanizowane (22,6 proc)²¹⁷. Trzy miesiące później, tj. 7 lipca 1994 r. przyjęto w Polsce nową ustawę o zagospodarowaniu

207 Ibidem 1998, nr 12, s. 1.

208 AAP, Akta miasta Gostynina. Sprawozdania i analizy dotyczące realizacji planów w latach 1984–1985, sygn. 23/7, k. 26, 75.

209 „Głos Gostyniński” 1998, nr 18, s. 5.

210 APP, Protokół XIV sesji Miejskiej Rady Narodowej, sygn. 19, k. 12 i 18; „Głos Gostyniński” 1996, nr 6, s. 4.

211 „Głos Gostyniński” 1997, nr 17, s. 8; Ibidem 2003, nr 3, s. 6.

212 Ibidem 2002, nr 8, s. 5.

213 Ibidem 1996, nr 23, s. 7; Ibidem 1998, nr 14, s. 6-7; Ibidem 2001, nr 14, s. 3.

214 Ibidem 1996, nr 4, s. 1 i 3.

215 Ibidem, nr 5, s. 4.

216 Ibidem 2003, nr 12, s. 3; Ibidem 2004, nr 12, s. 3.

217 Główny Urząd Statystyczny 2003.

przestrzennym. Uznała ona miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego za przepisy gminne. Od tego czasu nie administracja rządowa, lecz samorządy lokalne zyskały uprawnienia do dysponowania swoim terytorium²¹⁸.

Urynkowanie gospodarki w latach 90. spowodowało znaczne zmniejszenie skali budownictwa wielorodzinnego i tym samym ograniczenie jego wpływu na rozwój przestrzenny miasta. Pręźnie rozwijające się w poprzednich dekadach budownictwo spółdzielcze zmniejszyło swą dynamikę. Prowadzono już tylko pojedyncze inwestycje – kontynuowano budowę rozpoczętego osiedla Armii Krajowej oraz uzupełniono istniejące osiedle Czapskiego o kolejne dwa bloki o nr 5 i 6²¹⁹. Jedynie spółdzielnia „Polam” oddała budowane w latach 1992–2000 cztery bloki przy ul. Mikołaja Kopernika²²⁰. W 2000 r. spółdzielnie całkowicie zakończyły swój udział w rozbudowie przestrzennej Gostynina²²¹.

Priorytetem lat 90. nie było już zagęszczanie tkanki miejskiej poprzez powiększanie zasobów mieszkaniowych, lecz uporządkowanie przestrzenne osiedli oraz wyposażenie ich w urządzenia obsługi ludności i elementy technicznego uzbrojenia, a także działania zmierzające do poprawy jakości życia mieszkańców. W przestrzeni miasta rozwijała się mała architektura, na osiedlach budowano drogi wewnętrzne i place zabaw. Uruchomiono pierwszą sygnalizację świetlną ze wskazaniem prędkości jadących pojazdów na wysokości boiska szkoły przy ul. Kutnowskiej oraz przy ul. Płockiej²²². Dla poprawy drożności ul. 18 Stycznia, w 1995 r. zakończono remont wiaduktu kolejowego.

U schyłku XX wieku w rozbudowę przestrzenną miasta włączyła się utworzona w sierpniu 1998 r. przez Gminę Miasta Gostynina z jej stuprocentowym udziałem spółka z ograniczoną odpowiedzialnością pod nazwą Miejskie Towarzystwo Budownictwa Społecznego. Poczynając od 1999 r., rozpoczęła wznoszenie pierwszych czterech bloków przy ul. Targowej²²³. Wrz z powołaniem MTBS-u, w Gostyninie pojawiło się budownictwo komunalno-czynszowe i socjalne²²⁴. Na lokalnym rynku budownictwa wielorodzinnego zapoczątkował swą działalność inwestor prywatny – gostynińska firma Budrox. Na powierzchni 2 ha w zacisznej części miasta przy ul. Zakładowej, a później także przy ul. Kutnowskiej deweloper rozpoczął budowę kameralnych, zamknię-

218 Z. Niewiadomski, *Planowanie przestrzenne. Zarys systemu*, Warszawa 2003, s. 26.

219 „Głos Gostyniński” 1997, nr 17, s. 5.

220 „Gazeta Gostynińska” 1995, nr 2, s. 1; Ibidem 1997, nr 1, s. 1-3; Ibidem, nr 1, s. 1-3.

221 Do 1989 r. Gostynińska Spółdzielnia Mieszkaniowa wybudowała 55 bloków, a w latach 1989–2008 tylko 14. W roku 1997 spółdzielnie mieszkaniowe zarządzały 2583 mieszkaniami na ośmiu osiedlach, mieszkało w nich 7576 osób, co stanowiło 40 proc. mieszkańców Gostynina, obecnie GSM posiada w swoich zasobach 66 bloków, w których mieszka około dziewięć tysięcy mieszkańców, w: Konarska-Pabiniak, *Gostynińska Spółdzielnia...*, op. cit., s. 69; „Głos Gostyniński” 2008, nr 10, s. 1; Ibidem, nr 11, s. 5.

222 Ibidem 1998, nr 10, s. 3.

223 Ibidem 2000, nr 8, s. 2.

224 Ibidem 1997, nr 19, s. 5.

tych osiedli wraz z infrastrukturą komunalną. Charakteryzują się one nowoczesną architekturą i rozwiązaniami (np. miejsca postojowe w podziemnych garażach). Teren zagospodarowano zielenią, powstał plac zabaw dla dzieci i alejki spacerowe. Bliskość urokliwych rezerwatów przyrody nadała całej inwestycji niepowtarzalny charakter.

W przestrzeń miasta wkraczała z coraz większą dynamiką zabudowa mieszkaniowa indywidualna. Na osiedlu Kilińskiego wytyczono ulicę Langenfeld, a przy niej działki pod budownictwo jednorodzinne szeregowe na trzech równoległych odcinkach, połączonych sięgaczami (1998).

Lata 90. wyznały nowe zadania dla miasta. Od 1 stycznia 1992 r. nastąpił podział organów Gminy Miejsko-Wiejskiej Gostynin na Gminę Gostynin i Gminę Miasta Gostynina przy zachowaniu granic gminy i miasta sprzed ich połączenia (przed 1 stycznia 1988 r.). W granicach gminy wiejskiej pozostał Zalew Piechota będący częścią wsi Strzałki²²⁵, a stanowiący własność miasta przed drugą wojną światową teren tzw. Kruka wraz z istniejącym tam wówczas uzdrowiskiem (obecnie szpital i osiedle mieszkaniowe) pozostał w granicy gminy Gostynin, w obrębie wsi Gorzewo²²⁶.

Zarząd Miasta zlecił w 1996 r. opracowanie „Strategii dla miasta Gostynina do 2005 roku” (później zmieniono rok obowiązywania na 2000). W przyjętym do realizacji programie, w kwestii rozwoju przestrzennego miasta przewidywano rozbudowę osiedla Zazamcze poprzez budownictwo jedno- i wielorodzinne, estetyzację śródmieścia według projektu Tadeusza Osińskiego, poprawę starych i budowę nowych nawierzchni na miejskich ulicach, budowę dworca PKS, wyremontowanie ratusza, uzbrojenie nowych terenów pod budownictwo²²⁷.

UKŁAD PRZESTRZENNY W POCZĄTKACH XXI w.

Nowe tysiąclecie dla rozwoju przestrzennego Gostynina wyznało kolejne zadania. 28 lutego 2001 r. przyjęto uchwałą nr 206/XXI/01 Rady Miejskiej Gostynina „Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego miasta Gostynina”. Jako akt prawa miejscowego, studium określiło politykę rozwoju przestrzennego gminy, wskazało na zasoby ochrony przyrody i krajobrazu kulturowego, wytyczyło kierunki rozwoju szlaków komunikacyjnych i infrastruktury technicznej. Określono obszary, dla których celowym byłoby sporządzenie miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego. Od zatwierdzenia studium do 2019 r. opracowano osiem miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego, zatwierdzonych uchwałami Rady Miejskiej w Gostyninie.²²⁸

225 „Gazeta Gostynińska” 1995, nr 15, s. 9; „Głos Gostyniński” 2004, nr 10, s. 1.

226 Uchwała Nr 199/XXVIII/2005 Rady Gminy Gostynin z dnia 30 marca 2005 r.; „Głos Gostyniński” 2005, nr 1, s. 3.

227 „Głos Gostyniński” 1997, nr 18, s. 3.

228 www.gostynin.pl, dostęp 5.06.2020 r.

Na mocy ustawy o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym z 1 stycznia 2004 r. straciły ważność wszystkie plany uchwalone przez gminy do końca 1994 r. Oznaczało to, że obowiązujący od 1994 r. „Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego miasta Gostynina” stracił ważność z mocy prawa. W 2006 r. gmina zleciła opracowanie urbanistyczne pn. „Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego Gminy Miasta Gostynina”. Było to drugie studium, które zatwierdzone zostało 28 września 2006 r. uchwałą Rady Miejskiej w Gostyninie nr 241/XLVI/2006. Jest ono do dnia dzisiejszego jedynym dokumentem regulującym rozwój przestrzenny Gostynina.

Wraz z wejściem w XXI w., władze wyszły z pomysłem powiększenia terenu Gostynina. Miasto zajmowało obszar 32,3 km kw, przy czym powierzchnia zurbanizowana obejmowała 5,6 km kw, a lasy połowę powierzchni, tj. 16,3 km kw. Zamierzano tego dokonać poprzez wchłonięcie granicznych sołectw z terenu okalającej miasto Gminy Gostynin. Chodziło o włączenie w granice administracyjne miasta części wsi: Strzałki, Osada, Lipa i Nagodów – łącznie 280 działek o powierzchni 236 ha. W tym celu zorganizowano konsultacje społeczne. Powiększenie miasta związane było z perspektywistycznymi planami dotyczącymi rozwoju sektora turystyki i rekreacji, budowy basenów geotermalnych, a także pozyskanie miejsca pod budownictwo mieszkaniowe²²⁹. Pomysł zdawał się wypraktykowanym przez inne miasta sposobem na powiększanie powierzchni miejskiej, ostatecznie nie został w Gostyninie zrealizowany²³⁰. W konsekwencji miasto mogło nadal rozwijać się jedynie wewnątrz średniowiecznych granic administracyjnych.

Od początku XXI w. dominującym elementem w rozwoju substancji miejskiej w sferze mieszkalnictwa było wciąż budownictwo indywidualne. Zabudowa jednorodzinna systematycznie pojawiała się przy sześciu wytyczonych ulicach na nowo utworzonych osiedlach Zatorze (na wschód od ul. Kolejowej, za ul. Andrzeja Czapskiego w kierunku Kraśnicy) i Zazamcze (przy ulicach odchodzących od ul. Zazamcze do ul. Kościuszkowców)²³¹. To ostatnie stało się równocześnie najprężniej rozwijającym się obszarem budownictwa wielorodzinnego. Powstał tu kompleks bloków, oddawanych w 2006, 2009 oraz 2010 i 2018 r. przez Miejskie Towarzystwo Budownictwa Społecznego²³². W pierwszej kolejności mieszkania otrzymały w nich rodziny wykwaterowane ze starych, nienadających się do remontu lokali. Takie rozwiązanie pozwoliło pozbyć się z krajobrazu miasta starej substancji mieszkaniowej.

229 Ibidem 2006, nr 8, s. 9; Ibidem, nr 12, s. 3.

230 Ibidem 2005, nr 3, s. 1.

231 Ibidem 2003, nr 3, s. 2

232 Były to mieszkania komunalne i socjalne lub czynszowe, w: „Głos Gostyniński” 1997, nr 6, s. 2; Ibidem, nr 9, s. 3 i 5; Ibidem 1998, nr 16, s. 6.

Pierwsza dekada XXI w. to przede wszystkim inwestycje związane z dostosowaniem się zabudowy do wymogów ochrony środowiska²³³. Spółdzielnie i MTBS prowadziły na dużą skalę termorenowację budynków w trosce o zmniejszenie zużycia energii cieplnej. Ocieplano ściany i stropodachy, wymieniano stolarkę okienną, modernizowano systemy grzewcze. Przy okazji tych prac pokrywano bloki kolorowymi tynkami. Termomodernizacja 35 bloków mieszkalnych poprawiła jednocześnie ich estetykę, wprowadzając na osiedlach barwne elewacje i eliminując szarość.

Porządkowano także inne elementy układu przestrzennego. W pierwszej dekadzie XXI w. położono duży nacisk na estetyzację miasta, zwłaszcza części centralnej – Rynku. W 2002 r. zakończono remont wizytówki Gostynina – ratusza i stojącego w jego sąsiedztwie budynku urzędu miasta. Odnowiono dach, przeprowadzono renowację ścian zewnętrznych z zastosowaniem tynków akrylowych i zdobień oraz odrestaurowano ściany wewnętrzne z początku XIX w.²³⁴ Wprowadzono coroczne nasadzenia w centrum i w parku im. Marszałka Józefa Piłsudskiego oraz w ciągach dróg wylotowych z miasta²³⁵. Przy ulicach zamontowano stylowe oświetlenie, wybudowano nowy most na rzece Skrwie przy ul. Legionów Polskich, przeniesiono na teren przy ul. Bierzewickiej plac targowy z ul. Bagnistej [dziś Termalna]. Zrealizowano niezbędne inwestycje, poprawiające mieszkańcom komfort życia. W 2002 r. miejska sieć wodociągowa doprowadzona została do ponad 90 proc. lokali mieszkalnych, natomiast sieć kanalizacyjna do 85 proc. W 2002 r. otwarto nowe składowisko odpadów²³⁶. W kwartale pomiędzy ulicami Parkową i Zamkową w 2000 r. przekazano do użytku nowy dworzec PKS²³⁷. Realizowano także inwestycje związane ze sportem i rekreacją. Przy ul. Kutnowskiej 7 zakończono budowę miejskiej hali sportowej o kubaturze 12 906 m sześć.²³⁸, a w 2004 r. obok hali otwarto krytą pływalnię miejską z basenem typu pływakiego, infrastrukturą basenową i zapleczem saun²³⁹. Na jej dachu zainstalowano pierwsze w mieście kolektory słoneczne. Pięć lat później przy obu szkołach podstawowych otwarto boiska wybudowane w ramach ogólnopolskiego programu „Orlik 2012”.

Po trwającej prawie siedem lat rekonstrukcji wzgórza zamkowego, w maju 2009 r. otwarto uroczyscie kompleks obiektów. Powstał on na bazie wybudowanego w 1825 r., na ruinach XIV-wiecznego zamku, zboru ewangelickiego.

233 Ibidem 1997, nr 17, s. 3.

234 Ibidem 1998, nr 16, s. 7; Ibidem 1999, nr 13, s. 1; Ibidem 2003, nr 4, s. 9.

235 Ibidem 2002, nr 9, s. 1.

236 Ibidem, nr 6, s. 1.

237 Ibidem 1998, nr 18, s. 7; Ibidem 2000, nr 3, s. 3; Ibidem, nr 12, s. 1; Ibidem, nr 13, s. 1 i 3.

238 Ibidem 2000, nr 11, s. 1.

239 Ibidem 2004, nr 4, s. 10.

Reprezentacyjna sala kolumnowa, będąca wcześniej kościołem ewangelickim, służy obecnie do celów kulturalnych. Na wzgórzu powstał także hotel z 20 miejscami noclegowymi, sale konferencyjne oraz restauracja wraz z kawiarnią. Na podzamczu utworzono plac na imprezy masowe.

W ramach rewitalizacji obiektów przemysłowych, przywrócenia im wartości społecznej i ekonomicznej, w 2010 r. w halach po byłym Budopolu przy ul. Bierzewickiej 32 przystąpiono do budowy Miejskiego Centrum Handlowego (MCH). W niespełna rok powstał nowoczesny kompleks, obejmujący dwa budynki – halę targową z otwartymi stanowiskami handlowymi w środku i zadaszoną częścią bazarową na zewnątrz oraz dwukondygnacyjną galerią handlową z częścią gastronomiczną. MCH, które otrzymało nazwę „Stara Betoniarnia” nawiązującą do pierwszych zakładów na tym terenie, wyposażono w parkingi i wewnętrzne drogi komunikacyjne²⁴⁰. Tkanę miejską w 2006 r. wzbogaciły także: przy ul. Wojska Polskiego 35 budynek spółki jawnej Medicus²⁴¹, a w 2010 r. Miejskie Przedszkole nr 4, którego budowa pochłonęła 3,5 mln zł z kasy miejskiej²⁴².

W pierwszej dekadzie XXI w. powstał projekt wzbogacenia układu przestrzennego miasta poprzez planowaną budowę ośrodka turystyczno-wypoczynkowego i balneologicznego „Termy Gostynińskie”. Głównym założeniem projektu była aktywizacja rozwoju Gostynina w obszarze turystycznym, wykorzystanie jego walorów przyrodniczych oraz istniejących wód geotermalnych. „Termy” zamierzano ulokować na obszarze 17 ha w północno-zachodniej części miasta przy ul. Termalnej. Projekt obejmował wielofunkcyjny obiekt, w ramach którego przewidziano zespół basenów otwartych o powierzchni siedmiu tys. mkw. lustra wody i zamkniętych - na około dwóch tysiącach mkw. powierzchni wody pod dachem. Część basenów funkcjonować miała w oparciu o wody geotermalne. Każdemu przypisano inną funkcję, przewidziano również baseny kameralne. Część niecek basenowych umiejscowiono w nowoczesnej, przeszklonej hali głównej na kilku kondygnacjach. Projekt obejmował także kompleks leczniczo-balneologiczny, zakład geotermalny, restauracje oraz hotel na 230 miejsc, parkingi na 1700 stanowisk, a także obiekty wspomagające: ciąg usługowo-handlowy, boiska, zjeżdźalnie, ścieżki spacerowe, muszlę koncertową i pomieszczenia towarzyszące tym funkcjom. W planach cały kompleks termalny połączono przejściem podziemnym z miastem, a dojazd zapewniono z kierunku tzw. małej obwodnicy. Inwestorem

240 Ibidem 2005, nr 6, s. 3

241 Ibidem 2006, nr 9, s. 1.

242 Konarska-Pabiniak, *Gostynin w III Rzeczypospolitej...* op. cit., s. 733.

było miasto Gostynin, a część środków na realizację tego przedsięwzięcia pochodziła z funduszy Unii Europejskiej w ramach Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Mazowieckiego na lata 2007–2013. Cały koszt inwestycji oszacowano na 180 mln zł.

Dla przygotowywanego projektu opracowany został miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego terenu położonego przy ulicy Termalnej i zatwierdzony 27 lutego 2008 r. uchwałą nr 119/XVIII/08 Rady Miejskiej w Gostyninie, po czym zmieniony uchwałą nr 107/XIX/2012 dla powierzchni 54 ha. Granice objęte ustaleniami planu obejmowały teren pomiędzy ulicami: Zamkową, kard. Stefana Wyszyńskiego, Jana Pawła II, Bierzewicką, Ziejkową i Łąkową. Plany dotyczące pobudzenia rozwoju gospodarczego i społecznego miasta oraz przemian urbanistycznych w oparciu o wykorzystanie wód geotermalnych nie zostały jednak zrealizowane.

Pierwsza dekadziesiątka XXI w. została zakończona oddaniem w 2010 r. obwodnicy Gostynina. Była to długo wyczekiwana przez mieszkańców inwestycja²⁴³. Trasa o długości 8,8 km w ciągu drogi nr 60 we wschodniej części miasta, odciążała ruch tranzytowy z Płocka do Kutna²⁴⁴. Obwodnica związała układ uliczny miasta z siecią dróg krajowych. Jej budowa pochłonęła 200 mln zł. Dwa lata później układ komunikacyjny wzbogacił się o drugą obwodnicę, tzw. małą o długości 900 m²⁴⁵, która zmniejszyła w centrum miasta ruch z kierunku Płock–Kowal²⁴⁶. Koszt jej budowy wyniósł 40 mln zł²⁴⁷. Mała obwodnica poprawiła niewydolny układ drogowy miasta, a przede wszystkim warunki życia mieszkańców.

W drugim dziesięcioleciu XXI w. zatwierdzono nowe szczegółowe plany zagospodarowania przestrzennego gruntów przeznaczonych pod skoncentrowane budownictwo jednorodzinne dla obszaru, przez który przebiega ul. Kolonia (2010 r.)²⁴⁸, dla terenu przy ul. Krośniewickiej (2011 r.)²⁴⁹, dla 132 ha gruntów położonych pomiędzy ulicami Stefana Żeromskiego, Andrzeja Czapskiego, torami kolejowymi i obwodnicą dla 132 ha powierzchni (2012 r.)²⁵⁰ oraz rejonu pod nazwą „Przytorze” pomiędzy ulicami Józefa Ozdowskiego i Andrzeja Czapskiego (2014 r.)²⁵¹. Opracowany został dodatkowo miejscowy plan ciągów komunikacyjnych w granicach administracyjnych miasta, zatwierdzony uchwałą Rady Miejskiej nr 106/XIX/2012. Gostynin posiada łącznie 15

243 „Głos Gostyniński” 2002, nr 4, s. 1; Ibidem 2003, nr 11, s. 3; Ibidem 2004, nr 6, s. 3; Ibidem, nr 9, s. 3

244 Ibidem 2001, nr 2, s. 1 i 3; Ibidem, nr 15, s. 1

245 Ibidem 2007, nr 4, s. 5; Ibidem, nr 11/ s. 1; Ibidem 2008, nr 4, s. 3.

246 Ibidem 1997, nr 13, s. 2.

247 „Nasz Gostynin” 2010, nr 4-5, s. 1.

248 Uchwała Rady Miejskiej w Gostyninie nr 286/LIV/10 z dnia 09.11.2010.

249 Uchwała Rady Miejskiej w Gostyninie nr 52/IX/2011 z dnia 31.05.2011.

250 Uchwała Rady Miejskiej w Gostyninie nr 155/XXX/2012 z dnia 18.12.2012.

251 Uchwała Rady Miejskiej w Gostyninie nr 262/LVI/2014 z dnia 04.11.2014.

obowiązujących miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego dla poszczególnych jego obszarów²⁵².

Krajobraz miasta urozmaiciły kolejne inwestycje w budownictwie mieszkaniowym prowadzone przez MTBS. W październiku 2017 r. oddano do użytku czterokondygnacyjny budynek wielorodzinny z lokalami socjalnymi przy ul. Targowej 5B. Mieszkania otrzymało tu 60 rodzin. W 2018 r. uzupełniono lukę urbanistyczną między dwoma budynkami mieszkalnymi przy ul. 3 Maja/Parkowa. W 2019 r. przy ul. Zamkowej, nieopodal ronda Rodziny Higersbergerów, otwarto odznaczający się dużą kubaturą budynek handlowo-usługowy o powierzchni użytkowej 2800 mkw. Pierwszy w mieście park handlowy ma kształt litery L oraz miejsca parkingowe dla klientów na kilkadziesiąt samochodów.

NA ZAKOŃCZENIE

Gostynin, założony w 1382 r. przez Siemowita IV, zachował swój układ przestrzenny w niezmienionej formie do czasów współczesnych. Rozwój przestrzeny miasta zależał od sytuacji gospodarczej i społecznej, nierozzerwalnie związany był z życiem politycznym. W okresach upadku, którego przyczyn należy szukać w długoletnich wojnach szwedzkich w XVII w. oraz katastrofalnych w skutkach pożarach w XVIII w., miasto ulegało zniszczeniu, zamierało życie, a mieszkańcy cierpieli niedostatek. Największy rozkwit miasta w minionych wiekach przypada na lata 20. XIX w., kiedy to włączono Gostynin w program uprzemysłowienia kraju i powołano go do pełnienia roli osady sukienniczej. Sprowadzono tu sukienników i miasto zaczęło się rozwijać w oparciu o handel, rzemiosło i usługi. Liczyło wówczas 950 mieszkańców, a pod koniec XIX wieku już 6700 osób. Dzięki poczynionym w 1. połowie XIX w. inwestycjom – budowa ratusza, jatek miejskich, warsztatów rzemieślniczych i infrastruktury okołoprodukcyjnej – z ośrodka przypominającego wiejską osadę stało się miastem przemysłowym. Kolejny rozwój urbanistyczny datuje się na okres dwudziestolecia międzywojennego, największy zaś przypadał na czasy po drugiej wojnie światowej, zwłaszcza od lat 70. Szybka rozbudowa tkanki miejskiej możliwa była dzięki lokalizacji zakładów przemysłowych (głównie branży elektrotechnicznej, budowlanej i rolno-spożywczej), instytucji administracji i budowie placówek edukacyjnych. Konsekwencją rozwoju przemysłu był 2,5-krotny wzrost liczby mieszkańców. Na przestrzeni dziejów Gostynin był zawsze ośrodkiem administracyjnym, a jego funkcja związana była z handlowo-usługowym zadaniem. Od lat 70. doszła funkcja przemysłowa.

---

252 Daniela, *Gminny program opieki nad...* op. cit., s. 27–28.

Miasto zachowało jednak niewiele obiektów wartościowych pod względem historycznym. Są one skupione wokół Rynku i śródmieścia. Istniejący w centrum pierwotny układ urbanistyczny z XIV i 1. poł. XIX wieku nie stracił wartości zabytkowej. Nowe obiekty wybudowane wokół Rynku, przy ul. kard. Stefana Wyszyńskiego i Jana Pawła II nawiązują do zabudowy historycznej i harmonijnie ją uzupełniają. Szczególną troską objęte jest dziś śródmieście i rejony bezpośrednio z nim graniczące. Dysharmonię natomiast w tkance historycznej Rynku stanowi centrum handlowe w północnej jego pierzei. Ważnym aspektem miastotwórczym jest koncentracja usług administracyjnych w centrum miasta.

Gostynin nie posiada dóbr kultury współczesnej, nie ma budynków nowatorskich w zakresie rozwiązań architektonicznych, urbanistycznych czy technicznych, tworzących wartość przestrzenną samodzielnie. Obok zabytkowego ratusza obiektem szczególnym, charakterystycznym dla miasta i z nim kojarzonym od 2009 r. stał się tzw. gostyniński zamek²⁵³. Nie zachowały się źródła z czasów lokacji potwierdzające obszar Gostynina, zakładanego pomiędzy doliną Skrwy Lewej a Osetnicą. Na skutek zawirowań wojennych zniszczeniu uległy wszelkie dokumenty miejskie do 1945 r. Można przyjąć, że granice nie zmieniły się na przestrzeni 637 lat istnienia, co jest ewenementem wśród polskich miast. Rozwój przestrzenny na przełomie wieków i współcześnie możliwy był jedynie tylko wewnątrz wytyczonych granic, poprzez uzupełnienie i intensyfikację zagospodarowania tkanki miejskiej. Zagęszczała się zabudowa mieszkaniowa i przemysłowa, powstawały nowe ciągi komunikacyjne, z posiadanych zasobów przekształcano kolejne tereny pod potrzeby mieszkańców wyznaczane postępowaniem cywilizacyjnym. Na przełomie wieków procesy rozwoju miasta skoncentrowane były przeważnie w układzie północ – południe. Współczesne miasto posiada na północy i południu naturalne bariery ekspansji w postaci kompleksów leśnych (stanowią one ponad połowę powierzchni miejskiej). Możliwości rozwoju nowej zabudowy w tym kierunku zostały już praktycznie wyczerpane. Perspektywistyczny rozwój miasta możliwy jest natomiast na terenach na wschód od torów kolejowych po obwodnicę, ale tylko w zakresie budownictwa jednorodzinnego oraz na terenach na zachód od Skrwy Lewej – zabudowa jednorodzinna i przemysłowa.

Na przestrzeni wieków Gostynin, zachowując średniowieczny układ przestrzenny i charakter z czasów Kazimierza Wielkiego, zmienił wizerunek tkanki miejskiej.

---

253 „Głos Gostyniński” 1996, nr 16, s. 6; Ibidem 1995, nr 4; Ibidem 1997, nr 12, s. 3; Ibidem 2001, nr 18, s. 5; Ibidem 2005, nr 1, s. 5; Ibidem, nr 10, s. 2; Ibidem 2009, nr 5, s. 1, 4-5; „Gazeta Gostynińska” 1992, nr 14-19 i 24; Ibidem 1994, nr 16; „Wiadomości z Ratusza” 1995, nr 2, s. 1 i 3.

Dostosował ją do funkcji wyznaczonych rozwojem gospodarczym oraz dopasował do potrzeb mieszkańców. Struktura przestrzenna współczesnego Gostynina jest uporządkowana, a poszczególne rodzaje zagospodarowania zostały skoncentrowane w zwartych zespołach. W układzie miasta wyróżnia się zespoły zabudowy mieszkaniowej wielo- i jednorodzinnej, tereny usług oraz zabudowy śródmiejskiej. W strukturze obszarów zainwestowanych znaczny udział mają ulice i tereny kolejowe. Zabudowa mieszkaniowa jednorodzinna jest rozproszona na obszarze całego miasta, największe jej skupiska znajdują się w obszarze osiedli pomiędzy torami kolejowymi i ul. Wojska Polskiego, w północnej części osiedla Czapskiego, południowej części osiedla Kilińskiego, osiedla 18 Stycznia po wschodniej stronie torów kolejowych i w zachodniej stronie na osiedlu Bratoszewo. Wykształcona struktura urbanistyczna zabudowy mieszkaniowej wielorodzinnej kumuluje się w zwartych osiedlach: Stanisław Moniuszki (pierwsze osiedle), Armii Krajowej (powstałe w latach 1952–1972), Romana Dmowskiego (1973–1980), Stodólna (1981–1984), Wojska Polskiego (1977–1980), gen. Józefa Bema (1972–1983), Jana Kilińskiego (1984–1991), Armii Krajowej (1989–1995) i Andrzeja Czapskiego (1988–2000) oraz na osiedlu Zalesie (1988–1990) i Wspólna (1981–2000). Wprowadziły one istotne przeobrażenia urbanistyczno-architektoniczne miasta. Mają w większości charakter zamknięty i nie będą podlegać rozbudowie.

Obszary przemysłowe znajdują się w części północnej przy ul. Płockiej, Ziejkowej, Bierzewickiej oraz wzdłuż torów kolejowych, na południu w obszarze działek należących do byłego „Polamu” oraz na zachodzie w rejonie ulicy Kowalskiej i Krośniewickiej. Tereny rolnicze to wschodnia i zachodnia część miasta, usługowe zaś rozproszone są we wszystkich częściach Gostynina. Od założenia miasta po dzień dzisiejszy wewnętrzny układ komunikacyjny wyznaczają trasy o kierunkach wschód - zachód przez ulice Zamkową, Floriańską i Andrzeja Czapskiego, które uzupełniła al. ks. Jerzego Popiełuszki, zaś północ - południe ulice Kutnowska, Jana Pawła II i Płocka, uzupełnione o ulice Wojska Polskiego i Armii Krajowej. Obecnie Gostynin zajmuje powierzchnię 3240 ha, łącznie z terenami rolnymi, które stanowią 21,3%, lasami i gruntami leśnymi – 51,7%. Grunty zabudowane i zurbanizowane obejmują powierzchnię 27%.

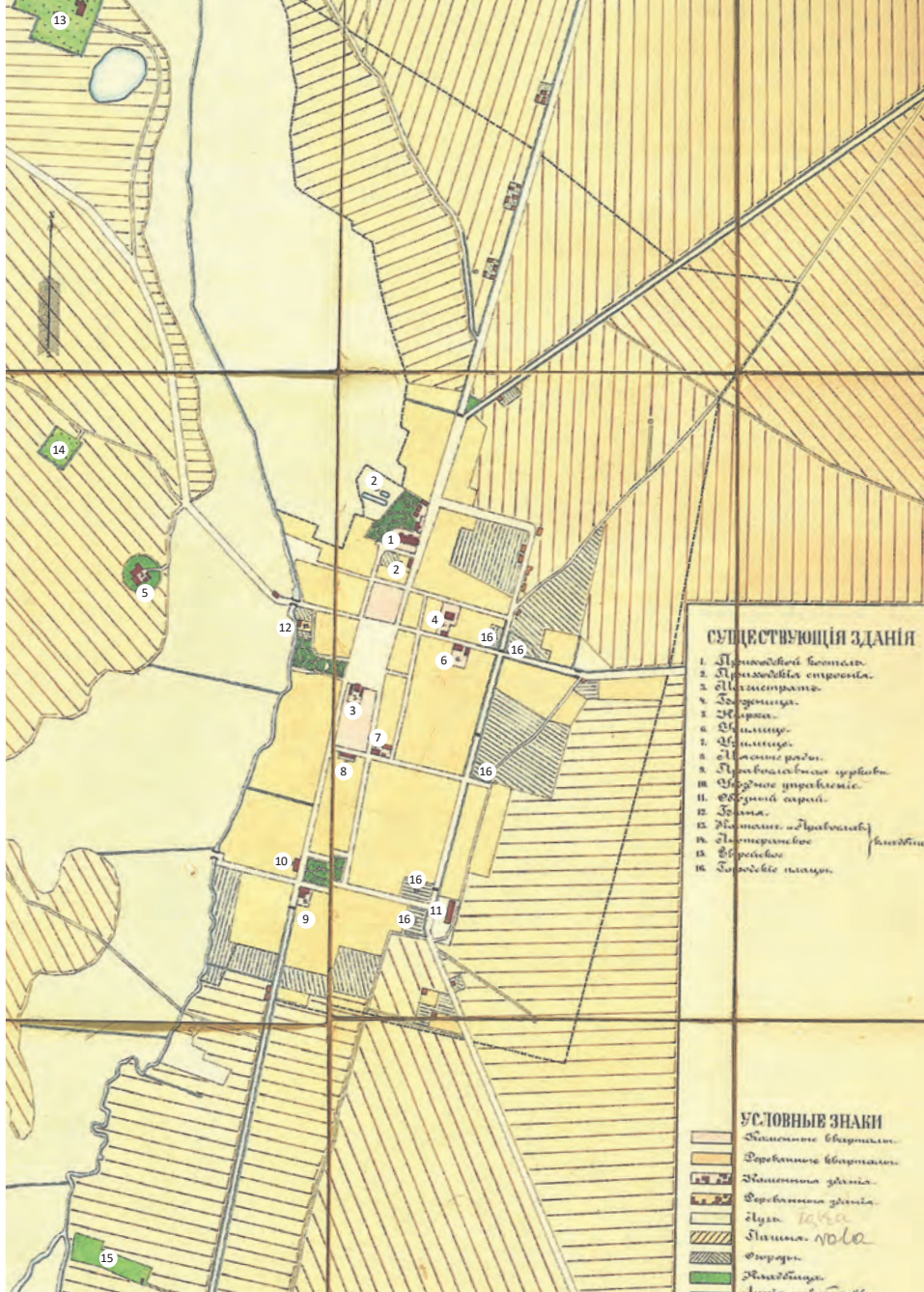
Ze względu na położenie miasta w dolinie rzek Skrwy Lewej i Osetnicy, bliskość lasów, które stanowiły podstawowy czynnik kształtujący rozwój miasta oraz zachowane do dziś różne formy krajobrazu i wspaniałe walory przyrodnicze, Gostynin stwarza obecnie dogodne warunki do zamieszkania. W strategii dla Mazowsza ma wyznaczony charakter turystyczny i w tym kierunku powinien się rozwijać.

NAJWAŻNIEJSZE OBIEKTY

1. Kościół parafialny	9. Cerkiew prawosławna
2. Domy parafialne	10. Urząd powiatowy
3. Magistrat	11. Szopa obozowa
4. Boźnica	12. Łaźnia
5. Kościół ewangelicki (dawny zamek)	13. Cmentarz katolicki i prawosławny
6. Szkoła	14. Cmentarz ewangelicki
7. Szkoła	15. Cmentarz żydowski
8. Jatki mięsne	16. Place miejskie

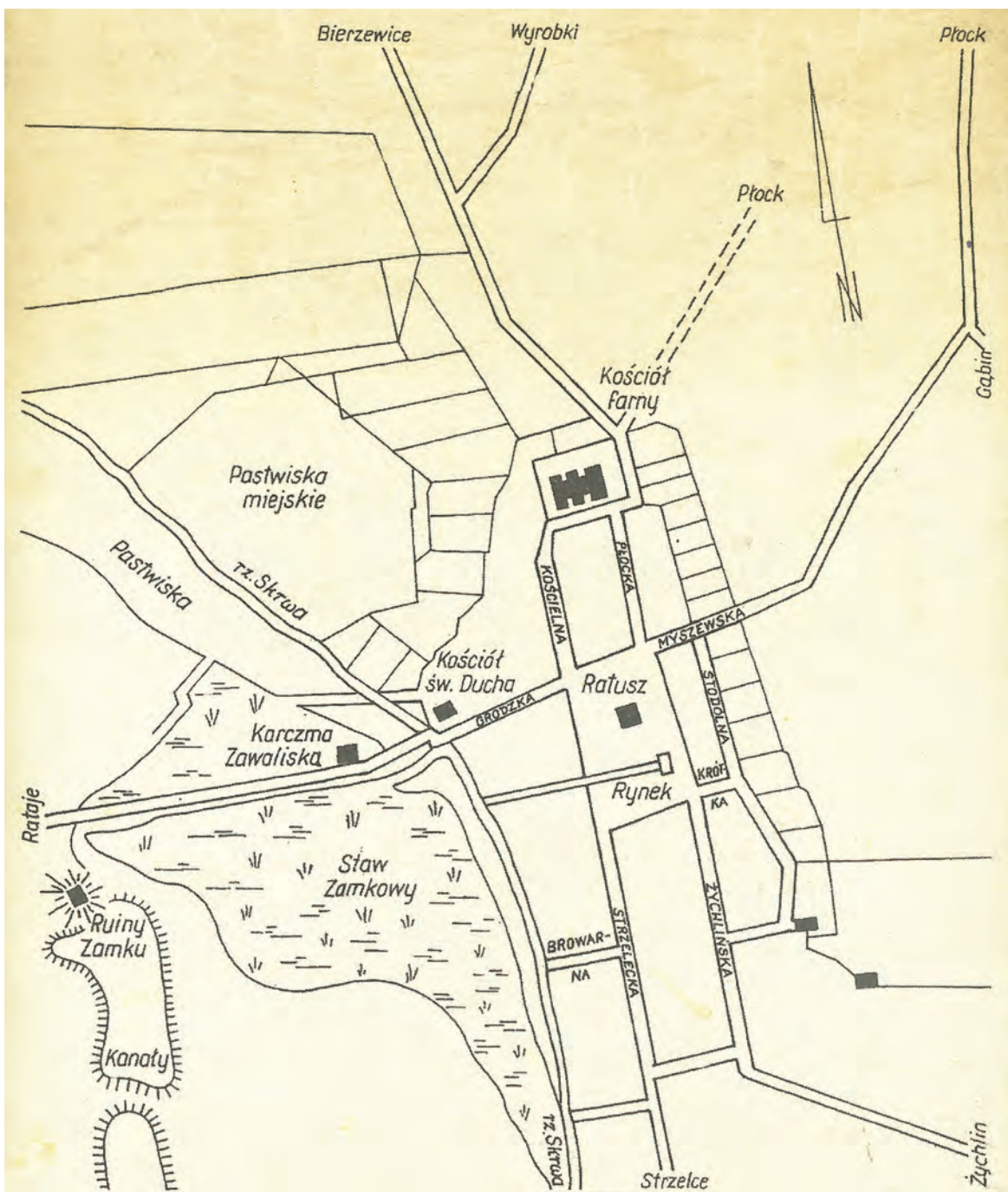
OZNACZENIA UMOWNE

- Kolor różowy – zabudowy murowane
 Kolor beżowy – zabudowy drewniane
 Kolor różowy z czerwonymi prostokątami – domy murowane i drewniane
 Kolor jasnozielony – łąki
 Kolor beżowy z ukośnymi kreskami – tereny rolne
 Kolor niebieski kreskowany – ogrody
 Kolor zielony ciemny – cmentarze
 Linia niebieska prowadząca przez łąki – rzeka
 linia przerywana – granica miasta

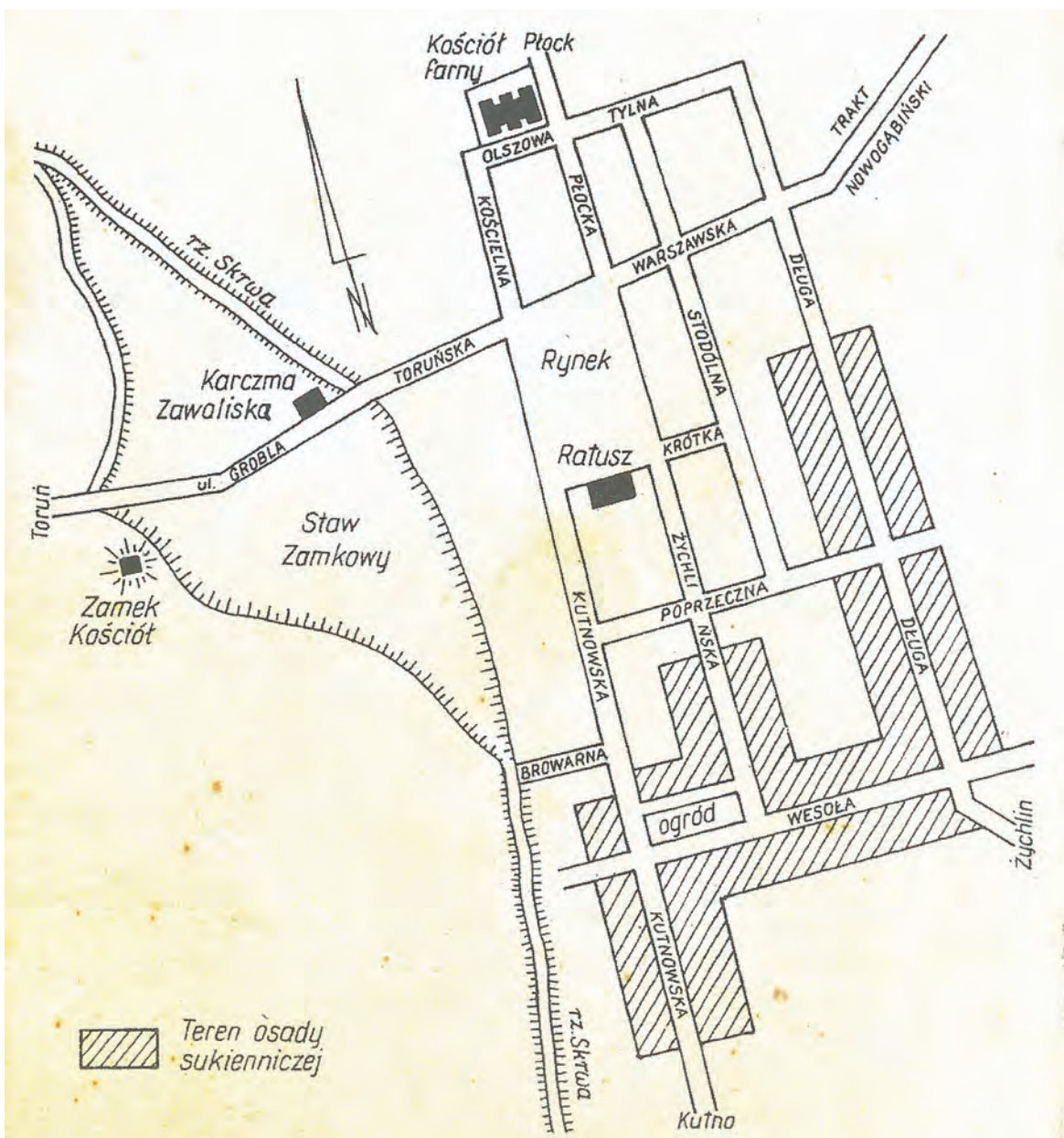
tłum. Barbara Konarska-Pabiniak

⚡ Plan sytuacyjny miasta Gostynina z 1895 r. Mazowiecki Wojewódzki Konserwator Zabytków. Delegatura w Płocku, sygn. G-2.

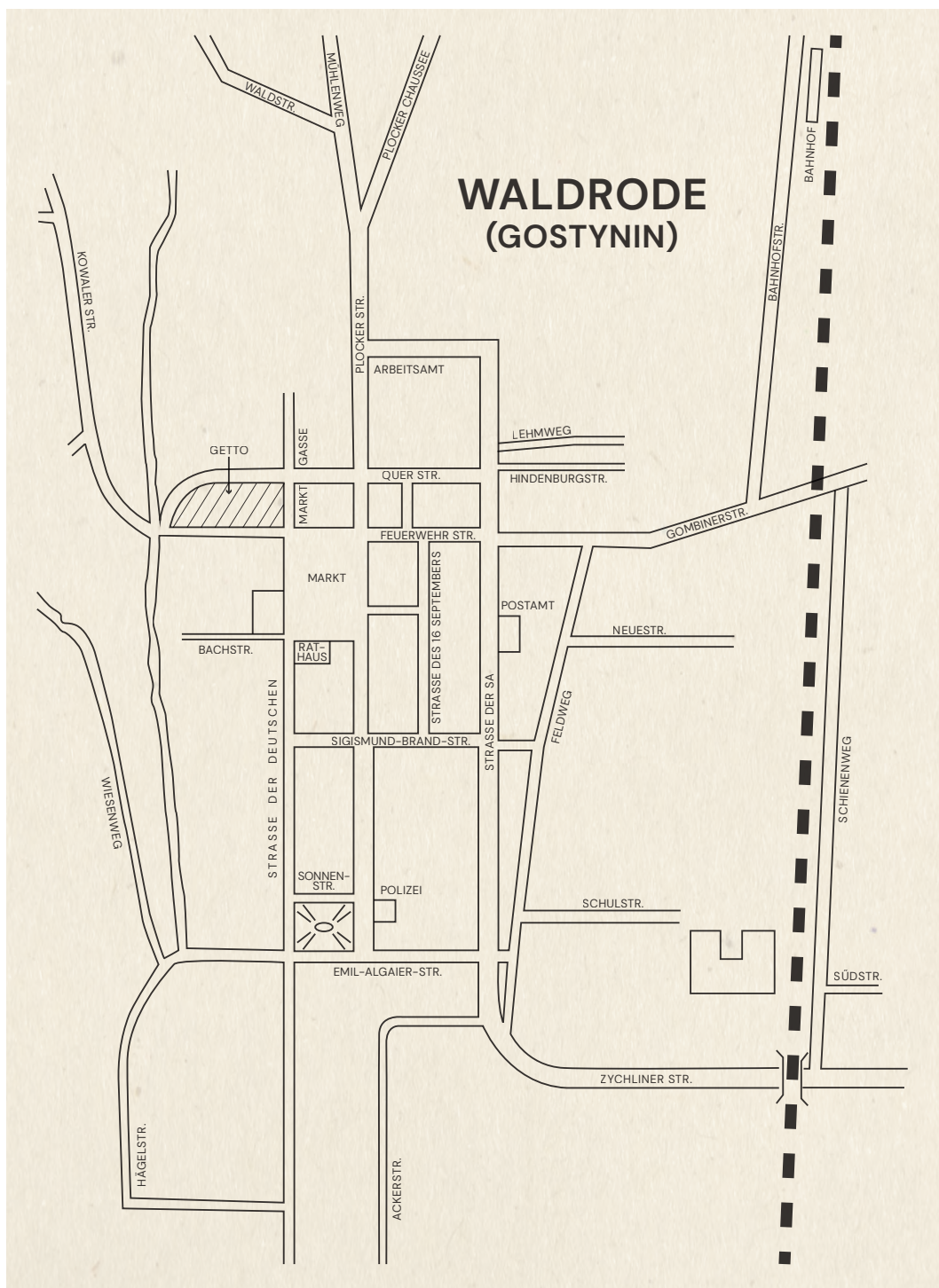

» Plan Gostynina z czasów pruskich 1793–1806, oprac. J. Szczepański, *Od zaboru pruskiego do powstania listopadowego (1793–1806)*, w: *Dzieje Gostynina i ziemi gostynińskiej*. Pod red. M. Chudzyńskiego, Warszawa 1990, s. 222.

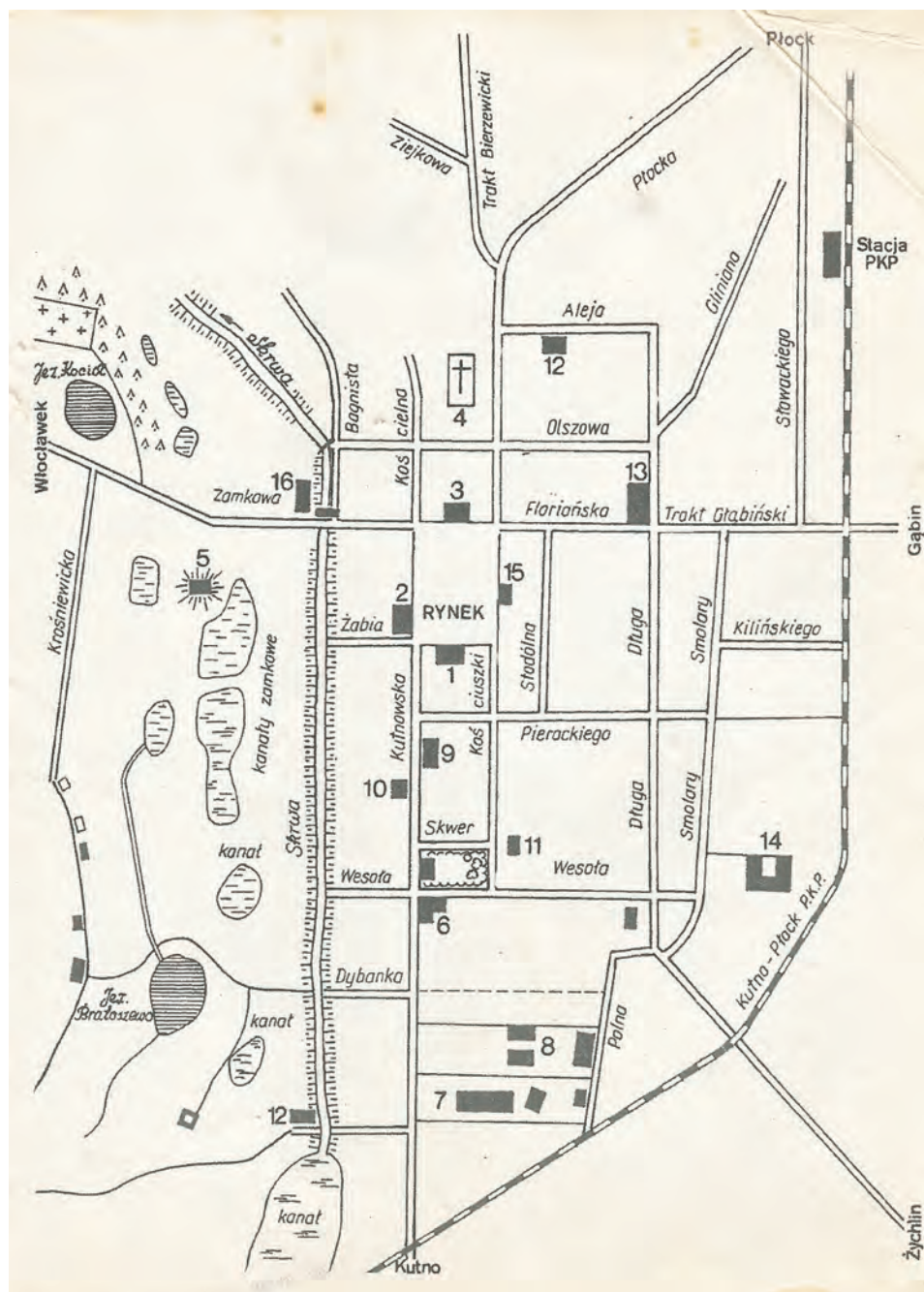

⤴ Plan Gostynina z 1825 r., oprac. J. Szczepański, *Od zaboru pruskiego do powstania listopadowego (1793–1806)*, w: *Dzieje Gostynina i ziemi gostyńskiej*. Pod red. M. Chudzyńskiego, Warszawa 1990, s. 249.

» Plan Gostynina z okresu okupacji hitlerowskiej, oprac. dr Johann Heinrich Kumpf na podstawie materiałów Archiwum Federalnego Wydział Ludwigsburg, sygn. B 162/7649, k. 33.

1. ratusz	5. zamek	9. gimnazjum	13. straż pożarna
2. starostwo	6. była cerkiew	10. komisariat policji	14. szkoła podstawowa
3. zajazd	7. szpital powiatowy	11. posterunek żandarmerii	15. apteka
4. kościół rzymsko-katolicki	8. były koszary	12. młyny	16. most prowizoryczny

⌘ Plan Gostynina z 1945 r., w: B. Konarska-Pabiniak, *Gostynińska Spółdzielnia Mieszkaniowa 1958–2008*, Gostynin 2008, s. 18.

ULICAMI DAWNEGO GOSTYNINA

(...) ulice i place miejskie, którym często zmieniano nazwy, można porównać do cokołów, na których – zależnie od preferencji społecznych – w różnych epokach ustawiano różne pomniki.

Kwiryna Handke

ulica

ARMII KRAJOWEJ

droga gminna nr 140108W o długości 687 m

nazwy:

Smolary

Jarosława Dąbrowskiego

– Uchwała nr 3 Miejskiej Rady Narodowej w Gostyninie z 22 marca 1951 r.

Armii Krajowej

– Uchwała Rady Miejskiej w Gostyninie nr 267/XXXVIII/97 z dnia 29 stycznia 1997 r.

Ulica Armii Krajowej leży między ulicami 18 Stycznia, Andrzeja Czapskiego i Floriańską. Odchodzi od niej w kierunku wschodnim pięć ulic: Mikołaja Reja, Józefa Ozdowskiego, Spółdzielcza, Langenfeld, Jana Kilińskiego. Obecna nazwa ulicy jest trzecią z kolei. Pierwotnie nazywano ją **Smolary**. Wiązało się to z istniejącą na tym terenie smolarnią. W 1852 r. Paweł Rystoff (1813–1887), gostyniński przedsiębiorca, uzyskał zgodę na uruchomienie smolarni miejskiej obok gruntów należących do mieszkańców Gostynina, w pobliżu obecnej ulicy Armii Krajowej, w której zamierzał wyrabiać smołę, a także terpentynę. Wywołało to sprzeciw mieszkańców, którzy dostrzegali niebezpieczeństwo utraty źródła zaopatrywania się w karpinę, czyli pniaków po ścięciu drzewa. Karpina stanowiła nie tylko materiał opałowy, ale wykorzystywano ją do oświetlenia mieszkań. Pod wpływem tych żądań Rystoff dostał pozwolenie na zbudowanie smolarni nad rzekę Słodką na terenie obrębu Drzewce. Pozwolenie miał do 1859 r. Po tym okresie przeniósł

smolarnię na własne pole w kierunku dzisiejszej ulicy Bierzewickiej, z dala od zabudowań, zgodnie z ówczesnymi przepisami przeciwpożarowymi.

Niemcy w czasie II wojny światowej przemianowali ulicę na Felweg. W 1951 r. ulicy nadano imię Jarosława Dąbrowskiego (1830–1871). Był to polski działacz niepodległościowy, żołnierz armii Imperium Rosyjskiego, od 1862 r. członek Komitetu Centralnego Narodowego przygotowujący spisek powstańczy. Aresztowany i skazany w listopadzie 1864 r. na 15 lat katorgi. Zbiegł w drodze na Syberię. Od 1865 r. przebywał na emigracji we Francji. W 1871 r. naczelny wódz całości wojsk Komuny Paryskiej. Ranny na barykadzie w dzielnicy Montmartre. Zmarł od ran. Na wniosek środowiska kombatanckiego Światowego Związku Żołnierzy Armii Krajowej w Gostyninie Rada Miejska w styczniu 1997 r. zmieniła nazwę ulicy Jarosława Dąbrowskiego, nadając jej nazwę Armii Krajowej. W 1981 r. poszerzono ulicę, położono krawężniki i chodnik.

Od strony południowej pierwszy przy tej ulicy nr 35 stoi blok mieszkalny wybudowany w 1961 r. na miejscu dawnego szkolnego ogrodu, przeznaczony dla nauczycieli. Mieszkańcy tego domu mieli początkowo ogródki na działkach po lewej stronie ulicy Mikołaja Reja. Kolejny murowany dom z numerem 23 wybudowany został przez Leonarda Stanisławskiego w 1924 r. W podobnym stylu są w Gostyninie jeszcze dwa budynki z okresu międzywojennego – przy Wojska Polskiego nr 8 z 1932 r. i przy ulicy 18 Stycznia nr 6. Na wprost ulicy Romana Dmowskiego stoi stylowa willa nr 17, niegdyś własność Jana i Teodozji Marcinkowskich. Jan Marcinkowski jako młody człowiek wyjechał w 1904 r. do Ameryki i tam do 1907 r. pracował fizycznie w kopalni o poziomych szybach, gdzie w specjalnych nosidłach na plecach wyciągał węgiel. Dzięki pracy w Ameryce stał się zamożnym człowiekiem. W 1909 r. ożenił się z Teodozją Wojdowską z Gąbina. W 1910 r. zdobył zawód kaflarza u swego ojca Stanisława w kaflarni przy ulicy Olszowej. W 1918 r. Jan Marcinkowski kupił od wdowy po Władysławie Wiśniewskim, byłym naczelniku Ochotniczej Straży Pożarnej w Gostyninie, kilkanaście hektarów ziemi ciągnącej się od dawnej ulicy Smolary aż pod las w kierunku Gaśnego. Prawdopodobnie około 1925 r. wybudował kaflarnię oraz okazałą willę z werandą i oranżerią w ogrodzie. W latach 1917–1922 i 1932–1934 Marcinkowski pełnił funkcję burmistrza Gostynina. Przez 32 lata, od 1918 r. do 1950 r. był naczelnikiem OSP. Marcinkowscy nie mieli spadkobierców i w 1974 r. nieruchomości sprzedali. Dziś stylowa willa ma już niewiele wspólnego z wyglądem z czasów swej świetności. Na części terenów Marcinkowskich między ulicą Armii Krajowej a torem kolejowym powstało osiedle Langenfeld. Z kolei charakter dworku ma drewniany dom nr 13 wybudowany w 1931 r. przez Jerzego Witolda Webera (1882–1951), wcześniej urzędnika m.in. w cukrowni w Dobrzelinie. Odmówił podpisania volkslisty, za co on i jego rodzina

ponieśli dotkliwe represje i wywózkę do Niemiec. Obecnie dom należy do spadkobierców, myśliwskiej rodziny Bauerów.

W dalszej części za skrzyżowaniem z ulicą Jana Kilińskiego znajduje się Miejskie Przedszkole nr 4 otwarte 24 kwietnia 2010 r., w miejscu poprzedniego, wybudowanego przez ZSO „Polam” w 1979 r. Był to wówczas parterowy pawilon kontenerowy o powierzchni 976 mkw. Jego montaż trwał zaledwie sześć miesięcy. Obecne przedszkole o ciekawej architekturze, ma 766,63 mkw. powierzchni, nowoczesne wyposażenie oraz plac zabaw. Po lewej stronie ulicy vis a vis Przedszkola nr 4 stoi pawilon o lekkiej konstrukcji dawnego Przedszkola nr 3, otwartego w 1976 r. W 1991 r. przedszkole przeznaczone zostało na Szkołę Podstawową nr 4, dziś obiekt wyłączony z eksploatacji.

Armia Krajowa to zakonspirowane Siły Zbrojne Polskiego Państwa Podziemnego w latach II wojny światowej, działające na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej okupowanej przez Niemcy. Sformowane 14 lutego 1942 r. na podstawie rozkazu Naczelnego Wodza gen. Władysława Sikorskiego po przekształceniu Związku Walki Zbrojnej w Armię Krajową. Pierwszym dowódcą był gen. Stefan Grot Rowecki. Kolejni to Tadeusz Bór-Komorowski i Leopold Okulicki. Po 1945 r. żołnierze AK byli prześladowani.

ulica

BAGNISTA, zob. TERMALNA

ulica

BIERZEWICKA

droga wojewódzka DW 573 o długości 1680 m

nazwy:

Trakt Bierzewicki

Bierzewicka

– Uchwałą nr I-1/67 Miejskiej Rady Narodowej w Gostyninie z 28 stycznia 1967 r.

Ulica zaczyna się od rozgałęzienia z ulicą Jana Pawła II w kierunku północnym. Prowadzi do gminnej miejscowości Bierzewice w powiecie gostynińskim, stąd nazwa kierunkowa. Do 1967 r. drogę nazywano **Traktem Bierzewickim**. W 1954 r. Miejska Rada Narodowa proponowała nadać ulicy nazwę **22 Lipca**. Zamiaru nie zrealizowano. W 1967 r. ostatecznie trakt otrzymał miano ulicy **Bierzewickiej**. Między ulicą Bie-

rzewicką i Ziejkową od 1977 r., z inicjatywy dyrektora przedsiębiorstwa Stanisława Makulińskiego (1912–2001), rozpoczęto budowę osiedla mieszkaniowego przez Gostynińskie Przedsiębiorstwo Produkcji Elementów Budowlanych „Budopol”, później Gos-Bud. Obecnie osiedle składa się z trzech bloków czteropiętrowych i dwóch jednopiętrowych. W latach 1950–1956 wybudowano i uruchomiono lecznicę zwierząt i piętrowy budynek nr 14 dla pracowników, który obecnie zajmują prywatni nabywcy mieszkań. Od wiosny 2001 r. na terenie dawnej Lecznicy znajduje się siedziba Miejskiego Towarzystwa Budownictwa Społecznego, Bierzewicka nr 14 A. MTBS pobudowało tam również dwa bloki mieszkalne – nr 14 b w 2004 r. i 14 c w 2008 r. W nieistniejącym już budynku nr 12, należącym do Gustawa Schmeichela, przed 1945 r. był kościół baptystów. Po wojnie umieszczono tam stanicę harcerską. Harcerz Henryk Kubik (1920–2012), członek Komendy Hufca, późniejszy artysta plastyk i grafik, udekorował ściany harcówki czterema obrazami o rozmiarach 3x4 m, które zatytułował: „Orzeł zrywający kajdany”, „Wycieczka w góry”, „Nasza flota morska” i „Opowieść przy ognisku”. Kubik namalował także obraz dla kościoła parafialnego „Jezu, ufam Tobie”. Obraz ten znajduje się w bocznej kaplicy kościoła pw. NMP Matki Kościoła. Wzdłuż ulicy Bierzewickiej, ale z adresem Przemysłowa nr 1, znajduje się Komenda Powiatowa Państwowej Straży Pożarnej. Nową siedzibę Straż otrzymała 16 maja 1994 r. PSP powołana w 1977 r. stacjonowała początkowo w obiekcie Ochotniczej Straży Pożarnej przy ulicy Floriańskiej. W części obecnego budynku, po adaptacji, kilka pomieszczeń przeznaczonych zostało na siedzibę Pogotowia Ratunkowego, placówki należącej wówczas do struktury Wojewódzkiej Stacji Pogotowia Ratunkowego i Transportu Sanitarnego, tworząc zintegrowane stanowisko kierowania służb ratowniczych. Uroczyste otwarcie pogotowia nastąpiło 13 czerwca 2003 r. Obecnie Pogotowie istnieje, ale bez świadczenia pomocy świątecznej i sobotniej. Między ulicą Bierzewicką i Płocką znajduje się hurtownia materiałów budowlanych „Budmat” powstała w 1991 r. Przy Bierzewickiej nr 41 B otwarty został 20 lipca 2001 r. zakład masarski Dubimex, dziś nosi nazwę DUBIMEX Zakład Przetwórstwa Mięsa. Pod numerem 53 jest siedziba założonej 27 października 2003 r. Spółki Kirchoff i Lehr Polska, przedsiębiorstwa produkcji profilów giętych, tj. wzmocnień do okien PCV, przekształconej w Grupę Tillmann Wellpappe. Od połowy lat 70. nową siedzibę Bierzewicka nr 55 ma Nadleśnictwo Gostynin i Leśnictwo Kruk. Ulicę Bierzewicką zamyka budynek nr 67 należący od 1998 r. do Powiatowej Stacji Sanitarно-Epidemiologicznej Województwa Mazowieckiego.

Pozostała zabudowa ulicy jest głównie parterowa i prywatna. Wśród tych domów na uwagę zasługuje budynek z numerem 22, należący do rodziny Walczykiewiczów. W dniach 7–8 kwietnia 1958 r. odbywało się tu przyjęcie weselne Władysława

Walczykiewicza (1923–1980) i Anny Rackiej, na którym był obecny poeta Zbigniew Herbert (1924–1998), zaprzyjaźniony z Walczykiewiczem od lat studenckich. Przyjaźń ta przetrwała do śmierci Władysława Walczykiewicza w 1980 r.

U zbiegu ulic Bierzewickiej i Przemysłowej znajduje się figurka Matki Boskiej. Stała tam z inicjatywy mieszkańców w 2000 r. w miejscu małej kapliczki z lat 80., upamiętniającej tragiczny wypadek samochodowy, który zdarzył się na tej drodze.

ulica

BROWARNA

droga wewnętrzna bez kategorii o długości 30 m

Ulica jest już zaznaczona na planie Gostynina z czasów pruskich w latach 1793–1806 jako odchodząca od ulicy Strzeleckiej [dziś ul. 3 Maja], w kierunku rzeki Skrwy. Obecnie zachował się tylko fragment tej ulicy stanowiący odcinek ulicy Żabiej, w kierunku południowym. Nazwa ma charakter historyczny i wiąże się z istniejącym niegdyś przy tej ulicy drewnianym browarem, który był nie tylko największym zakładem wytwórczym, ale i znanym punktem w mieście. Na terenie Gostynina istniało kilka browarów. Gostynińskie piwo słynęło z dobrej jakości. Sprowadzano je nawet na dwór książąt mazowieckich, na przykład w 1478 r. na dwór księcia Janusza przebywającego wówczas w Płocku.

ulica

BRZozowa

droga gminna nr 140105W o długości 932 m

Jest prawą odnogą ulicy Bierzewickiej i łączy się z ulicą Płocką. Nazwa prawdopodobnie wywodzi się od rosnących wzdłuż drogi brzoź. Wytyczona została w związku z podjętą w 1822 r. decyzją o budowie pod numerem 1 tzw. domu rzeźni albo domu bicia bydła. Wiązało się to z koniecznością likwidacji odbywającego się uboju zwierząt w domach. Ściany rzeźni wykonano z sosnowych bali, założonych na balach dębowych i na fundamencie z kamienia. Dach pokryto gontem. Rzeźnia składała się z dwóch pomieszczeń, na prawo urządzono izbę do bicia świń dla chrześcijan, na lewo izbę do bicia bydła dla Żydów. Obiekt wyposażono w kotły wielkości 32 funty (ok. 16 kg). W 1938 r. pobudowano nową rzeźnię blisko starej,

na którą miasto zaciągnęło pożyczkę w Wojewódzkim Funduszu Pracy. Wykonawcą była firma „Słobodnik i Ska” z Warszawy. Po II wojnie światowej rzeźnia stała się własnością PSS „Gostyniak”. Dla kierownika zakładu zakupiono rower. W pobliżu rzeźni pobudowano nową masarnię, ponieważ wcześniej masarnia to był „prywatny warsztat położony między podwórkami, śmietnikami, ściekami”. Nową masarnię wyposażono w parę, centralne ogrzewanie, studnię głębinową oraz maszyny o dużej zdolności przerobowej. Urządzono też łazienkę, szatnię i pralnię dla pracowników. Po likwidacji PSS masarnia jest własnością prywatną.

ulica

ANDRZEJA CZAPSKIEGO

droga powiatowa nr 1452W o długości 2168 m

nazwy:

Trakt Gąbiński do 1967 r.

Gąbińska

– Uchwała nr I-1/67 Miejskiej Rady Narodowej w Gostyninie z dnia 28 stycznia 1967 r.

Andrzeja Czapskiego

– Uchwała nr 77/XXIV/82 Miejskiej Rady Narodowej z 6 lipca 1982 r.

Ulica Czapskiego jest przedłużeniem ulicy Floriańskiej w kierunku wschodnim. Pierwotnie nosiła nazwę **Trakt Gąbiński**, ponieważ prowadzi w kierunku miasta Gąbin, leżącego dawniej w powiecie gostynińskim, obecnie w powiecie płońskim. Ulica zaznaczona była już na planie Gostynina z czasów pruskich 1793–1806. Niemcy nazwali Trakt Gąbiński **Gombiner Landstrasse** albo **Gombiner Strasse**. W PRL, 21 września 1946 r. Prezydium Miejskiej Rady Narodowej proponowało dla tej ulicy nazwę **18 Stycznia**, w 1949 r. **Andrzeja Czapskiego**, a 15 maja 1954 r. **Janka Krasickiego**. Żadna z tych propozycji nie została przyjęta. Natomiast w 1967 r. nazwę skrócono z **Trakt Gąbiński** na **Gąbińska**. Kolejna zmiana dokonana została w 1982 r. Na wniosek Miejsko-Gminnego Komitetu ZSL ulicy nadano imię **Andrzeja Czapskiego**, byłego działacza ludowego z terenu miasta Gostynina.

Ulica skrzyżowana jest z ulicą Armii Krajowej, przecięta torami kolejowymi na trasie Gostynin-Kutno i ulicą Kolejową. Kończy się przy rondzie Powstańców Styczniowych na obwodnicy w drodze krajowej nr 60, na odcinku Rogożewek-Lisica. Nazwa ronda wiąże się z pobliską wsią Gašno, w której 12 marca 1863 r. śmierć poniosło 49 powstańców w walce z oddziałami rosyjskimi.

Tuż przed przejazdem kolejowym po prawej stronie stał drewniany dom rodziny Andrzeja Czapskiego. W domu Czapskiego działała jedyna bezpłatna biblioteka w mieście, którą w 1924 r. założył przy ulicy Płockiej nr 39 Okręgowy Związek Młodzieży Wiejskiej, ze wsparciem finansowym Stronnictwa Ludowego. Po aresztowaniu Czapskiego w 1939 r. Gestapo wywiozło cały księgozbiór. Dom rozebrany został przez obecnego właściciela 8 lipca 2001 r.

Przy skrzyżowaniu z ulicą Armii Krajowej mieszkał w drewnianym domu dorożkarz Stefan Oziemski. Był ostatnim gostynińskim dorożkarzem, zmarł w 1978 r. Pierwsze dorożki, którymi dowożono pasażerów do stacji kolejowej, systematycznie jeździły od 1924 r. Jedną miał Polak Beksiński, a drugą Żyd. Na rogu obok domu Oziemskich stała kapliczka, którą zdemontowano podczas poszerzania ulicy.

Wzdłuż ulicy Andrzeja Czapskiego usytuowane są stare kamieniczki pamiętające czasy sprzed II wojny światowej, jak nr 1 z 1934 r., nr 7 z 1932, nr 9 z 1927 r. Właścicielka pierwszej z nich, nauczycielka geografii, Jadwiga Przybylska (1938–2019), znała dokładnie historię swojego domu. Jego budowę zajmował się dziadek Ignacy Szade (1875–1948) i aż po dzisiejsze czasy dom nie zmienił właścicieli. W czasie okupacji dostał się w ręce Niemców i zamieszkała w nim niemiecka rodzina, z tego względu nie został zniszczony. W obozie Gross Rosen w 1944 r. w wieku 37 lat zamordowany został jej ojciec Franciszek Jan Markiewicz. Podobny był los sąsiednich kamienic, które w okresie wojennym przejęli Niemcy. Tak było z domem przy ulicy Andrzeja Czapskiego nr 7, którego pierwszym właścicielem był fryzjer – Jan Piechowicz z żoną Michaliną oraz z domem przy Czapskiego nr 9, należącym do Sergiusza Spirydonowa, obecnie do spadkobierców. Spirydonow (1895–1976), był absolwentem „Małachowianki” w Płocku z 1918 r., zarządcą majątku Mikołaja Fuhrmanna w Łącku, oficera rosyjskiego. Z budynkiem tym związana jest jeszcze inna historia. W czasie „ofensywy radzieckiej nad Wisłą” przez dwa dni, 17 i 18 stycznia 1945 r. stacjonował tu sztab jednostki radzieckiej pod dowództwem marszałka Gieorgija Żukowa (1896–1947), jednego z głównych dowódców Armii Czerwonej podczas II wojny światowej. Następny budynek, już nieistniejący, należał do rodziny Szubskich, a później m.in. do Stanisławy i Jana Niedzielskich. Pozostał w tym miejscu jedynie murowany filar bramny, który długo tkwił niczym strażnik pamięci. Za przejazdem po lewej stronie stoi również przedwojenny budynek, od 1965 r. należący do rodziny Cieślaków.

Przy ulicy Andrzeja Czapskiego Gostynińska Spółdzielnia Mieszkaniowa, wówczas Spółdzielnia Mieszkaniowa Lokatorsko-Własnościowa, pobudowała w latach 1988–1990 sześć bloków mieszkalnych, które tworzą osiedle „Czapskiego”. Natomiast w latach 2000–2001 Miejskie Towarzystwo Budownictwa Społecznego

w Gostyninie wybudowało poza osiedlem „Czapskiego”, równoległe do linii kolejowej, dwa bloki mieszkalne – jednoklatkowy nr 12 B i dwuklatkowy nr 12 C. Budynki zaprojektowali Bolesław Pakulski i Piotr Trzcziński z Pracowni Projektowej „Projbud” w Płocku, a wykonawcą było PPU „Gospin”.

Andrzej Czapski (1891–1939), działacz ludowy, poseł na Sejm II kadencji w latach 1928–1930, z ramienia PSL, współpracownik Wincentego Witosa. Urodził się w Ratajach koło Gostynina w rodzinie chłopskiej. Z ruchem ludowym związał się w latach 1917–1918. Po odzyskaniu niepodległości przystąpił do PSL-Piast. Po powstaniu Stronnictwa Chłopskiego został prezesem Zarządu Powiatowego SCH w Gostyninie. Uczestniczył w posiedzeniach Sejmiku i Wydziału Powiatowego w Gostyninie. W dniu 4 marca 1928 r. został wybrany posłem na Sejm II RP. Brał udział w kongresie zjednoczeniowym stronnictw ludowych. Został wybrany członkiem Rady Naczelnej Stronnictwa Ludowego. Kolejne jego funkcje to: prezes oddziału powiatowego i wiceprezes Zarządu Wojewódzkiego SL, prezes Zarządu Województwa Warszawskiego SL, członek Naczelnego Komitetu Wykonawczego SL. Aresztowany w dniu 10 listopada 1939 r. w Gostyninie, stracony 1 grudnia 1939 r. w Woli Łąckiej. Pochowany po ekshumacji w 1945 r. w zbiorowej kwaterze na cmentarzu parafialnym w Gostyninie.

ulica

ROMANA DMOWSKIEGO

droga powiatowa nr 1461W od ulicy 3 Maja do Wojska Polskiego o długości 304 m i gminna od ulicy Wojska Polskiego do Armii Krajowej o długości 30 m nazwy:

Poprzeczna

Bronisława Pierackiego

– od około 1935 r.

Ignacego Daszyńskiego

– Uchwała Miejskiej Rady Narodowej nr 7 z dnia 27 listopada 1946 r.

Juliana Marchlewskiego

– Uchwała nr 1/51 Miejskiej Rady Narodowej w Gostyninie z dnia 17 stycznia 1951 r.

Romana Dmowskiego

– Uchwała nr 59/VIII/90 Rady Miasta i Gminy Gostynin z dnia 22 listopada 1990 r.

Jeszcze w pierwszej połowie XIX w. do Rynku od strony południowej dochodziły pola mieszczan. W związku z budową w 1824 r. ratusza według projektu Hilarego Szpilowskiego wytyczono między ulicą Kutnowską a Długą [dziś Wojska

«
 Jatki rzeźnicze z 1. połowy XIX w.
 przy obecnej ul. R. Dmowskiego (teren
 LO). Szkic odręczny ze zbiorów Archiwum
 Państwowego w Płocku – Spuścizna
 Tadeusza Trojanowskiego

Polskiego] ulicę odcinającą pola uprawne. Początkowo określano ją mianem Nowej. Na planie z 1825 r. ulica ma nazwę **Poprzeczna**. Natomiast Żydzi nazywali ją zwyczajowo **Jatkową**. Nazwę wiązano z miejskimi jatkami rzeźniczymi i piekarniczymi, przeznaczonymi do sprzedaży mięsa i chleba, pobudowanymi w 1830 r. na tyłach ratusza [dziś jest to plac należący do Liceum Ogólnokształcącego]. Jatki wykonane zostały w ciągu roku również według projektu architekta Hilarego

⤴ Nieistniejący dom przy ul. J. Marchlewskiego 8 [dziś R. Dmowskiego] należący do Adelajdy i Tadeusza Sobaszków. W tym miejscu stoi bank Pekao SA. Po prawej stronie widoczna witryna pierwszego sklepu Marii (Maryli) Duziak z d. Kołodziejczyk. Foto z początku lat 50. XX w.

⤴ Drewniany budynek przy ul. R. Dmowskiego. Obecnie parking obok sklepu MILA

Szpilowskiego (1753–1827), a zrealizowane przez miejscowego farbiarza Jana Rystoffa (? –1843). Z zachowanego opisu wynika, że miały około 32 m długości, 8,6 szerokości i 3,7 wysokości. Dach był pokryty dachówką. Przystaniała go attyka. Od frontu znajdowały się arkadowe podcienie podtrzymywane przez 12 drewnianych kolumn w stylu doryckim. Od strony frontowej za flarami znajdowało się 10 jatek piekarskich, w głębi tyle samo rzeźniczych. Nad bramą umieszczony był łeb wołu z drewna. Poszczególne drewniane części jatek były pomalowane kolorowo, co ożywiało mało zróżnicowaną zabudowę ulicy. Po II wojnie światowej w tym miejscu postawiono baraki, które do początku lat 70. XX w. pełniły funkcję internatu dla uczniów Liceum Ogólnokształcącego i przejściowo Liceum Pedagogicznego.

W okresie międzywojennym patronem ulicy został Bronisław Pieracki (1895–1934), legionista, minister spraw wewnętrznych, zastrzelony 15 czerwca 1934 r. przez członka Organizacji Ukraińskich Nacjonalistów. Dla utrwalenia pamięci ministra samorządy w miastach nadawały ulicom nazwy jego imieniem. Niemcy zaś nazwali tę ulicę nazwiskiem Sigismund Brand Str., hitlerowca rozstrzelanego przez polskich żołnierzy w 1939 r. Bezpośrednio po II wojnie światowej ulica otrzymała nazwę Ignacego Daszyńskiego (1866–1936), członka Polskiej Partii Socjalistycznej, premiera Rządu Ludowego Republiki Polskiej w 1918 r., wiceprezydenta Ministrów 1920–1921, Marszałka Sejmu Rzeczypospolitej 1928–1930, założyciela Towarzystwa Uniwersytetu Robotniczego w 1923 r., a w 1929 r. jednego z założycieli Centrolewu. W 1951 r. władza komunistyczna zmieniła patrona ulicy na Juliana Marchlewskiego (1866–1925), działacza rewolucyjnego ruchu robotniczego i komunistycznego. W listopadzie 1990 r. Rada Miejska na wniosek członków ZBoWiDu dokonała zmiany nazwy ulicy z Juliana Marchlewskiego na polityka Romana Dmowskiego.

Ulica pierwotnie miała głównie zabudowę drewnianą. Wyróżniającym się budynkiem murowanym był dom jednopiętrowy nr 10 wybudowany w 1923 r. Pierwsi właściciele domu to kolejno: Walenty i Anna Borowy, Stanisława i Stanisław Trojanowscy, Hipolit Sowiński, a od 15 czerwca 1927 r. Jadwiga z Łysakowskich i Ludwik Zaborscy. Ludwik Zaborski (1885–1958) był administratorem majątku w Lucieniu. Nieruchomość w Gostyninie składała się z murowanego domu, stajenek i garażu. Obecnie właścicielem budynku jest Gmina Miasta Gostynina. W roku 1946 w tym budynku umieszczono Bibliotekę Powiatową. Na parterze mieściła się wypożyczalnia, na piętrze biura. W 1949 r. otwarto tam również Bibliotekę Miejską. Od 1954 r. obie biblioteki połączono jako Powiatowa i Miejska Biblioteka Publiczna. W styczniu 1966 r. biblioteka przeniesiona została do nowo wybudowanego Domu Kultury przy ulicy 18 Stycznia. Drugi murowany budynek przy tej ulicy nr 13 należał do Gustawa i Emmy Bem, którzy pozwolenie na budowę otrzymali 14 lutego 1933 r. W 1938 r. by-

ła to siedziba Banku Spółdzielczego. Po wojnie budynek został przejęty przez miasto jako mienie ponemieckie wraz z placem o powierzchni tysiąca mkw., na podstawie decyzji Prezydium Miejskiej Rady Narodowej z 26 maja 1945 r. W latach PRL najpierw były tam mieszkania dla nauczycieli szkoły podstawowej, a następnie siedziba Komitetu Polskiej Zjednoczonej Partii Robotniczej. Dla PZPR dobudowano salę konferencyjną. Po likwidacji PZPR mieścił się tam bank PKO, a od 1999 r. jest to siedziba Starostwa Powiatowego w Gostyninie. Po wojnie budynek dwukrotnie ulegał rozbudowie, najpierw poszerzeniu o 1/3 powierzchni, a w 2000 r. rozbudowaniu poddasza. W latach 80. XX w. na poddaszu była filia Miejskiej Biblioteki Publicznej udostępniająca książki społeczno-polityczne. Róg ulicy Romana Dmowskiego po prawej stronie i Wojska Polskiego należał do Haliny i Wacława Pedów. W pięknie utrzymanym ogrodzie pełnym drzew, krzewów i kwiatów stał drewniany dworek właścicieli. Mecenasa Wacława Peda, oprócz pracy zawodowej, miał hobby – malarstwo i rysunek. Ulubionym tematem jego obrazów były kwiaty. Natomiast w miejscu obecnej siedziby NZ ZOZ na rogu ulicy Romana Dmowskiego i Armii Krajowej, w nieistniejącym drewnianym domu, stacjonujący w Gostyninie rosyjscy żołnierze mieli swój szpital. Od 1933 do 1950 r. mieszkał i prowadził tam prywatną praktykę felczer Marian Żandarowski (1886–1950), niezwykle popularny w mieście, wcześniej pracujący w mąjtku w Strzelcach. Dom ten, jeden z trzech, należał do rodziny Daszkiewiczów; żona Żandarowskiego była z domu Daszkiewiczówna.

Do nowoczesnych budynków ulicy należy siedziba Banku Pekao SA pod nr 8, wybudowanego na miejscu utworzonego w 1977 r. parkingu. Wykonawcą Banku była firma budowlana Ragost. We wrześniu 1998 r. do nowej siedziby przeniesiony został Powszechny Bank Gospodarczy, od 1 stycznia 1999 r. funkcjonujący jako Pekao SA.

Na osiedlu „Dmowskiego” w 1982 r., w adaptowanej byłej kotłowni węglowej, otwarto świetlicę M-Kwadrat. Świetlica działała do 2006 r.

Roman Dmowski (1864–1939), polski polityk, publicysta. Absolwent Wydziału Fizyczno-Matematycznego Carskiego Uniwersytetu Warszawskiego, w 1890 r. otrzymał tytuł doktora nauk przyrodniczych. W 1895 r. osiadł we Lwowie i rozpoczął działalność publicystyczną jako redaktor „Przeglądu Wszepolskiego”. Do Warszawy powrócił w 1905 r. Stał na czele Narodowej Demokracji, tzw. endecji, będącej w opozycji do Józefa Piłsudskiego. W 1919 r. został delegatem Polski na Konferencję Pokojową w Paryżu. Wraz z premierem Ignacym Paderewskim dnia 28 czerwca 1919 r. podpisał, ze strony polskiej, Traktat Wersalski, przywracający formalnie Polskę na mapę Europy. W 1923 r. był ministrem spraw zagranicznych w gabinecie Wincentego Witosa. Zmarł 2 stycznia 1939 r. w Drozdowie pod Łomżą. Pochowany został na cmentarzu Bródnowskim w Warszawie. Do końca życia pozostał liderem Narodowej Demokracji.

DRZEWCZE

Osada, oddalona od Gostynina około 4 km w kierunku Skrzan. Znajdowało się tam 15-morgowe rolne gospodarstwo miejskie. W 1819 r. w miejscowości Drzewce [dziś Lisica] na osuszonym terenie miasto założyło cegielnię, którą budował Jakub Warszawski, a sfinansował właściciel poczty w Gostyninie, Jan Kesler, jednocześnie jej pierwszy dzierżawca. Przy cegielni uruchomiono pierwszą elektrownię o niskiej mocy. Do 1935 r. swoją siedzibę na Drzewcach miało Nadleśnictwo Gostynin lasów miejskich, następnie przeniesione na ulicę Bierzewicką. W 1935 r. Magistrat Gostynin otworzył w dawnej leśniczówce Przytułek Miejski, po rozwiązaniu umowy z Towarzystwem Dobroczynności „Pomoc i Praca” w Płocku, które prowadziło przytułek w Gostyninie przy ulicy Floriańskiej 14. Przytułek Miejski ulokowano w drewnianej willi kilkupokojowej, z wydzieloną świetlicą i sanitariatami. Obok była przybudówka z dodatkowymi pokojami, kuchnią i spiżarnią. Były też budynki gospodarcze, obora, chlewnia, kurniki, ogród warzywny i kwiatowy, staw rybny oraz studnia kołowa. Pomysłodawcą zorganizowania tam schroniska dla około 30 starców, kalek, samotnych i biednych ludzi oraz trójki dzieci był burmistrz Michał Jarmoliński (1884–1939). Z chwilą wybuchu wojny w 1939 r. zdążył skierować do przytułku

⤴ Drzewce.
Do 1935 r. siedziba Nadleśnictwa
Gostynin, następnie Przytułek Miejski
do 1942 r. Szkic wykonany przez Zenona Grześkowiaka

a. 1935. S. 116.
Dziadówka

dwa ciężarowe samochody mięsa z rzeźni miejskiej i kilka worków mąki. Po zajęciu Warszawy przez Niemców polscy jeńcy byli przemieszczani pieszo do Kutna. W oddalonym o 200 m od Szosy Kutnowskiej przytułku kierowniczką, Zofia Sajkowska (1891–1971), zorganizowała pomoc dla zmęczonych i wygłodzonych żołnierzy. Tym, którzy planowali ucieczkę, Sajkowska dawała cywilne ubrania, niszcząc wojskowe. Przez pierwszy rok wojny władze niemieckie pozwalały na utrzymanie przytułku, ponieważ wśród pensjonariuszy było kilka osób pochodzenia niemieckiego, a zastępcą burmistrza był wówczas volksdeutsch Froehlich, wcześniej pracownik Magistratu. W tym też czasie przytułek stanowił kryjówkę dla młodzieży przed łapankami i wywózką na roboty do Niemiec. Został zlikwidowany 1 sierpnia 1942 r., kierowniczką zaś skierowana do pracy w zajęтым przez Niemców Szpitalu dla Nerwowo i Psychiczenie Chorych w Gostyninie-Zalesiu.

ulica

DYBANKA

droga gminna nr 140110W o długości 680 m

nazwa Dybanka

– Uchwała nr 15 Rady Miejskiej w Gostyninie z dnia 9 lutego 1938 r.

Jest to ulica odchodząca od ulicy 3 Maja w kierunku Rezerwatu Dybanka, kąpieliska i ogrodów działkowych. Zaprojektowana została na parceli Juliana Fitzke już w 1938 r. Początkowo przecinała ulicę Kutnowską i ciągnęła się do ulicy Polnej. W maju 1954 r. Miejska Rada Narodowa zaproponowała przemianowanie nazwy ulicy Dybanka na Stanisława Moniuszki z okazji X-lecia powstania Polski Ludowej. Ostatecznie nazwa Dybanka pozostała od skrzyżowania z obecną ulicą 3 Maja w kierunku Rezerwatu Dybanka, a odcinek od skrzyżowania do ulicy Polnej otrzymał miano Stanisława Moniuszki.

Ulica po obydwu stronach zabudowana jest domami jednorodzinnymi. W 1981 r. wykonano nawierzchnię asfaltową ulicy i położono chodniki. Ulicę przecina rzeka Skrwa, na której wybudowano nowy most o konstrukcji stalowej i płyty mostowej z przyczółkami betonowymi. Nowy most zastąpił stary, drewniany, zniszczony pamiętający jeszcze czasy rosyjskie. Plany modernizacji mostu były już w latach 50. XX w., ale zrealizowane zostały w roku 1998. Otwarcie nastąpiło 21 lipca 1998 r. Nowy most jest szerszy i mocniejszy – nośność 40 t. Po obu stronach położono chodnik dla pieszych zabezpieczony balustradami. Przy ulicy Dybanka na dawnej posiadłości rodziny Fitzke, właścicieli Bratoszewa, usytuowane jest kąpielisko Miejskie-

≈ Wzgórze Dybanki z lat międzywojennych

≈ Most kamienny na rzece Skrwie z czasów zaboru rosyjskiego

Gostynin.
Most prowadzący
na Dybankę.

⤴ Wejście do Rezerwatu „Dybanka”. Brama powstała w 2017 r. z inicjatywy Stowarzyszenia Yeti

go Ośrodka Sportu i Rekreacji (MOSiR). W skład kąpieliska wchodzi plaża i Jezioro Bratoszewo. Z ulicy Dybanka jest wejście do Rezerwatu Dybanka o powierzchni 29 ha, utworzonego w 1988 r. Rezerwat obejmuje północną część Ozu Gostynińskiego, odkrytego i opisanego po raz pierwszy w 1914 r. Najwyższy fragment Ozu ma 121,5 m n.p.m. Żydzi nazywali to wzniesienie „Góra nad Górą” i służyło im do tajnych spotkań. W 1997 r. przyjęta została koncepcja zagospodarowania rezerwatu. W pierwszej kolejności wyremontowano schody, wykonano prace porządkowe na plaży i nad Jeziorem Bratoszewo.

W latach 70. w budynku pod numerem 30 działała rolnicza Spółdzielnia Produkcyjna Gostynin-Bratoszewo. Po likwidacji Spółdzielni w latach 80. budynek wynajęło Przedsiębiorstwo Polonijno-Zagraniczne „Marles”. Jego placówka terenowa w Gostyninie-Bratoszewie nosiła nazwę Zakład Wyrobów Elektronicznych i Elektrotechnicznych. Po likwidacji zakładu budynek zaadaptowano na mieszkania.

Od ulicy Dybanka w kierunku osiedla Wspólna, wzdłuż rzeki Skrwy, miasto wybudowało w 2017 r. drogę gminną o długości 324 m. Uchwałą Rady Miasta nr 373/LXII/2018 z dnia 2 marca 2018 r. została zaliczona do dróg publicznych. W uzasadnieniu do uchwały napisano, że „jest to droga o znaczeniu lokalnym stanowiąca uzupełnienie sieci dróg służących miejscowym potrzebom”. Nie otrzymała jeszcze nazwy. Umownie nazywa się ją „ulica nad rzeką Skrwą”.

ulica

FLORIAŃSKA

droga powiatowa nr 1452W o długości 171 m od ulicy Wojska Polskiego do ulicy Armii Krajowej i Andrzeja Czapskiego oraz droga gminna nr 140173W o długości 229 m od ulicy Jana Pawła II do ulicy Wojska Polskiego – Uchwała Rady Powiatu Gostynińskiego X/42/2009 z dnia 24 stycznia 2009 r.

nazwy:

Myszewska/Masłowska

Floriańska

Mariana Buczka

Floriańska

– Uchwała nr 68/X/90 Rady Miasta i Gminy Gostynin z dnia 20 grudnia 1990 r.

Ulica Floriańska należy do historycznych ulic miasta. Istniała już w końcu XVIII w. Na planie Gostynina z czasów pruskich z lat 1793–1806 widnieje jako ulica **Myszewska** vel **Mysłowska**. Nazwa kierunkowa pochodziła od nazwy najbliższej wsi Mysłownia leżącej w kierunku wschodnim. W przeszłości ulica miała w większości drewnianą zabudowę z dachami krytymi słomą. Tragicznym zdarzeniem był wielki pożar miasta z 28 maja 1809 r., który strawił ratusz, kościół farny, kościół św. Ducha i niemalże wszystkie zabudowania miejskie wokół Rynku, w tym z ulicy obecnej Floriańskiej, a nawet do rzeki Skrwy. Pożar był wynikiem szczególnie głośnego i widocznego fetowania w domu niejakiego Józefa Krajewskiego zwycięstw odnoszonych przez Księstwo Warszawskie i cesarza Francuzów nad Austriakami. Dom ten stał na skraju Rynku w kierunku wschodnim. Aby uczcić to wydarzenie, oddano 15 strzałów z moździerzy. Po jednym z nich przybitka padła na drewniany dom Marcina Michalskiego, który stał w pobliżu. Zapalił się wówczas dom, a wkrótce całe centrum Gostynina z przyległymi ulicami.

W okresie zaboru rosyjskiego ulicę nazywano **Warszawską**. Niemcy nadali jej nazwę **Feuerwehr-strasse** (ul. Strażacka), w wolnej Polsce ulica otrzymała nazwę **Floriańska**, co miało związek z istniejącą przy tej ulicy okazałą siedzibą Ochotniczej Straży Pożarnej z patronem strażaków. św. Florianem. W czasach PRL-u ulicę przemianowano na **Mariana Buczka** (1896–1939), działacza ruchu robotniczego, który zginął w walce z hitlerowcami pod Ożarowem w pierwszym miesiącu wojny. Nazwę **Floriańska** przywrócono ulicy w grudniu 1990 r.

Ochotnicza Straż Pożarna w Gostyninie została powołana w 13 listopada 1879 r. i liczyła wówczas 152 członków. Była trzecią tego typu organizacją w Królestwie Polskim. Do 1905 r. gostynińska straż dysponowała drewnianą remizą dostawioną do

jednej z oficyn przy ratuszu, w której przechowywano „narzędzia ogniowe” oraz domem drewnianym przy ul. Polnej, który kupił od udającego się na wojnę japońską, stacjonującego w Gostyninie rosyjskiego 3 pułku strzelców pieszych. Nową siedzibę OSP przy ulicy Warszawskiej, obecnie Floriańskiej, wybudowano w latach 1909–1914 za czasów naczelnika Władysława Wiśniewskiego i z jego inicjatywy, częściowo też z jego środków. Pieniądze pochodziły głównie z Banku Państwa, gdzie lokowano fundusze miejskie. Remizę budowano sposobem gospodarczym. Głównym murażerem był pochodzący z Nieszawy szwagier Wiśniewskiego. Pierwszy projekt przewidywał jedynie budowę remizy, następnie uzyskano pozwolenie na nadbudowę sali gimnastycznej, która pełniła też funkcję sali teatralnej. Na piętrze były biura, magazyny i pomieszczenia gospodarcze. W 1900 r. założono przy straży orkiestrę. Prowadził ją początkowo Rosjanin, starszy muzykant z 3 pułku strzelców pieszych. Dopiero w 1915 r. zaangażowano organistę z Gostynina, Józefa Kuzę (1881–?), a w 1924 r. kapelmistrza, artystę rewiowego Stefana Kuryłkę. W budynku straży mieściło się kino „Strażak”, uruchomione około 1920 r. Zamknięte w 1924 r. i wznowione w 1926 r., od lat 30. dźwiękowe. W remizie w 1925 r. zaprezentowano działanie pierwszego aparatu radiowego w Gostyninie. Obok remizy była drewniana dwupiętrowa wieża obserwacyjna i ćwiczebna wybudowana w 1920 r. W okresie okupacji straż przeszła pod zarządek niemiecki. Po zakończeniu wojny 8 marca 1945 r. odbyło się pierwsze zebranie reaktywujące gostynińską straż. Woźna Bronisława Kwiatkowska przyniosła wówczas przechowany sztandar. Przed jego rozwinięciem powiedziała: „hitlerowcy zabrali nam synów, ojców, mężów i naszych druhów, ale tego to ja strzegłam”. Już od 1945 r. uruchomiono w budynku straży kino „Wolność”, dawne „Strażak”. W 1951 r. na podstawie ustawy kino zostało upaństwowione i otrzymało nazwę „Warszawa”, w 1966 r. przeniesione do Powiatowego Domu Kultury. W 1946 r. OSP podporządkowana została organizacyjnie Powiatowej Komendzie Straży Pożarnych w Gostyninie. W późniejszym czasie podległość organizacyjna straży ulegała zmianom. Momentem przełomowym było powołanie w 1977 r. Zawodowej Straży Pożarnej w Gostyninie, która do 1994 r. zajmowała pomieszczenia OSP. Ochotnicy przeszli wtedy z jednostki ratowniczej do prewencyjnej, osłabło ich znaczenie, zaczęły się kłopoty finansowe, co zmusiło zarząd do wynajmowania sali remizy na cele weselne oraz otwarcie restauracji „Kopciuszek”. W budynku OSP otworzono również halę handlową, która pełniła rolę domu towarowego. Ponadto na wolnym placu wokół remizy wydano zezwolenie na postawienie kilku prywatnych kiosków. W ten sposób strażacy-ochotnicy zdobywali środki na swoją działalność. Obecnie budynek nadal należy do OSP. Wynajem pomieszczeń został ograniczony. Po otrzymaniu wozu bojowego strażacy ochotnicy uczestniczą w akcjach gaśniczych. Z OSP związane są

nierozerwalnie dwa nazwiska – Jana Marcinkowskiego (1886–1974), naczelnika OSP w latach 1918–1939 i 1945–1951 oraz Mieczysława Wasiaka (1913–2001), naczelnika OSP w latach 1957–1981.

W 2003 r. ustanowiony został przez Sejm RP Dzień Strażaka jako święto zawodowe, które obchodzone jest w dniu 4 maja.

Dzisiejsza ulica Floriańska posiada kilka interesujących pod względem architektonicznym i historycznym obiektów, m.in. dom z numerem 14, którego w właścicielami są Wiesława i Krzysztof Radeccy. Jest to dawny dom Aleksandra i Tekli Kmitów, zbudowany około 1823 r., a od marca 1962 r. figuruje w rejestrze zabytków dawnego województwa płockiego. Stanowi jeden z najciekawszych klasycystycznych przykładów zabudowy mieszkalno-usługowej zabytkowego zespołu staromiejskiego w Gostyninie. Kmitowie mieli dwoje dzieci – Franciszka ur. 4 października 1832 r. i Leokadię ur. 26 lutego 1835 r. W okresie powstania listopadowego, w miesiącach kwiecień i maj 1831 r., znajdował się tu szpital polowy, w którym stacjonowali chorzy żołnierze 23 Pułku Piechoty. Aleksander Kmita był komendantem placu, miał stopień porucznika i należał do Korpusu Weteranów do jego likwidacji 28 marca 1831 r. Pod koniec powstania lazaret zajęło wojsko rosyjskie, zarządzając w nim cerkiew i kwatery wojskowe. Kamienica w 1853 r. została odkupiona od Kmitowej przez Szkołę Elementarną Katolicką, od następnego roku do początku XX w., pełniła funkcję budynku szkolnego. Po lewej stronie w obszernej sali uczyli się chłopcy, a po prawej dziewczęta. W budynku znalazły się też pomieszczenia dla nauczycieli. Do grudnia 1933 r. kamienicę dzierżawiło Towarzystwo Dobroczynności „Pomoc i Praca” z Płocka, które prowadziło przytułek dla ubogich im. św. Edwarda. Pieczęć urzędową nad schroniskiem miał Powiatowy Związek Komunalny, a personel stanowiły zakonnice stowarzyszenia Służki Zakonne im. Niepokalanego Poczęcia NMP. Przełożoną była siostra Józefa Nestorowiczówna. W 1935 r. posesja przeszła na własność gminy miejskiej, w 1938 r. na publicznej licytacji nabył ją Jan Walczak z żoną Ireną z Markiewiczów. W oficynie obok mieściła się Wytwórnia i Rozlewnia Wód Gazowanych Jana Walczaka (wcześniej była obok piekarni Wacława Markiewicza), następnie wykupiona przez PSS. W 2000 r. przeprowadzone zostały przez obecnych właścicieli prace konserwatorsko-remontowe budynku i zabudowań gospodarczych. Kompleks przyjął nazwę „Za żelazną bramą”.

Z przytułkiem w latach międzywojennych związana jest historia rzekomo cudownego uzdrowienia jego mieszkańca z lat 1927–1929. Michał Bartosiak stracił władzę w nogach w czasie pracy we Francji. Nie pomogło leczenie w tamtejszych szpitalach i w 1929 r. wrócił do Polski, po czym umieszczony został w przytułku w Gostyninie. Poruszał się na kolanach z przytwierdzonymi deseczkami. W 1929 r. udał się na pielgrzymkę do Częstochowy, gdzie dostał „cudownego

uzdrowienia”. Świadkiem tego wydarzenia był ks. Gracjan Matysiak. Natomiast opiekun jasnogórskiego archiwum o. Melchior Królik zebrał zachowane zeznania 53 żyjących świadków, którzy widzieli Bartosiaka przed i po uzdrowieniu. Po powrocie do Gostynina, w podzięce za uzdrowienie, postawił przed kościołem św. Marcina figurkę Niepokalanej. O jego cudownym uzdrowieniu pisała prasa ogólnopolska. Krótco przed wojną Bartosiak wyjechał z Gostynina i słuch o nim zaginął. Swoją historię opowiedział Janowi Kacprzakowi z Gostynina. Potwierdziła ją inna z mieszkanki Gostynina dla „Głosu Gostynińskiego” w 2004 r.

Walor historyczny mają też pobudowane z inicjatywy ówczesnego burmistrza Michała Żylińskiego (1878–1938) w latach 1920–1924, tzw. jatki miejskie przy ul. Floriańskiej nr 23, drugie w historii Gostynina, zwane też „sukiennicami gostynińskimi”. Zbudowane zostały na planie wydłużonego prostokąta w stylu neoklasycyzyzm. Wzdłuż ścian znajdują się arkadowe podcienia wsparte na tokańskich kolumnach i narożnych prostokątnych filarach. Nie ustalono projektanta i firmy budującej. Wszystko jednak wskazuje na to, że nowe jatki budowała firma „Sektor” z Płocka, należąca do Józefa Głowczewskiego. Ta firma prowadziła w latach 1922–1927 budowę szpitala powiatowego w Gostyninie. Wiadomo natomiast, że z firmą współpracował i brał udział w projektowaniu „gostynińskich sukienic” Józef Łuczak (1898–1980), nadzorca dróg i mostów w Gostyninie. W okresie okupacji, w latach 1942–1945, jatki pełniły funkcję więzienia sądowego. Przechowywano w nich Polaków, w tym nieletnich, za mniejsze przewinienia. Aresztowanych zatrudniano przy różnych pracach w Gostyninie i okolicy. Bezpośrednio po wojnie umieszczono tam Urząd Bezpieczeństwa wraz z aresztem, który w październiku 1948 r. przeniesiono do prawej oficyny obok ratusza. Przez długi okres powojenny w obiekcie mieściły się od 1 stycznia 1959 r. biura i hurtownie Miejskiego Handlu Detalicznego (MHD). W latach 1968 do 1977 r. było tam Biuro Obsługi Ruchu Turystycznego (BORT), następnie Wojewódzkie Przedsiębiorstwo Turystyczne. Funkcję dyrektora objął Jan Zieliński i pełnił ją do czerwca 1991 r. W obiekcie przez jakiś czas był sklep PEWEX. Obecnie jest własnością prywatną.

Na budynku przy ulicy Floriańskiej nr 11, zamontowana została tablica pamiątkowa poświęcona dziesięciu mieszkańcom Gostynina, straconym w tym miejscu przez Niemców. W dniu 11 czerwca 1941 r. niemiecka policja aresztowała w Gostyninie 105 Polaków według listy przygotowanej przez miejscowych Niemców: Alberta Weitbrechta, Müllera i Emila Tyma. W niedzielę 15 czerwca z aresztu wywołano 20 mężczyzn. Związano ich trójkami i zaprowadzono przed żydowską mykwę przy ul. Olszowej [dziś ul. Stefana Wyszyńskiego]. Hitlerowcy wyczytali spośród nich 10 osób. Przed każdym ze skazańców umieszczono dwóch żandarmów i na rozkaz dowodzącego dokonano

⌘ Perspektywa ul. Floriańskiej w kierunku Ryнку z lat międzywojennych
⌘ Ulica Floriańska w kierunku ul. Wojska Polskiego z połowy XX w.

⌘ Budynek Ochotniczej Straży Pożarnej przed 1977 r.

⌘ Arkady (dawnej jatkki) wybudowane w 1924 r. przy ul. Floriańskiej. Foto z lat 60. XX w.

⌘ Dawny dom Aleksandra i Tekli Kmitów z 1823 r. przy ul. Floriańskiej nr 14

egzekucji. Wśród rozstrzelanych byli robotnicy, rzemieślnicy, rolnicy: Wacław Chabasiński, Franciszek Kołodziejczak, ojciec i syn Janowie Królikowscy, Stefan Kubicki, Kazimierz i Zygmunt Lewandowscy, Jerzy Lisowski, Stanisław Małecki, Marian Stawicki (na tablicy mylnie podano imię Jan). Obecnie tablica pamiątkowa została umieszczona na ścianie wybudowanego, w miejscu poprzedniej, nowego budynku nr 11 o charakterze usługowym.

Przy ulicy Floriańskiej znajduje się jeszcze kilka starych kamienic. Piętrowy dom przy ulicy Floriańskiej nr 5, w którym mieści się sklep papierniczy „na rogu”, ma ponad 100 lat. Należał do Olgi Witmaier i krótko po wojnie mieściło się tam miejskie przedszkole publiczne. Inne stare zabudowy to drewniany dom przy Floriańskiej nr 6, należący niegdyś do rodziny Śniechowskich, w którym mieli zakład stolarski. Pierwszym stolarzem w rodzinie był Stanisław Śniechowski ur. 1844 r. Kamienica przy Floriańskiej nr 9, licząca około 150 lat, dawniej piekarnia Edwarda i Marianny Hoffmanów, a do 1971 r. należy do Waldemara i Urszuli Podlewskich. Kamienica nr 10 wybudowana przez Ignacego i Stanisławę Józefowiczów w 1936 r., którą na okres wojny zajęli Niemcy, po wojnie wróciła w ręce właścicieli. Edmund Józefowicz (1914–1997) był długoletnim kierownikiem Cechu Rzemiosł Różnych w Gostyninie, mieszczącego się przy ul. Tadeusza Kościuszki nr 5. Natomiast przy Floriańskiej nr 17, w dawnym domu Kazimierza Marcinkowskiego (1910–1977), był zakład ślusarski Czaplickiego, obecnie sklep ogrodnicy. Stary dom przy Floriańskiej nr 14, zbudowany przez Ignacego Szade, przypomina o dawnej drewnianej zabudowie ulicy. Kamienica przy Floriańskiej nr 23 zbudowana została przez majstra murarskiego Bolesława Pasińskiego w 1930 r. Na fasadzie umieścić inicjały żony – Kazimiery Pasińskiej, której dom podarował w prezencie. Na placu należącym do Gimnazjum było targowisko miejskie, przeniesione w 1965 r. na ulicą Bagnistą. Ostatnia z dawnych kamieniczek stoi przy Floriańskiej nr 26. Zbudowana została w 1929 r. przez Aleksandra Smoleńskiego (1893–1951), nauczyciela szkoły powszechnej, kasjera Magistratu i pierwszego redaktora „Głosu Gostynińskiego”, wydawanego w latach 1921–1922. Smoleński wraz z żoną Heleną z d. Kowalewską, pochowani są na cmentarzu parafialnym św. Marcina. W okresie wojennym mieściły się tam niemieckie biura, ale po wojnie dom ponownie wrócił w ręce Smoleńskich. Po śmierci ojca mieszkał w nim syn Aleksander Tadeusz z matką. Pierwsi właściciele już nie żyją, a dom przebudowany – zupełnie stracił pierwotny wygląd dworku. W rogu tej posesji przy zbiegu ulic Floriańskiej i Armii Krajowej postawiono kapliczkę z figurką Matki Boskiej Skępskiej. W ten sposób nawiązano do usuniętej kapliczki, która stała obok posesji Oziemskich u zbiegu ulic Armii Krajowej i Andrzeja Czapkiego.

Dom Smoleńskich to jeden z czterech zbudowanych na dawnym placu Antoniego Kowalewskiego. Pozostałe domy należące do tej rodziny posiadali: Wiktor Kowalewski nr 24, Terlecka, córka Kowalewskich nr 20 oraz Józef i Apolonia Kowalewscy nr 18 róg Floriańskiej i Długiej [dziś ul. Wojska Polskiego]. Niemcy mieli tam urząd klasyfikacji żywca, a po wysadzeniu we wrześniu 1944 r. Arbeitsamtu na rogu ulic Alei i Płockiej biuro przeniesiono do domu Kowalewskich.

Dzisiaj przy tej ulicy znajdują się sklepy, z tych największe to pawilon handlowy po byłym barze „Smakosz” i pawilon samoobsługowy „Dubimex”, dawniej PSS, na rogu z ul. Wojska Polskiego. Pawilon PSS był w latach 60. XX w. najbardziej nowoczesnym i najobszerniejszym obiektem handlowym w Gostyninie.

Burmistrz Włodzimierz Śniecikowski czynił starania, aby ulica na odcinku o długości 230 m między Rynkiem a Wojska Polskiego stała się ulicą miejską, przeznaczoną wyłącznie dla pieszych. W dniu 24 stycznia podczas sesji Rady Powiatu podjęto uchwałę nr X/42 w sprawie pozbawienia ulicy Floriańskiej w Gostyninie kategorii drogi powiatowej. Od 1 stycznia 2009 r. ulica Floriańska zaliczona została do kategorii dróg gminnych. Chodnik położono przy tej ulicy w 1934 r. Nawierzchnię asfaltową droga otrzymała około 1969 r. W 2018 r. zmodernizowana, nie stała się deptakiem.

Św. Florian żołnierz lub urzędnik w Cesarstwie Rzymskim w czasach panowania cesarza Dioklecjana, na przełomie II i IV w., męczennik za wiarę. Od początku XVI w. św. Florian w wierzeniach ludu stał się patronem strażaków chroniącym od pożaru. W ikonografii przedstawiony jest z wiadrem. W rocznicę jego śmierci obchodzą swoje święto walczący z pożarami strażacy.

Rondo

RODZINY HIGERSBERGERÓW

droga wojewódzka DW 265

nazwa – Uchwała nr 69/XIII/11 Rady Miejskiej w Gostyninie z dnia 28 września 2011 r.

Na skrzyżowaniu ulicy Zamkowej, Targowej i obwodnicy im. Stanisława Mikołajczyka zbudowano rondo. W dniu 28 września 2011 r. Rada Miejska w Gostyninie podjęła Uchwałę nr 69/XIII/2011 nadającą skrzyżowaniu nazwę „Rondo Rodziny Higersbergerów”, starej arystokratycznej rodziny o niemieckich korzeniach, mieszkającej w Polsce od drugiej połowy XVIII w. Pierwszy Higersberger, który widnieje w „Herbarzu szlachty polskiej” Seweryna Uruskiego, wymieniony jest Andrzej Higersberger, chorąży wojsk koronnych.

Około 1812 r. zrzekł się niemieckiego tytułu szlacheckiego graf i przepisał się do Heroldii Warszawskiej. Wnukiem Andrzeja był Feliks Higersberger (1890–1920), właściciel dóbr Skrzany, które nabył w 1856 r., Rataje w 1866 r., a także kolejno Piotrowo koło Włocławka, Choceń w powiecie włocławskim i Głębokie koło Kłodawy. Po śmierci Feliksa majątki zostały podzielone pomiędzy jego synów. W powiecie gostyńskim dziedzicem Skrzan został Tomasz, Piotrowa Stefan, a Rataje otrzymał syn Roman. Higersbergerowie czuli się zawsze Polakami, nosili polskie imiona, walczyli za ojczyznę i nierzadko w jej ofierze składali swoje życie. W wojnie 1920 r. i w Kampanii Wrześniowej udział brali Higersbergerowie z Piotrowa: Józef Stefan, Zbigniew, Feliks i Jan. Feliks zginął w szarży pod wsią Radziechów w pobliżu Bugu, pochowany jest w grobie rodzinnym w Białotarsku. Stefan Higersberger był ranny w walce 1920 r., poległ w powstaniu warszawskim, Józef Stefan Higersberger (1895–1954), późniejszy właściciel Rataj, walczył w wojnie polsko-bolszewickiej 2 i 9 pułku ułanów. Za męstwo otrzymał Krzyż Walecznych. Podczas II wojny światowej działał w Armii Krajowej. Zbigniew walczył w Kampanii Wrześniowej, później jako lotnik służył w artylerii przeciwlotniczej i zginął w obronie Londynu w 1940 r. Jan jako młody chłopak rozbrajał Niemców w czasie I wojny światowej. W Kampanii Wrześniowej polegli: Tadeusz, ostatni właściciel Skrzan, zginął w bitwie o wieś Krynice koło Tomaszowa Lubelskiego. Witold zginął od zabłąkanej kuli między Głębokim a Warszawą.

Roman Higersberger (1865–1933), spadkobierca Rataj, był wielkim społecznikiem. Dzięki jego staraniom 31 stycznia 1901 r., w nowym budynku przy Rynku, otwarto półśrodkową szkołę miejską. W 1903 r. został prezesem Ochotniczej Straży Pożarnej i funkcję tę pełnił do 1925 r. W 1915 r. wspólnie z pastorem Filipem Schmidtem (1868–1932) zabiegał u ówczesnych władz okupacyjnych o nauczanie w gostyńskim gimnazjum w języku polskim. Wspólnie z ks. Edwardem Szczodrowskim starał się o założenie w Gostyninie Stowarzyszenia Spożywców „Gostyniak”. W 1916 r. objął prezesurę koła Polskiej Macierzy Szkolnej. W 1927 r. zawiązał w Gostyninie oddział Stowarzyszenia Właścicieli Nieruchomości. Do połowy 1927 r. był przewodniczącym Zarządu Kasy Oszczędnościowej powiatu gostyńskiego. W 1929 r. przekazał notarialnie majątek Rataje swemu bratankowi Józefowi Stefanowi z Piotrowa.

Higersbergerowie z Rataj, Józef Stefan i jego żona Bronisława, odrzucili we wrześniu 1939 r. propozycję przyjęcia niemieckiego obywatelstwa. Za tę postawę Józef Stefan został uwięziony wraz z innymi obywatelami Gostynina w listopadzie 1939 r. w tzw. gostyńskim maglu. Po zwolnieniu rodzina w pośpiechu opuściła

majątek. Dobra ziemskie przejęła i użytkowała przez lata okupacji niemiecka firma Ostdeutscheland Bewirtschaftungs Gesellschaft „Ostland”. Higersbergerowie nie powrócili już do Rataj. Nigdy nie upomnieli się o swoje dobra, które służą miastu do dziś. Przykładem jest m.in. siedziba Ośrodka Szkolno-Wychowawczego, który mieści się w dawnym pałacu.

ulica

JANA PAWŁA II

droga gminna nr 140191W o długości 480 m

nazwy:

Płocka

Józefa Piłsudskiego

– od października 1935 r. do 1939 r. i 1945 r. do 1947 r.

Bolesława Bieruta

– Uchwała nr 1/47 Miejskiej Rady Narodowej w Gostyninie z dnia 3 kwietnia 1947 r.

Jana Pawła II

– Uchwała Rady Narodowej Miasta i Gminy Gostynin nr 48/VIII/89 z dnia 13 września 1989 r.

Punkt referencyjny ulicy znajduje się na skrzyżowaniu z ulicą Floriańska, a końcowy na rozgałęzieniu ulic: Płockiej i Bierzewickiej. Jest więc jedną z ulic odchodzących od czworoboku gostynińskiego Rynku, a będącą zarazem przedłużeniem traktów pozamiejskich. Posiada dość duże znaczenie, bo od dawnych już czasów, jako trasa przelotowa między Kutnem a Płockiem, stanowiła istotny czynnik rozwoju przestrzennego miasta. Pod koniec XVIII w. tylko niektóre fragmenty ulicy zostały wybrukowane, w całości dopiero w 1828 r. Prace brukarskie prowadził wtedy Jan Kamiński. W 1866 r. wybudowano szosę – drogę bitą o znaczeniu lokalnym. Drogą tą wiódł szlak pocztowy oraz kursowały omnibusy. Tygodnik literacko-społeczny „Głos” napisał wówczas: „Wyjątkowo zamożni tylko [mieszkańcy Gostynina] mogą pozwolić sobie na ekstrapocztę, kosztującą z góry trzy ruble; wszyscy zaś inni zmuszeni liczyć się z groszem, pozostawieni są na łasce Żydów”.

Niegdyś ulica Jana Pawła II nazywana była Płocką, a na odcinku od rozgałęzienia z Bierzewicką do granic miasta w kierunku północnym Szosą Płocką. W ostatnich latach dwudziestolecia międzywojennego, po śmierci Józefa Piłsudskiego w maju 1935 r., postanowiono nadać ulicy imię Marszałka Józefa Piłsudskiego. Przystąpiono wówczas do jej porządkowania. W protokole nr 24 posiedzenia

⌘ Nieistniejący kościół z 1. połowy XIX w. przy ul. Jana Pawła II, rozebrany ok. 1925 r.

⌘ Ulica Jana Pawła II (prawa strona). Drewniana zabudowa u zbiegu ul. Jana Pawła II i S. Wyszyńskiego przed 1979 r. W podwórku drugiego budynku, w oficynie, do 1957 r. była pierwsza piekarnia PSS

Magistratu Miasta Gostynina z dnia 22 października 1935 r. jest zapis o świad-
czeniach obywateli na rzecz budowy drogi im. Marszałka Józefa Piłsudskiego.
Miało to związek z pismem jakie Miasto otrzymało z Wydziału Powiatowego
w Gostyninie z dnia 12 października 1935 r. w tej sprawie. Jednak ze względu „na
ciężki stan finansowy miasta” Magistrat postanowił „wyasygnować z własnych
funduszy zł 45 na budowę drogi im. Marszałka Józefa Piłsudskiego. Niezależ-
nie od powyższego Magistrat postanowił zwrócić się z apelem do miejscowego
społeczeństwa o składanie dobrowolnych ofiar na cel wyżej nazwany”. W cza-
sie okupacji Niemcy nazywali całą ulicę **Plocker Strasse**. Do nazwy sprzed wojny
wrócono po 1945 r. Z chwilą mianowania w 1947 r. **Bolesława Bieruta** prezy-
dentem Rzeczypospolitej Polskiej ulicę nazwano jego imieniem. Bolesław Bierut
(1892–1956), polski polityk, działacz komunistyczny, agent NKWD, prezydent RP
w latach 1947–1952. Zmiany nazwy Bolesława Bieruta na **Jana Pawła II** dokonano
uchwałą Rady Miasta i Gminy w Gostyninie we wrześniu 1989 r. na wniosek ks.
dziekana parafii św. Marcina Jerzego Niestępskiego (1937–2018 i gostynińskiego
koła ZboWiDu, a rok wcześniej Zarządu Koła Terenowego Polskiego Związku Ka-
tolicko-Społecznego, Stronnictwa Demokratycznego i Towarzystwa Miłośników
Ziemi Gostynińskiej. Zgodę na ustanowienie patronem ulicy Jana Pawła II musiał
wówczas wydać Episkopat.

Kształt ulicy od dawnych czasów ulegał ciągłym przeobrażeniom. W celu osta-
tecznej regulacji osady sukienniczej miasta w pierwszej połowie XIX w. ulicę wy-
prostowano. Odsunięto niektóre domy stojące zbyt blisko drogi, co z kolei wywo-
ływało w 1822 r. konflikt między burmistrzem Antonim Jakubowskim a księdzem
dziekanem w latach 1802–1839, Marcinem Hebłowskim (1769–1839), gdy trzeba
było przesunąć w głąb placu płot oddzielający ulicę od posiadłości duchownych.
Wtedy też burmistrz zdecydował się na przejęcie dwóch ogrodów kościelnych
i przeznaczenie ich dla sukienników. Bruk na tej ulicy położono w 1828 r. Prace bru-
karskie prowadził Jan Kamiński. Nawierzchnię asfaltową ulica otrzymała około
1969 r., którą odnowiono w 2002 r. Obecnie ulicę przecinają dwa skrzyżowania:
pierwsze z ulicą Stefana Wyszyńskiego, a drugie z aleją ks. Jerzego Popiełuszki
i obwodnicą im. Stanisława Mikołajczyka. Budowa obwodnicy wymagała kolej-
nego poszerzenia ulicy i zainstalowania sygnalizacji świetlnej.

Zabudowę dawnej ulicy Płockiej stanowiły przede wszystkim drewniane domy,
co stwarzało nieustanne niebezpieczeństwo pożaru. I właśnie jeden z nich wybuchł
w 1656 r. Spalony został wówczas m.in. usytuowany przy ulicy kościół farny, zbu-
dowany w stylu gotyckim, prawdopodobnie około 1439 r. za czasów Kazimierza
Jagiellończyka. W 1780 r. powstał w miejscu poprzedniego nowy kościół, również

Gostynin – Kościół.

⌘ Kościół rzymskokatolicki wybudowany w latach 1910–1927 przy ul. Płockiej, rozebrany przez Niemców w czasie II wojny światowej. Z lewej plebania przed przebudową po pożarze w listopadzie 1970 r.

spalony podczas wielkiego pożaru 28 maja 1809 roku. Wtedy większość domów uległa zniszczeniu. Z kościoła farnego ocalały tylko mury. Na jego miejscu w latach 1827–1840 pobudowany został kolejny kościół parafialny pw. św. Marcina, o orientacji wschód-zachód, przy tym położony tak blisko ulicy, że po jej wyprostowaniu portal znajdował się prawie na chodniku, a wierni w czasie nabożeństwa nie mieścili się do środka. Wiadomo, że jeszcze w 1840 r. przy kościele istniał cmentarz grzebalny. Zrujnowany i prawdopodobnie nieczynny, ponieważ już w XVIII w. Europie zakazano chowania zmarłych wokół kościoła, choć w Polsce jeszcze na początku XIX w. można spotkać takie cmentarze. Do 1842 r., do czasu założenia nowego Rynku, na małym placu przed kościołem odbywały się jarmarki i targi.

W latach 1910–1925, w miejscu zbyt małej świątyni przy ulicy Płockiej [dziś ul. Jana Pawła II], pobudowany został okazały kościół parafialny w stylu neomańskim, którego głównym autorem projektu był Jarosław Wojciechowski (1874–1942), syn architekta Konstantego Wojciechowskiego (1841–1910), specjalisty architektury sakralnej, projektanta m.in. kościoła św. Wawrzyńca w Kutnie czy Niepokalanego Poczęcia w Nowym Duninowie. Budowę kościoła w Gostyninie organizował i nadzorował ks. Edward Szczodrowski (1876–1930), dziekan i proboszcz gostyński w latach 1910–1925. Obok świątyni pobudowana została stylowa plebania. W 1941 r. Niemcy przystąpili do rozbiórki kościoła. Do prac rozbiórkowych zatrudniono Żydów z getta oraz Polaków, przeważnie fachowców – cieśli. Uzyskane cegły wykorzystano do budowy domów dla Niemców na osiedlu „Neue Heimat” [dziś ul. Nowa] oraz mleczarni na miejscu rozebranej bożnicy między ulicą Floriańską a dawną ulicą Olszową, zaś kamieni użyto do budowy dróg.

W 1969 r. z inicjatywy gostyńskiego proboszcza i dziekana Józefa Gerwatowskiego (1920–1984), rozpoczęto budowę nowego kościoła na fundamentach starej budowli. Nowy kościół pw. Najświętszej Marii Panny Matki Kościoła o konstrukcji żelbetonowej został zaprojektowany przez architekta Władysława Pieńkowskiego. Konsekwował go biskup Bogdan Sikorski 17 września 1978 r. W pobliżu nowej plebanii pobudowano dom siostr Pasjonistek. Na placu obok kościoła między ulicą Płocką i ulicą Stefana Wyszyńskiego stanął odlany z brązu pomnik papieża Jana Pawła II, którego autorem jest Czesław Dźwigaj, profesor Akademii Sztuk Pięknych w Krakowie. Odświeżenie pomnika nastąpiło 21 października 2007 r.

W miejscu wjazdu na obwodnicę stał drewniany dom z numerem 23, gdzie od 1921 r. lub 1922 r. mieściła się ochronka, którą prowadziły siostry szarytki. Z tego przedszkola wywodziło się późniejsze Przedszkole nr 1 przy ulicy Płockiej 10. Krótko przed II wojną światową dom nabył Hipolit Kupidurski. W czasie okupacji mieszkali tam Niemcy. Po nich zachowała się armatura wodna – umywalki i krany w dwóch

⤴ Dom należący od końca lat 30. XX w. do rodziny Kupidurskich przy ul. Jana Pawła II nr 23, rozebrany jako pustostan kolejnych właścicieli w 2010 r. W latach 1960–1966 mieściło się tam przedszkole

⤴ Nieistniejący dom u zbiegu ul. Jana Pawła II i S. Wyszyńskiego przed 1980 r.

⤴ Ulica Jana Pawła II przed 1979 r.

⤴ Dworzec PKS w latach 1956–1999 przy ul. B. Bieruta [dziś Jana Pawła II]

⤴ Nieistniejący dom u zbiegu ul. Jana Pawła II i Alei J. Popiełuszki przed 1982 r.

pomieszczeniach oraz rury kanalizacyjne. Po wojnie dom wzbudzał zainteresowanie władz miejskich i ulokowano tam Przedsiębiorstwo Upowszechniania Prasy i Książki „Ruch” przeniesione w 1970 r. na ulicę Płocką 4, a w 1960 r. państwowe przedszkole, które zajmowało dwa pokoje od frontu. Później, do roku 1989, część domu zajmowali przydzieleni z kwaterunku lokatorzy. W 1987 r. budynek został sprzedany przez Kupidurskich, ale niezamieszkały przez nowych właścicieli, niszczał i w 2010 r. wyburzony. Tuż za obwodnicą stanął pawilon handlowy Tesco, filia brytyjskiej sieci hipermarketów i supermarketów, otwarty w listopadzie 2007 r.

Przy ulicy Płockiej [dziś ul. Jana Pawła II] w 1907 r. w domu fryzjera i zarazem felczera Towiego Jakubowicza, Żyda o liberalnych poglądach, założona została ze składek ludności żydowskiej Biblioteka im. Icchaka Lejba Pereca (nie udało się ustalić budynku, w którym mieścił się zakład Jakubowicza). Od 1915 r. przeniesiona została do domu Arona Breslera przy ulicy Kutnowskiej. Lejb Perec (1852–1915) to słynny pisarz, dramaturg, poeta żydowski, piszący w jidysz. Biblioteka przeznaczona była głównie dla robotników. Szczególny jej rozkwit przypadał na lata międzywojenne. W 1927 r. obchodziła swój jubileusz i z tej okazji przygotowano specjalne wydawnictwo. Nazwa biblioteki około 1933 r. została zmieniona na Biblioteka Nomberga. Nieznane są dalsze losy tej placówki.

Teren po prawej stronie od Rynku do ulicy Stefana Wyszyńskiego i ulicy Solidarności podzielony został na 12 działek o powierzchni 260 mkw., na których pobudowano stylizowane kamieniczki z dachami wielospadowymi, w szeregowej zabudowie o funkcji handlowej na parterze i mieszkalnej na piętrze. Zaplanowane zostały również podcienia od ulicy Jana Pawła II i pasaż między ulicą Jana Pawła II a ulicą Solidarności. Koncepcję architektoniczną opracowała w 2000 r. inż. architekt Alicja Krymowa. Plac w latach 1956–1999 zajmował dworzec autobusowy PKS składający się z parterowego budynku dworca, w którym były kasy i poczekalnia oraz stanowiska dla autobusów. Między ulicą Stefana Wyszyńskiego a aleją ks. Jerzego Popiełuszki stoi pięć bloków należących do Gostynińskiej Spółdzielni Mieszkaniowej. W budynku po prawej stronie ulicy pod numerem 14 mieści się m.in. Miejski Punkt Wsparcia dla Dzieci „Bartek” finansowany przez Urząd Miasta ze środków profilaktycznych. Są też grupy samopomocowe AA-Dromader, AA-Otwarte drzwi, grupa AL-ANON dla osób współuzależnionych i dla osób, w rodzinach których występuje problem alkoholowy. Prowadzony jest też program profilaktyczno-wychowawczy dla 30 dzieci ze szkół podstawowych oraz dożywianie w formie podwieczorku. Budynek do roku 1977 był domem prywatnym gostynińskiego organisty Eugeniusza Czyża (1914–1998).

Po prawej stronie ulicy między aleją Jerzego Popiełuszki, ulicą Płocką i osiedlem im. Józefa Bema stoi pięć bloków mieszkalnych Gostynińskiej Spółdzielni Mieszkaniowej (wcześniej Spółdzielnia Mieszkaniowo Lokatorsko-Własnościowa), które stanowią część składową spółdzielczego osiedla „Wojska Polskiego” z początku lat 70. i osiedla „Bema” z lat 1977–1983.

Jan Paweł II, właściwie Karol Józef Wojtyła (1920– 2005); 264. papież. Urodził się w Wadowicach jako syn Karola i Emilii Kaczorowskiej. Po maturze rozpoczął studia polonistyczne na Uniwersytecie Jagiellońskim w Krakowie. Naukę przerwał wybuch II wojny światowej. W czasie okupacji pracował w kamieniołomach i fabryce chemicznej Solvay. Od 1942 r. zaczął uczyć się na wykłady podziemnego seminarium prowadzonego przez arcybiskupa Krakowa, kardynała Adama Stefana Sapiechę. Jednocześnie był założycielem tajnego Teatru Rapsodycznego. Święcenia kapłańskie przyjął 1 listopada 1946 r., następnie odbywał studia doktoranckie w Rzymie. Do Polski powrócił w 1948 r. Sakrę biskupią przyjął 28 września 1958 r. W 1964 r. arcybiskup Krakowa, a od 1967 r. kardynał. W dniu 16 października 1978 r. został wybrany na papieża i przyjął imię Jana Pawła II. Zmarł 2 kwietnia 2005 r. W dniu 28 czerwca 2005 r. rozpoczął się proces beatyfikacyjny Jana Pawła II. W kwietniu 2011 r. został włączony w poczet błogosławionych, a 27 kwietnia 2014 r., podczas niedzieli Bożego Miłosierdzia – świętym. Spoczywa w Bazylice św. Piotra w kaplicy św. Sebastiana.

W czasie swego pontyfikatu odbywał pielgrzymki niemal po całym świecie. Do Polski po raz pierwszy przybył 2 czerwca 1979 r. Wypowiedział wówczas pamiętne słowa: „Niech zstąpi Duch Twój! I odnowi oblicze ziemi, tej ziemi”. Do ojczyzny pielgrzymował jeszcze sześć razy.

ulica

JANA KILIŃSKIEGO

droga gminna nr 140119W o długości 348 m

nazwa od ok. 1919 r.

Ulica rozciąga się w kierunku wschodnim między ulicą Armii Krajowej i torami kolejowymi. Swojego patrona Jana Kilińskiego miała prawdopodobnie od 1919 r. (stulecie śmierni Jana Kilińskiego). Po wybudowaniu kolei w Gostyninie, osoby zatrudnione przy obsłudze stacji i torów mogły przy tej drodze nabyć działkę pod zabudowę. Po prawej stronie pod numerem 20 swój dom pobudował w 1939 r. Stanisław Szurek, teść Stanisława Makulińskiego, który był na kolei zawiadowcą odcinka telegrafu Kutno-Płock. W czasie wojny mieszkała tam niemiecka rodzina. Podobnie na kolei pracował Stanisław Pieczykowski, który pobudował oficynę pod numerem 12. W czasie okupacji Niemcy nazwali ulicę Neue Strasse.

Postawili po lewej stronie ulicy w pobliżu torów trzy komunalne domki z czerwonej cegły, każdy dwurodzinny, zburzone około 2000 r. W jednym z nich mieszkał Wawrzyniec Marciniak, długoletni gostyński księgarz. Ulica miała nawierzchnię leśzową z chodnikiem. Asfalt położono w 1981 r.

W głębi po lewej stronie na obszarze 3,79 ha jest osiedle „Kilińskiego”, składające się z ośmiu bloków mieszkalnych należących do Gostyńskiej Spółdzielni Mieszkaniowej [wówczas Spółdzielnia Mieszkaniowa Lokatorsko-Własnościowa] wybudowanych w latach 1984–1991. Z osiedla jednorodzinne „Kilińskiego” wytyczono nową ulicę pod nazwą Langenfeld.

Jan Kiliński (1760–1819), z zawodu szewc, radny Warszawy. Został członkiem Związku Rewolucyjnego przygotowującego powstanie. Kierował walkami na ulicach stolicy (17 i 18 IV). Odegrał wybitną rolę w przygotowaniach do insurekcji kościuszkowskiej w 1794. W lipcu 1794 r. został mianowany przez Tadeusza Kościuszkę pułkownikiem i upoważniony do objęcia dowództwa w wystawionym przez siebie pułku piechoty. Po upadku powstania zbiegł do Poznania. Prusacy wydalili go do Rosji, gdzie trafił do Twierdzy Pietropawłowskiej w Petersburgu. Po wyjściu z więzienia zamieszkał w Wilnie, gdzie brał udział w konspiracji i ponownie wywieziony w głąb Rosji. Następnie zamieszkał w Warszawie. Zmarł 28 stycznia 1819 r. Został pochowany pod kościołem na warszawskich Powązkach, ale jego mogiła uległa zniszczeniu podczas prac remontowych świątyni. Dzieje swego życia i współczesnych wydarzeń opisał w wydanych pośmiertnie „Pamiętnikach”.

KOLONIA

droga powiatowa nr 1465W o długości 1570 m

Jest to ulica usytuowana w kierunku południowym od ulicy 18 Stycznia i dochodzi do lasu przy ulicy Kutnowskiej. Wytyczona została w 1950 r., a w 1978 r. otrzymała twardą nawierzchnię. Nazwa ulicy wiąże się z jej położeniem. W języku łacińskim słowo colonia znaczy osada rolnicza. Kolonia to obszar leżący poza granicami, a jednocześnie przynależącymi do miasta. Mieszkańcy dzisiejszej ulicy Kolonia byli posiadaczami pól uprawnych i tworzyli swoistą kolonię oddaloną od miasta. Na skrzyżowaniu z ulicą 18 Stycznia stoi drewniany krzyż. W dawnych czasach krzyże najczęściej stawiano u rozstaju dróg, by chroniły przed złym, który czyhał w tym miejscu na ludzkie dusze. Starsi mieszkańcy ulicy Kolonia pamiętają, że krzyż był w tym miejscu już przed II wojną światową. Został ścięty przez Niemców, ale po wojnie postawiony ponownie, odnowiony w 1988 r. Na koń-

cu ulicy wybudowana została w 1984 r. Stacja Uzdatniania Wody. Jest to ujęcie wody o nazwie „Kolonja”, obejmujące dwie studnie głębinowe K-1 i K-2, które wykorzystuje zasoby wody z utworów kredowych. Stacja działa całodobowo, zapewniając nieprzerwaną dostawę wody dla mieszkańców Gostynina. Zarządzana jest przez Miejskie Przedsiębiorstwo Komunalne Sp. z o.o. w Gostyninie. Druga Stacja Uzdatniania Wody znajduje się przy ulicy Ziejkowej. Przy ulicy Kolonia 17 w latach 1988–2005 swoją pierwszą siedzibę miała firma „HydroPol”. Sieć gazowa zainstalowana została na Kolonii w 1998 r.

ulica

KOŚCIELNA

droga gminna nr 140124W o długości 161 m

Jest to uliczka między ulicą Zamkową i Stefana Wyszyńskiego. Nie była przewidziana jako wychodząca ze środka pierzei rynkowej w czasie lokacji miasta. Nazwa ulicy wiąże się z sąsiedztwem istniejących w pobliżu kolejnych kościołów rzymskokatolickich, począwszy od XIV w. Widnieje na planie Gostynina z czasów pruskich 1793–1806. Prowadziła wówczas od ulicy Płockiej w kształcie półkola po południowej stronie, kierując się na północ. Rozmianami i znaczeniem przypominała małą dróżkę. Nazywano ją też **Zakościelną** (zob. plan s. 53). Przed II wojną światową zamieszkiwana była przez rodziny żydowskie. Większość z nich trudniła się wyrobem pończoch. Największy zakład miał Żyd Abram Mosze Holender, który zatrudniał około 15 osób. Jego „fabryka” mieściła się w jednej izbie mieszkania, które zajmował wraz z rodziną na rogu ulicy Kowalskiej [dziś ulica Zamkowa] i Kościelnej. Przy tej ulicy mieściły się również warsztaty krawieckie, w których wyrabiano tanią odzież dla ludności wiejskiej. Ulicę nazywano więc **Tandetną** lub **Krawiecką**. Ocaleni Żydzi z Gostynina zapamiętali, że w lecie, gdy były otwarte okna, dobiegał stukot maszyn. Zakłady pończosznicze i krawieckie istniały przy tej ulicy do 1915 r., czyli do I wojny światowej.

Przy ulicy Kościelnej 7 w domu Jana (1881–1940) i Zofii (1888–1953) Michalskich mieściła się prywatna biblioteka z literaturą piękną i popularnonaukową. Po wybuchu wojny Zofia Michalska zamurowała książki na strychu. Podczas rewizji Gestapo odkryło księgozbiór, który został zniszczony, a Michalski wywieziony w czerwcu 1940 r. do obozu w Dachau, następnie 2 VIII 1940 r. przetransportowany do obozu w Mauthausen Gusen, gdzie zginął. W czasie okupacji ulica znalazła się w obrębie

getta żydowskiego. Z Rynku wchodziło się tam przez bramę, której pilnowali Niemcy, a także policja żydowska (więcej na temat getta przy opisie ulicy Stefana Wyszyńskiego, dawniej Olszowej). Niemcy nadali ulicy nazwę **Marktgasse**.

We wrześniu 1946 r. koło Związku Inwalidów Wojennych w Gostyninie proponowało nadanie tej ulicy nazwy **Inwalidów Wojennych**. Ostatecznie do zmiany nie doszło. Rok później Prezydium Miejskiej Rady Narodowej proponowało zmianę na ulicę ks. **Piotra Ściegiennego**, też bez skutku.

ulica

TADEUSZA KOŚCIUSZKI

droga gminna nr 140189W o długości 628 m

nazwy:

Żychlińska

3 Maja

Józefa Stalina

– Uchwała Miejskiej Rady Narodowej w Gostyninie z 27 kwietnia 1947 r.

Tadeusza Kościuszki

– Uchwała nr 6/56 z dnia 5 listopada 1956 r.

Ulica zaczyna się od Rynku i dochodzi do skrzyżowania z ulicą Legionów Polskich. Na planie z czasów pruskich 1793–1806 nosi kierunkową nazwę **Żychlińska** i ma inny kształt. Na wysokości dzisiejszej ulicy Legionów Polskich załamywała się i dopiero skosem prowadziła w kierunku Żychlina, miasta leżącego w odległości około 27 km od Gostynina w powiecie kutnowskim. Na planie z 1825 r. dochodzi do ulicy We-sołej [dziś ul. Legionów Polskich] i dopiero od ulicy Długiej [dziś ul. Wojska Polskiego] ma nazwę **Żychlińska**. W latach 80. XX w. dokonano przedłużenia ulicy Tadeusza Kościuszki do obecnej 3 Maja. W tym celu zburzono znajdujące się tam budynki.

W latach międzywojennych ulicy nadano nazwę **3 Maja** na odcinku od Rynku do dzisiejszych Legionów Polskich. Niemcy zmienili nazwę na **Schmidtstrasse**. W 1949 r. proponowano nadanie ulicy imię ks. **Piotra Ściegiennego**. W 1951 r. patronem został **Józef Stalin** (1878–1953), radziecki działacz komunistyczny, bolszewik, leninista, przywódca i dyktator. W 1922 r. mianowany został sekretarzem generalnym Wszechrosyjskiej Partii Komunistycznej. Był odpowiedzialny za klęskę głodu na Ukrainie. Głosił hasła imperialistyczne i wielkoruskie. Był twórcą ludobójczego systemu. Zawarł pakt Ribbentrop- Mołotow, który stał się przyczynkiem do wybuchu II wojny światowej.

- ⌘ Dawna brama między posesjami przy ul. T. Kościuszki nr 2 i 4. Szkic odręczny Tadeusza Osińskiego
- ⌘ Niegdyś dom Antoniego i Anieli Bukowskich przy ul. T. Kościuszki nr 17. Obecnie restauracja „Bajka”. Nad wejściem niższego budynku szyld z napisem Hotel. Foto z lat II wojny światowej

Gostyni
Ul. Ż

⤴ Dawna ul. Żychlińska [dziś T. Kościuszki]. Widoczny górujący dom Bukowskich. Foto z 1918 r.

П.
Zychlinska.

⤴ Perspektywa ul. T. Kościuszki w kierunku Rynku z lat 80. XX w.

⤴ Nieistniejący budynek przy ul. T. Kościuszki nr 18, obok Bank Pekao BP

⤴ Dom przy ul. T. Kościuszki nr 31 z 1917 r. W czasie okupacji mieścił się tam posterunek żandarmerii

W 1956 r. nastąpiła zmiana nazwy ulicy na **Tadeusza Kościuszki**. W 1981 r. położono na jezdni asfalt. W marcu 2010 r. przekazana została Gminie Miejskiej Gostynin przez Generalną Dyрекcję Dróg Krajowych i Autostrad po wybudowaniu obwodnicy w drodze krajowej nr 60. W 2019 r. zbudowano na skrzyżowaniu z ulicą Legionów Polskich rondo. Uchwałą Rady Miejskiej nr 85/XI/2019 z dnia 27 czerwca 2019 r. nadano nazwę **Rondo Żołnierzy Niezłomnych**.

Zabudowa ulicy była głównie drewniana, dziś już nieistniejąca. Mało kto pamięta, że tuż za obecnym Bankiem Spółdzielczym był drewniany dom nr 1, obecnie pizzeria „K2”, w którym Władysław Dutkowi „Dudek” miał sklep galanteryjno-pasmanteryjny. Można tam było kupić m.in. torebki, szaliki, ale i guziki, tasiemki czy nici. Następny budynek murowany nr 3 to przed wojną mleczarnia, należąca do

powstałej w 1926 r. Spółdzielni Mleczarskiej, a w PRL siedziba Spółdzielni Remontowo-Konserwacyjnej „Dźwignia”. Zachował się dom nr 5 o architekturze dworku z ozdobami snycerskimi z 1912 r. Wiadomo, że mieszkał tam po wojnie w latach 1951–1966 adwokat Jan Lewkowicz (1909–1978) z żoną i ocalały z holocaustu Żyd Ido Motyl, zmarły w wieku 86 lat w 1989 r. Po wojnie swoją siedzibę miał w tym domu Cech Rzemiosł Różnych, koła ZSL i SD, a także krótko przeniesiona z Rynku księgarnia „Domu Książki”, która działała do czasu tworzenia się w Gostyninie księgarstwa prywatnego około 1989 r. Dziś są tam mieszkania komunalne. Na rogu z ulicą Romana Dmowskiego stoi dom nr 13 wybudowany w 1903 r. Jego pierwszym właścicielem był Marcin Klimecki, który pieniądze zarobił w USA, dokąd wcześniej wyjechał jego ojciec Mieczysław. W maju 1937 r. ustanowił pełnomocnictwo krewnym z Gostynina. Obecnie właścicielką jest Julita Kado. Krótko przed 1938 r. w jednym pokoju mieścił się pierwszy bank spółdzielczy „Spółdzielcza Pomoc”. W budynku przed II wojną światową i w czasach powojennych był sklep spożywczy, dziś jest tam siedziba banku. Po przeciwnej stronie, na tym samym rogu to dawny dom nr 8 należący do felczera Bronisława Poredy, w którym Bronisława Przybylska (1865–1904), żona adwokata Feliksa Przybylskiego (1863–1935), właściciela młyna w osadzie Skoki, założyła w 1900 r. prywatną szkołę żeńską. Uczyła historii i w konspiracji języka polskiego. Po jej śmierci w 1904 r. szkołę przejęła nauczycielka Jachno z Płocka. Następni właściciele tego domu to Mieczysław Wasiak, a później Eugeniusz Teodor (1893–1972) i Maria Irena Millerowie. Po wojnie, którą spędzili w Warszawie, wrócili do Gostynina i założyli skład apteczny. Miller miał wykształcenie chemiczne, a żona ukończony kurs aptekarski. Jej brat, Kozłowski, prowadził aptekę przy Rynku. Sklep Millerowie posiadali do 1970 r. Za skrzyżowaniem po prawej stronie vis a vis restauracji „Bajka” był drewniany dom Starczewskich, którzy, jak zapamiętał Krzysztof Sobaszek, posiadali dwie karuzele – jedną uruchamianą motorowo, a drugą konno. Obie karuzele rozkładane były na wiosnę. Chłopcy z sąsiednich ulic pomagali przy ich uruchamianiu i przy okazji mogli się za darmo pokręcić. Dziś to byłoby niemożliwe ze względu na bezpieczeństwo. Z kolei po lewej stronie, na rogu ulicy Romana Dmowskiego i Tadeusza Kościuszki, w 1998 r. firma Ragost wybudowała siedzibę Powszechnego Banku Gospodarczego, po przekształceniu Pekao SA. Za bankiem stoi dawny dom Antoniego i Anieli Bukowskich z numerem 17. Dom istniał już w 1918 r., gdyż jest widoczny na fotografii z tego roku. Bukowscy nabyli go 1927 r. od Michała i Ewy Śmiałkowskich ze wsi Nowiny, gmina Sójki. Do 1937 r. mieścił się tam Urząd Skarbowy, a w latach okupacji

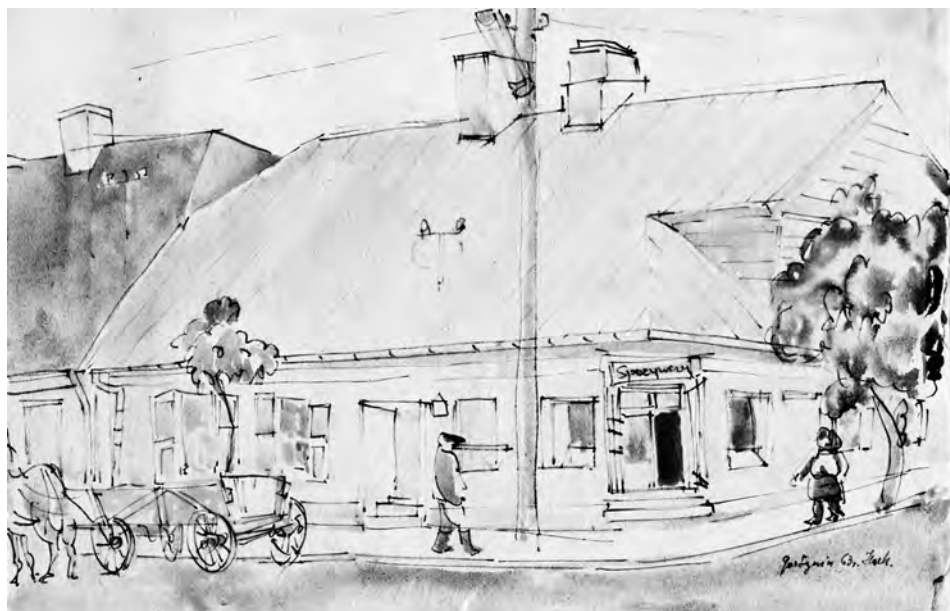
Niemcy urządzili hotel. Po otwarciu Liceum Pedagogicznego w 1950 r. krótko był tam internat dla chłopców Liceum. Na początku lat 60. PSS otworzył w budynku restaurację pod nazwą „Melodia”, a około 1970 r., po generalnym remoncie i nowym estetycznym wystroju, nadano jej nazwę „Bajka”. W budynku obok, również należącym do Bukowskich, PSS otworzyła kawiarnię. Po likwidacji PSS restauracja została sprywatyzowana i zmieniono jej nazwę na „Alga”. Nazwa się nie przyjęła i dlatego następni właściciele w 1996 r. wrócili do nazwy „Bajka”. Za budynkiem restauracji w kierunku południowym istniało kilka drewnianych domów, dziś już nieistniejących. W domu z numerem 23 do

⤵ Róg ul. T. Kościuszki nr 13 i R. Dmowskiego.
W szczycie sklep spożywczy, obecnie bank

⤵ Odręczny rysunek domu na rogu
ul. T. Kościuszki nr 13 i R. Dmowskiego
wykonany w sierpniu 1963 r. przez Henryka
Majcherka, aktora z Krakowa

⤵ Dawny dom Bronisława Poredy przy
ul. T. Kościuszki nr 8. W latach 1900–1904
prywatna szkoła, w latach 1946 ?–1970
skład apteczny Eugeniusza i Marii Ireny
Millerów

końca 1973 r. mieszkał z rodziną i urzędował komornik Mieczysław Sadowski (1912–2006). W podwórzu tego domu Piotr Sadowski miał elegancki zakład fotograficzny. W jego szklanym atelier przy wejściu stały dwie rzeźby – Adama Mickiewicza i Tadeusza Kościuszki. Rzeźba Kościuszki została przekazana do Liceum Ogólnokształcącego im. Tadeusza Kościuszki i wciąż się tam znajduje. Kolejny murowany dom nr 31, obecnie administrowany przez MTBS, w którym w czasie okupacji mieścił się posterunek niemieckiej żandarmerii. Za nim był rogowy drewniany dom Schultza, w którym, za czasów zaboru rosyjskiego, od strony ulicy Wesolej [dziś ul. Legionów Polskich] znajdowało się kasyno, gdzie zbierali się oficerowie rosyjscy i bardziej znani obywatele miasta na preferansę i kolację. Odbywały się tam również codziennie próby orkiestry wojskowej. Od strony zachodniej była w podwórzu jeszcze po wojnie piekarnia Wacława Markiewicza, sklepy i magiel. Markiewicz zarobił pieniądze w Ameryce i swoją piekarnię nazywał amerykańską. W czasie okupacji piekarnię przejęli Niemcy i wydawali tam Polakom chleb na kartki. Markiewicza skierowali do prowadzenia piekarni w Płocku. W podwórku była też pierwsza w Gostyninie rozlewnia wód gazowanych Jana Walczaka, zięcia Markiewicza. Po wojnie przeniesiona na ulicę Floriańską. Po przeciwnej stronie pod numerem 16 znajduje się bank PEKAO BP, do 2004 r. siedziba Banku Spółdzielczego. Bank Spółdzielczy założony został w Gostyninie już w 1928 r. jako „Spółdzielcza Pomoc”. Pierwszą jego siedzibą był budynek przy Rynku nr 1, potem jednopokojowe lokum w budynku przy ulicy 3 Maja 13 [dziś ul. T. Kościuszki]. Wiadomo też, że od 1938 r. bank mieścił się przy ulicy Bronisława Pierackiego nr 13, w obecnej siedzibie Starostwa Powiatowego.

Tadeusz Kościuszko (1746–1817), polski generał, przywódca powstania przeciwko zaborcom, uczestnik wojny o niepodległość Stanów Zjednoczonych. Urodził się na Podlasiu w rodzinie szlacheckiej. Ukończył Korpus Kadetów w randze kapitana. W 1776 r. znalazł się w Ameryce. Brał udział w fortyfikowaniu tam wielu obozów wojskowych. W uznaniu zasług awansowano go na generała brygady. Do kraju wrócił w 1784 r. i zaangażował się w działalność polityczną. Odznaczył się w walce z oddziałami rosyjskimi w 1792 r., za co otrzymał order *Virtuti Militari*. Po ogłoszeniu II rozbioru Polski zaczął opracowywać w Dreźnie koncepcję powstania narodowego. Insurekcja, zwana Kościuszkowską, rozpoczęła się w 1774 r. Po klęsce pod Maciejowicami i III rozbiurze Polski dostał się do niewoli rosyjskiej. Zwolniony przez cara Pawła I w 1776 r. udał się do Stanów Zjednoczonych, a w 1778 r. do Paryża, gdzie współdziałał przy tworzeniu Legionów Polskich. Zmarł w Szwajcarii, w Solurze. Ciało Kościuszki przewieziono do Krakowa i złożono w kryptach królewskich na Wawelu.

ulica

KOŚCIUSZKOWCÓW

droga powiatowa nr 1417W o długości 1311 m

nazwy:

Rataje

Kościuszkowców

– Uchwała nr IV/4/54 Miejskiej Rady Narodowej w Gostyninie z 15 maja 1954 r.

Jest to droga biegnąca od ulicy Krośniewickiej do granic miasta w kierunku wsi Strzałki. Nazwa nadana została uchwałą Miejskiej Rady Narodowej na wniosek gostynińskiego krawca Józefa Oziemskiego. Wnioskodawca swoją propozycję motywował faktem, że przy tej ulicy zamieszkał Jan Babiżewski (1904–1995), były żołnierz I Dywizji Polskiej im. Tadeusza Kościuszki i tam otrzymał gospodarstwo rolne jako rekompensatę za utracone ziemie w Dubnie na Wołyniu. W styczniu 1964 r. Bronisław Fabiszewski, w imieniu mieszkańców drogi, prosił Miejską Radę Narodową o wytyczenie ulicy. Rolnicy zobowiązali się rozplantować w czynie społecznym nawieziony lesz [żużel] i utrzymać ulicę w należytym stanie. Do ulicy Kościuszkowców przynależą dwa bloki nr 1 i 5 wybudowane przez Miejskie Towarzystwo Budownictwa Społecznego w 2012 r. Na rozgałęzieniu ulicy Kościuszkowców i Krośniewickiej znajduje się przydrożne sanktuarium z krzyżem na szczycie symbolizującym miłość i uznanie dla Chrystusa.

Kościuszkowcy. Żołnierze I Dywizji im. Tadeusza Kościuszki utworzonej w 1943 r. w Sielcach nad Oką u boku Armii Czerwonej. Większość kadry dowódczej stanowili oficerowie sowieccy, a korpus oficerów politycznych polscy komuniści. Armię tworzyli Polacy deportowani w latach 1939–1941 w głąb Związku Sowieckiego, a od wiosny 1944 r. także mieszkańcy polskich Kresów Wschodnich. Wojsko przeszło chrzest bojowy w bitwie pod Lenino na Białorusi w październiku 1943 r. W lipcu i sierpniu 1944 r. oddziały polskie walczyły na przyczółkach na zachodnim brzegu Wisły. Od stycznia 1945 r. uczestniczyły w wielkiej ofensywie wojsk sowieckich o przełamanie Wału Pomorskiego, silnie ufortyfikowanej linii obrony Niemców oraz zdobyciu Kołobrzegu. Walczono również o Gdańsk i Gdynię, a także nad Zalewem Szczecińskim. Ukoronowaniem szlaku bojowego był udział w zdobywaniu Berlina.

ulica

KOWALSKA

droga wojewódzka DW 265 o długości 1506 m

nazwy:

Szosa Kowalska

Kowalska

– Uchwała nr I–1967 Miejskiej Rady Narodowej w Gostyninie z dnia 28 stycznia 1967 r.

Ulica jest przedłużeniem ulicy Zamkowej i stanowi odcinek drogi wojewódzkiej nr 265 na trasie Gostynin-Kowal. Jej pierwsza nazwa to Szosa Kowalska, od stycznia 1967 r. ulica Kowalska i pochodzi od najbliższego miasta Kowal w powiecie wrocławskim, do którego prowadzi. W czasie okupacji niemieckiej była to Kowaler Strasse. Pod numerem 5 znajduje się Zespół Szkół im. Marii Skłodowskiej-Curie nr 2 zbudowany w latach 1989–1997. Patronka to wybitna Polka żyjąca w latach 1867–1934, dwukrotna laureatka Nagrody Nobla – w 1903 r. z fizyki i w 1911 r. z chemii. W ofercie Zespół ma bogaty wybór kierunków kształcenia. W pięciolecie istnienia, 2 września 2002 r. szkole nadano imię wybitnej polskiej uczoney oraz oddano nowoczesną salę gimnastyczną o łącznej powierzchni 1100 mkw. Tym samym zakończono drugi etap rozbudowy szkoły.

Po prawej stronie ulicy są dwa ogródki działkowe wytyczone na podstawie Uchwały nr 34/38/71 Miejskiej Rady Narodowej w Gostyninie z dnia 9 marca 1971 r. – Rodzinny Ogródek Działkowy przy Kowalskiej 4a „Krokus”, składający się z 49 działek i Rodzinny Ogródek Działkowy ulica Kowalska 14a „Tulipan”, składający się z 60 działek. Ogródki powstały po parcelacji majątku Rataje na obszarze 16,5 ha. Nieco dalej w kierunku Nagodowa prowadzi utwardzona droga na cmentarz katolicki założony w 1981 r., administrowany początkowo przez parafię św. Marcina, obecnie przez parafię Miłosierdzia Bożego. Parafia otrzymała cmentarz w zarząd wraz z jej utworzeniem w 1999 r. Obok cmentarza jest kaplica wybudowana w latach 1995–2000, również podlegająca parafii Miłosierdzia Bożego. Po lewej stronie, Kowalska nr 9, usytuowana jest duża firma Izolbet sp. z o.o., producent materiałów budowlanych.

W niewielkim zagłębieniu w kierunku na Kowal, około 1 km od centrum Gostynina, leży Jezioro Kocioł. Nazwa jeziora kojarzy się z jego kształtem. Jest to owalna misa o powierzchni 4,1 ha i głębokości maksymalnej 17 m, długości 290 m i szerokości 185 m. Jezioro otacza od wschodniej i północnej strony piaszczysto-żwirowe zbocze porośnięte sosnowym lasem. Natomiast brzeg

zachodni jest niski i od niego w stronę jeziora biegnie rynna lodowcowa. Jezioro Kocioł po raz pierwszy zostało zbadane w latach 1924–1928 przez Stefana Charłampowicza (1881–1969), chemika, profesora gostynińskiego gimnazjum. Wyniki swoich badań autor opublikował w pracy „Jezioro Kocioł”, wydanej w Gostyninie w 1933 r. W swoich badaniach zwrócił uwagę na położenie i typ jeziora, jego kształt, właściwości fizyczne jeziora, chemiczne wody, jego faunę i florę. Obecnie obszar akwenu stanowi wydzieloną część składową Gostynińsko-Włocławskiego Parku Krajobrazowo-Turystycznego, utworzonego w 1976 r. Jezioro jest bogate w podania i legendy historyczne. Jedną z nich została spisana przez nauczyciela szkół powszechnych w Gostyninie – Zygmunta Ejsmonda (1895–1963). Legenda głosi, że jezioro powstało w wyniku nieszczęśliwego ślubu, zawartego potajemnie przed ojcem młodej, który rzucił na szczęśliwą parę klątwę. Kościół zaś, w którym ślubowali, zapadł się pod ziemię, a na jego miejsce z odmętów wodnych powstało jezioro.

Przed II wojną światową i do połowy lat 60. XX w. Kocioł było to miejsce rekreacji mieszkańców Gostynina, po stronie wschodniej jeziora znajdowała się przystań i wypożyczalnia kajaków. W czasach PRL-u przy jeziorze istniała także stacja harcerska. Dziś miejsce to jest zaniedbane i rzadko odwiedzane przez mieszkańców.

ulica

IGNACEGO KRASICKIEGO

droga gminna 140125W o długości 262 m

nazwy:

Janka Krasickiego

– Uchwała nr V/60 Miejskiej Rady Narodowej z dnia 26 września 1960 r.

Ignacego Krasickiego

– Uchwała Rady Miejskiej w Gostyninie nr 137/XVII/2019 z dnia 30 grudnia 2019 r.

Ulica usytuowana jest prostopadle do ulicy Ziejkowej w kierunku zachodnim. Wytyczona została około 1960 r. i nadano jej imię Janka Krasickiego (1919–1943), polskiego działacza ruchu komunistycznego, organizatora i przewodniczącego Związku Walki Młodych, zamordowanego przez Niemców. Pod zabudowę przeznaczona została około 1972 r. Przemianowana na Ignacego Krasickiego została dopiero w grudniu 2019 r., choć zwyczajowo nową nazwę nosiła od około 1990 r.

Ignacy Krasicki (1735–1801), biskup, poeta, powieściopisarz, publicysta, jeden z najwybitniejszych przedstawicieli polskiego Oświecenia. Należał do reformatorów skupionych wokół króla Stanisława Augusta Poniatowskiego. Współpracował z ośrodkiem królewskim nad tworzeniem sceny narodowej, uczestniczył w „obiadach czwartkowych”, był redaktorem „Monitora” i „Zabaw Przyjemnych i Pożytecznych”. W 1766 r. został biskupem warmińskim, otrzymał tytuł książe i godność senatorską. Autor „Monachomachii”, „Mikołaja Doświadczynskiego przypadków”, „Pana Podstolego”, bajek i satyr. W 1795 r. został mianowany arcybiskupem gnieźnieńskim.

ulica

KROŚNIEWICKA

droga wojewódzka DW 581 o długości 2432 m

nazwy:

Szosa Krośniewicka do 1967 r.

Krośniewicka

– Uchwała nr I–1/67 Miejskiej Rady Narodowej w Gostyninie z dnia 28 stycznia 1967 r.

Jest to droga wojewódzka nr 581. Nazwa pochodzi od kierunku miasta Krośniewice leżącego w powiecie kutnowskim, do którego ulica prowadzi. Początkowo nosiła nazwę Szosa Krośniewicka, od stycznia 1967 r. została zmieniona na Krośniewicką. Między ulicą Krośniewicką i Szkolną usytuowany jest Specjalny Ośrodek Szkolno-Wychowawczy nr 2 im. Jana Pawła II. Mieści się w dawnym pałacu ostatnich właścicieli Rataj w latach 1888–1939 – patriotycznej rodziny Higersbergerów. Parterowy pałac wybudowany został według projektu Józefa Husa. Po zajęciu Gostynina przez Niemców w 1939 r. Higersbergerowie opuścili majątek, który przejęli okupanci. W roku 1946 dobra zostały rozparcelowane. Pałac odremontowano i rozbudowano oraz przeznaczono w roku szkolnym 1958/1959 pod potrzeby internatu dla około 150 uczniów Liceum Pedagogicznego. Internat mieścił się tam do 1970 r. Przez kolejne dwa lata mieszkali w nim uczniowie Technikum Elektrycznego, a latach 1973–1974 pół budynku należało do Milicji Obywatelskiej, zaś drugą połowę przejął Urząd Gminy Rataje. W latach 1976–1981 miał tu siedzibę Urząd Gminy Rataje do spółki ze Szkołą Podstawową nr 2 Specjalną. Dopiero od 1981 r. budynek przeznaczony został w całości na Specjalny Ośrodek Szkolno-Wychowawczy dla dzieci ze szczególnymi problemami rozwojowymi. W dniu 19 października 1982 r. utworzono Państwowy Zakład Wychowawczy, który 1 września 1984 r. został przekształcony ponownie w Specjalny Ośrodek Szkolno-Wychowawczy, od października 2009 r. noszący imię Jana Pawła II.

Przy ulicy Krośniewickiej nr 5 od 1999 r. swoją siedzibę ma Mazowiecki Zarząd Dróg Wojewódzkich w Warszawie Rejon Drogowy Gostynin-Płock, który administruje drogami wojewódzkimi powiatu gostyńskiego, płockiego ziemskiego, sierpeckiego i częściowo sochaczewskiego. W 1993 r. przy tej ulicy powstał Zakład Produkcji Stolarstwa Okiennej na terenie dawnych zakładów ZATRA-Skierniewice. Ponadto przy Krośniewickiej nr 5 znajduje się od 1996 r. Przedsiębiorstwo Robót Drogowo-Budowlanych SA. Natomiast od maja 1948 r. swoją siedzibę ma Gminna Spółdzielnia „Samopomoc Chłopska”. Na rozgałęzieniu ulicy Krośniewickiej i Kościuszkowców znajduje się przydrożne sanktuarium z krzyżem na szczycie.

ulica

WACŁAWA KUJAWY

droga gminna 140182W o długości 130 m

nazwa – Uchwała Rady Miejskiej w Gostyninie nr 179/XXIV/00 z dnia 27 września 2000 r.

Ulica zlokalizowana jest między ulicą Floriańską a Stefana Wyszyńskiego, równolegle do ulicy Solidarności. Decyzję o jej wytyczeniu podjęto w dniu 27 września 2000 r. W 2019 r. wykonano skrzyżowanie z sąsiednimi ulicami, nawierzchnię jezdni oraz zatokę postojową, chodniki i zjazdy z kostki betonowej o powierzchni 1394 mkw.

Wacław Kujawa (1914–1997), adwokat, społecznik. Był synem Antoniego Kujawy, czołowego działacza ruchu ludowego i niepodległościowego z Lubieńka koło Szczawina Kościelnego, posła do Sejmu Ustawodawczego II RP. Po ojcu odziedziczył pasję społecznikowską. Ukończył Gimnazjum i Liceum im. Tadeusza Kościuszki w Gostyninie oraz Wydział Prawa na Uniwersytecie Warszawskim. W latach 1945–1946 został członkiem Polskiego Stronnictwa Ludowego Mikołajczykowskiego i do końca życia pozostał wierny idei ruchu ludowego. Radny powiatowy w Gostyninie przez kilka kadencji. W 1962 r. wybrano go przewodniczącym Komitetu Organizacyjnego I Zjazdu Koleżeńckiego Absolwentów i Wychowanków Gimnazjum im. Narczyży Żmichowskiej oraz Gimnazjum i Liceum im. Tadeusza Kościuszki w Gostyninie. Był przewodniczącym Społecznego Komitetu Budowy Sali Gimnastycznej przy Liceum w Gostyninie. W latach 1962–1974 pełnił funkcję prezesa Oddziału PTTK w Gostyninie. Za jego prezesury wybudowano i wyposażono siedzibę PTTK, uruchomiono Biuro Obsługi Ruchu Turystycznego i zainicjowano organizowaną do dziś Niedzielę Sannicką. W 1982 r. został przewodniczącym Społecznego Komitetu Obchodów 600-lecia Miasta Gostynina. Był też wiceprezesem Towarzystwa Miłośników Ziemi Gostyńskiej i członkiem Towarzystwa Naukowego Płockiego. Wszedł w skład komitetu redakcyjnego, wydanej w 1990 r. pod redakcją dr. Mariana Chudzyńskiego, monografii „Dzieje Gostynina i ziemi gostyńskiej”.

Współzałożyciel i wieloletni członek Zespołu Adwokackiego nr 2 w Warszawie oraz Zespołów Adwokackich w Gostyninie i Płocku. Czynnie uprawiał sport – pływanie i tenis. Wspomagał młodych tenisistów, umożliwiał ich rozwój. W 1996 r. Rada Miejska przyznała mu medal honorowy „Zasłużony dla miasta Gostynina”. Otrzymał także Krzyż Kawalerski Polonia Restituta. Zmarł nagle 28 maja 1997 r., spoczywa na gostynińskim cmentarzu. Od 1997 r. corocznie organizowany jest w Gostyninie memoriał tenisowy jego imienia.

ulica

KUTNOWSKA

droga gminna nr 140193W o długości 1150 m

nazwy:

Strzelecka w XVIII w.

Szosa Kutnowska od XIX w.

Kutnowska

– Uchwała nr I - 1/67 Miejskiej Rady Narodowej w Gostyninie z dnia 28 stycznia 1967 r.

Dawna Szosa Kutnowska od stycznia 1967 r. przemianowana została na ulicę **Kutnowską**. Na planie z czasów pruskich 1793–1806 nazwana jest **Strzelecką** od nazwy wsi Strzelce, znajdującej się 10 km od Gostynina w kierunku południowym, znanej wówczas bardziej niż Kutno. Nazwa pochodzi prawdopodobnie od zajęcia ludzi (strzelców) sprowadzonych na tamte tereny w latach 60. XIV w. przez króla Kazimierza Wielkiego. Gdy w XIX w. nastąpił wzrost znaczenia miasta Kutna, znalazło to odbicie w zmianie nazwy ulicy na Kutnowską. Zaczynała się wówczas od Rynku i taki stan utrzymywał się do pierwszych lat po II wojnie światowej. W latach okupacji była to **Strasse der Deutschen**. Długość ulicy w granicach administracyjnych miasta wynosi 1 km 446 m i biegnie poza granicami administracyjnymi miasta wzdłuż lasu aż do drogi nr 60. W maju 1997 r. w Lisicy wykonana została stacja redukcyjna, która pozwoliła na instalację sieci gazowej dla Gostynina. Na granicy miasta następuje wjazd na obwodnicę Gostynina. Po prawej stronie, na polanie w obrębie młodego lasu, 17 kwietnia 2011 r. postawiony i poświęcony został wysoki na 6 m dębowy krzyż z napisami „Katyń 1940” oraz „Smoleńsk 10.04.2010”. Obok umieszczony jest obelisk upamiętniający 96 Polaków – ofiar samolotowej katastrofy na lotnisku wojskowym Smoleńsk-Siewiernoje w dniu 10 kwietnia 2010 r. Odcinek na wysokości pomnika smoleńskiego do granic miasta pozostaje pod opieką GDDKiA.

Ulica od zawsze pełniła istotną rolę w życiu miasta z uwagi na fakt, że stanowiła trasę przelotową pomiędzy większymi ośrodkami – Płockiem i Kutnem. Budowa drogi bitej na tej trasie została rozpoczęta w 1858 r. Kosztami jej budowy zostali obciążeni Magistrat Gostynina oraz mieszkańcy miasta. Nad budową czuwał komitet obywatelski złożony m.in. z hrabiego Gustawa Ottona Lüttichaua z Lucienia i Mikołaja Fuhrmanna z Łącka. Zakończenie przedsięwzięcia nastąpiło w 1866 r., co znacznie skróciło czas podróży z Płocka do Gostynina, Kutna, a także do Warszawy. Przez Kutno przebiegała bowiem linia kolejowa Warszawa-Bydgoszcz, uruchomiona w 1861 r. Od 1867 r. kursowały tędy omnibusy, których pierwszymi właścicielami byli Żydzi. „Gazeta Warszawska” z 1872 r. pisała: „Dziś zimową porą wygodnie można odbywać drogę od Kutna do Płocka. Żydzi wprawili w ruch 6 omnibusów jadące, utrzymują 30 koni i najregularniej zmierzają po każdym przybyciu pociągu kolejowego do Płocka. Dzięki niej poważnie skrócono czas podróży”. Do zwyczajów należało, aby z chwilą, gdy pojazd dojeżdżał do lasu miejskiego koło Lisicy – wówczas pocztylion powożący końmi grał na trąbce melodyjkę obwieszającą jego przybycie.

W latach 40. XIX w. ówczesna Kutnowska, jako jedna z nielicznych ulic, została w całości wybrukowana. Natomiast w końcu lat 90. XIX w. ułożono po jednej stronie Kutnowskiej „chodnik betonowy na jedną osobę, poczynając od zarządu powiatowego, aż do domu, w którym mieszka pan Naczelnik powiatu”. Pozostałe ulice otrzymały twardą nawierzchnię dopiero w XX w. Był to okres intensywnych starań o wygląd zewnętrzny miasta. Nawierzchnię asfaltową położono około 1967 r.

Lewa strona ulicy zaczyna się od posesji nr 1, która niegdyś należała do felczera Władysława Żochowskiego (1883–1975), jednego z pierwszych pracowników Szpitala Powiatowego św. Antoniego w Gostyninie, który przybył do Gostynina z Warszawy ze Szpitala Dzieciątka Jezus. Dziś posesja należy do rodziny Mikołajewskich, wnuków felczera. Pierwszym ważnym obiektem po tej stronie ulicy, pod numerem 7a jest kryta pływalnia w formie łuku parabolicznego ze stalową konstrukcją, zbudowana według projektu inż. Jana Jakubowskiego z Łodzi, oddana do użytku we wrześniu 2004 r. Składa się z dwóch niecek basenowych, większej (25x12,5) i mniejszej (12,5x7) oraz pełnego zaplecza. Rok później na dachu obiektu umieszczono kolektory słoneczne jako pierwsze w mieście. Od strony zachodniej pływalnia łączy się z halą sportową przy ulicy Polnej. Razem z halą wchodzi w skład Międzyszkolnego Kompleksu Sportowego w Gostyninie. W 1974 r. przy ulicy Kutnowskiej 61 zbudowano także Dom Nauczyciela, będący własnością Zespołu Szkół Zawodowych w Gostyninie. Dziś są to mieszkania prywatne.

W latach 30. XX w. w Gostyninie nastąpił rozwój budownictwa mieszkalnego. W tym czasie zabudowa przy Kutnowskiej powoli przekształcała się z drewnianej

w murowaną. Świadectwem są dotychczas istniejące domy m.in. nr 59 z 1927 r., nr 49 z 1934 r., nr 69 z 1934 r., nr 4 z 1938 r. Wartym zaprezentowania budynkiem jest dom willowy z numerem 69, który posiada ciekawą oprawę architektoniczną, przyciągającą wzrok przechodniów. Wybudował go w 1934 r. emerytowany oficer Wojska Polskiego Dłuski, następnie sprzedał kapitanowi zawodowemu WP – Józefowi Szmarro. Była to raczej letnia siedziba wojskowych, aniżeli budynek mieszkalny. Jedną z osób, która prawdopodobnie przez jakiś czas zamieszkiwała po wojnie w tej willi, był Jan Medwadowski, generał II Rzeczypospolitej, rodowity gostynianin, mający za sobą 40 lat służby wojskowej (służył m.in. w armii gen. Aleksandra Kołczaka (1874–1920), admirała, przywódcy Białych), w 5 Dywizji Syberyjskiej, szef artylerii i uzbrojenia Okręgu Korpusu VII w Poznaniu). Pochowany został na cmentarzu parafialnym w Gostyninie, wspólnie z Janem i Teodozją Marcinkowskimi. W 1950 r. willa została sprzedana pracownikowi poczty Kazimierzowi Lachowiczowi i jego żonie Janinie. W latach 1951–1959 mieścił się tam gabinet stomatologiczny Wiesławy i Mariana Kowalskich. W 1989 r. budynek kupiły Zakłady Sprzętu Oświetleniowego „Polam” w Gostyninie z zamiarem urządzenia w obiekcie przedszkola, zaś od roku 1993 po dzień dzisiejszy jest to ponownie własność prywatna.

Niektóre domy przy tej ulicy pamiętają jeszcze czasy osadnictwa niemieckiego. Gdy w pierwszej połowie XIX w. zaczęli napływać do Gostynina sukiennicy, władze miejskie przeznaczyły do budowy przez nich domów właśnie teren przy ulicy Kutnowskiej. Jeszcze przed II wojną światową większość budynków zamieszkała była przez osoby pochodzenia niemieckiego, potomków dawnych osadników. Natomiast podczas wojny wiele domów zostało opuszczonych przez ludność polską i zajętych przez okupantów niemieckich. Tak było np. z domem nr 67 należącym do Adolfa Telke, który po wojnie został przeznaczony dla administracji cegielni miejskiej nr 4, wybudowanym w 1938 r. przez rodzinę Osińskich. Po wybuchu wojny budynek w stanie surowym zajął Niemiec, który dokończył jego budowy. W 1935 r. mieszkała tam szewska rodzina Ubertów, która podczas II wojny została zmuszona do podpisania volkslisty. Córka Hildegarda, nauczycielka, pozostała przy narodowości polskiej. Druga córka – Łucja, uciekając przed szykanami, opuściła Gostynin i udała się do Warszawy. Syn Eryk uparcie odmawiał przyjęcia obywatelstwa niemieckiego i prawdopodobnie został zamordowany.

Po prawej stronie przy Kutnowskiej nr 2 [dom już nie istnieje] mieszkał do 1980 r. z rodziną Józef Łuczak, nadzorca dróg i mostów, a pod numerem 4 mieszkali Halina i Roman Rengiertowie. Za skrzyżowaniem z ulicą Dybanka znajduje się od 2012 r. pawilon handlowy „Biedronka”. Wcześniej stał tam dom nr 10 należący do rodziny Józefa i Seweryny Braszczyńskich, a później ich syna Jacka

(1929–2008). Braszczyńskich wywłaszczo-
no po wojnie z dziesięciu mórg ziemi cią-
gnącej się do ulicy Polnej. Za „Biedronką”
w południowo-zachodniej części Gostynina
jest wjazd na osiedle bloków mieszkalnych
„Wspólna”. Na skrzyżowaniu ulicy Kutnow-
skiej z Zakładową w roku 1957 postawiono
przydrożne sanktuarium poświęcone Mat-
ce Boskiej jako świadectwo kultury religij-
nej. Kapliczka jest murowana, otynkowana,
w typie wnękowym, dwudzielna, ustawiona na dwustopniowym cokole, nakryta
czterospadowym dachem. Figura Matki Boskiej umieszczona jest w górnej części,
poniżej obraz Matki Bożej Częstochowskiej. W dolnej części jest tablica z inskryp-
cją: „Matko błogosław”. Przy Kutnowskiej 84 powstało kolejne osiedle dewelo-
perskie „Kutnowska” realizowane przez Przedsiębiorstwo Budownictwa Ogólne-
go i Zagospodarowania Terenów Zielonych Budrox z Gostynina.

⤴ Kapliczka u zbiegu ul. Kutnowskiej
i Zakładowej poświęcona Matce Boskiej
postawiona w 1957 r.

Ze względu na to, iż Kutnowska jest drogą wylotową, po obydwu jej stronach
było i jest usytuowanych kilka hurtowni, sklepów i zakładów produkcyjnych. Tuż
za przejazdem kolejowym, na terenie Gminnej Spółdzielni Samopomoc Chłop-
ska i prywatnej ziemi rolnej, pod numerem 98 powstały w 1957 r., z inicjatywy
działaczy terenowych m.in. Władysława Jaskólskiego i Jana Pedy, Zakłady Sprzę-
tu Instalacyjnego A-24. Od 1967 r. nastąpiła zmiana nazwy na Zakłady Sprzętu
Oświetleniowego „Elgo” (skrót od słów „elektryczność” i „Gostynin”). W 1971 r.
zakłady otrzymały kolejną nazwę Zakłady Sprzętu Oświetleniowego Polam-Go-
stynin, a zakład wszedł w skład Kombinatu Techniki Świetlnej im. Róży Luksem-
burg w Warszawie. Największy rozkwit Polamu przypadła na czasy dyrekcji dr.
Edwarda Sobierajskiego (1932–2010) w latach 1974–1981. W późniejszym cza-
sie zakłady zaczęły przeżywać kryzys. Ostatecznie, po licznych zawirowaniach,
w kwietniu 2006 r. podpisany został akt sprzedaży ZSO „Elgo” dla Brillux SA z Pia-
seczna. Nowy podmiot usytuowany na powierzchni 13,4 ha, przyjął nazwę Elgo
Lighting Industries. Dnia 21 lutego 2016 r. Sąd Rejonowy w Gostyninie ogłosił
upadłość spółki i toczy się postępowanie upadłościowe likwidacyjne.

Obecnie prawie na całej długości ulicy wykonano sieć wodociągową oraz czę-
ściową gazyfikację. W 1998 r. uposażono ją także w sygnalizację świetlną, in-
formującą kierowców o wskazanej prędkości i zwiększającą bezpieczeństwo
wracających z pobliskiej szkoły dzieci. Była to pierwsza sygnalizacja świetlna
w Gostyninie.

Wzdłuż jezdni poprowadzono także pasy zieleni, oddzielające ją od chodników, a z drugiej zaś strony pobudowano ścieżki rowerowe. Ze względu na swą rangę ulica jest wciąż modernizowana, a jej wizerunek ulega ciągłym zmianom.

ulica

LANGENFELD

droga gminna nr 140180W o długości 1199 m

nazwa – Uchwała nr 348/LII/98 Rady Miejskiej w Gostyninie
z dnia 29 kwietnia 1998 r.

Ulica wytyczona została z osiedla Kilińskiego w kwietniu 1998 r. Tworzą ją trzy równoległe odcinki połączone sięgaczami. Ma zabudowę szeregową jednorodziną. Tereny te do 1968 r. należały do Jana i Teodozji Marcinkowskich oraz rodziny Seweryniaków. Pozostałością po dawnej świetności tego miejsca są drzewa po lewej stronie ulicy, które niegdyś wytyczały aleję spacerową.

Langenfeld to miasto partnerskie Gostynina położone w Nadrenii-Westfalii. Powstało z połączenia dwóch miejscowości Richrath i Reusrath. Prawa miejskie otrzymało w 1948 r. Bliskie kontakty z Langenfeld miasto Gostynin utrzymuje od 1965 r. Zapoczątkowane zostały z inicjatywy byłych, pochodzenia niemieckiego, mieszkańców Gostynina, którzy po II wojnie światowej osiedlili się w Langenfeld. Porozumienie partnerskie między miastami pn. "Deklaracja o przyjaźni i współpracy" podpisane zostało w 1994 r.

ulica

LEGIONÓW POLSKICH

droga gminna nr 140157W o długości 289 m od ulicy 3 Maja do rzeki Skrwy i od skrzyżowania z ulicą Wojska Polskiego do Armii Krajowej oraz droga wojewódzka nr 573 o długości 285 m od ulicy 3 Maja do ulicy Wojska Polskiego

nazwy:

Wesoła – XIX w.

Polskiej Organizacji Wojskowej (POW) od 1916 r.

gen. Karola Świerczewskiego

– Uchwała Miejskiej Rady Narodowej w Gostyninie z 27 kwietnia 1949 r.

Legionów Polskich

– Uchwała Rady Miasta i Gminy Gostynin nr 34/VI/90 z dnia 9 października 1990 r.

Jest to jedna z najstarszych ulic Gostynina, wytyczona została około 1821 r. dla tzw. Nowego Miasta, widnieje na planie Gostynina z 1825 r. Jest drogą wojewódzką między ulicą Armii Krajowej i 3 Maja, natomiast od 3 Maja do rzeki Skrwy jest gminną. Ten fragment ulicy nazywany był przez mieszkańców **Alejką** lub **Aleją**. Ulica ma trzy skrzyżowania: z ulicą Tadeusza Kościuszki, 3 Maja i Parkową. W 2019 r. zbudowano na skrzyżowaniu z ulicą Kościuszki rondo. Uchwałą Rady Miejskiej nr 85/XI/2019 z dnia 27 czerwca 2019 r. nadano nazwę **Rondo Żołnierzy Niezłomnych**.

Pierwsza znana nazwa ulicy **Wesoła** wiązała się prawdopodobnie z faktem, że u zbiegu Legionów Polskich i Tadeusza Kościuszki stał dom niejakiego Schulza, w którym było rosyjskie kasyno oficerskie. Zbierali się tam oficerowie i bardziej znani obywatele miasta na preferanse i kolacje. Odbываły się tam także codziennie próby orkiestry wojskowej pod batutą dyrygenta Franciszka Ignaczaka. Na budynku widniał napis: „Nie zwycięża ten kto silniejszy, lecz ten co mądrzejszy”. Po odzyskaniu niepodległości ulicy nadano nazwę **Polskiej Organizacji Wojskowej (POW)**. Organizacja ta działała w Gostyninie od 1916 r. Swoją siedzibę miała w budynku dawnej cerkwi. Niemcy przemianowali ulicę na **Emil-Agaier-Strasse**, bohatera uznawanego przez faszystów. W czasach PRL 22 kwietnia 1949 r. dawnej POW nadano imię **Karola Świerczewskiego (1897–1947)**, generała pułkownika Armii Czerwonej i generała broni Ludowego Wojska Polskiego. W latach 1936–1938 walczył jako „Walter” w wojnie domowej w Hiszpanii przeciw wojskom gen. Francisco Franco. Zginął w marcu 1947 r. w zasadzce UPA w Jabłonkach koło Baligrodu. W 1990 r. Rada Miejska zmieniła nazwę na **Legionów Polskich**, aby uczcić pamięć powstania pierwszej w Polsce formacji wojskowej XX w.

Starsi mieszkańcy Gostynina pamiętają drewnianą zabudowę tej ulicy – piekarnię Edwarda i Marianny Hoffmanów, drukarnię, przed wojną należącą do Władysława Kożuchowskiego pod numerem 13/14, zaś od marca 1945 r. do Gostynińskich Zakładów Przemysłu Terenowego, następnie do WUTEH-u. Drukarnia powstała w 1883 r. Jej właścicielem był wówczas Antoni Łańcucki, który otrzymał pozwolenie na druk wizytówek, adresów wizytowych, rachunków. Na tej bazie uruchomił swoją drukarnię Władysław Kożuchowski (1884 – ok. 1964). Przy drukarni jego żona Eugenia, z domu Reichert, prowadziła księgarnię i sklep papierniczy oraz wypożyczalnię książek. Dziś na tym miejscu stoją bloki należące do Gostynińskiej Spółdzielni Mieszkaniowej. Między ulicą Legionów Polskich i Wojska Polskiego rozciąga się teren należący do Miejskiego Przedszkola nr 2. Przedszkole mieści się w pawilonie wybudowanym w latach 1958–1960

» Aleja w kierunku Dybanki [dziś Legionów Polskich]

ALEJA GOSTYNIN.

ULICAMI DAWNEGO GOSTYNINA

123

↗ Dawne kasyno oficerskie z 1907 r. u zbiegu ul. Legionów Polskich i T. Kościuszki. W głębi widoczna szopa zaznaczona na planie Gostynina z 1895 r.

↘ Ten sam budynek od strony zachodniej, wygląd z 1970 r. W podwórku stała oficyna, w której jeszcze w latach 50. XX w. była piekarnia Wacława Markiewicza. Widoczny fragment budynku z prawej to do 1971 r. piekarnia i sklep z pieczywem Edwarda i Marianny Hoffmanów. Rysunek Tadeusza Osińskiego

według projektu inż. Stanisława Szatkowskiego (1912–1999). Budowę prowadziło Miejskie Przedsiębiorstwo Remontowo-Budowlane, którego dyrektorem był Kazimierz Ostrowski (1913–1986), a patronat objęły ZSO „Elgo”. Budynek stanął w miejscu pierwszego Przedszkola nr 2 otwartego w 1937 r. W 1932 r. wydana została ustawa o ustroju szkolnictwa, na podstawie której dawne ochronki zastąpiono nazwą przedszkole, przeznaczone dla dzieci od lat trzech. Przedszkole przy Wesolej był to niewielki dwuizbowy drewniany pawilon z tarasem od strony wschodniej. Usytuowany był koło dębu szypułkowego, dlatego często mówiono „przedszkole pod dębem”. Obecnie jest to pomnik przyrody. Patronat nad przedszkolem objęła Liga Kobiet. W czasie okupacji placówkę przejęli Niemcy dla swoich dzieci. W 1945 r. przystąpiono do reaktywacji przedszkola. Pierwsze przyjęcia maluchów odbyły się już we wrześniu 1945 r. W trakcie budowy nowego pawilonu postawiono w niewielkiej odległości od głównego budynku drewniany barak, który wykorzystywany był na potrzeby przedszkola.

Przy ulicy Legionów Polskich, w obrębie ulic Legionów Polskich, Tadeusza Kościuszki, Ogrodowej, 3 Maja, jest park im. Marszałka Józefa Piłsudskiego, od ok. 1919 r. im. Jana Kilińskiego, po 1945 r. im. Hanki Sawickiej, a jeszcze wcześniej po prostu „skwerek” [opis parku szerzej przy ulicy 3 Maja]. Przy skrzyżowaniu ulicy Legionów Polskich z 3 Maja usytuowany jest od grudnia 2010 r. market duńskiej sieci Netto oraz budynek dawnej cerkwi św. Mikołaja wybudowany w 1890 r. [opis przy ulicy 3 Maja]. Przy skrzyżowaniu z ulicą Parkową i Kwiatową stoją dwa bloki dawnego Przedsiębiorstwa Budownictwa Rolnego (PBROL), wybudowane na przełomie lat 60. i 70. XX w. dla 48 rodzin. Postawiono też hotel i stołówkę. Obecnie bloki funkcjonują na zasadzie Wspólnoty.

Legiony Polskie powstały 16 sierpnia 1914 r. z inicjatywy Józefa Piłsudskiego. Początek dała pierwsza Kompania Kadrowa powstała w sierpniu 1914 r. Była to pierwsza formacja wojskowa XX w. stanowiąca oddzielną formację armii austro-węgierskiej. W okresie od 20 września 1916 r. do 19 lutego 1918 r. Legiony Polskie nosiły nazwę Polski Korpus Posiłkowy. W kwietniu 1917 r. oddziały zostały przeformowane na Polskie Siły Zbrojne. Gdy Józef Piłsudski i za jego przykładem większość żołnierzy odmówiła złożenia przysięgi na wierność cesarzom Niemiec i Austrii, w lipcu 1917 r. uwięziono Piłsudskiego w Magdeburgu, a legionistów internowano w obozach w Beniaminowie i Szczypiornie. Po odzyskaniu niepodległości żołnierze i oficerowie 1 Brygady zorganizowali 1 Dywizję Piechoty Legionów.

ulica

ŁĄKOWA

droga gminna nr 140131W o długości 345 m

nazwa – Uchwała nr III/60 Miejskiej Rady Narodowej z dnia 29 kwietnia 1960 r.

Ulica odchodzi od ulicy Ziejkowej w kierunku zachodnim. Wytyczona została w 1958 r. w ramach realizacji budownictwa indywidualnego przykładowego przez Gostynińskie Przedsiębiorstwo Produkcji Pomocniczej Budownictwa Terenowego, późniejszy GOS-BUD, z przeznaczeniem dla pracowników przedsiębiorstwa. Początkowo miała nawierzchnię leśzową [żużlową]. Pierwsi mieszkańcy wprowadzili się w 1960 r. Łącznie w zabudowie dwurodzinnej bliźniaczej powstało 10 budynków – pięć bliźniaków po jednej stronie ulicy i tyle samo po drugiej. Projektantem budynków był inż. architekt Sławomir Kraiński. Planowano też urządzenie na końcu ulicy po prawej stronie: piaskownicy, boiska do siatkówki i kortów tenisowych, a po lewej basenu. Tego planu nie zrealizowano.

Nazwa ulicy nadana została w kwietniu 1960 r. i pochodzi od otaczających ulicę łąk, przez które wiodła droga na skróty do cmentarza. Jedna z łąk należała do Adolfa Rystoffa (1849–1930), naczelnika OSP w latach 1897–1923, którą w testamencie zapisał na rzecz Straży (zmarł bezpotomnie w 1930 r.). Zysk z dzierżawy strażacy przeznaczali na nagrodę dla najlepszego spośród siebie w danym roku. W 2005 r. łąkę nabyło miasto pod planowaną inwestycję termalną, ponieważ Gostynin położony jest w pasie ciepłych wód. Ówczesny burmistrz, Włodzimierz Śniecikowski, pełniący funkcję burmistrza Gostynina w latach 1996–2015, postanowił wykorzystać ten fakt i wybudować Centralny Park Rekreacji, Balneologii, Turystyki i Wypoczynku „Termy Gostynińskie” w ramach Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Mazowieckiego. Na lokalizację wybrano łąki i nieużytki wokół ulicy Łąkowej. W latach 2007–2008 wykonano na tym terenie prace wiertnicze do głębokości ponad 2700 m, osiągając bardzo dobre wyniki, bowiem dowiercono się wody o temperaturze wrzenia, a po wypłynięciu na powierzchnię o temperaturze 82 stop. C. Opracowana została również koncepcja architektoniczno-przestrzenna i funkcjonalna Centrum. Po wykupie od prywatnych właścicieli nieużytków, miasto weszło w posiadanie około 20 ha gruntu, tyle bowiem wymagała przyszła inwestycja, a po 2012 r. Termy Gostynińskie spadły z listy przedsięwzięć priorytetowych Mazowsza. Po wyborach w 2014 r. temat Term nie został podjęty.

ulica

3 MAJA

droga gminna nr 140194W o długości 854 m

nazwy:

Strzelecka

Kutnowska do 1945 r.

1 Maja

– Uchwała nr 3 Miejskiej Rady Narodowej z dnia 30 maja 1945 r.

3 Maja

– Uchwała nr 68/90 Rady Miasta i Gminy Gostynin z dnia 20 grudnia 1990 r.

Ulica 3 Maja należy do historycznych ulic Gostynina i jest jedną z głównych arterii miasta. Prowadzi od Rynku w kierunku południowym, przechodząc na wysokości Powiatowego Domu Pomocy Społecznej w ulicę Kutnowską. Jej nazwa była kilkakrotnie zmieniana. Początkowo, łącznie z ulicą Kutnowską, nazywana była Strzelecką od wsi Strzelce, do której wiodła. Pod taką nazwą widnieje na planie z czasów pruskich 1793–1806. Plan Gostynina z 1825 r. pokazuje, iż ulica ta nosiła już nazwę Kutnowska. Kutno nabrało wówczas większego znaczenia niż Strzelce i taka nazwa istniała przez całe dwudziestolecie międzywojenne. W latach okupacji Niemcy nadali jej nazwę *Strasse der Deutschen*. W okresie PRL-u, decyzją Miejskiej Rady Narodowej 30 maja 1945 r.,

☞ Skrzyżowanie ul. 3 Maja i Legionów Polskich, dawniej Wesotej i Kutnowskiej. Widoczna cerkiew (już bez dzwonnicy) istniejąca od ok. 1890 r. i park z lewej. Foto z lat międzywojennych

ulicę podzielono i na odcinku od Rynku do szpitala powiatowego przemianowano na 1 Maja, na cześć Międzynarodowego Dnia Solidarności Ludzi Pracy obchodzonego od 1890 r. W Polsce 1 Maja jest świętem państwowym od 1950 r. Natomiast Uchwałą Rady Miejskiej z dnia 9 października 1990 r. zmieniono nazwę na 3 Maja. Nawierzchnię asfaltową ulica otrzymała około 1969 r.

Wzdłuż ulicy 3 Maja usytuowanych jest kilka budynków wzniesionych na przełomie XIX i XX w. Po lewej stronie, idąc od Rynku w kierunku południowym, były trzy nieistniejące już domy. Jeden pod numerem 7, murowany, mocno wchodzący w ulicę, został zburzony w 2013 r. Dom i cały teren między obecnymi ulicami: 3 Maja, Romana Dmowskiego i Tadeusza Kościuszki należał do Pawła Rystoffa. Po przybyciu do naszego miasta Rystoff ożenił się z córką właściciela zajazdu Norberta Wasilewskiego i Elżbiety z Kempczyńskich z Osin – Teofilą. Wtedy też założył Fabrykę Wyrobów Metalowych, która produkowała wyroby mosiężne na użytek okolicznych gorzelni i cukrowni, a także naczynia i sprzęty kuchenne. Za swe wyroby otrzymał w 1853 r. w Moskwie srebrny medal.

Po Rystoffie dom stał się własnością krawca Jacka Mikody i jego rodziny. W latach 1950–1966 mieszkał tam z żoną inż. Julian Gron (1887–1969), który zajmował się naprawą radiodbiorników. Gromadził wokół siebie młodych ludzi zafascynowanych radiotechniką. Dalej był drewniany dom, również Pawła Rystoffa, w którym miał biuro. Od około 1960 r. mieściła się tam Stacja Sanitarno-Epidemiologiczna, a w oficynie z ogródkiem również kawiarnia pn. „Zacisze”, w której odbywały się potańcówki dla młodzieży. Między ulicą 3 Maja, Romana Dmowskiego i Tadeusza Kościuszki wzniesiono w 1973 r. trzy czteropiętrowe bloki mieszkalne. Jeden z nich ma adres 3 Maja nr 9.

W dalszej części jest kilka ważnych obiektów użyteczności publicznej. Do takich należy Liceum Ogólnokształcące im. Tadeusza Kościuszki w Gostyninie pod numerem 15. Budowę gmachu dla szkoły rozpoczęto w 1904 r. na placu Dengla, a zakończono w 1907 r. Dengel prowadził też w swoim domu [dziś bloki MTBS], piekarnię. Budynek szkoły wybudowała firma Leona Bojańczyka z Włocławka. Jego elewacja i architektura pozostały do dziś niezmienione poza brakiem attyk, które pierwotnie ozdabiały zwieńczenie budynku. Od 1907 r. w gmachu znajdowały się dwie szkoły prywatne, następnie półśrednia szkoła miejska i od 1911 r. gimnazjum męskie oraz żeńskie. Naukę w języku polskim przywrócono w roku szkolnym 1915/1916 dzięki staraniom pastora Filipa Schmidta. W roku 1918 szkoła przeszła pod opiekę Ministerstwa Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego i jednocześnie nadano jej nazwę Państwowe Gimnazjum Filologiczne im. Tadeusza Kościuszki w Gostyninie. W tym brzmieniu nazwa przetrwała do wybuchu

- ⌘ Gimnazjum męskie z 1907 r. przy ul. 3 Maja w kierunku Rynku. Budynek zwieńczony attyką, obecnie nieistniejącą
- ⌘ Gimnazjum męskie sprzed 1914 r. przy ul. 3 Maja w kierunku południowym. W głębi widoczny budynek Policji nr 17 przed modernizacją i dzwonnica cerkwi

Гостынинъ — Мужская гимназія.

Gostynin — Gimnazjum męskie.

II wojny światowej. Dnia 1 września 1939 r. nie nastąpiło tradycyjne rozpoczęcie zajęć. Budynek szkolny został zajęty przez Wehrmacht i przekształcony w szpital polowy dla żołnierzy niemieckich. Po zakończeniu wojny, w marcu 1945 r. szkołę przywrócono. Obecnie gmach jest siedzibą Liceum Ogólnokształcącego im. Tadeusza Kościuszki. W 1994 r. w budynku Liceum otwarto Studium Ekonomiczne jako filię plockiego Zespołu Oświatowo-Konsultacyjnego „Profesor”. Studium istniało do 2007 r. W dniu 26 czerwca 2013 r. na terenie Liceum posadzony został tzw. dąb katyński poświęcony Tymoteuszowi Stalkowskiemu (1898–1940), przodownikowi Policji Państwowej w Gostyninie. Ogólnopolska akcja sadzenia dębów pamięci zaczęła się w Gostyninie we wrześniu 2009 r. w 70. rocznicę rozstrzelania polskich oficerów w Katyniu, Charkowie i Miednoje. Następny budynek nr 17 to siedziba Komendy Powiatowej Policji. W czasach zaboru rosyjskiego w domu tym mieszkał książę Fiodor Mikołajewicz Oboleński, naczelnik powiatu gostynińskiego od 1899 r. Po wyjeździe Rosjan w 1915 r. budynek należał do pastora Filipa Schmidta. W latach 20. pastor przeprowadził się do nowej murowanej „pastorówki” obok kościoła ewangelickiego. Po śmierci Schmidta w 1932 r. budynkiem zarządzał w imieniu rodzeństwa jego syn, Karol. Od około 1923 r. budynek był siedzibą starostwa gostynińskiego, a od 1935 r. siedzibą gostynińskiej policji. W czasie II wojny światowej zajęty został przez Gestapo. Po zakończeniu wojny do 1954 r. znajdował się tam Urząd Bezpieczeństwa [wcześniej krótko pod filarami przy obecnej ulicy Floriańskiej], a po likwidacji UB, do 1990 r. Służba Bezpieczeństwa i Milicja Obywatelska. Od 1990 r. Milicję Obywatelską przemianowano na Policję. W latach 50. XX wieku dokonano pierwszej przebudowy budynku, zbito boniowanie [poziome wyżłobienia w tynku] i dobudowano piętro. Na podstawie postanowienia z dnia 22 grudnia 1964 r. nieruchomości tę nabył Skarb Państwa przez zasiedzenie. Kolejnej modernizacji i rozbudowy budynku dokonano w 2015 r.

Dom przy obecnej ul. 3 Maja nr 21 należał przed wojną do rodziny niemieckiego pochodzenia Wegertów. W oficynie Ludwik Wegert (1879–1945?) prowadził warsztat stolarski. On i jego syn Alfred stali się volksdeutschami. Dom nr 23 na rogu z ul. Ogrodową należał do Antoniego Rudzińskiego (1879–1960), znaczącego obywatela miasta. W 1912 r. znalazł się w zarządzie Stowarzyszenia Spożywców „Gostyniak”. W jego domu mieszkał ostatni starosta gostyniński Stanisław Korzeniowski z żoną Marią. Nie są znane okupacyjne losy Korzeniowskiego. Wiadomo tylko, że wyjechał z Gostynina we wrześniu 1939 r. Jeszcze w okresie przedwojennym Rudzińscy sprzedali połowę domu rodzinie Stefana Charłampowicza, nauczyciela chemii w gimnazjum w Gostyninie od 1919 r. Sam Charłampowicz mieszkał tam jeszcze w latach 60. XX w.

W kwartale obecnych ulic 3 Maja, Ogrodowej, Legionów Polskich i Tadeusza Kościuszki jest park. Wydzielony został prawdopodobnie w 1829 r. na terenie osady sukienniczej, tzw. Nowego Miasta w Gostyninie jako ogród spacerowy, popularnie nazywanym „skwerkiem”, w którym posadzono kasztanowce i wytyczono alejki. Przed I wojną światową w środku zbudowana była drewniana estrada otoczona barierkami. W okresie letnim przygrywała tam w każdą niedzielę rosyjska orkiestra wojskowa. Od 1919 r. skwer nosił imię Jana Kilińskiego, a utrzymaniem porządku zajmował się m.in. Mateusz Żońnowski. Po wkroczeniu do Gostynina Armii Czerwonej w styczniu 1945 r. na skwerze pochowano 30 poległych żołnierzy i oficerów radzieckich. Ekshumowanych przewieziono na cmentarz żołnierzy radzieckich w Warszawie. W okresie powojennym park nosił imię Hanka Sawickiej (1917–1943), właściwe nazwisko Hanna Krystyna Szapiro. Była to polska działaczka komunistyczna pochodzenia żydowskiego, pierwsza przewodnicząca Związku Walki Młodych, młodzieżowej przybudówki PPR. Śmiertelnie ranna w marcu 1943 r. Dziś jest to Park im. Marszałka Józefa Piłsudskiego. Nazwa nadana została decyzją Rady Miejskiej w 1990 r. Od tego roku w parku znajduje się popiersie Marszałka postawione z inicjatywy Komitetu Obywatelskiego „Solidarność”, zmodernizowane na zlecenie burmistrza Włodzimierza Śniecickiego w 1997 r. W ten sposób nawiązano do wydarzenia z 1921 r., gdy po zwycięskiej wojnie z bolszewikami przez Gostynin w kierunku Płocka przejeżdżał 10 kwietnia Marszałek Józef Piłsudski. Raport Marszałkowi składał na rogatkach kutnowskich Jan Brodzki, uczestnik wojny odznaczony Virtuti Militari za ranę odniesioną w lipcu 1920 r., maturzysta z 1922 r. Nowy obelisk jest żelbetowy, pokryty szlifowanym granitem i popiersiem z brązu. Całość ma 3,5 m wysokości. Patron parku, Józef Piłsudski (1867–1935), to działacz niepodległościowy, żołnierz, polityk. Od 1882 r. członek Polskiej Partii Socjalistycznej i jej przywódca w kraju, twórca Organizacji Bojowej PPS i Polskiej Organizacji Wojskowej. Od 11 listopada 1918 r. naczelny wódz Armii Polskiej, w latach 1918–1922 naczelnik państwa, pierwszy Marszałek Polski (1920), przywódca obozu sanacji po przewrocie majowym w 1926 r., dwukrotny premier (1926–1928 i 1930). W 2010 r. park poddany został renowacji według projektu Tadeusza Osińskiego (1933–2002), znanego rysownika i akwarelisty z Płocka. Alejki wyłożono kostką i zamontowano stylizowane oświetlenie. Ozdobą są dziewiętnastowieczne kasztany.

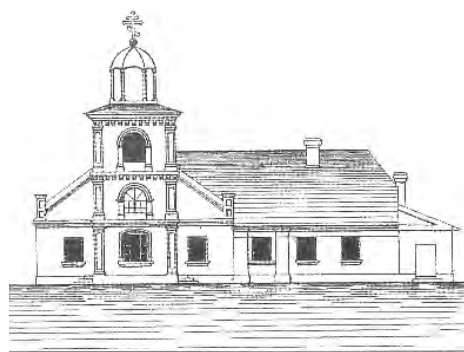
Za parkiem przy ulicy Kutnowskiej nr 27 [dziś ul. 3 Maja] stoi budynek pierwotnie wojskowej cerkwi prawosławnej pw. św. Mikołaja Cudotwórcy, przebudowanej z znajdującego się tam murowanego budynku w okresie wzmożonej rusyfikacji około 1890 r. Wcześniej stacjonujący w Gostyninie 3 pułk strzelców

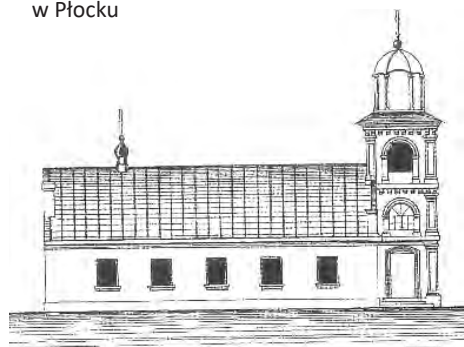

↗ Perspektywa ul. Kutnowskiej [dziś 3 Maja] z widoczną dzwonnicyą cerkwi pw. św. Mikołaja. Foto sprzed 1918 r.

↘ Pierwsza siedziba Starostwa Powiatowego przy ul. Kutnowskiej [dziś 3 Maja nr 17]. Obecnie siedziba Policji. Foto z 1930 r.

↗ Projekt cerkwi pw. św. Mikołaja z 1890 r. Elewacja frontowa. Zbiory Archiwum Państwowego w Płocku

↘ Projekt cerkwi pw. św. Mikołaja z 1890 r. Elewacja od strony północnej. Zbiory Archiwum Państwowego w Płocku

↘ Budynek siedziby Policji. Rys. Pawła Tencera

pieszych miał od 10 marca 1885 r. cerkiew w wynajętym domu prywatnym. Nowa cerkiew, wyświęcona w 1892 r., pokryta była blaszanym dachem, posiadała 10 drewnianych filarów, żeliwne drzwi, kraty w oknach. Ściany i sufity pomalowane były farbami olejnymi. Na wewnętrznych szczytowych górnych ścianach budynku znajdowała się polichromia o wątku historycznym i religijnym, m.in. prawie pełnowymiarowe postacie czterech Ewangelistów. Na zachodniej ścianie św. Łukasz i św. Marek, na wschodniej św. Jan i św. Mateusz. Malowidła były na wysokości pierwszego piętra i wierni mieli wrażenie, że święci spoglądają na nich z góry. Cerkiew ogrzewana była czterema piecami holenderskimi i oświetlana 10 oknami światła naturalnego. Dwóch duchownych mieszkało w krótszym domu z prawej strony cerkwi. Do ściany przedniej budynku w 1896 r. dostawiono drewnianą o czterech filarach dzwonnice cerkiewną mocno wysuniętą w ulicę, rozebraną po odzyskaniu niepodległości. W dniu 16 maja 1901 r. cerkiew objęta została nadzorem inspekcji budowlanej, a w 1911 r. przekazana dla mieszkańców Gostynina wyznania prawosławnego. Na uroczystości kościelne wzywany był ksiądz z Płocka. Pochówki odbywały się w wydzielonej kwaterze cmentarza katolickiego. Na podstawie dekretu wydanego przez naczelnego dowódcę Józefa Piłsudskiego 14 listopada 1918 r. majątek cerkiewny został upaństwowiony. W późniejszych latach wewnątrz dokonywano różnych zmian, nawę główną podzielono na parter i strych, a ikonostas został zamalowany, ponownie odkryty w końcu XX w. W wolnej Polsce w 1916 r. działała tam Polska Organizacja Wojskowa, od 1918 r. Powiatowy Komitet Wychowania Fizycznego i Przyniesienia Wojskowego. Od 1933 r. na placu obok cerkwi w zimie urządzano ślizgawkę, latem zabawy taneczne po imprezach sportowych. Pieniądze uzyskane ze sprzedaży biletów przeznaczano na działalność organizacji. Podczas II wojny światowej Niemcy urządzili w budynku sąd doraźny, areszt dla Polaków oraz Żydów. Miejsce to uzyskało określenie „magiel” od typu stosowanych przesłuchań. Sąd złożony był z funkcjonariuszy policji: przewodniczącym był Paweł Prokop, prokuratorem Jakub Polh, członkami zaś Henryk, brat Pawła Prokopa i dwóch miejscowych volksdeutchów. W okresie PRL-u mieściła się tam Liga Obrony Kraju (LOK) i Sanepid do 1998 r. W lutym 2001 r. otwarto w tych pomieszczeniach jadłodajnię miejską, przeznaczoną dla osób objętych opieką Miejskiego Ośrodka Pomocy Społecznej, przeniesioną do nowego dworca autobusowego przy ulicy Zamkowej. Obecnie w budynku są mieszkania komunalne.

W 2019 r. zapadła decyzja o przeniesieniu polichromii przedstawiającej czterech Ewangelistów w związku z pogarszającym się jej stanem do sali muzealnej w zamku. Podjęli ją Wojewódzki Konserwator Zabytków jak i pracownicy

Urzędu Miasta Gostynina. Dokonana została ich klasyczna konserwacja, uzupełniono ubytki i wykonano retusz malarski. Z malowidła usunięto warstwy prze-malowań wcześniejszych, nałożono warstwy zabezpieczające i zamontowano je na konstrukcji ekspozycyjnej. Konserwacji poddane zostały również oryginalne okna, przechowane na strychu. Poza malowidłami są to jedyne ocalałe elementy wyposażenia cerkwi.

Za cerkwią stał drewniany budynek należący do rodziny Cegłowskich, w którym rzeźnik Teodor Cegłowski prowadził sklep mięsny. Następny dom z numerem 31 wybudowany został około 1910 r. Pierwszym właścicielem był pochodzący z powiatu Mińsk Mazowiecki Józef Jurkowski (1882–1966), nauczyciel Szkoły Powszechnej w Gostyninie. Pamiątką po pierwszych właścicielach jest rozłożysty dąb „Michał”, pomnik przyrody, posadzony przez syna Józefa Jurkowskiego. W latach 1966–1978 dom należał do adwokata Jana Lewkowicza, a następnie do Bronisława Fabiszewskiego, brata Stefana Fabiszewskiego (1896–1974), żołnierza Pierwszej Kadrowej Legionów Józefa Piłsudskiego, budowniczego bunkrów wartowniczych i koszar na Westerplatte, komendanta Wojskowej Składnicy Amunicyjnej w latach 1933–1938, pochowanego na cmentarzu parafialnym w Gostyninie. Od śmierci Bronisława Fabiszewskiego w 1989 r. w budynku mieści się kancelaria notarialna. Na rogu ulicy 3 Maja i Stanisława Moniuszki stoi budynek z numerem 41. Dziś jest administrowany przez MTBS, ale przed rokiem 1939 właścicielami nieruchomości byli małżonkowie Froim Icek i Mariem Rotenbachowie, a po nich, w drodze dziedziczenia, właścicielem został Ide vel Jude Motyl. W latach okupacji dom przejął Robert Mann. Dom nr 43 to siedziba Sądu Rejonowego od 1991 r., po reaktywacji powiatu. Budynek postawiony został w 1923 r. jako Dom Miejski nr 1. Jego budowę nadzorował mistrz murarski Targoński. W domu mieszkali nauczyciele, m.in. Józef Ozdowski (1895–1939), kierownik Szkoły Powszechnej. W latach powojennych w tym budynku mieścił się Wydział Finansowy, Inspektorat Oświaty, Powiatowa Biblioteka Pedagogiczna założona w 1952 r., a od 1973 r. Urząd Gminy Gostynin. Widniejący na budynku herb Gostynina w rzeczywistości jest herbem wielkopolskiego Gostynia. Niewłaściwy herb był również do 1984 r. na ratuszu. Obok zabytkowego budynku wzniesiono nowy pawilon sądowy, którego oficjalne otwarcie nastąpiło w 2016 r. Inny obiekt użyteczności publicznej przy tej ulicy to szpital powiatowy budowany w latach 1924–1926 w stylu polskim (swojskim) według projektu Józefa Głowczewskiego, właściciela firmy „Sektor” z Płocka. Nowa placówka otrzymała nazwę Szpital Powiatowy pw. św. Antoniego. Głównym inicjatorem budowy tego gmachu był Antoni Pinakiewicz (?–1940), starosta gostyński w latach 1919–1926, i to na jego cześć szpitalowi nadano

patronat św. Antoniego. Nowo wybudowany, nowoczesny jak na owe standardy, szpital stał się chlubą miasta i powiatu gostynińskiego. Posiadał 90 łóżek, w tym 30 dla oddziału zakaźnego (5 dla chorych na czynną gruźlicę), 24 dla chorych chirurgicznie i ginekologicznie, 6 dla położnictwa, 30 dla chorych wewnątrznie. W 1928 r. rozszerzono oddział zakaźny o 15 łóżek. Pierwszym dyrektorem szpitala został dr Józef Lewicki (1880–1949). Ponadto zatrudnionych było na początku dwóch lekarzy i siedem pielęgniarek. W czasie okupacji szpital dwukrotnie pełnił funkcję szpitala wojennego. W latach powojennych zmieniono jego nazwę i przeprowadzono modernizację. Remontowano poszczególne oddziały i zamontowano windę. Po likwidacji powiatów w 1975 r. szpital znalazł się w strukturze Zakładu Opieki Zdrowotnej. W latach 1971–1975 wybudowano obok szpitala Przychodnię Obwodową. W okresie od stycznia 1999 r. do października 2006 r. część pomieszczeń w Przychodni wynajmował NZOZ „Medicus”.

Decyzją władz powiatowych w październiku 2003 r. szpital w całości przeniesiony został do obiektów po byłym sanatorium w Kruku koło Gostynina. W budynku przy 3 Maja nr 47, po generalnym remoncie, otwarto 25 sierpnia 2006 r. Powiatowy Dom Pomocy Społecznej. Szpital dysponował jeszcze jednym budynkiem, w którym mieściła się tzw. przychodnia z gabinetami lekarskimi do czasu otwarcia nowej przychodni przy ulicy 3 Maja. Budynek zwano „czerwoniakiem”, gdyż wybudowany z czerwonej cegły był nieotynkowany. Pierwotnie były to koszary wojskowe z 1896 r., wzniesione za 80 tys. rubli z funduszy miejskich przez firmę przybyłego z Płocka przedsiębiorcę, właściciela tartaku, Epsztejna. Na drugim budynku od strony północnej umieszczony był rok budowy koszar. Wcześniej oficerowie mieszkali w domach prywatnych. Koszary przeznaczone były dla stacjonującego w Gostyninie 3 pułku strzelców pieszych w liczbie około 1200 żołnierzy. Korzenie pułku sięgają roku 1816. Powstał wówczas jako 3 szkolny grenadierski batalion, potem funkcjonujący pod nazwą 2 szkolny pułk karabinierów, następnie 2 szkolny pułk strzelców. Pułk stacjonujący w Gostyninie utworzony został 22 lipca 1839 r. Jesienią 1909 r. nastąpiła relokacja pułku z Gostynina do garnizonu w Łodzi. Zwolnione budynki, po remoncie, przekazano w roku 1913 czterem szkołom elementarnym funkcjonującym w mieście. Naukę przerwał wybuch I wojny światowej, a budynki przejęli Niemcy na koszary wojskowe. Po zakończeniu I wojny światowej w koszarach stacjonowali Hallerczycy. Mieścił się tam krótko sztab „Błękitnej Armii” Józefa Hallera idącej z Francji przez Polskę. Sam generał Haller (1873–1960) odwiedził Gostynin 9 lipca 1919 r. Do miasta wjechał na koniu. Przy bramie triumfalnej powitał go w imieniu mieszkańców m.in. oficer Czesław Duszczyk. Miasto udekorowane było zielenią, flagami

narodowymi i koalicyjnymi. Żołnierze stacjonowali przez kilka dni w okolicy Bierzewic. W Armii Hallera służył również późniejszy mieszkaniec Gostynina, Józef Bielski (1897–1973). W jednym z opuszczonych przez Niemców koszar, po adaptacji, w 1919 r. przywrócono nauczanie powszechne. W 1927 r. nastąpił podział szkoły na szkołę nr 1, dziś 3 Maja 43c, z kierownikiem Wacławem Ciećwierzem (1893–1939) i szkołę nr 2 w „czerwoniaku”, dziś 3 Maja 43b, z kierowniczką Ireną Ciećwierzową (1900–1942). W 1935 r. szkołę nr 1 przeniesiono do nowej siedziby przy obecnej ulicy Józefa Ozdowskiego. W opuszczonym budynku uruchomiono w 1938 r., z inicjatywy Michała Sokorskiego (1883–1962), dyrektora gostynińskiego Gimnazjum im. Tadeusza Kościuszki w latach 1936–1938, internat dla 40 uczniów tego gimnazjum. Planowano również w roku szkolnym 1939/1940 założenie podobnej bursy dla dziewcząt. Po wybuchu II wojny światowej Szkołę nr 1 zajął Wehrmacht. W styczniu 1945 r. Niemcy opuszczając Gostynin, zdążyli częściowo spalić budynek dawnej szkoły nr 2. Odbudowany w 1956 r. przeznaczony został na mieszkania komunalne. Drugi budynek pokoszarowy przeznaczono na parterze na szpital zakaźny, a na piętrze na przychodnię przyszpitalną. Od 2004 r. dawny „czerwoniak” po generalnym remoncie użytkowany jest przez Starostwo Powiatowe w Gostyninie. Mieszczą się tam: Wydział Komunikacji, Geodezji, Kartografii, Katastru i Nieruchomości, Dróg i Transportu oraz Poradnia Psychologiczno-Pedagogiczna.

Po prawej stronie ulicy 3 Maja jest również kilka obiektów o wartości historycznej. Pierwszym budynkiem od Rynku jest drewniany dom nr 2 róg Żabiej, należący niegdyś do Breslera i Jaworskiego, a później do Franciszka i Heleny Nowakowskich. W prawej jego części mieścił się pierwszy polski sklep Powszechnej Spółdzielni Spożywców „Gostyniak” otwarty w 1912 r. Sklepowym był Leon Popławski, a kasjerką Janina Ptaszyńska. Rozkwit sklepu nastąpił za czasów nowego kierownika Jana Jurkiewicza. Sklep przetrwał też czasy okupacji, ale pod niemieckim zarządem. Prowadził go do września 1943 r. volksdeutch z Łodzi Karl Brenke, aresztowany za zabicie Polaka o nazwisku Pirowski. Po nim sklep przejął Niemiec z Królewca Erich Rosiński. Zatrudnił również Polaków. W 1946 r. „Gostyniak” został reaktywowany i wkrótce prowadził w mieście pięć sklepów spożywczych. Spółdzielnia istniała do 2002 r. W drugiej części budynku właściciel Franciszek Nowakowski, felczer i fryzjer, rozstrzelany 1 grudnia 1939 r. w Woli Łąckiej, miał zakład fryzjerski. Po wojnie zakład prowadzili jego synowie Józef (1920–2004) i Henryk (1923–2001). Kolejny budynek przy tej ulicy to nr 4 Arona Breslera, w którym miał skład win i wódek, a dom nr 12, wybudowany w 1885 r., pierwotnie należał do policji. Po przeniesieniu policji w 1923 r. do nowej siedziby nr 17, w pierwszym

budynku pozostała biblioteka i Policyjny Klub Sportowy „Gostyniak”. Księgozbiór, założony w 1923 r., został w czasie wojny spalony przez Niemców. Na tyłach tego obiektu był inny budynek, w którym po wojnie Wojewódzkie Przedsiębiorstwo „Konsumy” uruchomiło stołówkę milicyjną pod nazwą „Warszawianka”. Z była siedzibą policji graniczy dom nr 14, w którym w pierwszych latach po wojnie mieścił się tzw. posterunek energetyczny.

Budynek w stylu secesyjnym z numerem 18, usytuowany między dawną posesją z prawej strony Jana Drata nr 16 i z lewej Tadeusza Kaszubskiego nr 20 z 1915 r., wybudowany na początku lat 20. XX w., należał do Abrama [Adama] Wajdenfelda i Sury [Sony] z Bekkerów. Wajdenfeld był lekarzem w szpitalu powiatowym w Gostyninie w latach 1926–1933? Z Gostynina wyjechał do Warszawy, zamordowany został w 1940 r. w Katyniu. Dom w Gostyninie sprzedał w grudniu 1934 r. Fajbusiowi i Małce Librach z Gostynina. Kolejnym właścicielem jako spadkobierca był od 1951 r. Gustaw Puk, który w 1953 r. sprzedał dom rodzinie Tadeusza i Eugenii Małkowskich. Wiadomo, że w latach międzywojennych mieściła się tam Komunalna Kasa Oszczędności, której dyrektorem był Władysław Dąbrowski (1887–1939), właściciel domu przy alei Jerzego Popiełuszki, zamordowany w Woli Łąckiej 1 grudnia 1939 r. Po wojnie do końca 1998 r. budynek przy Kutnowskiej [dziś 3 Maja 18] wynajmował Powszechny Bank Gospodarczy SA w Łodzi Oddział w Gostyninie, następnie do 2014 r. PKO BP. Kolejny budynek przy tej ulicy ma numer 20 i pochodzi z 1915 r.

Dalej, vis a vis gmachu Liceum, stoi piętrowa murowana kamienica nr 22, wielorodzinna o powierzchni zabudowy 400 mkw., wybudowana prawdopodobnie w 1919 r. Ściany frontowe budynku mają pilastry z sztucznego kamienia. W latach 1935–1999 kamienica należała do nauczycielskiej rodziny Romana (1900–1944) i Sabiny Przybyłowiczów (1901–1987), którzy nabyli ją od Stefana i Adeli Nowogórskich z Torunia. W tym budynku przed wojną mieszkał i miał swoją kancelarię Jan Gustowski, notariusz przy Wydziale Hipotecznym Sądu Grodzkiego w Gostyninie. Kancelarię posiadał tam również adwokat Władysław Mikułowski. Na pierwszym piętrze pięć pokoi zajmowały siostry Mazowieckie, dalsze krewne Tadeusza Mazowieckiego (1927–2013), premiera pierwszego niekomunistycznego rządu III RP. W pokojach tych prowadziły hotelik dla osób przyjeżdżających w interesach do Gostynina. Jedno ze sklepowych pomieszczeń na parterze wynajmował Szloma Motyl na zakład reperacji radiodbiorników. W czasie okupacji mieściły się tam mieszkania dla urzędników niemieckich i stołówka. W 1945 r. na krótko jedno z mieszkań zajęli Rosjanie dla swoich oficerów. Od jesieni 1946 r. na parterze budynku funkcjonował Powiatowy Ośrodek Zdrowia, przeniesiony po

⤴ Dom Miejski nr 1 wybudowany w 1923 r. Obecnie budynek Sądu Rejonowego przy ul. 3 Maja nr 43

⤴ Szpital powiatowy im. św. Antoniego z 1926 r. przy ul. 3 Maja nr 47. Od 2006 r. Powiatowy Dom Pomocy Społecznej

» Pierwszy szpital w Gostyninie przy ul. 3 Maja nr 34. Foto z 1930 r.

⌘ Dawne koszary wojskowe z 1896 r., później Szkoła Powszechna nr 1 i szpital tzw. „czerwoniak”, obecnie Starostwo Powiatowe, ul. 3 Maja nr 43b

⌘ Budynek pokoszarowy wybudowany w 1896 r., później Szkoła Powszechna nr 2. Obecnie budynek mieszkalny, ul. 3 Maja 43c

⌘ Dom Nowakowskich, róg ul. 3 Maja i Żabiej. Pierwszy sklep Powszechnej Spółdzielni Spożywców „Gostyniak” otwarty w 1912 r.

⌘ Pierwsza siedziba Policji po odzyskaniu niepodległości, ul. 3 Maja nr 12

⌘ Budynek z ok. 1915 r. przy ul. 3 Maja nr 26. W latach 1927–1939 siedziba Sejmiku Powiatowego i Wydziału Powiatowego. Foto z 1930 r.

⌘ Nieistniejący budynek przy ul. 3 Maja nr 16, kiedyś Jana Drata. W tym miejscu jest nowy dom w budowie. Z lewej strony fragment kamienicy nr 18

⌘ Ulica 3 Maja nr 38. Wejście do urzędu powiatowego z czasów zaboru rosyjskiego. Nad drzwiami dwugłowy orzeł, symbol carskiej Rosji

» Dawny dom Pawła Rystoffa przy ul. 3 Maja nr 7, zburzony w 2013 r.

⌘ Budynek poczty do roku 1938, róg ul. 3 Maja nr 43c i Legionów Polskich. Obecnie w prawej części hotel

adaptacji do tzw. czerwoniaka obok szpitala przy ulicy 3 Maja, a do sierpnia 1953 r. prywatna apteka farmaceutów Tadeusza (1917–2008) i Eugenii (1917–2003) Albinów. Od 1952 r. na podstawie rozporządzenia o publicznej gospodarce lokalami mieszkalnymi zarządzał tzw. kwaterunek. Wówczas w kamienicy zamieszkało kilka rodzin. Obecnie nadal jest to nieruchomości prywatna, dwukrotnie zmieniali się jej właściciele. Obok jest niższy dom nr 24, niegdyś własność braci Ignacego i Zenona Kolankiewiczów, którzy przed wojną prowadzili sklep spożywczy, tzw. delikatesy. W podwórzu była betoniarnia, a po wojnie kaszarnia. Dom wybudowany został około 1895 r. w miejscu, gdzie stał inny budynek, co jest widoczne na starej widokówce, pochodzący z 1. połowy XIX w. Należał do Jana i Karoliny Schrederów, osadników niemieckich. Dom ten w 1845 r. kupił Juliusz de Johne, pochodzenia francuskiego, wyznania ewangelickiego. W nowo zakupionym domu założył pierwszą w Gostyninie aptekę, którą następnie przekazał synowi Adolfowi. Po nim aptekę przejął jego zięć Fitzke, właściciel Bratoszewa. W budynku zachowała się ozdobna terrakota na podłodze. Adolf Johne był jednym z założycieli w 1878 r. Ochotniczej Straży Pożarnej w Gostyninie i pierwszym jej naczelnikiem. Z kolei w 1927 r. Powiatowy Związek Komunalny zakupił od Leona i Janiny Popławskich nieruchomości przy ulicy 3 Maja nr 26, po przeciwnej stronie obecnej Komendy Powiatowej Policji, wybudowaną w 1915 r. W jej skład wchodził plac, ziemia orna oraz pięć budynków mieszkalnych, w tym trzy murowane i dwa drewniane. W budynkach mieścił się Sejmik Powiatowy, czyli Rada Powiatu (organ uchwałodawczy), biuro Wydziału Powiatowego (organu wykonawczego), którym kierował starosta, sala posiedzeń Sejmiku, lecznica weterynaryjna oraz mieszkania służbowe dla pracowników. Do nieruchomości należało też gospodarstwo ogrodnicze z sadem owocowym, hodowano krzewy ozdobne i kwiaty, uprawiano warzywa dla potrzeb szpitala, przytułku i schroniska. Po II wojnie światowej dom przeznaczono na mieszkania. Kolejny budynek nr 30 [dawniej Kutnowska 234, później 23 i 33] należał do niemieckich osadników z 1. połowy XIX w. Wiadomo, że jednym z pierwszych właścicieli byli Fryderyk i Julianna Loppe. Nieruchomość składała się z budynku przy ulicy, oficyny i stodoły w podwórzu oraz ogrodu ciągnącego się do rzeki Skrwy. W 1865 r. nieruchomości została sprzedana Michałowi i Anieli z Dornów Tejchert vel Stawicki. Od 23 grudnia 1871 r. kolejnymi właścicielami zostali Gustaw i Paulina z Keplerów Reichertowie, którzy 28 marca 1875 r. sprzedali tę posesję Józefowi i Józefie Gierałtowski. Kolejny właściciel to Michał Jakubowski, a od 1907 r. Paulina Kowalska, która w 1919 r. sprzedała nieruchomości Natalii Emilii z Szafryków i Edwardowi Textorom

(Edward był synem Wilhelma Textora). W 1919 r. południową połowę domu odkupiła Józefa Pawłowska, następnie kolejno Zygmunt Pawłowski i małżonkowie Dancygier. W 1930 r. Edward Textor przekazał swoją współwłasność synowi, też Edwardowi. Po wojnie budynek dzierżawił Paweł Osiński, teść Romana Zdzisława Rengierta, który założył tam cukiernię z bilardem. Z dniem 24 czerwca 1950 r. na podstawie postanowienia Sądu Okręgowego w Płocku nieruchomości przeszła na Skarb Państwa i obecnie stanowi własność miejskiej Gminy Gostynin. Zarządzana jest przez MTBS. W latach 60. i 70. Miejski Handel Detaliczny – MHD prowadził tam sklep odzieżowy, w którym byli zatrudnieni małżonkowie Ludwik i Stanisława Minke. W latach 2011–2012 budynek poddany został termomodernizacji. Sąsiedni dom w kierunku południowym miał numer 32. Pochodził z połowy XIX w. i należał do rodziny Bergów, niemieckich osadników. Aleksy Berg w 1958 r. wyjechał do Niemiec, a dom podarował Bercie Hirt. Ostatnim właścicielem był jej wnuk Artur Kucharski. W styczniu 2020 r. dom został rozebrany.

Następny dom nr 34 to do 1926 r. mały szpitalik ogólny. Wcześniej funkcjonował w Gostyninie tylko ambulans z sześcioma łózkami. Poważnie chorych zawożono do szpitala w Kutnie. W szpitalu przy ul. 3 Maja było kilka sal – cztery lub pięć, gdzie mogło pomieścić się około 30 łóżek. W 1923 r. Magistrat zorganizował, administrował i utrzymywał w tym budynku, początkowo w jednym lokalu, przytułek dla dzieci i starców pod wezwaniem św. Edwarda, łącznie dla 36 osób. W 1924 r. przejął go Sejmik Powiatowy. W 1927 r., gdy otwarty został szpital im. św. Antoniego, dorosłych przeniesiono na ulicę Floriańską nr 14. Ochronka dla dzieci funkcjonowała do 1932 r., do wybudowania Przedszkola nr 2. W lewej części budynku sklep masarski miał Brukman, brat nauczyciela muzyki szkoły powszechnej, Kazimierza Brukmana.

Ostatni, po prawej stronie przed skrzyżowaniem z Legionów Polskich, stał już nieistniejący drewniany dom z wyrzeźbionym nad wejściem rosyjskim orłem. W okresie zaborów w budynku mieścił się urząd powiatowy. Na podwórzu były stajnie dla koni. W murowanym budynku od strony Legionów Polskich mieściła się w latach międzywojennych restauracja Ignacego Mariana Stasikowskiego o nazwie „Pod Jeleniem”. Stasikowski zmarł w wieku 58 lat w 1933 r., restaurację prowadziła dalej jego żona, Helena. Do tego lokalu schodzili się okoliczni ziemianie i lepiej płatni urzędnicy. Zajadali tam pieczone bażanty i kuropatwy, popijając szampanem czy francuskim koniakiem. Przy restauracji był ogródek, w którym latem właściciele stawiali stoliki. W czasie wojny lokal przejęli Niemcy, nazwę przetłumaczono „Zum Hirsch”.

Kolejny budynek nr 38, teraz hotelik „Majka”, to dawna poczta przeniesiona z drewnianego domu nr 28 w celu poprawy warunków pracy i obsługi. Jednak „Tygodnik Gostyniński” w 1929 r. pisał, że jest to dziura, w której pracuje dziesięciu urzędników, trudno pomieścić interesantów, panuje ścisk i zaduch”. W dwóch pokojach znajdowały się trzy okienka dla interesantów. Centrala telefoniczna posiadała tylko 50 numerów i bezpośrednie połączenie z Kutnem i Płockiem. W 1934 r. placówka została przeniesiona na ulicę Długą 27, do nowego budynku Wacława Ciećwierza [dziś ul. Wojska Polskiego].

Warto też wspomnieć, iż w okresie międzywojennym przy ulicy Kutnowskiej nr 23 [dziś ul. 3 Maja] mieściła się redakcja tygodnika „Głos Gostyniński”, wydawanego w latach 1921–1922, którego pierwszym redaktorem był Aleksander Smoleński (1892–1915), a wydawcą właściciel drukarni – Władysław Kożuchowski. Przy dawnej ulicy Kutnowskiej nr 33 [dziś 3 Maja] istniała znana cukiernia Marii Kostrzewskiej. Polecała, m.in. strucle, pierniki, bakalie, czekoladę, cukierki Wedla, Fuchsa i inne oraz bombonierki. Wiadomo też, że po przeciwnej stronie koszar w 1904 r. na placu ciągnącym się do rzeki Żyd Holeman miał skład węgla i drewna. W czasie wojny Niemcy prowadzili tam firmę o nazwie Bauersiedlung Hohensalz.

3 Maja. Dzień uchwalenia przez Sejm Czteroletni w 1791 r. Ustawy Rządowej zwanej Konstytucją 3 Maja. Była pierwszą w Europie, a drugą na świecie po amerykańskiej, spisaną konstytucją. Została uchwalona w Zamku Królewskim w Warszawie. Autorami projektu konstytucji byli głównie Ignacy Potocki, król Stanisław August Poniatowski i ks. Hugo Kołłątaj. Konstytucja regulowała ustrój prawny Rzeczypospolitej Obojga Narodów. Celem zaś było ratowanie Rzeczypospolitej, której terytorium zostało zmniejszone w wyniku I rozbioru, dokonanego przez Prusy, Austrię i Rosję w 1772 r. Od chwili uchwalenia Konstytucja 3 Maja stała się symbolem dążeń do odzyskania niepodległości i suwerenności Rzeczypospolitej.

aleja

STANISŁAWA MIKOŁAJCZYKA

droga wojewódzka DW 265 o długości 625 m

nazwa – Uchwała nr 98/XVII/12 Rady Miejskiej w Gostyninie z dnia 31 stycznia 2012 r.

W latach 2007–2012 wybudowana została obwodnica między ulicą Jana Pawła II a Zamkową jako przedłużenie drogi wojewódzkiej nr 265, zarządzanej przez Mazowiecki Zarząd Dróg Wojewódzkich. Jej budowa była realizowana w dwóch etapach. Pierwszy odcinek zaczęto budować od ulicy Jana Pawła II do planowa-

nych term gostynińskich. Drugi od ulicy Zamkowej. Cała obwodnica ma 625 m długości. Po jej dwóch stronach bieżą ścieżki rowerowe. W ulicy Zamkowej wybudowano rondo im. **Rodziny Higersbergerów**. Środki na realizację obwodnicy pochodziły głównie z Urzędu Marszałkowskiego Województwa Mazowieckiego przy udziałach miasta Gostynina. Droga ta była bardzo potrzebna miastu. Odciążała nadmierny ruch kołowy na ulicy Jana Pawła II i w Rynku. Uchwałą Rady Miejskiej ze stycznia 2012 r. tzw. małej obwodnicy w Gostyninie nadano nazwę Aleja Stanisława Mikołajczyka.

Stanisław Mikołajczyk (1901–1966) był jedną z najwybitniejszych postaci w ponad stuletniej historii ruchu ludowego. W 1919 r. walczył w szeregach powstańców wielkopolskich, a rok później w wojnie z bolszewikami. W 1922 r. przystąpił do Polskiego Stronnictwa Ludowego „Piast”. W 1930 r. z ramienia tego Stronnictwa otrzymał mandat posła RP. W czasach II wojny światowej działał na emigracji we Francji i w Londynie. W latach 1943–1944 premier RP na uchodźstwie. W 1945 r. stanął na czele powołanego w lipcu Polskiego Stronnictwa Ludowego. Od 1947 r. zagrożony aresztowaniem, zmuszony został do opuszczenia Polski. Ostatnie 19 lat spędził na emigracji. Zmarł w Waszyngtonie. Na wniosek władz Zjednoczonego Stronnictwa Ludowego 15 marca 1989 r. Rada Ministrów przywróciła Stanisławowi Mikołajczykowi obywatelstwo polskie.

ulica

STANISŁAWA MONIUSZKI

droga gminna nr 140134W o długości 187 m

nazwy:

Dybanka

– Uchwała nr 15 Rady Miejskiej w Gostyninie z dnia 9 lutego 1938 r.

Stanisława Moniuszki

– Uchwała Miejskiej Rady Narodowej z 15 maja 1954 r.

Jest to ulica łącząca ulicę 3 Maja z ulicą Polną. W maju 1954 r. Miejska Rada Narodowa zaproponowała przemianowanie dawnej nazwy ulicy Dybanka na Stanisława Moniuszki z okazji X-lecia powstania Polski Ludowej. Wówczas przy tej ulicy stanął pierwszy 30-izbowy budynek mieszkalny nr 2 dla 10 rodzin, według projektu inż. Stanisława Szatkowskiego. W 1957 i 1959 r. postawiono dwa trzykondygnacyjne bloki mieszkalne, nr 4 i nr 6. Po prawej stronie ulicy są domy jednorodzinne. U zbiegu ulicy Stanisława Moniuszki nr 1 i Polnej w prywatnym domu należącym do rodziny Brodów mieściła się od 1959 r. przejściowo Biblioteka Pedagogiczna.

Stanisław Moniuszko (1819–1872), polski kompozytor, pedagog, organista. Urodził się w majątku Ubiel koło Mińska. Studia muzyczne ukończył w Warszawie, Mińsku i Berlinie. W 1840 r. objął stanowisko organisty w kościele św. Jana w Wilnie. W 1858 r. przeniósł się do Warszawy, gdzie powierzono mu dyrygenturę orkiestry w operze warszawskiej. Jednocześnie był wykładowcą w Instytucie Muzycznym. Stał się twórcą opery narodowej. Najsłynniejsze jego dzieła to: „Halka”, „Straszny dwór” i „Paria”. Jednym z najlepiej znanych zbiorów jego drobnych utworów jest cykl 12 „Śpiewników domowych”, zawierających 268 pieśni do słów różnych poetów. Zmarł nagle. Jego pogrzeb po mszy w kościele św. Krzyża w Warszawie stał się okazją do zmanifestowania patriotycznych postaw polskiego społeczeństwa.

ulica

OGRODOWA

droga gminna nr 140137W o długości 80 m

Ulica gminna stanowi łącznik między ulicą Tadeusza Kościuszki i 3 Maja. Po stronie południowej biegnie wzdłuż parku im. Marszałka Józefa Piłsudskiego, stąd nazwa, a od strony północnej wzdłuż prywatnej posesji należącej do rodziny Okrasów. Na tej posesji Wincenty Okrasa (1910–1988), żołnierz Kampanii Wrześniowej 1939 r. i RAF, obywatel amerykański i polski, wybudował dla krewnych dom w 1973 r. Pod koniec życia wrócił ze Stanów Zjednoczonych w kwietniu 1986 r. Zmarł dwa lata później, spoczął na cmentarzu parafialnym w Gostyninie. W czasie okupacji niemieckiej ulica otrzymała nazwę **Sonnenstrasse**.

☞ Park im. Jana Kilińskiego, aktualnie im. Marszałka Józefa Piłsudskiego. Widoczna w tyle ul. Ogrodowa z nieistniejącym budynkiem. Foto ok. 1932 r.

ulica

OSTATNIA

droga gminna nr 140138W o długości 547 m

nazwy:

Cmentarna

Ostatnia

– Uchwała nr XXV/30/71 Miejskiej Rady Narodowej z dnia 18 października 1971?

Ulica odchodzi od ulicy Zamkowej w kierunku północno-zachodnim. Prowadzi przez zadrzewione wzniesienie do cmentarza parafialnego pw. św. Marcina. Wytyczona w 1938 r. i nazywana do około 1971 r. Cmentarną. Taką nazwę miała też obecna ulica Targowa. W 1971 r. Miejska Rada Narodowa dokonała przemianowania Cmentarnej na Targową. Zmiana ta objęła również drogę prowadzącą do cmentarza parafialnego, nadając jej nazwę Ostatniej. W czasie okupacji niemieckiej była to Friedhofstrasse (niem. cmentarz). Obecnie oświetlona jest stylowymi lampami. Cmentarz w tym miejscu założony został już w 1809 r. na wzgórzu należącym do wsi Rataje, własności rządowej. Dopiero od 1840 r. dobra te przeszły w ręce prywatne. Z lustracji cmentarza w 1857 r. wynikało, że jest za mały i zaniedbany. Na wniosek proboszcza Andrzeja Gronczewskiego (1807–1890) rozpoczęła się dyskusja czy powiększyć cmentarz, czy zlokalizować go w innym miejscu. Kolejni właściciele – Lesiewscy nie chcieli się zgodzić na powiększenie cmentarza, który należał do Rataj. Ostatecznie zdecydowano, że zostanie założony nowy w pobliżu młyna Ziejka, na gruncie należącym do Józefa Cegłowskiego. Cmentarz istniał tam w latach 1860–1892, a gdy został zamknięty, uruchomiono ponownie cmentarz na wzgórzu koło Jeziora Kocioł. Na planie Gostynina z 1895 r. widoczne jest, że było to wspólne miejsce pochowku dla ludności wyznania katolickiego i prawosławnego. Higersbergerowie, którzy byli właścicielami majątku Rataje od 1929 r., przeznaczili część swoich gruntów na poszerzenie tego cmentarza w kierunku południowym. Do dziś zachowało się kilka starych grobowców z końca lat 90. XIX w., choć większość z nich w zastraszającym tempie zaczyna znikać. Najstarsze groby należą do powstańców z 1863 r. – Jana Oziemskiego i Władysława Terleckiego (1831–1887). Wyróżniający się grobowiec to mauzoleum rodziny Łysakowskich. Pochowana jest w nim m.in. Nelly Helena z Koganów Łysakowska (1876–1924), właścicielka majątku Lucień. Na cmentarzu spoczywa również Roman Higersberger, przedostatni właściciel majątku Rataje. Grób usytuowany jest zgodnie z jego życzeniem

w kierunku dworu Rataje. Na cmentarzu leży też Stefan Fabiszewski, budowniczy Westerplatte i Stanisław Trela (1917–1994), żołnierz Westerplatte. Jest też pomnik poświęcony ofiarom wojny i zbrodni hitlerowskich oraz cztery kwatery poległych 85 polskich żołnierzy, 101 osób cywilnych z Gostynina, i okolic zamordowanych w czasie II wojny światowej.

Centralnym punktem cmentarza jest kościół pw. św. Jakuba, który powstał prawdopodobnie w XI w. na podgrodziu wokół Jeziora Kocioł. Wówczas był to drewniany kościółek parafialny. Obiekt ten uległ zniszczeniu w czasie „poptopu” szwedzkiego. Kolejny, drewniany, stanął tu w 1753 r. Pobudował go właściciel Sierakówka. W innym źródle czytamy, że w 1804 r. niejaka Ewa Chreptowiczówna, żona Karola hr. Brzostowskiego, kapitana wojsk polskich, wzniosła drewniany kościółek pw. św. Jakuba. Wiadomo, że posiadał trzy ołtarze i malowane ściany. Tuż przy kościele stał zbudowany w 1753 r. dom zamieszkały przez pustelnika Jana Dąbrowskiego. Przybył tu podobno z diecezji poznańskiej, tercjasz zakonu św. Franciszka. Jego zadaniem było pilnowanie kościoła, który wielokrotnie okradano. Obecny, murowany kościół, wzniesiono w latach 1883–1886. Zbudowany jest w stylu neogotyckim, otynkowany, na planie prostokąta z półkolistą absydą od strony wschodniej. Od strony zachodniej wyraźnie wyodrębniona jest w górnej kondygnacji wieżyczka. Kaplica ma dwuspadowy dach. W ołtarzu głównym znajduje się obraz Jakuba Apostoła, patrona tego kościoła nieznanego autora. Z okazji uroczystości milenijnych obchodzonych w parafii Gostynin 12 października 1966 r. parafianie ufundowali tablicę upamiętniającą tysiąclecie chrztu państwa polskiego. Powieszono także tablicę w hołdzie kapłanom parafii Gostynin zamordowanym przez hitlerowców w czasie wojny 1939–1945: ks. Apolinaremu Kaczyńskiemu (1868–1941), proboszczowi, dziekanowi, kanonikowi, zamęczonemu w Inowrocławiu oraz rozstrzelanym w Woli Łąckiej ks. prefektowi Stanisławowi Krystosikowi (1910–1939), ks. wikariuszowi Antoniemu Dubasowi (1909–1939) i ks. wikariuszowi Kazimierzowi Stankiewiczowi (1908–1939). W przedsionku na ścianie widnieje tablica z czarnego marmuru ku pamięci Kajetana Dąbskiego, sędziego powiatu gostyńskiego (1836 r.), i jego żony Heleny z Boczkowskich (1819 r.). Wmurowana jest również tablica pamiątkowa poświęcona tragicznie zmarłemu w 1965 r. wikariuszowi parafii św. Marcina w Gostyninie Leszkowi Stanisławowi Dulskiemu (1932–1965).

Do cmentarza wchodzi się przez bramę i furtkę umieszczoną pomiędzy trzema pylonami. Na lewym pylonie dawniej była tabliczka emaliowana z tekstem: „Byliśmy kim jesteście”, a na prawym: „Będziecie czym jesteśmy”. Obecna brama

pochodzi z 1950 r., a nad nią umieszczony jest nowy napis: Cmentarz św. Jakuba w Gostyninie oraz inskrypcja „Jeśli zapomnimy o nich, Ty Boże zapomnij o nas”. Po prawej stronie od bramy stał drewniany domek, w którym mieszkał grabarz. Co roku, w ostatnią niedzielę lipca, na cmentarzu odbywa się duży odpust ku czci św. Jakuba Apostoła. Gromadzi setki wiernych, odwiedzających przy tej okazji groby swych bliskich.

Idąc w kierunku północnym, dochodzimy do wzgórza zw. Łysa Góra lub Lisia Góra. Funkcjonował tam przez cały wiek XIII i pierwszą połowę XIV w. obronny gród z podgrodzem i kościołem św. Jakuba. Z tego grodu pozostało wysokie i strome grodzisko oraz wezwanie kościoła cmentarnego, zlokalizowanego na terenie obecnego cmentarza, czyli dawnej osady podgrodowej. Niemal wszystkie zamki mazowieckie poprzedzone były grodami obronnymi o konstrukcji ziemno-drewnianej, które niszczały przez upływ czasu albo przez najazdy. Wybierano wówczas nowe miejsce i wznoszono twierdzę murowaną. Tak właśnie stało się w Gostyninie. Stare grody zakładano zwykle przy szlakach handlowych, w miejscach obronnych, strzeżonych nad rozlewiskami. Gród gostyniński posadowiony był przy ważnym szlaku handlowym z Bizancjum i Rusi Kijowskiej do portów nadbałtyckich oraz przy drodze z Torunia do Lwowa, w pobliżu Jeziora Czarne, otoczony bagnami i rozlewiskami. Historycy łączą budowę grodu z panowaniem Konrada I Mazowieckiego (1187 –1247) w 1. połowie XIII w. Przynajmniej od XIV w. gród był siedzibą kasztelana. Zdobyty i spalony został w 1283 r. przez księcia płockiego Bolesława II (1251–1313), a po raz drugi napađnięty przez Władysława Łokietka (1261– 1333). W 1968 r. przeprowadzone zostały badania grodziska. Odkopano wówczas warstwę kulturową o grubości dochodzącej do 1,30 m, odkryto elementy konstrukcji drewniano-ziemnej i resztki zniwelowanego wału, stwierdzono ślady pożaru, znaleziono dużą ilość fragmentów ceramiki, groty bełtów kuszy, noże żelazne, kawałki różnych okuć, liczne gwoździe, a także kości zwierzęce. Obecnie grodzisko, zarośnięte, czeka na uporządkowanie i wyeksponowanie.

Poniżej grodziska jest Jezioro Czarne, dziś płytki zbiornik pochodzenia polodowcowego powstały przez wytopienie brył martwego lodu o powierzchni 4,2 ha. Leży w odległości 1,5 km od centrum Gostynina. Jego maksymalna głębokość 4,2 m, średnia 2,2 m. Akwen mało widoczny, przysłonięty przez olchy.

Wchodząc z ulicy Zamkowej na ulicę Ostatnią, po lewej stronie był cmentarz, tzw. choleryczny, założony w związku z wybuchem cholery w maju 1831 r. na obszarze około 0,5 ha. Epidemia cholery nawiedziła Gostynin także w latach 1848, 1855 i 1894. Dziś nie ma śladu po tym cmentarzysku.

ulica

JÓZEFA OZDOWSKIEGO

droga gminna nr 140130W o długości 290 m

nazwy:

Szkolna

– Uchwała nr 172 Rady Miejskiej w Gostyninie z dnia 8 listopada 1937 r.

Józefa Ozdowskiego

– Uchwała Miejskiej Rady Narodowej w Gostyninie z listopada 1946 r.

Jest to ulica gminna, która prowadzi od Armii Krajowej w kierunku wschodnim do toru kolejowego. Powstała w związku z rozpoczęciem budowy Szkoły Powszechnej w 1928 r. Budynek zaprojektował w 1921 r. inż. architekt Józef Głowczewski, właściciel biura techniczno-budowlanego „Sektor” w Płocku, pierwotnie dla innej lokalizacji. Budowę zrealizowało Przedsiębiorstwo Inżynieryjno-Budowlane „Słobodnik i Ska” z siedzibą w Warszawie przy ulicy Wspólnej 60 [W. Słobodziński]. Fundusze na budowę pochodziły m.in. z kredytu udzielonego przez Towarzystwo Popierania Budowy Szkół Powszechnych. Nowy budynek według projektu miał 22 tys. m sześć., z centralnym ogrzewaniem, kanalizacją, natryskami. Szkoła posiadała także salę gimnastyczną o powierzchni 400 mkw. W pierwszej kolejności wykończono budynek od strony zachodniej. W 1935 r. przeniesiona została tu Szkoła Powszechna nr 1 z dawnych koszar przy ulicy Kutnowskiej. Dwa lata później nadano ulicy nazwę Szkolna. Wiele starań w budowę szkoły włożył kierownik Wacław Ciećwierz (1893–1939). Przed budynkiem było boisko szkolne i ogród, w którym rosły drzewa i różne gatunki roślin ozdobnych. Założył go nauczyciel Józef Ozdowski (1895–1939), zarazem jego opiekun, późniejszy patron ulicy. Wniosek o nazwanie ulicy imieniem Józefa Ozdowskiego złożył w listopadzie 1946 r. Radzie Miejskiej ówczesny radny, wcześniej nauczyciel Szkoły Powszechnej, Zygmunt Ejsmond, „w uznaniu zasług przy budowie szkoły i jej otoczenia”. Przy płocie wzdłuż ulicy jeszcze do lat 60. XX w. rosły morwy, ponieważ w szkole w gabinecie biologicznym hodowano jedwabniki. Dziś, w miejscu dawnego ogrodu, przy ulicy Armii Krajowej stoi budynek mieszkalny nr 35, wybudowany w 1961 r., początkowo przeznaczony na mieszkania dla nauczycieli.

Po wybuchu II wojny światowej szkołę zamieniono na szpital. Parter szkoły i sala gimnastyczna wypełnione były rannymi i konającymi. Z chwilą zbliżania się wojsk niemieckich rannych przeniesiono do szpitala powiatowego i budynku pokoszarowego Szkoły nr 2. Niemcy, po zajęciu Gostynina, początkowo pozwolili na funkcjonowanie szkoły pod kierownictwem Adolfa Schultza, dotychczasowego nauczyciela

języka niemieckiego. Jednak już w marcu 1940 r. pozwolenie cofnęli i przystąpili do niszczenia dóbr polskiej kultury. Dokonali spalenia szkolnego księgozbioru, portretów, krzyży, obrazów, map, pomocy szkolnych. Użyto do tej czynności Żydów. W budynku szkolnym zorganizowano punkt przejściowy dla sprowadzanych do Gostynina Niemców, którym przydzielano gospodarstwa i przedsiębiorstwa po wysiedlonych Polakach. Następnie zorganizowano tam seminarium żeńskie, a w końcowym etapie wojny umieszczono składy Soldatenheim. Ulicę nazwali Schulstrasse. Wacław Ciećwierz i Józef Ozdowski zostali straceni 1 grudnia 1939 r. w Woli Łąckiej. Ocalał natomiast sztandar szkoły, ukryty przez woźną Janinę Michalską-Bogdanowicz.

Uruchomienie szkoły po zakończeniu wojny nastąpiło 10 lutego 1945 r. W latach 1945–1946 przystąpiono do wykańczania wschodniego skrzydła budynku, którego nie zdążono wykonać z powodu wybuchu wojny. Natomiast w zachodnim skrzydle umieszczono Szkołę Podstawową nr 1, Szkołę Podstawową nr 2 i Szkołę Wieczorową dla Dorosłych. Wschodnie skrzydło oddano do użytku w roku szkolnym 1948/1949 i przeniesiono tam Szkołę Podstawową nr 2, przemianowaną w 1950 r. na Szkołę Ćwiczeń dla otwartego na piętrze budynku Liceum Pedagogicznego. Po likwidacji Liceum w 1970 r. jego pomieszczenia przejęło Technikum Elektryczne i mieściło się tam do 1999 r. Obecnie obydwie budynki przy ulicy Józefa Ozdowskiego nr 2 należą do Szkoły Podstawowej nr 1 im. Armii Krajowej. Imię Armii Krajowej nadano szkole w roku szkolnym 1996/1997, rezygnując z wcześniejszego patrona Karola Świerczewskiego. Nowy sztandar ufundowało szkole małżeństwo Teresa i Zdzisław Knoblowie, żołnierze Armii Krajowej. Przed Szkołą 7 września 2009 r. posadzono tzw. dąb katyński poświęcony posterunkowemu Adamowi Sowińskiemu. Ogólnopolska akcja sadzenia dębów pamięci miała miejsce w Gostyninie we wrześniu 2009 r. w 70. rocznicę rozstrzelania polskich oficerów w Katyniu, Charkowie i Miednoje. W grudniu 2009 r. oddano do użytku boisko „Orlik”, zgodnie z programem rządowym ogłoszonym w 2007 r., który przewidywał do 2012 r. w całej Polsce 320 boisk wraz z zapleczem. W 2017 r. Szkoła Podstawowa nr 1 im. Armii Krajowej obchodziła stulecie istnienia.

Po lewej stronie ulicy Józefa Ozdowskiego w 1972 r. otwarto Bursę Międzyszkolną. W 1991 r. na bazie Bursy powstał Dom Dziecka nr 2. Od 1 stycznia 2002 r. dwa Domy Dziecka przy ulicy Józefa Ozdowskiego i „Bratoszewo” przy ulicy Zazamcze połączono jako Powiatowy Zespół Placówek Opiekuńczo-Wychowawczych. Z dniem 1 listopada 2019 r. oba domy zostały połączone w Placówkę Opiekuńczo-Wychowawczą „Bratoszewo” z siedzibą przy ulicy Zazamcze nr 26. Obecnie w budynku dawnej Bursy mieszczą się: Powiatowe Centrum Pomocy Rodzinie, Warsztaty Terapii Zajęciowej prowadzone przez parafię św. Marcina, Powiatowy Zespół ds. Orzekania o Stopniu Niepełnosprawności i Powiatowy Środowiskowy Dom Samopomocy.

W 1998 r. przy tej ulicy miasto rozpoczęło budowę boksów garażowych w zabudowie szeregowej. Łącznie postawiono 48 garaży. Natomiast w maju 2005 r. Miejskie Przedsiębiorstwo Budownictwa Społecznego pobudowało blok mieszkalny nr 3a dla 48 rodzin.

Józef Ozdowski (1895–1939), patriota, działacz oświatowy i społeczny, członek miejscowej komórki PPS i ZNP, radny. Urodził się w rolniczej rodzinie w osadzie Drzewce koło Gostynina. Działał w założonym w 1916 r. Towarzystwie Uniwersytetu Robotniczego (TUR) związanym z PPS. W ramach TUR prowadził kursy dla analfabetów. Działał też w Polskiej Organizacji Wojskowej. W listopadzie 1918 r. agitował uczniów do rozbrajania Niemców. Maturę uzyskał w Gimnazjum Męskim w Gostyninie w 1919 r. W czasie nauki był aktywnym członkiem 90 Mazowieckiej Drużyny Harcerzy im. Mariana Langiewicza. Uczestniczył w wojnie polsko-bolszewickiej w 1920 r. Po wyzwoleniu dokończył studia na Uniwersytecie Poznańskim. Pracował jako nauczyciel Szkoły Powszechnej nr 1 w Gostyninie. Należał do inicjatorów budowy nowej szkoły powszechnej, a po jej otwarciu w 1935 r. przeszedł tam do pracy i założył przyszkolny ogród, którym się opiekował. W 1939 r. został powołany do służby wojskowej w Dowództwie Obrony 3 Korpusu w Warszawie. Zamordowany 1 grudnia 1939 r. w Woli Łąckiej. Ekshumowany w 1945 r. i pochowany na cmentarzu parafialnym w kwaterze wojennej w Gostyninie.

ulica

PARKOWA

droga gminna nr 140140W o długości 598 m

nazwa od 22 lipca 1965 r.

Ulica rozciąga się od ulicy Zamkowej do ulicy Legionów Polskich. Jej przedłużeniem jest ulica Kwiatowa. Pierwotnie obecna Parkowa była bulwarem spacerowym wzdłuż rzeki Skrwy, nazywanym ulicą **Wodną**.

W latach 1827–1828 pomiędzy Rynkiem a rzeką, dzięki staraniom ówczesnego burmistrza Antoniego Jakubowskiego, miasto urządziło ogród spacerowy o powierzchni około 3054 mkw. W latach 40. XIX w. został zmodernizowany i powiększony przez wykupienie starej chałupy wraz z posiadłością, należąca do Jana Rollera oraz ogrodzony czarnym płotem. Zatrudniono ogrodnika do jego pielęgnacji. Usypany został równocześnie wał, który umacniał brzeg rzeki i zabezpieczał przed powodzią. Wokół posadzono wierzby. Niemcy postawili tam pomnik poświęcony żołnierzom niemieckim poległym w czasie I wojny światowej. Miejsce dla pomnika wybrano w pobliżu gimnazjum żeńskiego, ponieważ w czasie wojny w budynku gimnazjum znajdował się szpital wojskowy, najpierw rosyjski, następnie niemiecki. Zniszczony

częściowo przez Hallerczyków w 1919 r., przeniesiony na teren cmentarza augsbursko-ewangelickiego w 1930 r. W latach międzywojennych na terenie Ogrodu był kort tenisowy, boisko do siatkówki, a do strony ulicy Zamkowej boisko do koszykówki. Straż organizowała potańcówki i loterie fantowe. Po wojnie teren Ogrodu był mocno zaniedbany, a jego nazwę kojarzono z rosnącymi tam niepielęgnowanymi wierzby, które dotykały lustra rzeki i powodowały ciągły półmrok.

W dniu 26 lipca 1963 r. Prezydium Miejskiej Rady Narodowej w Gostyninie zatwierdziło program budownictwa jednorodzinnego na lata 1963–1965 wokół ulicy Parkowej. Przyjęty został uchwałą MRN nr XVI-23/63. Status ulicy Parkowa otrzymała w czasie obchodów XX-lecia PRL. Akt erekcyjny wmurowano 22 lipca 1965 r. W latach 1965–1969 park zlikwidowano, a miasto pobudowało przy Parkowej jeden dwukondygnacyjny i osiem jednokondygnacyjnych bloków mieszkalnych, a w 1995 r. blok trzykondygnacyjny. Przy Parkowej nr 22 jest siedziba Miejskiego Ośrodka Pomocy Społecznej i pięciu wydziałów Urzędu Miasta: Wydział Gospodarki Komunalnej, Ochrony Środowiska, Rolnictwa i Leśnictwa, Wydział ds. Dróg Miejskich i Wydział Pozyskiwania Środków Zewnętrznych. W roku 1983 przy Parkowej 32 rozpoczął działalność we własnym dwukondygnacyjnym budynku Urząd Poczty i Telekomunikacji jako Urząd Pocztowy nr 1. Poczta funkcjonowała tu do 1991 r., do czasu oddania nowej rozbudowanej siedziby przy ulicy Wojska Polskiego. Natomiast Telekomunikacja pozostała tam nadal, dziś funkcjonuje w ograniczonym zakresie. W 2019 r. zakończona została realizacja inwestycji rozpoczętej w 2016 r. Parkowa/3 Maja. W ramach tej inwestycji oddano na własność 52 lokale mieszkalne, z 51 miejscami postojowymi, sześcioma wolno stojącymi garażami, lokalem użytkowym o powierzchni 161 mkw. i placem zabaw. Między ulicą Parkową a 3 Maja w 2003 r. MTBS oddało blok mieszkalny nr 20 c. Pozostała zabudowa ulicy to domy prywatne. Dziś Parkowa jest uporządkowana, wzdłuż rzeki, która od 1977 r. ma wyprostowane koryto, posadzone są znów wierzby. Na rzece Skrwie wybudowano w 2000 r. mostek dla pieszych z ulicy Żabiej do dworca PKS.

ulica

PŁOCKA

droga gminna nr 140192W o długości 1755 m

nazwy:

Szosa Płocka od końca XVIII w.

Płocka

– Uchwała nr I–1/67/ Miejskiej Rady Narodowej w Gostyninie z dnia 28 stycznia 1967 r.

Jest to jedna z najstarszych ulic Gostynina, leżąca w jego północnej części w kierunku miasta powiatowego Płock, oddalonego 25 km od Gostynina. Na planie Gostynina w czasach pruskich (1793–1806) i w 1825 r. ulica ta była dłuższa, ponieważ zaczynała się od Rynku. Obecnie jej punkt początkowy znajduje się na skrzyżowaniu ulic Jana Pawła II i Bierzewickiej, a końcowy przed przejazdem kolejowym. Ten odcinek drogi nosił dawniej nazwę Szosa Płocka. W czasie okupacji Niemcy nazywali ją w dosłownym tłumaczeniu Plocker Chousse. Po 1945 r. nadal była to Szosa Płocka. Na ulicę Płocką zamieniona została na podstawie uchwały Miejskiej Rady Narodowej ze stycznia 1967 r.

Momentem przełomowym w dziejach tej ulicy był rok 1866 r. Wtedy na drodze bitej o lokalnym znaczeniu wybudowano szosę z Płocka do Kutna przez Gostynin. Nad tą budową czuwał komitet obywatelski złożony m.in. z hrabiego Gustawa Ottona Lüttichaua z Lucienia i Mikołaja Fuhrmanna z Łącka. Od 1867 r. kursowały tędy omnibusy z Płocka do kolei w Kutnie. Tą też drogą szedł główny trak pocztowy z Warszawy do Płocka i odwrotnie (szerzej przy ulicy Kutnowskiej).

U zbiegu z ulicą Bierzewicką przed I wojną światową znajdowała się pocztaliteria, czyli stacja pocztowa służąca do obsługi wozów pocztowych, którą prowadził Teofil Wojtaszewski. Miał on karetki sześciuosobowe, którymi przewoził pocztę i pasażerów. W okresie międzywojennym w tym miejscu był Grób Nieznanego Żołnierza. W 1989 r. płyta z grobu została przeniesiona pod Pomnik Walki i Zwycięstwa przy Placu Wolności [dziś Rynek]. Obok Grobu stała kapliczka z dwoma obrazami Matki Boskiej Karmiącej i Częstochowskiej z napisem „Pod Twoją obronę uciekamy się”. Na górze był umocowany krzyż metalowy. Kapliczka wraz z płytą były otoczone metalowym zdobnym parkanem o wysokości około 1,20 m. Budowla została rozebrana przez Niemców w 1942 r. W sierpniu 2001 r. stanęła nowa figura Matki Boskiej, wykonana przez Zakład Kamieniarski Edwarda Przybyły z Żarnowa koło Kielc, według projektu Karola Kazuska z Żarnowa. Uroczystego poświęcenia figury przy okazji obchodów Dnia Wojska Polskiego i rocznicy Bitwy Warszawskiej 1920 r. dokonano 15 sierpnia 2001 r. Postument ufundowali mieszkańcy Gostynina. Wmurowania aktu erekcyjnego dokonał burmistrz Włodzimierz Śniecikowski.

Pierwszy budynek przy tej ulicy, mający ciekawą historię, to piętrowa willa z ogrodem, Płocka nr 4, wybudowana około 1934 r. należąca do pastora Jana Filipa Schmidta (pozwolenie na budowę z dnia 24 marca 1928 r.) Po śmierci pastora w 1932 r. spadkobiercami nieruchomości zostały jego dzieci: Karol Stefan, Władysław Alfred, Marta Elly Jaroszevska i Eugenia Maria Tietz mieszkające w Warszawie, poza Władysławem

Alfredem, który mieszkał w Gostyninie i po śmierci pastora zajmował się dalszym prowadzeniem budowy. Magistrat wydał w dniu 28 marca 1933 r. pozwolenie na przedłużenie budowy na jeden rok. W dniu 8 listopada 1938 r. budynek zakupiło małżeństwo Antoni i Zofia Pinakiewiczowie. Antoni Władysław Zygmunt Pinakiewicz był starostą gostynińskim w latach 1919–1926, a w latach 1927–1929 płockim. W 1938 r. Pinakiewiczowie mieszkali w Warszawie przy ulicy Karmelickiej 10, mieli także mieszkanie w Garwolinie. Pinakiewicz zmarł pod Łucznicą gmina Osieck, powiat Garwolin 17 lipca 1942 r. Zofia Pinakiewicz zmarła 6 listopada 1948 r. w Otwocku przy ulicy Emilii Plater nr 3. W testamencie, jako jedyny spadkobierca nieruchomości w Gostyninie, upoważniła Stanisławę Hirszowską do sprzedaży budynku po jej śmierci, zapisując m.in 1/3 Zgromadzeniu Zakonnemu Sióstr Służek Najświętszej Marii Panny Niepokalanej (których dom generalny znajdował się w Mariówce koło Opoczna). Jedną z siedzib siostry miały też w Płocku (obecnie budynek Książnicy Płockiej). W Gostyninie siostry od 1924 r. prowadziły przytułek w dawnym domu Kmitów przy ulicy Floriańskiej 14. Pinakiewiczowa zastrzegła, że uzyskana ze sprzedaży kwota musi być przekazana przez Zgromadzenie na cele charytatywne związane z pielęgnacją starców i chorych. W latach 1946–1949 całą nieruchomość zajmowało Stowarzyszenie Dobroczynne „Pomoc i Praca” z Płocka. W 1949 r. kupili ją bracia Jerzy i Leonid Rud z Warszawy. We wrześniu 1964 r. nowymi właścicielami zostali Tadeusz i Janina Stolarzowie. Po ich śmierci właścicielami są ich dzieci: Urszula, Tadeusz, Adam. Nie potwierdziła się obiegowa opinia, że posiadaczem całej nieruchomości od około 1935 r. do 1939 r. był hrabia Stanisław Łoś (1865–1939), inżynier rolnik, działacz społeczny, prezes Katolickiego Stowarzyszenia Dobroczynnego. Łosiowie faktycznie mieszkali w wili, ale jako lokatorzy. W czasie wojny willę zajęli Niemcy na siedzibę żandarmerii i pobudowali garaże. Po wojnie mieszkał tam dyrektor Szpitala Powiatowego w Gostyninie Józef Lewicki z żoną Marią. Po śmierci męża Maria Lewicka mieszkała w tym domu jeszcze do 1969 r. W latach 1970–1990 na terenie tej posesji swoją siedzibę miało Przedsiębiorstwo Upowszechniania Prasy i Książki „Ruch”, przeniesione z ulicy Bolesława Bieruta 23. Kierownikiem placówki był Władysław Duszczyk. Następnie do 1997 r. Zdzisław Kiełek prowadził tam hurtownię spożywczą, a od 2000 r. jest sklep meblowy.

Przy ulicy Płockiej usytuowane są liczne zakłady przemysłowe, hurtownie, handel, usługi oraz instytucje państwowe i kultury. Przy Płockiej nr 8 została wybudowana w 1957 r. piekarnia mechaniczna PSS „Gostyniak”. W 1963 r. prezes PSS Stanisław Mózdzynski (1906–1983), pisząc w jednodniówce „Gostyniak” o sukcesach PSS, wymienił piekarnię: „to wprost fabryka pieczywa, nowoczesnie wyposażona, która swoją produkcją nasycza nie tylko miasto, ale też znacznie zasila przyległe tereny wiejskie”. Piekarnia podupadła po transformacji ustrojowej w Polsce i przeszła w 1994 r. w rę-

⌘ Budynek Władysława Dąbrowskiego, w czasie okupacji siedziba Arbeitsamtu, niemieckiego urzędu pracy, wysadzonego w 1944 r. Róg ul. ks. J. Popietuszki i Jana Pawła II

⌘ Drewniana zabudowa ul. Płockiej.
Rys. Tadeusza Osińskiego

⌘ Willa przy ul. Płockiej nr 4, zbudowana przez pastora Filipa Schmidta ok. 1932 r., obecnie własność rodziny Stolarzów

DREWNIANA ZABUDOWA ULICY PŁOCKIEJ
W GOSTYNINIE - STAN Z LATA 1970
OBECNIE WŁ. HEISZCZYŃSKA

ce prywatne. Obecnie jest to Przedsiębiorstwo Rolno-Spożywcze Dubielak. W końcu 1968 r. uruchomiono przy tej ulicy CPN, której investorem była Centrala Produktów Naftowych w Łodzi. Od 2017 r. pod nr 38B swoją siedzibę ma Drukarnia Szmydt. Po obu stronach ulicy znajdują się dawne tereny należące w latach 1953–1994 do Przedsiębiorstwa Produkcji Elementów Budowlanych „Budopol” [dawne nazwy PPPBT i „Gos-Bud”]. Przedsiębiorstwo wniosło duży wkład w rozwój miasta i regionu. Niemal w każdym budynku mieszkalnym, szkole, przedszkolu, zakładzie produkcyjnym, sieci kanalizacyjnej, pawilonie handlowym, chodniku nawierzchni ulic, zbudowanych w ciągu ostatnich trzydziestu lat w mieście i w regionie znajduje się jakiś element wytworzony w „Budopolu”. Za „Budopolem” po prawej stronie był tartak. Założył go przy końcu XIX w. Żyd Epsztejn, a po jego śmierci prowadził Adolf Becker. Tartak ten, który od spadkobierców Beckiera kupiło miasto w 1928 r., istniał jeszcze w czasach PRL. Dziś w miejscu dawnego „Budopolu” powstało w 2010 r. Miejskie Centrum Handlowe „Stara Betoniarnia”. Na terenach po „Budopolu” między ulicą Bierzewicką i Płocką nr 25 znajduje się też hurtownia materiałów budowlanych „Budmat”, powstała w 1991 r. Przy ulicy pod numerem 37 istnieje od 2004 r. firma „Senator”, która zajmuje się wyposażaniem wnętrz w najnowsze systemy do drzwi przesuwanych, składanych, przesuwno-składanych i uchylnych. Mieści się w pomieszczeniach istniejącego tu wcześniej, od 1975 r. zakładu produkcyjnego, w którym rozpoczęto wytwarzanie podzespołów do mierników i miniuskaźników pod nazwą Zakłady Sprzętów Minikomputerowych „Mera”. W latach 90. zakład ten przyjął nazwę Zakłady Elektrotechniczne „Era” w Gostyninie. W kwietniu 2001 r. powołane zostało Przedsiębiorstwo Wielobranżowe Era-Gost sp. z o.o., Filia Zakładów „Era” w Warszawie. Zakłady Elektroniczne „Era”. Zakład Zamiejscowy w Gostyninie. Po drugiej stronie pod numerem 44a od sierpnia 1999 r. funkcjonuje też inny większy zakład – Przedsiębiorstwo Budownictwa Ogólnego i Zagospodarowania Terenów Zielonych „Budrox”, którego prezesem jest Maciej Budny. Są tam również liczne drobne hurtownie.

Urzędy przy Płockiej to: Urząd Skarbowy ul. Płocka nr 10 otwarty w styczniu 1996 r. w adaptowanym ze środków miasta budynku Przedszkola nr 1, istniejącym tam w latach 1966–1993, Zakład Ubezpieczeń Społecznych od stycznia 1998 r. ul. Płocka nr 37, a od 1994 r. Powiatowy Urząd Pracy przy ul. Płockiej nr 66/68 i od grudnia 1984 r. Filia nr 1 Miejskiej Biblioteki Publicznej im. Jakuba z Gostynina, ul. Płocka nr 2a w przedwojennym budynku rodziny Cieślaków.

Po prawej stronie ulicy, poczawszy od ulicy Sportowej, ciągnie się ogrodzenie Miejskiego Ośrodka Sportu i Rekreacji. Tuż za nim jest siedziba Zarządu Dróg Powiatowych, Płocka nr 76. Kolejny obiekt już o walorze historycznym to maszynownia i przepompownia przy dawnej Szosie Płockiej nr 78, doprowadzająca wodę

do wieży ciśnień wybudowanej około 1924 r. wraz z budową linii kolejowej w Gostyninie. Wodę do przepompowni pobierano z rzeki Osetnicy. Podgrzewano ją węglem dowożonym drezyną po wąskotorówce ze stacji kolejowej. Następnie tłokami uruchamianymi parą włączano do wieży, stamtąd zaś żurawiami do parowozów. Pojemność przepompowni wynosiła 115 m sześć. Pierwszym operatorem obsługującym wieże ciśnień przydworcowych w Gostyninie i w Radziwiu [taką samą wieżę wybudowano przy stacji w Radziwiu] był Stefan Dębowski pochodzący z Konina, w latach 1962–1981 Stanisław Sierant z Sierakówka i po nim, do czasu elektryfikacji kolei, Zygmunt Stępniaak. Obecnie jest to budynek mieszkalny. Po lewej stronie Płockiej vis a vis stadionu planowano zbudowanie schroniska dla psów. W 2001 r. opracowana została przez Tadeusza Osińskiego jego koncepcja architektoniczna, jednak niezrealizowana.

Ulica Płocka stanowi istotny czynnik rozwoju przestrzennego miasta. Jest jedną z najwcześniej zwodociągowanych, skanalizowanych, zgazyfikowanych oraz opatrzonych w chodnik z kostki brukowej ulic w mieście. Jej wygląd jest ważny przede wszystkim ze względu na to, że jest to trasa przelotowa, położona blisko centrum. Dla przejeżdżających pojazdów stanowi wizytówkę miasta.

ulica

POLNA

droga gminna nr 140142W o długości 1278 m

nazwy:

Sukiennicza – od około 1824 r.

Polna – od 1918 r.

Ulica odchodzi od ulicy Wojska Polskiego w kierunku południowym. Nazwa ulicy wiąże się z jej pierwotnym wyglądem, była po prostu drogą polną. W końcu XIX w. prowadziła do koszar rosyjskich stacjonującego przy ulicy Kutnowskiej 3 pułku strzelców pieszych. Do czasu odzyskania niepodległości przez Polskę, ulicę nazywano **Sukienniczą**. Miało to związek z osadnictwem w Gostyninie sukienników niemieckich od 1824 r. Przy Polnej, stacjonujący w Gostyninie pułk strzelców pieszych miał w drewnianym budynku klub, w którym była herbaciarnia oraz urządzano przedstawienia. W 1905 r. budynek nabyła powołana w Gostyninie w listopadzie 1879 r. Ochotnicza Straż Ogniowa. Odbywały się tam spotkania strażaków, a nawet przedstawienia amatorskie z udziałem jej członków. Dochód jednej z imprez organizowanych przez straż przeznaczono na zakup mebli do sali teatralnej.

W porze deszczowej przemieszczanie się Polną było utrudnione. Jan Marcinkowski, późniejszy naczelnik Ochotniczej Straży Pożarnej, dowoził piasek, by ułatwić dojazd tą drogą. Budynek przy Polnej Straż posiadała do czasu wybudowania tzw. remizy. Niemcy tę ulicę nazwali Ackerstrasse (Acker – rola, pole). W dniu 15 maja 1954 r. Miejska Rada Narodowa proponowała nadanie ulicy imienia Ludwika Waryńskiego (1856–1889), założyciela partii robotniczej pod nazwą „Proletariat”. Projekt nie został zrealizowany. W 1933 r. wytyczono środek ulicy nazywanej **ścieżką polną**.

Wraz z wybudowaniem Powiatowego Szpitala św. Antoniego w 1926 r., na terenie należącym do Szpitala, po prawej stronie ulicy Polnej, postawiono dom pogrzebowy, zwany wówczas kostnicą, zrazu drewniany, obecny jest murowany z portalem ozdobionym kolumnami. Na terenie Szpitala przy ulicy Polnej znajdował się parterowy wolno stojący budynek z numerem 14 o powierzchni 91 mkw. wybudowany w 1896 r. Prawdopodobnie należał do mieszczących się w pobliżu koszar rosyjskich wybudowanych w tym samym roku. Budynek na podstawie protokołu zdawczo-odbiorczego z dnia 17 maja 1963 r. przejęło miasto. Stronę zdającą reprezentował wówczas dyrektor szpitala dr Zbigniew Koprowski. Dom przeznaczony został na mieszkania komunalne.

Po II wojnie światowej ulica została utwardzona leszem [gruzem]. W latach 1954–1959 wybudowano dwa bloki z białej cegły. Kolejny blok nr 8 postawiony w 1959 r., należy do Spółdzielni Mieszkaniowej „Polam”. Pod numerem 7 mieszkał od 1930 r. Rajmund Kwiatkowski, urzędnik na kolei. Wyróżniał się noszeniem długiej brody i tym, że był jaroszem (wegetarianinem), czyli nie jadał mięsa, co wówczas wzbudzało zdziwienie.

Pierwszy z ważniejszych obiektów na tej ulicy to otwarty w 1969 r. kompleks budynków szkolnych, do którego przeniesiono Szkołę Rzemiosł, wcześniej mieszczącą się w pomieszczeniach Liceum Ogólnokształcącego im. Tadeusza Kościuszki. W nowej siedzibie uruchomiono Zasadniczą Szkołę Zawodową o różnych specjalnościach i pięcioletnie Technikum Budowlane, warsztaty oraz w 1971 r. internat – wciąż funkcjonujące. Szkoła powstała z inicjatywy jej dyrektora Władysława Maślowskiego (1932–1993), ekonomisty. Od 2001 r. nosi nazwę Gostynińskie Centrum Edukacyjne.

Natomiast w grudniu 1986 r. Miejska Rada Narodowa uznała teren zawarty między ulicami: Kutnowską, Polną i Władysława Broniewskiego za właściwy do lokalizacji szkoły podstawowej (Uchwała nr 58/XV/86). Osiem lat później 1 września 1994 r., przy Polnej otwarto Samorządową Szkołę Podstawową nr 5 (popularna piątka). Budowano ją dwa i pół roku w większości z funduszy miejskich. Pierwszym dyrektorem była Ewa Walczak, nauczycielka historii. W związku z reformą szkolnictwa 25 lutego 1999 r. powołano w miejsce szkoły podstawowej Gimnazjum nr 1, które 8 marca

2002 r. otrzymało imię Księcia Mazowieckiego Siemowita IV (1352–1426), w 620. rocznicę nadania Gostyninowi praw miejskich przez Księcia. Od 2017 r. ponownie Szkoła Podstawowa nr 5. We wrześniu 2000 r. nastąpiło otwarcie przy przy szkole hali sportowej, podobnie jak pływalnia, w formie łuku paraboliczno-kołowego ze stalową konstrukcją. Wykonawcą inwestycji była gostynińska firma Budrox. Hala mająca 2 tys. mkw. powierzchni i widownię na 300 miejsc siedzących, wchodzi w skład Międzyszkolnego Kompleksu Sportowego. Przylega do podłużnego boku pływalni przy ulicy Kutnowskiej od strony zachodniej.

Od października 2007 do 2011 r. w obiekcie miał swoją siedzibę Wydział Zamiejscowy Wyższej Szkoły Turystyki i Hotelarstwa w Łodzi. Dziekanem została dr Barbara Konarska-Pabiniak. Studenci otrzymywali tytuł licencjata. Wydział został otwarty w związku z planowaną budową w Gostyninie ośrodka termalnego. Przed Gimnazjum 7 września 2009 r. posadzono tzw. dąb katyński poświęcony kpt. Ksaweremu Piotrowskiemu (1893–1940). Ogólnopolska akcja sadzeniu dębów pamięci miała miejsce w Gostyninie we wrześniu 2009 r. w 70. rocznicę rozstrzelania polskich oficerów w Katyniu, Charkowie i Miednoje.

Kolejny ważny obiekt przy ulicy Polnej to kościół pw. Miłosierdzia Bożego. Parafia została erygowana 21 lipca 1997 r. przez biskupa płockiego Zygmunta Kamińskiego (1933–2010), a budowę rozpoczęto 4 października 1997 r. Projektantem świątyni był Jan Lemański z Płocka. Wybór patrona parafii wiązał się z faktem, że w sąsiednim Płocku, w klasztorze przy Starym Rynku, siostra Faustyna otrzymała 22 lutego 1931 r. pierwsze objawienie Jezusa Miłosiernego. Pracami związanymi z budową kościoła kierował pierwszy proboszcz parafii ks. Jerzy Ławicki. Poświęcenie kościoła nastąpiło 21 czerwca 1998 r., a w 1999 r. oddany został do użytku dom parafialny. Trzy dzwony wykonano w najstarszej w Polsce (od 1808 r.) ludwisarni Felczyńskich w Taciszowie koło Gliwic. Dwa poświęcone zostały męczennikom II wojny światowej. Są to: środkowy św. Franciszek z Asyżu (580 kg), boczne – bł. abp. płocki Antoni Julian Nowowiejski (1858–1941), zamordowany w Działdowie i bł. bp płocki Leon Wetmański (1886–1941), również zamęczony w Działdowie. Parafia jest administratorem cmentarza przy ulicy Kowalskiej i nowo wybudowanej tam kaplicy. Przed wybudowaniem kościoła nabożeństwa odbywały się w drewnianym budynku przy ulicy Polnej, należącym wcześniej do rodziny Kaperskich. Mieszkało tam dwóch księży.

Najmłodszy budynek przy ulicy Polnej nr 2 to siedziba Miejskiego Przedsiębiorstwa Komunalnego wybudowany według projektu inż. Henryka Czajkowskiego w 2008 r. Wcześniej w tym miejscu od 1945 r. była stacja uzdatniania wody. Do tej inwestycji wykorzystano pompę, którą pobudowali sukiennicy na terenie tzw. Nowego Rynku w połowie XIX w.

aleja

JERZEGO POPIEŁUSZKI

droga powiatowa nr 1460W o długości 221 m

nazwy:

Aleja

Aleja Jerzego Popiełuszki

– Uchwała nr 59/VIII/90 Rady Miasta i Gminy Gostynin z dnia 22 listopada 1990 r.

Ulica nie występuje na planach Gostynina z XVIII i XIX w. Jakub Żychlin, mieszkaniec przedwojennego Gostynina, na sporządzonym przez siebie w 1979 r. odręcznym planie podał nazwę tej ulicy jako Targowa. Miało to prawdopodobnie związek z założonym przez władze gubernialne, w obrębie ulicy Olszowej i Płockiej, targowiskiem handlu żywym inwentarzem. Było to drugie targowisko w mieście. W pobliżu targu Żydzi postawili drewniany barak, gdzie odbywały się przedstawienia teatralne, które organizował przybyły z Płocka do Gostynina uzdolniony aktorsko Adam Domb. Początkowo prowadził zakład fotograficzny ze swoim bratem Juliuszem, po czym zaciągnął się do trupy aktorskiej „Habima” w Wilnie i opuścił Gostynin. Zakład fotograficzny przejął jego brat Juliusz, który wcześniej taki zakład prowadził w Płocku.

W dwudziestoleciu międzywojennym gostynianie nazywali tę ulicę Aleja. Niemcy traktowali ją jako dalszy ciąg ulicy Długiej, nie nadając jej niemieckiej nazwy, więc była to Langestrasse. W latach powojennych nadal używano nazwy Aleja. Na podstawie uchwały Rady Miejskiej z dnia 22 listopada 1990 r. nastąpiła zmiana nazwy na Aleja ks. Jerzego Popiełuszki. W końcu lat 80. ks. dziekan Jerzy Niestępski postulował, aby nazwać tę ulicę Aleja Jana Pawła II.

Po odzyskaniu niepodległości przy obecnej ulicy Jerzego Popiełuszki nr 4 wybudowany i wyposażony został młyn gospodarczy należący do Franciszka Dobaczewskiego i Izzydora Wassermana. Młyn stanął na posesji o powierzchni 2 ha nabytej 9 października 1919 r. od wdowy Marii Magdaleny Nowogórskiej z Czerwińskich. Był to budynek trzykondygnacyjny z białej i gzymsem z czerwonej cegły. Na posesji znajdował się też dom, w którym właściciele urządzili kinematograf. Prowadzeniem kina niemego „Iluzjon” zajął się Franciszek Dobaczewski. W 1921 r. młyn nabyło małżeństwo Wojciech i Józefa Lewandowscy. Wkrótce Lewandowscy przekazali młyn swojemu synowi Józefowi (1913–2008). Młyn ten był najdłużej czynnym obiektem młyńskim na ziemi gostynińskiej, bo do 2004 r. Kino przy młynie pod nazwą „Polonia” wydzierżawił Kalwasiński, a w latach 1924–1926 prowadził Jusek Kowadło. Nie wytrzymało konkurencji z kinem „Strażak”, które wznowiło swą działalność w 1926 r. w remizie strażackiej.

Inny obiekt przy tej ulicy to zakład Izzydora Rudzińskiego (1883–1949), w którym wykonywano prace ślusarskie, kowalskie, montowano urządzenia rolnicze, sieczkarnie, kieraty. Właściciel kupował też gotowe odlewy, które były montowane w jego fabryczce. W 1939 r. zakład przejęli Niemcy, a w latach PRL Gostynińskie Zakłady Przemysłu Terenowego jako jeden z pięciu zakładów, należących do GZPT, umieszczono właśnie w dawnym zakładzie Rudzińskich. Produkowano tam wyroby metalowe. Po prawej stronie od zakładu Rudzińskiego była kaflarnia Józefa Nowogórskiego i Stanisława Marcinkowskiego. W domu jednorodzinnym pod numerem 7 mieszkali Apolonia i Jan Brudziński. Brudziński (1918–1998) to zasłużony drogowiec, w latach 1977–1984 dyrektor Rejonu Dróg Publicznych w Gostyninie. Dziś dom należy do innych właścicieli, w którym prowadzony jest sklep mięsny.

Miejsce przy skrzyżowaniu z ulicą Jana Pawła II, na którym stoi parterowy budynek nr 2, związane jest z wydarzeniem z 1944 r. W czasie okupacji stał tam piętrowy dom należący do Władysława Dąbrowskiego (1886–1939), dyrektora Banku Komunalnego, straconego 1 grudnia 1939 r. w Woli Łąckiej. W budynku tym w czasie wojny mieścił się Arbeitsamt, czyli niemiecki urząd pracy, który 14 września 1944 r. około godz. 16.00 został wysadzony w powietrze. Zamach przygotowali zwiadowcy radzieccy przebywający w Lipiankach. Współuczestniczyli w jego organizację Jan Ozdowski (1920–2013) i Władysław Sakowski (1917–2006) z Gostynina. Bombę w koszyku z grzybami wniosła Stefania Sławińska z Lipianek. Na skutek wybuchu budynek został prawie całkowicie zniszczony. Akcja miała miejsce w godzinach już nieczynnego urzędu, dlatego nikt nie zginął. Była jednak skuteczna, ponieważ zniszczone zostały akta i dokumentacja dotyczące planowanej wywózki młodych ludzi do Niemiec, poza tym zdeorganizowała funkcjonowanie placówki. Gestapo aresztowało jednak w Gostyninie i powiecie 44 osoby podejrzane o wysadzenie Arbeitsamtu. Urząd został przeniesiony na ostatnie cztery miesiące okupacji do domu Kowalewskich na rogu ulicy Długiej [dziś Wojska Polskiego] i Floriańskiej.

Jerzy Aleksander Popiełuszko (1947–1984), ksiądz katolicki, kapelan warszawskiej „Solidarności”, obrońca praw człowieka w PRL. Urodził się na Podlasiu. Ukończył Wyższe Metropolitarne Seminarium Duchowne w Warszawie z dwuletnią przerwą na służbę wojskową. Święcenia kapłańskie otrzymał z rąk kardynała Stefana Wyszyńskiego w maju 1972 r. W kościele św. Anny w Warszawie prowadził seminaria dla studentów medycyny. Ostatnim miejscem pracy księdza była parafia św. Stanisława Kostki w Warszawie. Brał udział w przygotowywaniu wizyt papieża Jana Pawła II w kraju jako przewodniczący Sekcji Sanitarnej. Prowadził też duszpasterstwo środowisk ludzi pracy. Od 1982 r. organizował w kościele św. Stanisława Kostki w Warszawie Msze za Ojczyznę i z tego powodu stał się przedmiotem licznych ataków propagandowych i publicystycznych władz komunistycznych. Były też próby zamordowania księdza, ale dopiero, gdy 19 listopada 1984 r.

wracał do Warszawy po naborzeństwie w Bydgoszczy, został uprowadzony przez funkcjonariuszy Służby Bezpieczeństwa w Górsku koło Torunia i utopiony z zbiorniku na tamie we Włocławku. W czerwcu 2010 r. ogłoszony błogosławionym Kościoła katolickiego. Nastąpiło to na placu Marszałka Józefa Piłsudskiego w Warszawie.

ulica

PRZEMYSŁOWA

droga gminna nr 140144W o długości 454 m

nazwa – Uchwała nr XVI/52/77 Miejskiej Rady Narodowej z 20 stycznia 1977 r.

Jest to jedna z nowszych ulic Gostynina wytyczona w 1977 r. między ulicą Płocką a ulicą Bierzewicką. Nazwa ulicy wiąże się ze zlokalizowanymi w 1975 r. między tymi ulicami Zakładami Sprzętów Minikomputerowych „Mera”. Numer 1 przy tej ulicy to adres Komendy Powiatowej Straży Pożarnej. Nowym obiektem przy ulicy Przemysłowej nr 11 jest budynek placówki terenowej KRUS, jednodokondygnacyjny w technologii tradycyjnej. Wykonawcą była firma z Rawicza, a podwykonawcą BUD-GOST z Gostynina. Otwarcie placówki nastąpiło 27 października 2003 r. Przy Przemysłowej nr 20 znajduje się siedziba Ligi Obrony Kraju powołanej w Gostyninie w 1964 r. (wcześniej Liga Przyjaciół Żołnierza) i Ośrodek Szkolenia Kierowców.

U zbiegu ulic Bierzewickiej i Przemysłowej znajduje się figurka Matki Boskiej. Stanęła tam z inicjatywy mieszkańców w 2000 r. w miejsce małej kapliczki z lat 80., upamiętniającej tragiczny wypadek samochodowy, który się wówczas zdarzył na tej ulicy.

RATAJE

dobra ziemskie i folwark

dzielnica miasta od 1946 r.

Wieś Rataje leżąca na północno-zachodnim Mazowszu, w ramach podziałów dzielnicowych przeprowadzonych na przełomie 1372 i 1374 r. stała się własnością księcia Siemowita III. Mieszkańcy książęcej wsi Rataje byli zobowiązani do posług na rzecz zamku wzniesionego na lewym brzegu rzeki Skrwy. Po włączeniu ziemi gostynińskiej do Królestwa Polskiego (Korony) w 1462 r.

Rataje weszły w skład dóbr rządowych. W 1827 r., według „Słownika geograficznego Królestwa Polskiego” z 1888 r., Rataje miały 242 morgi powierzchni i było tam 17 domostw. Na obszarze Rataj leży Jezioro Kocioł i Czarne. Dobra ziemskie Rataje w 1881 r. składały się z folwarków Rataje i Huta Ratajska oraz terenów przyległych: młynów Podzamcze i Ziejka, karczmy Zawaliska vel Zawalidroga i obejmowały 1081 mórg – w tym gruntów ornych i ogrodów mr 795, łąk mr 152, pastwisk mr 51, budynków murowanych 6, z drzewa 17, płodozmian 10-polowy, las „nieurządzony”, pokłady torfu na obszarze 90 mr grubości trzech łokci. W marcu 1840 r. dobra ziemskie Rataje zostały wydzielone z królewskiej i nabyte kontraktem zamiennym z Rządem przez małżonków Aleksandrę i Wiktorię Karskich. Kolejni właściciele to: Hieronim Romocki, a po jego śmierci rodzeństwo Romoccy, następnie Józef Kościński i Jan Lesiewski. W ręce Higersbergerów Rataje przeszły w 1866 r. Od października 1939 do 1945 r. majątkiem zarządzała niemiecka firma Ostdeutschland Bewirtschaftungs Gessellschaft – Ostlandt. Majątek liczył wówczas 366 ha. Ostatni właściciele Rataj Józef Stefan i Bronisława Higersbergerowie odmówili przyjęcia niemieckiego obywatelstwa i opuścili Rataje. W 1946 r. nastąpiła parcelacja majątku ziemskiego Rataje. Higersbergerowie nigdy nie ubiegali się o zwrot lub odszkodowanie za utracone dobra. Dziś Rataje stanowią zachodnią dzielnicę Gostynina.

RYNEK

doga gminna nr 140190W o długości 430 m

nazwy:

Rynek nazwa historyczna od czasu nadania praw miejskich w dniu 8 marca 1382 r.

Plac Wolności

– Uchwałą nr 3/45 Miejskiej Rady Narodowej w Gostyninie z dnia 30 maja 1945 r.

Rynek

– Uchwałą nr 63/VIII/07 Rady Miejskiej w Gostyninie z dnia 31 maja 2007 r.

Rynek w Gostyninie ma średniowieczną tradycję. Wytoczony został jako zamknięty prostokąt wraz z nadaniem miastu praw miejskich przez księcia Siemowita IV w 1382 r. Jego kompozycja przybrała charakter ulicowo-pasmowy. Z centralnego placu wyprowadzono obecne ulice wylotowe: Jana Pawła II, Floriańską, Zamkową, 3 Maja i Tadeusza Kościuszki. Plac ten liczy wraz z przyległościami około 12 tys. mkw (1,2 ha).

Przy Rynku stał ratusz oraz karczma. Ratusz, piętrowy, drewniany, pokryty gontem, wybudowano w 1789 r. na kilka lat przed utratą przez Rzeczpospolitą szlachecką niepodległości. Prawdopodobnie był to już drugi ratusz, pierwszy spłonął w połowie lat 70. XVIII stulecia. W przeszłości wygląd Gostynina, jak i innych okolicznych miast, nie sprawiał dobrego wrażenia na odwiedzających. Był słabo oświetlony. Od 1832 r. na rynku stały dwie, później pięć latarni, wyposażonych w cztery mosiężne posrebrzane blachy, zwane rewerberami, które wzmacniały i odbijały światło. Ratusz spłonął podczas wielkiego pożaru miasta w 1809 r. Pożar strawił podstawowe dokumenty znajdujące się w szafach ratusza, m.in. księgi grodzkie i wójtowskie dotyczące tytułów własności. Spowodowało to duże trudności lokalowe oraz upadek znaczenia ekonomicznego Gostynina. Skutkiem było przeniesienie stolicy powiatu do sąsiedniego Gąbina aż do momentu odbudowy ratusza. Nowy piętrowy murowany ratusz powstał w 1824 r. w południowej pierzei Rynku. Stanowił wyróżniającą się budowlę w stosunku do w większości parterowej zabudowy w całym mieście. Nadał Rynkowi nowe znaczenie i korzystnie zmienił ogólny wizerunek ówczesnego Gostynina. Jego projektantem był jeden z wybitnych architektów tamtych czasów – Hilary Szpilowski (1753–1827). Ratusz zbudowano na planie kwadratu z trzytraktowym układem wewnątrz. Poszczególne elewacje rozdzielono gzymsami kordonowymi, które zwieńczono belkowaniem. Budowla posiada półkoliste wnęki arkadowe z półkolistymi otworami okiennymi, natomiast okna na piętrze są prostokątne. Czterospadowy dach z czworoboczną wieżyczką ożywiony jest z czterech stron ażurową latarenką. Wieżyczka, o której mowa, powstała później niż sam ratusz, bo w 1855 r. Jej dobudowanie mogło być spowodowane rywalizacją z dzielnicą sukienniczą usiłującą otrzymać własny Rynek. W ratuszu, po jego wybudowaniu, mieściła się izba dla policji oraz kasa miejska, biura burmistrza, na piętrze zaś mieszkania dla burmistrza i oficerów sztabowych. W 1856 r. na wieży ratusza umieszczono zegar nakręcany co 24 godziny przez zegarmistrza miejskiego Krystiana Schmidta. Wiadomo, że w 1932 r. zegar nakręcał Aleksander Grzesiak. Obok ratusza pobudowano dwie oficyny, z których jedna (prawa) służyła za areszt cywilny i wojskowy. Od października 1948 r. krótko nadal był tam areszt, przeniesiony z dawnych jatek przy ulicy Floriańskiej. Przed prawą oficyną stała drewniana przybudówka, zwana remizą, w której Ochotnicza Straż Pożarna do 1905 r. składowała sprzęt pożarniczy. Wkrótce okazała się za mała i wtedy zaczęto myśleć o budowie nowej siedziby OSP. Gmach przy ulicy Floriańskiej był już w 1914 r. na tyle wykończony, że przeniesiono tam „narzędzia pożarne”. W ratuszu w 1938 r. była Stacja Opieki nad Matką i Dzieckiem.

W 1941 r. Niemcy planowali budowę na Rynku, nazwanym **Markt**, nowego ratusza. W lipcu 1942 r. przysłano z Poznania do Zarządu Miasta Gostynina projekt nowej siedziby zajmujący całą południową pierzeję Rynku. Projekt przewidywał dwa skrzydła z wieżą. Na piętrze zaplanowano salę posiedzeń i gabinet burmistrza, na parterze zaś sklepy. Projekt nie wszedł w życie z braku funduszy.

W latach po II wojnie światowej w lewej oficynie ratusza był sklep chemiczny, na początku lat 90. kawiarnia „Arabika”, potem sklep odzieżowy, a latach 1995–2011, po remoncie, kolejno w oficynach mieściła się siedziba redakcji „Gazety Gostynińskiej” (1991–1995), „Głosu Gostynińskiego” (1995–2009) i „Naszego Gostynina” (2010–2011). „Głos Gostyniński” w 1999 r. podczas Płockich Spotkań Mediów Lokalnych otrzymał pierwszą nagrodę dla najlepiej redagowanego pisma lokalnego, samorządowego. W 2000 r. na prawej oficynie ratusza umieszczona została owalna tablica w metalowej stylizowanej ramie z kalendarium ważniejszych wydarzeń historycznych Gostynina. Stary, mocno wysłużony zegar na wieży ratusza, wymieniony został w grudniu 2000 r. na nowy z elektrycznym mechanizmem ustawiania. Nowy zegar jest niezwykle dokładny, spóźnia się trzy sekundy na siedem lat. Instalowała go firma „Akron” z Krakowa, która zamontowała także największy zegar w Polsce na Pałacu Kultury i Nauki w Warszawie.

Znakiem rozpoznawczym każdego ratusza jest herb. Na gostynińskim ratuszu do 1984 r. był herb w wersji przypominającej herb Gostynia. Przyjęty został w 1934 r. na podstawie pruskich dokumentów. Podobieństwo herbu Gostynia i Gostynina stało się przyczyną licznych nieporozumień w późniejszym czasie. Dopiero Towarzystwo Miłośników Ziemi Gostynińskiej pod kierunkiem Jana Matuszewskiego (1920–1998) w 1984 r. zwróciło się do Instytutu Historii Polskiej Akademii Nauk w Warszawie z prośbą o ustalenie ostatecznej wersji gostynińskiego herbu. Opinię w sprawie herbu miasta Gostynina wyraził heraldyk i genealog prof. Stefan K. Kuczyński (1938–2010), w której wyeliminował dwa elementy – otwarte wierzaje i na pół opuszczoną kratę. Na podstawie tej opinii Prezydium Miejskiej Rady Narodowej podjęło uchwałę 23 marca 1984 r., w której przyjęto, że herb Gostynina ma „w polu błękitnym oblankowany mur biały z bramą i trzema takimiż wieżami”. Taki herb obowiązuje do dnia dzisiejszego.

Równie bogatą przeszłość posiada budynek, w którym dziś mieści się Urząd Miasta i Gminy. Zbudowany w stylu nawiązującym do klasycyzmu według projektu wykonanego przez majstra ciesielskiego [nie ustalono nazwiska] z Bydgoszczy w 1895 r. W styczniu 1901 r. w budynku tym umieszczono nowo otwartą pierwszą szkołę miejską, trzyklasową z sześcioletnim kursem nauczania. Szkoła nosiła nazwę Gostynińskie Gorodskoje Uczyliście, a popularnie nazywano ją

⤴ Rynek, pierzeja północna. Widoczne targowisko i w dali kościół rzymskokatolicki z lat 1927–1940

⤵ Hotel (Zajazd) Pawła Rystoffa, wnuka Norberta Wasilewskiego, pierwszego właściciela kamienicy z końca XIX w. Rynek nr 16. Przed domem widoczne dorożki

⤴ Najstarszy zachowany wizerunek ratusza w Gostyninie wybudowanego w 1824 r. wg projektu Hilarego Szpilowskiego. Z prawej strony drewniana dobudówka, w której do 1905 r. OSP przechowywała narzędzia pożarnicze

⤵ Fragment Rynku wybrukowanego kamieniami. Przed ratuszem pompa z połowy XIX w.

⤴ Ratusz w szkicu Tadeusza Osińskiego

⤴ Zajazd Adolfa Rystoffa, szkic Tadeusza Osińskiego

Gostynin,
Gimnazjum.

- ⌘ Gimnazjum Żeńskie im. Narcyzy Żmichowskiej w latach 1913–1914. Obecnie rozbudowana o jedno piętro siedziba Urzędu Miasta Gostynina
- ⌘ Wschodnia pierzeja Rynku sprzed 1975 r. Z prawej strony dom Jana i Janiny Majerów z 1914 r., właścicieli apteki

„Gorodczakiem” bądź „Aleksandrówką”. Następnie szkołę przeniesiono do nowego obiektu [obecny budynek Liceum Ogólnokształcącego im. Tadeusza Kościuszki]. W zwolnionym budynku przy Rynku umieszczono gostynińskie szkoły początkowe, a w 1913 r. gmach przejęło nowo powstałe rosyjskie gimnazjum żeńskie. Natomiast w czasie I wojny światowej budynek został zajęty na szpital polowy, który mieścił się tam do 1918 r. Na pierwszym piętrze były sale operacyjne. W 1933 r. gmach miejski i „Czarny Ogród”, na podstawie uchwały Wydziału Powiatowego z dnia 14 stycznia 1933 r., został sprzedany przez Miasto Powiatowemu Związki Komunalnemu. W maju 1933 r. burmistrz został delegowany do Warszawy w sprawie zwrócenia gmachu miastu, bezskutecznie. Od 1935 r. dawne gimnazjum żeńskie stało się siedzibą starostwa. W latach PRL zbito ozdobne gzymsy i dobudowano piętro, zniekształcając bryłę. Podczas remontu budynku w 1998 r. przywrócono jego zewnętrzne zdobienia. Na szczególne zainteresowanie zasługuje również zabytkowa kamienica o charakterze klasycystycznym z kolumnami, usytuowana w północnej pierzei Rynku. Kamienica to dawny zajazd prawdopodobnie pobudowana lub przebudowana około 1824 r. W tym czasie należała do Norberta Wasilewskiego i jego żony Elżbiety z Kempczyńskich, urodzonej w Osinach, następnie jego zięcia Pawła Rystoffa, gostynińskiego przedsiębiorcy, który obok prowadzenia zajazdu, zajmował się także przewozem pasażerów. Na podwórzu czekały zawsze zdrowe, gotowe do jazdy konie, które można było zmienić w czasie podróży do Płocka lub Kutna. Przed domem stały dylizanse, a w zimie bogato zdobione i wybijane sanie. Legenda mówi, że w tym domu, w okresie wojen Napoleońskich, zatrzymał się marszałek Francji Joachim Murat (1767–1815), prywatnie szwagier Napoleona Bonaparte. Zatem dom istniał już na początku XIX w., a nawet wcześniej, na co wskazują barokowe fundamenty i XVIII-wieczne piwnice. Kolejnym właścicielem tzw. oberży był spadkobierca Adolf Rystoff, naczelnik OSP w Gostyninie w latach 1897–1923. W okresie międzywojennym w budynku był hotel i restauracja „Bercia” vel „U Berci”, w której biesiadowali urzędnicy miejscy, w tym burmistrz Michał Żyliński. Przed zajazdem nadal stały dorożki, którymi podróżni dojeżdżali do oddalonego od centrum dworca kolejowego. Przed rokiem 1914 mieściła się tam apteka, podobno sklep żelazny. Po II wojnie światowej, w latach 1952–1958, na piętrze w dawnych pokojach hotelowych był internat dla chłopców z Liceum Pedagogicznego. Były to kilkuosobowe pokoje, ogrzewane piecami, bez ciepłej wody. Z kolei od około 1960 r. na piętrze kamienicy umieszczono Powiatową Bibliotekę Pedagogiczną, którą przeniesiono w 1966 r. do Domu Kultury. W budynku obok nr 15 mieściła się w latach 60. XX w. jadłodajnia „Smakosz” prowadzona przez PSS „Gostyniak” [adres ulica Bolesława Bieruta nr 14].

W 1841 r. ogłoszono licytację na budowę trzech studni miejskich na obu rynkach, dwóch na starym Rynku i jednej na nowym Rynku należącym do osadników. Do licytacji przystąpił Jan Rystoff, ale jego śmierć przerwała rozpoczęte prace. Kontynuacji kontraktu podjął się majster ciesielski Jan Rozler. Wkrótce też zrezygnował i ostatecznie zlecenie przyjął Abram Łęczycki. Dwie pompy były gotowe w 1848 r., z tego jedna przed ratuszem, a druga po północnej stronie Rynku vis a vis kamienicy nr 16, trzecia mniejsza w 1851 r. na początku ulicy Polnej. Wszystkie studnie posiadały pompy i stągwie, czyli dzbany do wody. Studnię zapamiętała absolwentka gostynińskiego gimnazjum z 1919 r., pisząc: „Na Rynku znajdowała się pompa z dobrą wodą do picia, którą po domach roznosił na specjalnych nosidłach Jankiel, oczywiście za opłatą, po parę groszy za kubelek”. Jeszcze w latach 60. XX w. na Rynku działała studnia północna, z której mieszkańcy zaopatrywali się w wodę. Natomiast w 1932 r. vis a vis oberży wybudowano stację benzynową, która istniała do końca lat 60. XX w. Już 12 grudnia 1927 r. miasto zawarło umowę z Towarzystwem Przemysłu Naftowego „Standard – Nobel w Polsce” na dzierżawę placu miejskiego. Umowa okazała się niekorzystna i nastąpiło jej rozwiązanie z dniem 31 marca 1933 r. Drugą firmą, którą wybrano było Towarzystwo Naftowe „Limanowa”, sp. z o.o. z Łodzi, ulica Piotrkowska nr 150 na pięć lat od 1 kwietnia 1933 r. Zgłosiła się też firma „Karpaty” z Włocławka.

Rynek w końcu XIX w. był zaniedbany i brudny. Jak pisał kronikarz z Gostynina w 1898 r.: „wszędę wydostają się na ulicę wyziewy z zanieczyszczonych wewnątrz domów i podwórek, przepelnionych ludnością żydowską, z zajazdów i obór, gdzieś niedzie ścieki wprost na ulicę i kupy śmieci (...)”. Miasto cierpiało na brak kanalizacji. Nad rynsztokami były kładzione deski, kładki, a nawet budowano mostki. Większe rynsztoki zwano kanałami, a płynąca w nich woda spływała do Skrwvy. Pierwsze mostki zbudowano już w latach 40. XIX w. w ulicach przy wylocie z Rynku. Drewniana zabudowa dominująca w centrum miasta stwarzała zagrożenie pożarowe. Wiadomo, że oprócz tego z 1809 r., groźny pożar zabudowań miał miejsce w 1910 r. Drewniane domy po wschodniej stronie Rynku „płonęły jak pochodnia”. Jeszcze w dwudziestoleciu międzywojennym Rynek, przy którym znajdowała się siedziba starostwa, wydziału powiatowego i ratusz był miejscem jarmarków. W 1938 r. w prasie pisano: „Gnojny plac i zanieczyszczony przez konie gospodarskie z nastaniem ciepła wiosennego i lata zatrwał powietrze w samym centrum. Pomiot koński – przy względnym utrzymaniu placu w czystości, pod działaniem promieni słońca rozkłada się i stąd balsamiczną żywicą na pewno nie jest. Postulowano więc, aby „plac przed starostwem uporządkować, tzn. założyć skwer z kwietnikiem”. Na niekorzyść zdrowotną miasta „pracowały” młyny poruszane motorami spalinowymi. W pobliżu centrum miasta działały piekarnie, które otaczały miasto „zasłonami dymnymi”. Mieściły się

przy Rynku nr 2 (dziś kwiaciarnia), czy na początku ulicy Płockiej nr 5, która należała do rodziny Seroczyńskich. Pisano więc, aby młyny korzystały z prądu elektrycznego, a piekarnie powinny być unowocześnione, widziano też potrzebę rozszerzenia sieci kanalizacyjnej, a „będzie to pierwszy krok do zbliżenia nas do Europy”. Piekarnię przy Rynku nr 2 prowadzili jeszcze po wojnie do spółki Tadeusz Sobaszek i Józef Buła. Około 1957 r. Buła nie upiekł z soboty na niedzielę chleba (akurat był to jego dyżur) i z tego powodu na blisko dwa lata skierowany został do przymusowej pracy.

Wokół Rynku usytuowane były liczne sklepy, głównie należące do Żydów. I tak na przykład kupiec Jakub Albersztajn miał sklep przy Rynek 4, Brostowski Szmul prowadził sklep bławatny [z materiałami] – Rynek 14, sklep przy Rynek 17 mieli Rafał Burak i Abram Zając, skład i manufakturę futer miał przy Rynek 16 Moszek Keller, a Nuta Motyl przy Rynek 11 posiadał skład, w którym sprzedawał artykuły żelazne, radia, żyrandole i asortyment dla wsi. Dlatego nad jego sklepem wisiał szyld, a w dole szyldu widniał napis „Nute Motyl żoźna”. Słowo „żoźna” skierowane było do ludności chłopskiej, która w dni targowe wypełniała ten największy sklep w mieście. Sklep założony został w 1. połowie XIX w. przez ojca Nute Motyla. W czasie wojny przydzielony został Jakubowi Pohlowi. Cała rodzina Motyla umieszczona została w getcie, nikt nie przeżył, poza córką Celiną Sharon, która krótko przed dojściem Hitlera do władzy zdołała wyemigrować do Palestyny.

Wygląd Rynku zmienił się po 1945 r. Zlikwidowano stragany i postój furmanek chłopskich w dni targowe, następnie zerwano bruk i założono skwer obsadzony roślinnością, natomiast cztery pierzeje Rynku zabudowane są budynkami o różnorodnej architekturze z różnych okresów historycznych. Na wniosek Polskiej Partii Robotniczej (PPR) z dnia 5 maja 1945 r. Miejska Rada Narodowa w Gostyninie zmieniła nazwę Rynek na Plac Wolności. W 1972 r. ze składek społecznych wzniesiono w centrum Pomnik Walki i Zwycięstwa ku czci walczących z hitlerowskim najeźdźcą według projektu Edmunda Mikołaja Majkowskiego (1929–2009), artysty rzeźbiarza specjalizującego się w tematyce batalistycznej. Na bocznych płytach wyrzeźbieni zostali żołnierze powracający z frontu. Wraz z odsłonięciem pomnika przeniesiono w to miejsce płytę poświęconą nieznanemu żołnierzowi z ulicy Bierzewickiej. Pod płytę wmurowano urnę z ziemią z pól bitewnych na świecie zroszonych krwią polskiego żołnierza. Pomnik w czerwcu 2009 r., na wniosek gostynińskich kombatanów, przeniesiono na plac przed Miejskim Centrum Kultury przy ul. 18 Stycznia nr 2. Przeniesiona została także tablica upamiętniająca nieznanego żołnierza i urna. Symbolem nowoczesności miasta stał się w połowie lat 60. XX w. „Super Sam” należący do PSS-u, usytuowany w północnej stronie Rynku. Wcześniej w tym miejscu stał drewniany budynek, w którym przed wojną działała restauracja Żyda Buraka, a po wojnie do 1964 r. biura

PSS „Gostyniak”. Po likwidacji PSS pawilon „Sam” zakupiła firma Jutex z Płocka, po czym zmieniono nazwę na Dom Kupiecki. Po tej stronie są też dwa domy z 1. połowy XIX w. – opisany wcześniej tzw. zajazd Rystoffa nr 16 i dwa z końca XIX w. domy pod wspólnym numerem 15. Natomiast pierwszy dom po zachodniej pierzei Rynku to stylowa murowana kamieniczka z numerem 20 z 1920 r. W następnym budynku nr 21 w latach 60. XX w. PSS otworzył owocarnię, zwaną też „kawiarenką”. Owocarnia zachwycała mieszkańców Gostynina. Oprócz zakupu owoców można było tam w lecie, przy stolikach stojących na zewnątrz, wypić dobrze zaparzoną kawę lub herbatę i zjeść smaczne ciastko. Nieco dalej w budynku nr 22 był Dom Książki, w którym przez długie lata pracowała miłośniczka i znawczyni książek Gertruda Duszczyk (1905–1971). Po zakupie budynku przez prywatne osoby, księgarnię przeniesiono na ulicę Tadeusza Kościuszki nr 5. Na tyłach budynku nr 22, sąsiadującego z cukiernią rodziny Wasiaków z Kutna, stoi opuszczona murowana piętrowa oficyna z tzw. kuczką, czyli wystającym poza obręb muru balkonikiem. Jest to jedyny zachowany materialny ślad budownictwa żydowskiego w Gostyninie. W budynku nr 23 przez wiele lat po wojnie był zakład fryzjerski. Dom nr 24 z 1898 r. został odrestaurowany w dawnym stylu w 2008 r. Natomiast dom z numerem 25, to dawna nieruchomość rodziny Zielaków, w którym prowadzili sklep mięsny. Dziś mieści się tam apteka. Po przeciwległej wschodniej stronie Rynku najbardziej okazały dom nr 8, niegdyś należący do Jana i Janiny Majerów, zbudowany został w 1914 r. już w nowej linii zabudowy. Majerowie byli właścicielami apteki, którą w latach 50. XX w. przejął CEFARM. Jan de Lewalt Majer (1877–1957) był jednym z trzech zakładników wywiezionych do Rzeszy podczas I wojny światowej, gdyż nie godził się na trzebieenie lasów należących do miasta. Po powrocie obok prowadzenia apteki pełnił wiele funkcji społecznych, m.in. w zarządzie gostynińskiego koła Polskiej Macierzy Szkolnej i członka Rady Nadzorczej Stowarzyszenia Spożywców „Gostyniak”. W tej samej linii zabudowy w latach 20. XX w. stanęły cztery piętrowe kamienice. Natomiast w kierunku północnym od domu Majerów, w starej linii zabudowy, stały kamieniczki z przełomu XVIII i XIX w., z których na początku lat 70. XX w. kilka drewnianych spłonęło, a pozostałe trzy murowane rozebrano około 1975 r., ponieważ Powiatowy Związek Gminnych Spółdzielni (PZGS) zamierzał wybudować w tym miejscu pawilon handlowy. Zamiaru nie zrealizowano ze względu na brak funduszy i upadłość PZGS, za to zniknęły domy o wartości historycznej, w tym m.in. dom nr 11 należący przed wojną do Żyda Nute Motyla (1867–1943?), właściciela składu żelaznego. Po wojnie do 1975 r. nadal był to sklep wielobranżowy. W pozostałych kamieniczkach mieściły się usługi, np. magiel Kostkiewiczów nr 8, zakład fryzjerski

⤴ Kamienica Adolfa Rystoffa, Rynek nr 16. Foto z lat 80. XX w.

⤵ Do 1964 r. biuro Powszechnej Spółdzielni Spożywców „Gostyniak”.
Obecnie w tym miejscu Dom Kupiecki

⌘ Dom na rogu Rynku z ul. Kościelną. W jednym z pomieszczeń był zakład czapnika

⌘ Nieistniejące budynki przy wjeździe na ul. Zamkową. Dom z lewej Rynek nr 19 rozebrany został w związku z poszerzeniem ul. Zamkowej ok. 1967 r. Od 1963 r. w budynku (wejście od ul. Zamkowej) mieścił się zakład Foto Wanda, należący do Wandy Konarskiej, przeniesiony po rozbiórce na Rynek nr 15. Dom z prawej spłonął w 2000 r.

- ⤵ Rynek nr 21. Na początku lat 60. XX w. PSS otworzył w prawej części budynku „cukierenkę”
- » Rynek nr 22. Oficyna w podwórku. Ostatnia zachowana kuczka, materialny ślad kultury żydowskiej
- ⤵ Rynek nr 21 A. Dziś w tym miejscu od 2005 r. Cukiernia Wasiakowie, wcześniej od 1993 r. mieściła się przy ulicy Jana Pawła II nr 7

⤴ Rynek nr 22. Pierwszy po wojnie w Gostyninie Dom Książki

⤵ Rynek nr 23. Zakład fryzjerski damsko-męski Edmunda Lachowicza

⤴ Rynek, róg z ul. T. Kościuszki. Na pierwszym planie kiosk spożywczy z piwem, który do połowy lat 70. XX w. prowadziła Eugenia Szlezyngier z ojcem Józefem

Władysława Konarskiego (1914–1997) nr 10 a, fotograficzny Mieczysława Konarskiego nr 10b, sklepy z metrażem czy gospodarstwem domowym. Po rozbiórce tych domów przez długi czas na pustym placu, którego właścicielem stał się Bank Spółdzielczy, był postój autobusów PKS. Obecnie powstały tam prywatne kamieniczki o funkcji usługowo-handlowej.

Szczególnie wiele poczyniono w zakresie estetyzacji miasta po 1995 r. Mroczny Rynek został rozświetlony w 1997 r. światłem stylowych latarni. Podjęto prace nad przywróceniem charakterystycznego, klasycystycznego wyglądu tego miejsca, czego przykładem jest kamieniczka z 1898 r. po zachodniej pierzei Rynku. W najlepszym stanie jest jednak południowa pierzeja z odrestaurowanym gmachem ratusza oraz pierzeja wschodnia z odnowionymi i nowymi kamienicami, zagospodarowanym i odświeżonym „przechodniakiem” łączącym Rynek z ul. Stodólną. Na planie z czasów pruskich i z 1825 r. uliczka ta nosi nazwę Krótkiej. Dalej znajduje się dawny budynek Spółdzielni Wielobranżowej „Pokój”, który po przebudowie i modernizacji od czerwca 2004 r. stał się siedzibą Banku Spółdzielczego, przeniesionego z ulicy Tadeusza Kościuszki.

Rynek w ujęciu urbanistycznym zwykle jest częścią większej przestrzeni zaznaczoną w planie zagospodarowania miasta jako „centrum” mające spełniać funkcję mieszkalaną i usługowo-handlową. Słowo Rynek pochodzi od niemieckiego terminu Ring (dosłownie pierścień). Na ziemiach polskich Rynek pojawił się wraz z przeprowadzonymi lokacjami na prawie niemieckim z odpowiednikiem słowa Markt lub Marktplatz. Rynki wytyczano od początku średniowiecza do XIX w. Nie posiadają rynku miasta, które prawa miejskie uzyskały w XIX i XX w. W środku rynku stawiano ratusz, siedzibę władz miejskich, a w pobliżu budowano główną świątynię miasta. W przeszłości było to również miejsce handlu. Rynki najczęściej wytyczane były na planie czworokąta, choć niektóre mają formę trójkąta, a nawet sześciokąta czy ośmiokąta. W rynku zbiegały się drogi prowadzące do miasta.

ulica

JULIUSZA SŁOWACKIEGO

droga powiatowa nr 1463 W o długości 471 m

nazwa: Juliusza Słowackiego – od około 1927 r.

Ulica powiatowa prowadzi od ulicy Andrzeja Czapskiego do dworca PKP w kierunku północnym aż do ulicy Sportowej. Ulica wytyczona została w związku z budową linii kolejowej III klasy Kutno-Radziwie w latach 1920–1925 r. równolegle do położenia torów. W 1938 r. wybudowano drogę bitą do dworca kolejowego.

Patrona otrzymała prawdopodobnie w związku z uroczystością sprowadzenia prochów poety do Polski z paryskiego Montmartre w czerwcu 1927 r. Tartak parowy Adolfa Beckera z 1939 r. miał już adres Słowackiego 31. Niemcy nazwali ulicę Bahnhofstrasse, czyli Dworcową.

Wraz z linią kolejją, doprowadzoną do Gostynina w 1924 r., wybudowano magazyn towarowy, wagę towarową, hydrant przeciwpożarowy, drewniane nastawnie i wieżę ciśnień. Wieża miała cel użytkowy, służyła do zasilania parowozów w wodę i kompleksu mieszkaniowego (nie do spożycia) i hydrant. Gostynińska wieża o solidnej konstrukcji ma około 30 m wysokości. W górnej części znajduje się zbiornik na około 50 tys. m. sześć. wody. Parę z przepompowni wtłaczano tłokami do wieży, stamtąd żurawiami do parowozów. Od roku 1984, gdy nastąpiła elektryfikacja kolei i zlikwidowano parowozy, wieża jest nieczynna. Ze względu na jej dewastację, zamurowano wejście i okna w dolnej części. Zbite zostało flankowanie, czyli element architektoniczny zwieńczający niegdyś zakończenie budowli. Do niedawna mini wieże ciśnień o konstrukcji hydrobalonowej funkcjonowały na Zalesiu i w Kruku. Dziś od tego typu rozwiązań się odchodzi, wieże zostały zastąpione nowoczesnymi urządzeniami. Wybudowano też murowany dworzec w stylu neobarokowym, którego poświęcenie i otwarcie nastąpiło 17 października 1925 r. i trzy domy mieszkalne dla pracowników.

☞ Dworzec kolejowy przy ul. J. Słowackiego i stojący dylizans pocztowy. Lata okupacji niemieckiej

Gostynin. Bahnhof.

⤴ Wieża ciśnień należąca do stacji kolejowej, obecnie nieczynna

W 1924 r. pojawiły się pierwsze dorożki, którymi dowożono pasażerów do odległej od centrum miasta stacji kolejowej. Właścicielem wieży i dworca jest PKP Oddział Gospodarki Nieruchomościami w Warszawie.

Po lewej stronie ulicy pobudowane zostały w okresie międzywojennym dwie kamienice. Pierwszą przy Słowackiego nr 3 wybudował w latach 1921–1925 r. Józef Fronczak ze Szczawina. W Gostyninie urodziły się wnuczki Fronczaków – Seweryna Wystouch, badaczka literatury XX w. i semiotyki literatury Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu oraz Jadwiga Lukas, architekt. Druga kamienica, nr 5 budowana była w latach 1923–1939 przez rodzinę Pomiernych. Do 1939 r. udało im się wykończyć połowę kamienicy. W okresie okupacji Niemcy zorganizowali w kamienicy nr 3 punkt przymusowych dostaw zwierząt z gospodarstw rolnych, a w kamienicy nr 5, której budowę dokończyli, biura.

Między dworcem a ulicą Sportową jest wydzielony obszar należący do PKP. Przy ulicy Słowackiego na terenie prywatnym rośnie dąb – pomnik przyrody.

Juliusz Słowacki (1809–1849), jeden z trzech polskich wieszczów epoki romantyzmu. Urodził się w Krzemieńcu na Ukrainie. Studiował prawo na Uniwersytecie Wileńskim. W 1829 r. wyjechał do Warszawy i podjął pracę jako aplikant w Komisji Rządowej Przychodów i Skarbu. W marcu 1831 r. opuścił Warszawę i przez Wrocław wyjechał do Drezna, skąd udał się jako kurier dyplomatyczny do Londynu i Paryża. W 1832 r. osiadł w Paryżu. Tam zastała go wiadomość o upadku powstania listopadowego. W latach 1832–1836 przebywał w Genewie, później wyjechał do Włoch, Grecji, Egiptu i Palestyny. Podróż zaowocowała poematami: „W Szwajcarii”, „Anhelli”, „Ojciec zadziurnych”, „Podróż do Ziemi Świętej z Neapolu”. Późniejsze utwory poety to dramaty: „Kordian”, „Fantazy”, „Mazepa”, „Lilla Weneda”. Zmarł na gruźlicę i został pochowany na cmentarzu Montmartre w Paryżu. W 1927 r. jego prochy sprowadzono do kraju i złożono w krypcie na Wawelu. Najbardziej znane utwory Słowackiego, zgodnie z duchem epoki i ówczesną sytuacją narodu polskiego, podejmowały istotne problemy związane z walką narodowowyzwoleńczą, z przeszłością narodu i przyczynami niewoli.

ulica

SOLIDARNOŚCI

droga gminna nr 140181W o długości 72 m

nazwa – Uchwała nr 180/XXIV/00 Rady Miejskiej w Gostyninie
z dnia 27 września 2000 r.

Ulica równoległa do ulicy Wacława Kujawy między ulicą Floriańską a Stefana Wyszyńskiego. Po lewej stronie między ulicą Jana Pawła, na dawnym placu dworca PKS, w 2000 r. rozpoczęto budowę 12 stylizowanych kamieniczek o funkcji handlowo-mieszkalnej. Do ulicy Jana Pawła II prowadzi pasaż między kamienicami.

Solidarność. Niezależny Samorządowy Związek Zawodowy „Solidarność” powstał w 1980 r. dla obrony praw pracowniczych. Zarejestrowany został 10 listopada 1980 r. przez Sąd Wojewódzki w Warszawie. Do 1989 r. również jeden z głównych ośrodków opozycji przeciw rządowi Polski Ludowej i komunizmowi. Powstał na bazie licznych komitetów strajkowych, w tym Międzyzakładowego Komitetu Strajkowego w Gdańsku, które z czasem przekształciły się w komisje założycielskie.

ulica

SPORTOWA

droga gminna 140153W o długości 310 m

nazwa – Uchwała nr XXV/30/71 1962 r. Miejskiej Rady Narodowej w Gostyninie

Projekt budowy ulicy Sportowej powstał w 1962 r. Jest to ulica gminna między ulicą Kolejową i Płocką. Od strony północnej ciągnie się wzdłuż ogrodzenia Miejskiego Ośrodka Sportu i Rekreacji, w skład którego wchodzi m.in. stadion miejski.

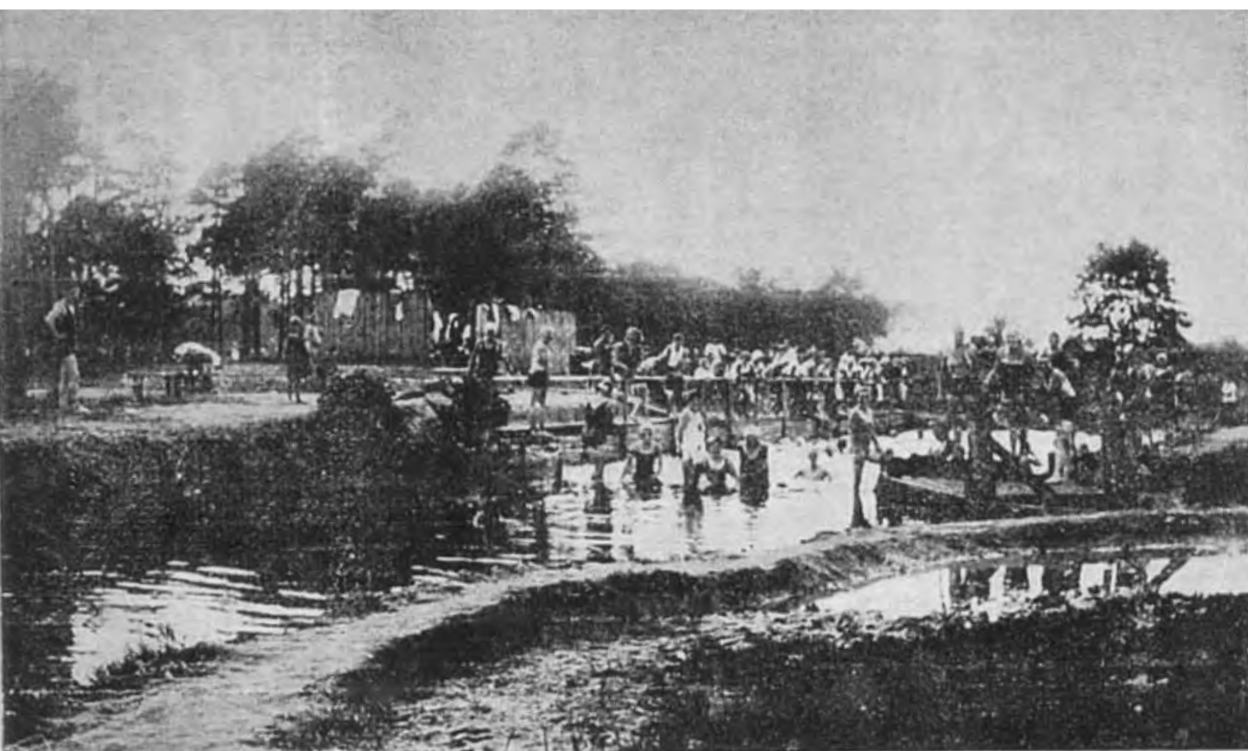
Stadion w Gostyninie ma długą tradycję. Otwarty został 29 lipca 1928 r. i nadano mu wówczas imię Marszałka Józefa Piłsudskiego. Napis ten umieszczony nad bramą wejściową na teren stadionu wisiał do września 1939 r., po czym został zamalowany przez Niemców. Projekt budowy stadionu powstał z inicjatywy Powiatowego Komitetu Wychowania Fizycznego i Przysposobienia Wojskowego w 1927 r. Rok później rozpoczęto jego budowę na obszarze ok. 6 ha podarowanym przez miasto. Inwestycję nadzorował osobiście adwokat Mieczysław Świącicki (1889–1939), prezes powstałego w 1926 r. Klubu Sportowego „Mazur”. Teren wybudowanego stadionu otoczono płotem, dookoła którego posadzono żywoptot z akacji. Boisko okalała czterotorowa bieżnia. Wśród drzew stała stylowa trybuna na 400 miejsc

⌘ Pierwsza trybuna na stadionie z 1926 r.

⌘ Kąpielisko na rzece Osetnica urządzone w 1934 r.

Badeanstalt beim Stadion in Gostynin

z lożami i amfiteatralnie rozmieszczonymi ławkami dla widzów. Po lewej stronie trybuny w kierunku północnym była strzelnica dla broni małokalibrowej. Zaplanowano również Ogród Jordanowski dla dzieci, który nie został wykonany. Na otwarcie stadionu przybył prezydent Polski w latach 1926–1939, Ignacy Mościcki (1867–1949). Poświęcenia dokonał biskup łucki Stefan Walczykiewicz (1886–1940), gostynianin. W 1933 r. na stadionie biegał Janusz Kusociński (1907–1940), Mistrz Olimpijski z 1932 r. W 1934 r., w związku z mającym się odbyć na stadionie w Gostyninie obozem szkoleniowym dla zawodników „Lecha” Poznań, kolejarze poznańscy przed przyjazdem sportowców „zbudowali” w lesie za stadionem, na czystej rzece Osetnicy, dopływie Skrwy Lewej, basen pływacki o wymiarze 25x5m, który później służył społeczności Gostynina. W rzeczywistości nie był to prawdziwy basen, lecz sztuczne poszerzenie rzeki. W marcu 1945 r. Prezydium Miejskiej Rady Narodowej postanowiło, że opiekę nad stadionem przejmie organizacja Związek Walki Młodych ZWM.

W dniu 1 stycznia 1965 r. powstał w Gostyninie Powiatowy Ośrodek Sportu, Turystyki i Wypoczynku z dyrektorem Teresą Szpotańską (1932–2018). Siedziba Ośrodka mieściła się początkowo w nowo otwartym Domu Kultury, od 1973 r. pod Arkadami przy ulicy Mariana Buczka [dziś Floriańska], a w 1977 r. przeniesiona została na stadion. POSTiW obejmował też Biuro Obsługi Ruchu Turystycznego. W 1973 r. kierownikiem POSTiW został Jan Zieliński (1932–2011), w latach 1965–1973 przewodniczący Prezydium Miejskiej Rady Narodowej. W 1975 r. zmieniono nazwę na Ośrodek Sportu, Turystyki i Wypoczynku, od 1979 r. na Ośrodek Sportu i Rekreacji, a od 2008 r. jest to Miejski Ośrodek Sportu i Rekreacji. MOSiR ma 7,5 ha powierzchni. Kilkakrotnie przeprowadzano jego modernizację. W latach 1974–1978 dokonano nadbudowy i zadaszenia budynku głównego i trybun, poszerzenia bazy hotelowej, modernizacji boiska, w 1986 r., podczas kapitalnego remontu, oddano pełnowymiarową płytę piłkarską. W maju 1992 r. na terenie wówczas OSiRu postawiono tymczasową halę sportową brezentową, która uległa zniszczeniu. Po raz kolejny w 2000 r. zmodernizowano trybuny i zamontowano nowe siedziska. Nowoczesny Orlik'2012 otwarto na terenie MOSiRu w 2011 r., zgodnie z programem rządowym ogłoszonym w 2007 r., który przewidywał do 2012 r. w całej Polsce 320 boisk wraz z zapleczem. W roku 2018 postawiono nowe ogrodzenie wokół całego obiektu MOSiRu. Na stadionie rozgrywają się mecze piłkarskie IV-ligowego klubu „Mazur”. Klub od 2000 r. nosi nazwę Miejski Klub Sportowy Mazur Gostynin. Na terenie MOSiRu rosną dwa dęby szypułkowe o obwodzie 4,50 i 3,25m, zwane dębami gostynińskimi.

W 1979 r. odślonięto tablicę poświęconą Januszowi Kusocińskiemu, zamordowanemu w 1940 r. przez hitlerowców. Odślonięcia tablicy dokonał Zdzisław

Krzyszkowiak (1929–2003), mistrz Olimpijski z Rzymu z 1960 r. Sztandar Olimpijski niósł Sławomir Maciejowski, urodzony w Płocku wioślarz, uczestnik Igrzysk w Monachium w 1972 r. Podczas tej uroczystości piłkarsko-atletyczny Stadion Miejski w Gostyninie otrzymał imię Janusza Kusocińskiego.

ulica

SPÓŁDZIELCZA

droga gminna (bez numeru) o długości 301 m

nazwa – Uchwała nr 79/XII/07 Rady Miejskiej w Gostyninie z dnia 28 września 2007 r.

Jest to ulica prostopadła do ulicy Armii Krajowej. Znajdujące się przy niej bloki z lat 1992 i 1995 oraz garaże przyporządkowane były do ulicy Armii Krajowej. Na wniosek Gostynińskiej Spółdzielni Mieszkaniowej Rada Miejska we wrześniu 2007 r. nadała tej drodze nazwę ulica Spółdzielcza. Przy ulicy znajduje się siedziba Gostynińskiej Spółdzielni Mieszkaniowej. Spółdzielnia założona została w 1958 r. Jej nazwa ulegała kilkakrotnie zmianie. Była to Robotnicza Spółdzielnia Mieszkaniowa „Przyszłość”, Powiatowa Spółdzielnia Mieszkaniowa i Lokatorsko-Własnościowa Spółdzielnia Mieszkaniowa w Gostyninie. Uchwałą Nadzwyczajnego Zebrania Przedstawicieli Członków 29 listopada 2007 r. dokonano przemianowania nazwy na Gostynińska Spółdzielnia Mieszkaniowa – GSM. Przy tej ulicy stanęły dwa bloki mieszkalne w kształcie litery L – nr 7 w 2009 r. i nr 9 w 2012 r., wykonane przez Miejskie Towarzystwo Budownictwa Społecznego. W latach 1988–1999 Spółdzielnia wybudowała 100 garaży dla mieszkańców zasobów spółdzielczych.

ulica

STODÓLNA

droga gminna nr 140154W o długości 278 m

nazwa historyczna od końca XVIII w.

Ulica widnieje na planie już w czasach pruskich 1793–1806. Jej nazwa jest historyczna i wiąże się ze stojącymi tu stodołami, których w połowie XIX w. było 48. Jedna z nich należała do Norberta Wasilewskiego, a od 1864 r. jego zięcia przedsiębiorcy Pawła Rystoffa. Wasilewski był właścicielem kamienicy przy Rynku 16. Ulica Stodólna zamykała sieć uliczną miasta od wschodu. Za nią znajdowały się

⤴ Ulica Stodólna w kierunku ul. R. Dmowskiego przed 1980 r.

poła uprawne mieszczan. Około 62 proc. ludności Gostynina trudniło się rolnictwem. Zlokalizowanie stodoł w jednym miejscu oddzielało budynki gospodarcze od domów stojących przy głównych ulicach.

Spółeczność żydowska nazywała tę ulicę **Zmarłych**, ponieważ tędy szły żydowskie orszaki pogrzebowe z synagogi przy Olszowej na cmentarz żydowski przy ulicy Kutnowskiej. Prawdopodobnie jeszcze wcześniej w okolicach tej ulicy był pierwszy cmentarz żydowski. W latach II wojny światowej Niemcy nadali nazwę **Strasse des 16 Septembers** dla upamiętnienia wkroczenia wojsk niemieckich do Gostynina tą właśnie ulicą 16 września 1939 r. W 1946 r. władze miejskie zamierały nadać ulicy nazwę Inwalidów Wojennych, ale do zmiany nie doszło, a z kolei 15 maja 1954 r. Miejska Rada Narodowa proponowała nazwać ulicę imieniem **Marcelego Nowotki (1893–1942)**, polskiego działacza komunistycznego, pierwszego sekretarza KC PPR w 1942 r., zastrzelonego przez Niemców.

Pierwotna zabudowa ulicy była parterowa, drewniana. Prawdopodobnie jeszcze przed I wojną światową znajdował się przy tej ulicy mały szpital w domu Rosjanina Arzenicina. W latach międzywojennych i do końca lat 70. była to jedna z najbardziej „uprzemysłowionych” ulic w mieście. Znajdowały się tam liczne warsztaty. Na rogu ulicy Stodólnej i Poprzecznej, dziś sklep „Mila”, był zakład stolarski, a także naprawy rowerów, który miał Albert Graff. W późniejszym czasie wzdłuż tej ulicy był warsztat wulkanizacyjny i naprawy starych traktorów,

dalej garncarz, stolarz, kołodziej i baza transportu wiejskiego STW. Od ulicy Stodólnej było wejście do sklepu żelaznego mieszczącego się w budynku przy Rynku 11. W 1980 r. wyburzono 11 drewnianych domów stojących wzdłuż ulicy. Na tym miejscu pojawiły się bloki spółdzielcze. W 1982 r. przy ulicy Stodólnej nr 36 umieszczono Poradnię Psychologiczno-Pedagogiczną, która była tam do 2000 r. Wcześniej w budynku mieścił się pierwszy Rejon Energetyczny Gostynin utworzony 1 stycznia 1968 r. na bazie posterunków przy ulicy 1 Maja nr 14 i w Gąbinie.

ulica

18 STYCZNIA

droga wojewódzka DW 573 o długości 4268 m

nazwy:

Trakt Żychliński od końca XVIII w.

18 Stycznia

– Uchwała Miejskiej Rady Narodowej w Gostyninie z listopada 1946 r.

Jest to ulica wojewódzka z tradycją historyczną. Leży w południowej części miasta od skrzyżowania z ulicą Legionów Polskich i Wojska Polskiego. Na planie Gostynina w czasach pruskich (1793–1806) ulica nosiła nazwę Żychlińska od miejscowości, w kierunku której prowadzi. Nazywano ją również **Traktem Żychlińskim**, a także **Skrzańskim** od pobliskiej wsi Skrzany. Była wówczas zdecydowanie dłuższa, ponieważ obejmowała dzisiejszą ulicę Tadeusza Kościuszki i skosem przechodziła w obecną ulicę 18 Stycznia. Tak zaznaczona jest na planie Gostynina z czasów pruskich. Stanowiła przedłużenie traktów pozamiejskich i była jedną z sześciu głównych ulic dochodzących do gostynińskiego Rynku. Do czasu oddania drogi bitej Płock-Kutno w granicach Gostynina w 1865 r. stanowiła główny szlak komunikacyjny z Kutna przez Żychlin, Pniewy do Płocka. Wraz z poprowadzeniem linii kolejowej na trasie Kutno-Radziwie w 1924 r. nad ulicą zbudowany został wiadukt o wysokości 3,5 m, przebudowany w 1996 r. Niemiecka nazwa ulicy **Żychliner Strasse**. W dniu 18 stycznia 1945 r. w pobliżu wiaduktu został ostrzeżony przez czołgi radzieckie, wchodzące w skład 1 Frontu Białoruskiego marszałka Gieorgija Żukowa, pociąg ewakuacyjny wiozący w kierunku Kutna rannych ze szpitala w Kruku i szpitala psychiatrycznego w Zalesiu, które pełniły pod koniec wojny funkcję niemieckich szpitali wojskowych, sprzęt i rodziny niemieckie, łącznie około dwóch tysięcy osób. Trzy dni później, 22 stycznia weszły do Gostynina oddziały 1 Armii Wojska Polskiego.

W maju 1945 r. Miejska Rada Narodowa, chcąc zachować w pamięci mieszkańców datę wyzwolenia miasta spod okupacji niemieckiej przez armię radziecką, zmieniła nazwę ulicy Żychlińskiej na 18 Stycznia. W oparciu o ustawę dekomunizacyjną z dnia 1 kwietnia 2016 r. Wojewoda Mazowiecki wydał zarządzenie obligujące Burmistrza do zmiany nazwy tej ulicy jako utrwalającej komunizm. Zaproponowano nazwę 1 grudnia 1939 roku, nawiązującą do mordu 29 mieszkańców Gostynina tego dnia w Woli Łąckiej. Na skutek protestów obecnych mieszkańców ulicy z uwagi, że ulica 18 Stycznia nie istnieje na liście ulic do zmian opracowanej przez Instytut Pamięci Narodowej, dawna nazwa pozostała.

Jej punkt początkowy znajduje się na skrzyżowaniu ulic Legionów Polskich i Wojska Polskiego, a końcowy na granicy administracyjnej miasta. Nawierzchnię asfaltową ulica otrzymała około 1969 r. Jest jedną z ulic miasta najwcześniej posiadających sieć wodociągową oraz opatrzonych w chodnik z kostki brukowej. Prawdopodobnie przy dawnej ulicy Żychlińskiej nr 50 była gorzelnia, należąca do Stanisława i Apolonii Ulatowskich. W 1823 r. władze wojewódzkie nakazały usunięcie gorzelnii, ponieważ w pobliżu planowano nową dzielnicę dla mających osiedlić się w Gostyninie niemieckich sukienników. Zgodnie z obowiązującymi przepisami nie można było „warzyć wódki” w pobliżu zabudowań. W 1925 r. burmistrz Michał Żyliński podjął decyzję o wybudowaniu przy Trakcie Żychlińskim małego tartaku miejskiego.

Główną zabudowę ulicy stanowią domy jednorodzinne. Przy 18 Stycznia nr 1 w dawnym budynku Kazimierzy Batke po wojnie umieszczono miejski dozór weterynaryjny. Spośród innych budowli wyróżnia się prywatna willa z numerem 35. Dom ten wybudowany został przez Niemca Taucherta, właściciela Fabryki cegieł wapienno-piaskowych i wyrobów cementowych „Helenówek”. Z takiej też cegły postawił swój dom. Willę Tauchertów odkupił z licytacji Michał Żyliński, burmistrz Gostynina w latach 1920–1926. W czasie okupacji Niemcy wysiedlili właścicieli i zorganizowali tam dom starców. W latach 1954–1958 w domu tym mieszkało kilkanaście uczennic Liceum Pedagogicznego oraz nauczyciel biologii i geografii Liceum Wincenty Kruszyński. Dziś dom przebudowany, jest w posiadaniu rodziny Radeckich.

Obecnie przy ulicy 18 Stycznia jest kilka obiektów użyteczności publicznej. U zbiegu z ulicą Polną znajduje się Miejskie Centrum Kultury, dawniej Powiatowy Dom Kultury (PDK), Gostyniński Dom Kultury. Jego budowę rozpoczęto w 1959 r., a do użytku oddano 18 stycznia 1966 r. Wybudowany został według projektu Jakuba Gustawa Kirszensteina (1919–2002) z Warszawy (ojciec Ireny Szewińskiej), pod nadzorem majstra murarskiego Bolesława Pasińskiego. W Miejskim Centrum

Kultury znajduje się sala kinowa mieszcząca 390 widzów, ze sceną i dobrym zapleczem scenicznym. Kino „Warszawa” przeniesiono z budynku Straży w 1966 r. W sierpniu 2015 r. zmieniono jego nazwę na „Siemowit”. Jest też sala wystaw. Swoją siedzibę ma tu również Miejska Biblioteka Publiczna, od 2006 r. im. Jakuba z Gostynina, rektora Akademii Krakowskiej w roku akademickim 1503/1504. Wokół obiektu jest park, w którym urządzony został 1 czerwca 2017 r. plac zabaw dla dzieci, a także od 2018 r. mini scena. Na placu przed MCK stoi Pomnik Walki i Zwycięstwa, na wniosek gostynińskich kombatanów przeniesiony z Rynku 27 czerwca 2009 r. Pomnik zaprojektował artysta rzeźbiarz Edmund Majkowski. Jest to zwarta bryła założona na planie prostokąta ze ściętą górą. Cokół obłożony jest płytami z piaskowca z wyrzeźbionymi walczącym żołnierzami. Monument otrzymał nazwę „Pomnik Wolności”. Po transformacji ustrojowej jego nazwę zmieniono na „Pomnik Walki i Zwycięstwa”. Wraz z pomnikiem przeniesiono również tablicę upamiętniającą nieznanego żołnierza z I wojny światowej. W 2014 r. na placu przed Miejskim Centrum Kultury przy ulicy Polnej, w 75. rocznicę zakończenia II wojny światowej, postawiono kamień w hołdzie nauczycielom prowadzącym tajne nauczanie na ziemi gostynińskiej. Przed MCK posadzono 1 września 2009 r. dwa tzw. dęby katyńskie poświęcone ppłk. Zygmuntowi Kostkiewiczowi (1893–1940) i ppor. Michałowi Bogdanowi Kowalewskiemu (1908–1940). Ogólnopolska akcja sadzenia dębów pamięci miała miejsce w Gostyninie we wrześniu 2009 r. w 70. rocznicę rozstrzelania polskich oficerów w Katyniu, Charkowie i Miednoje.

Dom Kultury wybudowany został na placu dawnego targowiska, które istniało w tym miejscu od lat 20. XIX w. W 1821 r. geometra Antoni Wańkowski wyznaczył 91 placów dla przyszłych osadników na południe od Rynku jako Nowe Miasto. Oprócz drogi na Kutno i Żychlin wytyczona została ulica Długa i Wesoła. U zbiegu tych ulic wyznaczony został plac pod przyszłe targowisko dla osadników. Do I wojny światowej w Gostyninie funkcjonowały trzy targowiska w zależności od rodzaju handlu: przy Olszowej, w pobliżu łaźni był targ świński, przy Olszowej od strony Długiej handlowano końmi oraz na trzecim targowisku przy Płockiej również handlowano końmi. Po zakończeniu wojny około 1915 r. wszystkie trzy targowiska przeniesiono na plac znajdujący się w przy dawnej ulicy Żychlińskiej, w miejscu dzisiejszego Domu Kultury – MCK. W 1954 r. targowisko przeniesiono na ulicę Zamkową, a w 1960 r. na obrzeża miejskie między ulicami Krośniewicką i Kościuszkowców.

W czasie okupacji około 1940 r. obok targowiska, w drewnianym budynku, była szkoła dla dzieci niemieckich. Szkołą kierował Adolf Schulz, wcześniej nauczyciel języka niemieckiego w Szkole Powszechnej. Budynek spłonął w czasie

ucieczki Niemców. W miejscu dawnego targowiska i niemieckiej szkoły utworzono w 1962 r. ze środków społecznych plac zabaw dla dzieci, po czym miejsce to przeznaczono pod budowę domu kultury. Pierwotnie myślaro o adaptowaniu na dom kultury wypalonego przez Niemców budynku byłych koszar. Myślano również o przeznaczeniu placu pod budowę tej placówki przy ulicy Wojska Polskiego vis a vis poczty. Plany te jednak ulegały zmianie. Ostatecznie wybrano miejsce między ulicą 18 Stycznia i Polną.

Przed wiaduktem przy 18 Stycznia w latach 1970–1991 istniał Oddział Zamiejscowy Zakładów Wytwórczych Przyrządów Pomiarowych „Era” w Warszawie. Oddział w Gostyninie otrzymał imię Janka Krasickiego (1919–1943), polskiego działacza ruchu komunistycznego, organizatora i przewodniczącego Związku Walki Młodych, zamordowanego przez Niemców. Za wiaduktem zaś wybudowana została w latach 1966–1971 r. pod numerem 36 zajezdnia samochodowa Państwowej Komunikacji Samochodowej wraz ze szkołą przyzakładową. Dziś dawny PKS jest to Przedsiębiorstwo Komunikacji Samochodowej w Gostyninie Sp. z o.o. należące do Grupy PKS Grodzisk Mazowiecki. Na krańcu ulicy po prawej stronie przy 18 Stycznia nr 40 od 1982 r. znajdują się obiekty należące do Energii. Najpierw był to Zakład Energetyczny Płock Rejon Energetyczny Gostynin. Aktualnie ENERGIA OPERATOR SA. Oddział Płock. Ulicę 18 Stycznia przecina obwodnica Gostynina, tzw. Duża Obwodnica, oddana do użytku 10 lutego 2010 r. Ma 8,8 km długości i stanowi część drogi krajowej nr 60 na trasie Płock-Kutno. Wykonawcą było konsorcjum na czele z firmą Polimex Mostostal. Zastosowano na niej rozdział ruchu w jedną stronę i jeden pas w drugą – naprzemiennie. Zjazd z drogi jest możliwy tylko na skrzyżowaniach. Do czasu wybudowania obwodnicy przebiegająca przez miasto droga krajowa prowadziła od południa ulicą Kutnowską, następnie 3 Maja oraz Tadeusza Kościuszki, przez Rynek miasta i dalej ulicami Jana Pawła II i Płocką na północ. Po lewej stronie ulicy w kierunku północnym, między wiaduktem a obwodnicą, rozciąga się osiedle domów jednorodzinnych, które przyjęło nazwę od nazwy ulicy. Osiedle powstało w części na terenach należących do pochodzącego z Warszawy inżyniera Antoniego Niedzielskiego, zmarłego 1 stycznia 1956 r. i pochowanego w Gostyninie. Niedzielscy posiadali też pola po prawej stronie ulicy 18 Stycznia [dziś jest tam myjnia samochodowa]. Dalej ulica przechodzi w drogę powiatową i ciągnie się przez teren zalesiony w kierunku Szczawina Kościelnego. Po lewej stronie ulicy 18 Stycznia nr 51, tuż za obwodnicą, na terenie leśnictwa Drzewce, jest leśniczówka i kancelaria. Natomiast po prawej stronie, w lesie przy drodze do wsi Skrzany, znajduje się mogiła upamiętniająca pierwotne miejsce pochówku dziesięciu mężczyzn straconych 15 czerwca 1941 r. przy ulicy Floriańskiej. W kwietniu 1945 r. zostali

ekshumowani i pochowani na cmentarzu parafialnym w Gostyninie. W odległości 5 km od obwodnicy po prawej stronie przy ulicy Zalesie nr 1 usytuowany jest szpital psychiatryczny pod nazwą Wojewódzki Samodzielny Zespół Publicznych Zakładów Opieki Zdrowotnej im. prof. Eugeniusza Wilczkowskiego, wybudowany w latach 1929–1933, składający się aktualnie z sześciu pawilonów [według planu miało być 25]. Psychiatra Eugeniusz Wilczkowski (1895–1957) był organizatorem i pierwszym dyrektorem Szpitala, profesorem Uniwersytetu Warszawskiego i Uniwersytetu Łódzkiego. Przy wjeździe na teren Szpitala jest pomnik poświęcony pamięci członków tajnej organizacji ZWZ, działającej w szpitalu, straconych 21 kwietnia 1943 r. W obrębie szpitala powstał w czerwcu 1998 r. Regionalny Ośrodek Psychiatrii Sądowej, pierwszy tego typu w Polsce.

ulica

SZKOLNA

droga wojewódzka DW 581 o długości 218 m

nazwa – Uchwała nr 154/XXI/00 Rady Miejskiej w Gostyninie z dnia 30 maja 2000 r.

Ulica stanowi łącznik między ulicą Krośniewicką i Kowalską. Jest drogą wojewódzką i ma 218 m długości. Nazwę otrzymała na wniosek Arkadiusza Górskiego, dyrektora Specjalnego Ośrodka Szkolno-Wychowawczego przy ulicy Krośniewickiej nr 2. Przedłużeniem ulicy Szkolnej jest ulica Kościuszkowców, biegnąca w kierunku wsi Strzałki.

ulica

TARGOWA

droga gminna nr 140159W o długości 670 m

nazwy:

Cmentarna

– Uchwała nr XXV/30/71 Miejskiej Rady Narodowej z dnia 18 października 1971 r.

Targowa

– Uchwała nr 198/XXXI/09 Rady Miejskiej w Gostyninie z dnia 27 kwietnia 2009 r.

Ulica Targowa jest drogą gminną, zaczyna się od ronda im. Rodziny Higersbergerów w ulicy Zamkowej i dochodzi do ulicy Kościuszkowców. Nazwa ulicy nadana została w związku z istniejącym od 1960 r. na obrzeżach między ulicą Tar-

gową, Krośniewicką i Kościuszkowców placem targowym przeniesionym z ulicy Zamkowej, zlikwidowanym z chwilą rozpoczęcia budowy na tym terenie bloków socjalnych. Uchwałą z 2009 r. część ulicy Targowej zmieniona została na **Zazamcze**. Przy ulicy Targowej 10B od 2008 r. siedzibę ma firma „Hydrpol” sp. z o.o., której prezesem jest Paweł Żółtowski.

Targowa to również nazwa osiedla „Targowa”, które tworzy siedem bloków mieszkalnych wybudowanych w latach 2006–2017 przez Miejskie Towarzystwo Budownictwa Społecznego w Gostyninie.

Nieodłącznym historycznym elementem ulicy są pozostałości po cmentarzu ewangelicko-augsburskim. Niektóre słabo już zachowane groby z inskrypcjami w języku niemieckim są przykładem sztuki sepulkralnej na terenie Gostynina i sięgają lat 20. XIX w. Zasadniczy rozwój cmentarza przypada na okres po 1825 r., czyli po powstaniu gminy niemieckich sukienników oraz zboru ewangelickiego po dawnym zamku. Po 1945 r. był mocno zaniedbany, jego porządkowanie zaczęto około 2000 r. W centralnej części cmentarza ustawiono kamienny obelisk z napisem: „Cmentarz ewangelicko-augsburski, założony na początku XIX w., symboliczny pomnik wzniesiony przez fundatorów – miasto partnerskie Langenfeld i Gostynin we wrześniu 2002 r.” Projektantem obelisku, alejki i parkingi był Tadeusz Osiński, rysownik z Płocka.

Na cmentarzu znajduje się pomnik 99 żołnierzy z niemieckiego korpusu rezerwowego, poległych w czasie I wojny światowej, przeniesiony z tzw. Czarnego Ogrodu. W 2016 r. roku dokonano jego renowacji z inicjatywy zamieszkałego w Gostyninie Niemca, Gunthera Fuchsa. W pobliżu pomnika, w mogile zbiorowej, pochowani zostali ranni żołnierze i osoby cywilne zabici w styczniu 1945 r. podczas ostrzału pociągu ewakuacyjnego na wiadukcie w ulicy 18 Stycznia.

ulica

TERMALNA

droga gminna nr 140102W o długości 1500 m

nazwy:

Bagnista

Termalna

– Uchwała nr 273/LI/10 Rady Miejskiej w Gostyninie z dnia 29 września 2010 r.

Pierwsza nazwa ulicy miała charakter zwyczajowy i wiązała się z pobliskim podmokłym terenem. W okresie PRL w 1954 r. władze zaproponowały nadanie tej ulicy imienia **Małgorzaty Fornalskiej** (1902–1944), polskiej działaczki komunistycznej,

rozstrzelanej przez Gestapo. Do tego nadania nie doszło. Zmiana nazwy ulicy z Bagnistej na Termalną podjęta została na podstawie Uchwały Rady Miejskiej we wrześniu 2010 r. Miało to związek z wykonywaniem ujęcia termalnego (odwiertu) i planowaną przy tej ulicy budową Centralnego Parku Rekreacji, Balneologii, Turystyki i Wypoczynku „Termy Gostynińskie” w ramach Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Mazowieckiego. Do roku 2008 mieściły się przy tej ulicy pod numerem 6 Przedsiębiorstwo Komunalne oraz Miejski Ośrodek Pomocy Społecznej, przy którym planowano utworzyć jadłodajnię miejską, by wydawać „zupę z wkładką”. Jadłodajnię ostatecznie otwarto w 2001 r. w budynku dawnej cerkwi przy ulicy 3 Maja. Ze względu na zły stan budynku MOPS został przeniesiony w roku 2008 na ulicę Parkową, a Przedsiębiorstwo Komunalne do nowej siedziby przy ulicy Polnej. W latach 1965–2012 działał tu bazar handlowy przeniesiony z ulicy Mariana Buczka [dziś Floriańska].

W latach stacjonowania w Gostyninie w koszarach rosyjskich żołnierzy przy ulicy Bagnistej Rosjanie wybudowali dla wojska łaźnię, która później stała się łaźnią miejską. W 1932 r. dzierżawiła ją Maria Brzezińska, a później jej córka Janina. W 1934 r. przeprowadzono remont łaźni, opracowano regulamin z jej korzystania i ogłoszono przetarg na zatrudnienie osoby do obsługi. Łaźnia czynna była jeszcze po II wojnie światowej dwa dni w tygodniu – piątki i sobotę. Korzystali z niej do 1958 r. uczniowie Liceum Pedagogicznego, mieszkający w budynku przy Placu Wolności nr 16 [dziś Rynek], w którym nie było kanalizacji. Zlikwidowana została w 1960 r. Obecnie budynek jest opustoszały. Obok łaźni była mydlarnia. W pobliżu łaźni było należące do miasta ogrodnictwo, które prowadziła rodzina Antoniego i Kazimierzy Bagrowskich do 1954 r., następnie przez 10 lat Irena i Józef Modliborscy, a ostatnie pięć lat Waław i Helena Stolarczykowie.

ulica

WOJSKA POLSKIEGO

droga powiatowa nr 1460W o długości 850 m, droga wojewódzka DW 573 o długości 76 m od skrzyżowania z ulicą Legionów Polskich do skrzyżowania z ulicą Polną.

nazwy:

Długa od lat 20. XIX w.

Wojska Polskiego

– Uchwała nr 3/45 Miejskiej Rady Narodowej w Gostyninie z dnia 30 maja 1945 r.

Jest to jedna z najstarszych i najdłuższych ulic Gostynina. Stanowi główną arterię komunikacyjną Gostynina. Leży po wschodniej stronie miasta. Jest drogą powiatową od ulicy Józefa Bema do skrzyżowania z ulicą Legionów Polskich i wojewódzką od Legionów Polskich do ulicy Polnej. Rozciąga się równoleżnikowo północ-południe.

Na planie Gostynina w czasach pruskich (1793–1806) ulicy tej jeszcze nie było. Ostatnią ulicą od strony wschodniej była ulica Stodólna. Obecna Wojska Polskiego wytyczona została w czasach Księstwa Warszawskiego w 1820 r. w związku z planowanym przyjęciem sukienników do Gostynina. Na planie Gostynina 1825 r. nosiła już nazwę Długa. Wiązało się to z jej kształtem. Zaczynała się od ulicy Żychlińskiej [dziś 18 Stycznia] i dochodziła do Płockiej. Obecnie jej punkt referencyjny znajduje się na skrzyżowaniu z ulicą Legionów Polskich i przechodzi w ulicę 18 Stycznia, a punkt końcowy na rozgałęzieniu ulic: Józefa Bema i alei ks. Jerzego Popiełuszki. Niemcy przemianowali ulicę na *Strasse der SA*. W 1945 r. Miejska Rada Narodowa, chcąc utrwalić wydarzenie wojenne i oddać hołd polskiemu żołnierzowi, 30 maja 1945 r. nadała tej ulicy nazwę Wojska Polskiego.

Bruk na dawnej Długiej wyłożono dopiero pod koniec XIX w., a chodnik w 1934 r. Wcześniej, szczególnie w dni deszczowe, ulica tonęła w błocie. Po jej bokach wykopane były rowy, którymi płynęła woda. Ludzie do swoich domów dostawali się po deskach, mostkach czy kładkach.

Lewa strona obecnej ulicy Wojska Polskiego, idąc od ulicy Legionów Polskich, niegdyś miała głównie drewnianą zabudowę. Były to budynki parterowe, najwyższej z facjatką, niskie, bez kanalizacji, w lecie w mieszkaniach panowało duszne powietrze. W jednym z takich domów po lewej stronie ulicy na odcinku między Legionów Polskich a Romana Dmowskiego mieścił się szpital zakaźny, głównie dla chorych na tyfus. Pracował w nim felczer Władysław Żochowski, przybyły do Gostynina z Warszawy ze Szpitala Dzieciątka Jezus. Od 1926 r. podjął pracę w nowym szpitalu powiatowym św. Antoniego. Lokatorzy dawnych drewniaków pamiętających czasy osadnictwa niemieckich sukienników przeprowadzili się do bloków komunalnych wybudowanych w 1973 r. na placu między ulicą 3 Maja i Tadeusza Kościuszki lub do bloków Gostynińskiej Spółdzielni Mieszkaniowej.

W latach 30. w Gostyninie rozpoczął się rozwój budownictwa murowanego. Wtedy to przy tej ulicy zaczęły pojawiać się pierwsze domy murowane. Między ulicą 18 Stycznia, a skrzyżowaniem z Legionów Polskich mamy dwie kamienice, po lewej stronie nr 56 wybudowany przez miasto w okresie międzywojennym budynek czynszowy jako Dom Miejski nr 2. Jego budowę prowadził mistrz murarski Bolesław Pasiński. Od 1933 r. na parterze budynku umieszczono Sąd Grodzki,

później Powiatowy i Wydział Hipoteczny. Stanowisko prezesa tego sądu objął sędzia Antoni Tuszyński (1885–1950). W prasie pisano, że „Sąd znalazł należyte sobie otoczenie, pełne surowej skromności, ale i powagi. Na tle nowoczesnych sal i pokojów odbijają się bardzo ładnie antyczne meble, umiejętnie skompletowane”. Po wojnie do 1975 r. była tam siedziba Sądu Powiatowego, dziś tylko Prokuratury. Górne mieszkania zajmują lokatorzy. Budynek jest w zarządzie MTBS. Po prawej stronie mamy jednopiętrowy budynek z 1938 r. należący niegdyś do Jana i Reginy Zgierskich, którzy do końca lat 50. XX w. prowadzili sklep mięsny. Dom Zgierskich początkowo był parterowy. W 1932 r. Jan Zgierski wystąpiło do władz miasta z prośbą o wydanie zgody na rozbudowę domu o jedno piętro. Za skrzyżowaniem około 1935 r. krawiec Władysław Dyszkiewicz wraz z żoną Konstancją postawili dwupiętrową kamienicę czynszową z czerwonej cegły. Projekt wykonany w 1928 r. przewidywał znaczne większy budynek, ale wybuch wojny uniemożliwił jego realizację. W czasie okupacji mieszkaly tam rodziny niemieckie, po wojnie zarząd nad nieruchomością sprawowało miasto, a mieszkania nadal wynajmowały osoby prywatne. W tym domu w grudniu 1945 r. urodziła się autorka tekstu i mieszkała tam z rodzicami do 1956 r. W tamtych latach wszystkie mieszkania były zajęte przez Konarskich, Andrzejczaków, Zapalskich, Kaczanowskich, Dyszkiewiczów, Dobrowolskich, Licków, Nowickich. Dziś żyją tylko ich potomkowie. W latach 70. XX w. zachodnią częścią domu zarządzał PSS „Gostyniak” i dokonał remontu kamienicy, otynkowania, naprawy dachu, zamontowania balkonów, a w dawnej pracowni krawieckiej Władysława Dyszkiewicza założył sklep spożywczy. Po śmierci właścicielki kamienicy, Stanisławy Dyszkiewicz, drugiej żony Dyszkiewicza, kamienicę odzyskali spadkobiercy. Przez wiele lat dom stał pusty i niszczał. Aktualnie stanowi własność Sławomira Majewskiego i przechodzi modernizację. Jest nadzieja, że znów zacznie tętnić życiem.

Następny dom i zakład stolarski należał do Czesława Gozdowskiego, dziś jest tam zakład pogrzebowy Wiesława Owsika. Wcześniej, w latach 1918–1932 na placach Dyszkiewicza i Gozdowskiego, począwszy od ulicy Wesołej [dziś ul. Legionów Polskich], znajdował się skład drewna Icka Breslera. W 1932 r. Bresler przeniósł swój skład na ulicę Kowalską [dziś ul. Zamkową], zwalniając miejsce pod budowę nowych domów. W 1929 r. miasto zakupiło między ulicą Wojska Polskiego i obecnej Armii Krajowej nieruchomość na remizę drogową składającą się z placu o powierzchni 1980 mkw. i budynku murowanego, w którym znajdowały się garaże na maszyny drogowe, warsztat ślusarski i kowalski oraz mieszkanie dla maszynistów. Pobudowano dodatkowo szopę dla wozów, pługą, bronny, włoki, walca konnego, składu narzędzi. Zakupiono też samochód ciężarowy.

W latach 1921–1941 nadzorcą dróg i mostów był technik drogownictwa Józef Łuczak (1898–1980). Dziś obiekty te już nie istnieją, pozostałe po nich miejsce przeznaczone zostało pod budownictwo mieszkaniowo-usługowe. Do czerwca 1998 r. przy ulicy Wojska Polskiego w przedwojennym domu nr 39 miał siedzibę Miejski Zakład Gospodarki Mieszkaniowej, obecnie są tam mieszkania komunalne. Na bazie MZGK powstało Miejskie Towarzystwo Budownictwa Społecznego. Przy ulicy Wojska Polskiego nr 35 zbudowana została przychodnia „Medicus”, przeniesiona tu w październiku 2006 r. z ulicy 3 Maja 47.

W miejscu budynku nr 33 należącym od lat 20. XX w. do rodziny Kraśkiewiczów i nowego domu nr 31 był plac maneżowy dla żołnierzy rosyjskich, zwany też Reitschule, czyli szkoła jazdy konnej. Odbывała się również musztra wojskowa i walka wręcz żołnierzy stacjonującego w Gostyninie 3 pułku strzelców pieszych. Plac ma również epizod z czasów powstania styczniowego. Jesienią 1863 r. władze carskie ujęły Karola Paulińskiego, naczelnika żandarmerii narodowej w powiecie gostynińskim. Skazany został na śmierć przez powieszenie. Wyrok został wykonany 22 października. Świadcami było wielu mieszkańców Gostynina, zmuszonych do oglądania egzekucji. Przed wykonaniem wyroku Pauliński miał powiedzieć do zebranych: „Żegnam Was bracia Polacy, a tobie Moskwo niech Bóg zapłaci”.

Budynek nr 27, należący do Poczty Polskiej, wybudował w 1938 r. dyrektor Szkoły Powszechnej Wacław Ciećwierz i wynajął Urzędowi Poczto-Telegraficznemu, który przeniósł się tu z ulicy Kutnowskiej. W czasie okupacji pocztę przejęli Niemcy. Tuż przed zakończeniem wojny władze okupacyjne wydały rozkaz ewakuacji poczty, ale technik Karol Diehl oraz dwaj Polacy – monterzy Józef Maciejewski i Władysław Balcerzak nie wykonali rozkazu, zabezpieczając budynek urzędu pocztowego. Niemcy, uciekając zniszczyli tylko centralę telefoniczną. Przybyły w lutym 1945 r. i mianowany przez władze naczelnikiem poczty, Jan Morawski (1895–1977), zastał placówkę już zorganizowaną. Niemcy nie zdążyli też zniszczyć wybudowanych obok poczty garaży i warsztatów samochodowych, które były usytuowane w południowej stronie placu. W obiektach tych umieszczono w 1946 r. pierwszą placówkę Państwowej Komunikacji Samochodowej. PKS przejął też trzy pojazdy z demobilu wojskowego. PKS funkcjonował tam do 1971 r. Dziś po garażach nie ma śladu. W dniu 8 maja 1973 r. dla uczczenia 500-lecia urodzin Mikołaja Kopernika z Olsztyna do Krakowa wyruszył historyczny dyliżans pocztowy. Do Gostynina przybył 30 maja witany hejnałem z wieży ratusza. We wrześniu 1983 r. w związku z rozbudową poczty część usług pocztowych przeniesiono na

- ⌘ Skrzyżowanie ul. Wojska Polskiego i Armii Krajowej. Przy Wojska Polskiego dom nr 58 z lat międzywojennych należący do rodziny Sadziaków, kolejny nr 57 dom Zgierskich i nr 55 dom Dyszkiewiczów. Widoczny blok z 1961 r., pierwszy dom nauczyciela
- ⌘ Miejski dom czynszowy nr 2 pobudowany w 1929 r., ul. Wojska Polskiego nr 56. W latach 1933–1975 na parterze siedziba Sądu Grodzkiego, następnie Powiatowego, dziś Prokuratury

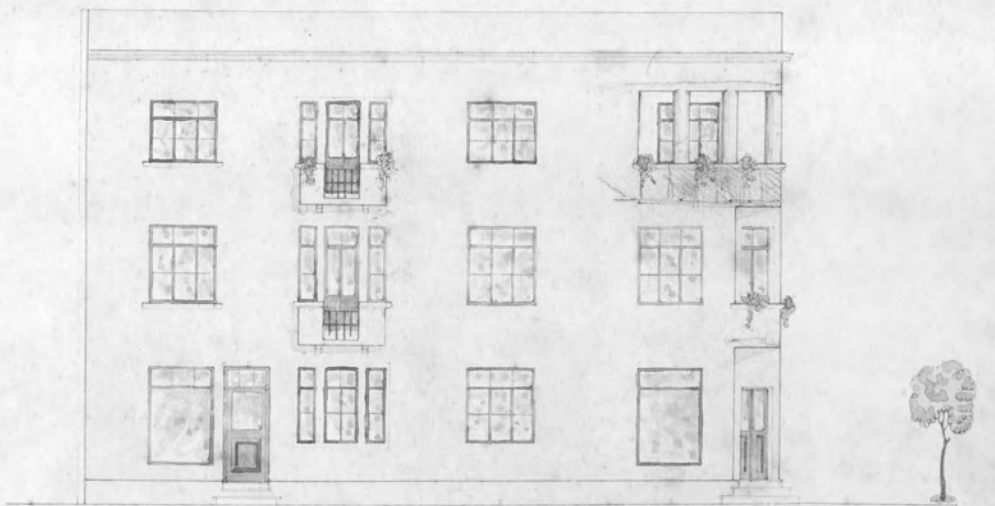

- ⤴ Róg ul. Wojska Polskiego nr 35 i R. Dmowskiego. Od 2006 r. w tym miejscu przychodnia „Medicus”
- ⤵ Nieistniejący budynek róg ul. R. Dmowskiego i Armii Krajowej zakupiony w 1924 r. przez siostry Daszkiewiczówny. W latach 1933–1950 Marian Żandarowski miał gabinet lekarski.
Rys. Pawła Tencera

FASADA GŁÓWNA-LEWA

- ⤴ Niezrealizowany w pełni projekt budynku Konstancji i Władysława Dyszkiewiczów z 1928 r., ul. Wojska Polskiego nr 55
- ⤵ Fragment drewnianej zabudowy ul. Wojska Polskiego z czasów okupacji niemieckiej. Widoczne ciężarówki jadące w kierunku Szpitala Psychiatrycznego. Trzeci dom od prawej dawny szpital zakaźny z końca XIX w.
- ⤵ Fragment domu przy ul. Wojska Polskiego nr 55 przed otynkowaniem. Foto z roku 1952

- ⌘ Nieistniejący budynek przy ul. Wojska Polskiego nr 52 rozebrany w 2009 r.
W tym miejscu parking Przedszkola nr 2
- ⌘ Dawny dom Czesława i Walerii Gozdowskich, ul. Wojska Polskiego nr 53.
Obecnie Usługi Pogrzebowe Wiesław Owsik (sala pożegnań)

ulicę Parkową nr 32. Nowy budynek, który stanął m.in. w miejscu dawnych garaży i warsztatów, oddano w 2006 r.

Urząd pocztowy od strony północnej graniczy z obiektami szkolnymi. W 1974 r. oddane zostały na terenie między Wojska Polskiego i Armii Krajowej dwa żłobki. W 1991 r. budynki przedszkola przy Armii Krajowej i żłobki przeznaczone zostały na samorządową Szkołę Podstawową nr 4. W 1995 r. Szkoła otrzymała imię gen. Władysława Andersa (1892–1970), generała dywizji Polskich Sił Zbrojnych, dowódcy Armii Polskiej w ZSRR, generała broni od 1954 r. Pierwszym dyrektorem tej placówki był Waldemar Latoszek (1958–2008). W 1998 r. budynki szkolne połączone zostały łącznikiem. W związku z reformą szkolnictwa 25 lutego 1999 r. powołano w miejsce szkoły podstawowej Gimnazjum nr 2, od 2005 r. im. Polskich Noblistów. Przed Szkołą 7 września 2009 r. posadzono tzw. dąb katyński poświęcony ppor. Zygmuntowi Rzepeckiemu (1883–1940). Ogólnopolska akcja sadzeniu dębów pamięci miała miejsce w Gostyninie we wrześniu 2009 r. w 70. rocznicę rozstrzelania polskich oficerów w Katyniu, Charkowie i Miednoje. Za placem szkolnym w kierunku północnym są dwa sklepy pod nazwą „Smyk”. Obydwa pawilony stoją w miejscu parterowego drewnianego budynku, w którym mieścił się Sąd Grodzki przeniesiony w 1933 r. do domu czynszowego nr 2 przy Długiej nr 56. Po wojnie w dawnym sądzie był zakład krawiecki Aleksandra Dyszkiewicza, brata Władysława. Przy skrzyżowaniu z ulicą Floriańską stoi dom, niegdyś własność rodziny Kowalewskich – Antoniego, następnie Józefa i Apolonii. Kowalewscy prowadzili tam sklep spożywczy. W czasie okupacji Niemcy w tym budynku umieścili Vichiewertung, czyli urząd klasyfikacji żywca, a w 1944 r., po zamachu na siedzibę niemieckiego urzędu pracy Arbeitsamtu przy ulicy Płockiej [róg ulicy Jana Pawła i alei ks. Jerzego Popiełuszki], urząd ten przeniesiony został również do domu Kowalewskich. Po drugiej stronie ulicy w kierunku północnym jest pawilon Polskiego Towarzystwa Turostyczno-Krajoznawczego. Jego montaż zakończono latem 1966 r. Pierwszą siedzibą PTTK od 1957 r. był eklektyczny pałacyk myśliwski w Duninowie. Obecnie ze względów finansowych pawilon w Gostyninie wydzierżawiono na sklep, a PTTK zajmuje tylko skromne boczne pomieszczenie. W dniu 6 listopada 2014 r. otwarto pod numerem 15 supermarket Kaufland niemieckiej grupy Schwartz.

Ozdobą lewej strony ulicy jest przy Wojska Polskiego nr 28 prekursorki dom Gostynińskiej Spółdzielni Mieszkaniowej, popularnie zwany „domem szewców”, ponieważ powstał z inicjatywy ówczesnej Spółdzielni Pracy Szewców i Cholewkarzy w Gostyninie, obecnej GSM. Jego zasiedlenie przez członków Spółdzielni nastąpiło w październiku 1958 r. Nieco dalej z numerem 22 to dawniej pawilon Gostynińskiej

Spółdzielni Mieszkaniowej o powierzchni 360 mkw., w którym od 1979 r. był punkt usługowy „Eldom” i sklep ze sprzętem agd. Po likwidacji „Eldomu” w pawilonie mieściły się gabinety NZOZ „Medicus”, obecnie prywatne przedszkole i apteka. Na rogu z ulicą Floriańską znajduje się pawilon handlowy, niegdyś PSS-u, wybudowany na początku lat 60. XX w. Był jednym z najnowocześniejszych jak na owe czasy w Gostyninie sklepem. Dziś jest to prywatny sklep firmy „Dubimex”.

Przy ulicy Wojska Polskiego nr 10 w 1971 r. wybudowany został Dom Nauczyciela. Oprócz mieszkań mieści się tam Powiatowa Biblioteka Pedagogiczna, związki nauczycielskie – ZNP i „Solidarność” oraz sala klubowa. Biblioteka powstała z połączenia księgozbioru zlikwidowanego Liceum Pedagogicznego w 1970 r. i biblioteki ZNP.

Ożywienie gospodarcze z lat 70. XX w. spowodowało, że reszta „kurnych chat” przy Wojska Polskiego została zburzona, a na ich miejscu w 1967 r. rozpoczęto budowę spółdzielczych bloków mieszkalnych, tworząc Osiedle XXV-lecia PRL, obecnie „Armii Krajowej”, ciągnące się na całej długości lewej strony ulicy. Jest to sześć bloków o numerach 38,40,42,44, 46, 48, które stanowią część składową osiedla „Wojska Polskiego” i „Dmowskiego”, a bloki z numerami 28, 28A, 28B, 28C stanowią część składową osiedla „Stodólna” i bloki o numerach 4,6,8 należące do osiedla „Jana Pawła II” oraz os. „Wyszyńskiego”.

Wojsko Polskie. Jest to ogólna nazwa sił zbrojnych na terytorium Polski. Nazwa ta była używana od początku XIX w., a wprowadzona oficjalnie w 1918 r. Używana jest także obecnie jako synonim oficjalnej nazwy Polskich Sił Zbrojnych Rzeczypospolitej Polskiej.

ulica

STEFANA WYSZYŃSKIEGO

droga powiatowa nr 1461W o długości 457 m

nazwy:

Olszowa od lat 20. XIX w.

Feliksa Dzierżyńskiego

– Uchwała nr 1 Miejskiej Rady Narodowej z 22 marca 1951 r.

Stefana Wyszyńskiego

– Uchwała Rady Miasta i Gminy nr 63/X/89 w Gostyninie z dnia 14 grudnia 1989 r.

Ulica prowadzi od ulicy Wojska Polskiego w kierunku zachodnim do ulicy Termalnej. Do II wojny światowej nosiła nazwę Olszowa. Na planie z 1825 r.

zaznaczona jest na odcinku Kościelna–Płocka, natomiast odcinek od Płockiej do Długiej [dziś Wojska Polskiego] nosił nazwę Tylna. Na odręcznym planie sporządzonym w 1979 r. przez przedwojennego mieszkańca Gostynina, Jakuba Żychlina, ulica Olszowa zaznaczona jest od ulicy Długiej do rzeki Skrwy. Po II wojnie światowej w 1949 r. proponowano jej nazwę Marcelego Nowotki (1893–1942), polskiego działacza komunistycznego, współzałożyciela Polskiej Partii Robotniczej, ale do zmiany nie doszło. Natomiast w marcu 1951 r. cała ulica Olszowa otrzymała za patrona Feliksa Dzierżyńskiego (1877–1926), polityka frakcji bolszewików, twórcy sowieckiego aparatu terroru i szefa pierwszych organów bezpieczeństwa. Na wniosek ks. dziekana Jerzego Niestępskiego i gostynińskiego ZBoWiDu Rada Narodowa Miasta i Gminy w Gostyninie podjęła uchwałę w grudniu 1989 r. zmieniającą nazwę ulicy na Kardynała Stefana Wyszyńskiego. Przecina ją ulica Jana Pawła II. Przed wojną na rogu ulicy Olszowej i Płockiej [dziś Jana Pawła II] Żyd Jankiel Levi, radny miejski z ramienia ortodoksów, miał sklep z naczyniami emaliowanymi i sprzętem kuchennym. Przy Olszowej między ulicą Długą a obecną Jana Pawła II na początku XX w. Stanisław Marcinkowski prowadził kaflarnię, którą po jego śmierci przejął syn Jerzy Marcinkowski. Kaflarnia ta istniała jeszcze w latach 60. XX w. Siostrzeniec Stanisława Marcinkowskiego, Teodor Puternicki, założył kaflarnię po prawej stronie ulicy Płockiej. W tym miejscu stał później dom rodziny Beksińskich nr 48. Po prawej stronie ulicy od Kościelnej do rzeki Skrwy była nieruchomość Jakuba Pohla. Po wojnie przeznaczona została na siedzibę miejskiego ogrodnika i powiększenie cieplarni.

W dawnym rewirze żydowskim w kierunku rzeki Skrwy, po prawej stronie ulicy Zamkowej, przy Bagnistej, Olszowej, części Płockiej, Floriańskiej, Długiej Niemcy zorganizowali getto dla zamieszkującej Gostynin ludności żydowskiej – Judengasse. Kwartal ten ogrodzony został płotem z drutu kolczastego. Ulicę Olszową nazwano Querstrasse. Getto istniało w okresie od 15 marca 1941 r. do 17 kwietnia 1942 r. Na obszarze 1,5 ha zgromadzono około 3 tys. Żydów z Gostynina i najbliższej okolicy oraz jedną obywatelkę palestyńską. Po pożarze wiosną 1941 r. getto zmniejszono o połowę, pozostawiając część zachodnią. Mieszkańcy getta wykonywali różne prace w zależności od zarządzenia władz. Rację żywnościową stanowiło 250 g chleba i ćwierć litra mleka odciąganego dziennie, 100 g tłuszczu tygodniowo, 25 dkg cukru miesięcznie. Pracujący poza gettem otrzymywali ćwierć kg chleba dodatkowo. Zmarłych chowano w Woli Łąckiej. Kierownikami i funkcjonariuszami obozu byli: Jakob Pohl, Buder, Gustaw Baum Arendt, Gustaw Ilichmann, Weiland – szef Urzędu

Pracy i Hein – szewc. Po likwidacji getta Żydów wywieziono do Konina, Chełma i częściowo do getta w Łodzi.

Przy ulicy Olszowej Żydzi mieli swoją synagogę. Pierwsza spłonęła w 1809 r., odbudowana, ponownie spłonęła w 1899 r. Wówczas pobudowano nową murowaną. Zachował się opis tej synagogi. Posadowiona była na silnych betonowych fundamentach, na planie prostokąta, dłuższym bokiem równolegle do ulicy Floriańskiej, w głębi placu, niewidoczna od ulicy. Wejście miała od strony zachodniej i północnej. Budynek utrzymany był w stylu architektury neoklasycyzmu z kolorowymi wysokimi oknami. Spalony został przez Niemców. Przy ulicy Tylnej, czyli Olszowej, Żydzi mieli mykwę, tj. łaźnię służącą do rytualnej ablucji. Ulicę Tylną nazywali też Mykwową. Budynek mykwy Niemcy początkowo wykorzystywali jako magazyn, a następnie planowali uruchomić tam mleczarnię. Okupant zmodernizował obiekt, sprowadził nowoczesny park maszynowy włoskiej firmy. Otwarcie mleczarni miało nastąpić w 1945 r., ale zakończenie wojny pokrzyżowało te plany. Po wojnie, około 1953 r. utworzono tam Okręgową Spółdzielnię Mleczarską. Spółdzielnia funkcjonowała do 1991 r., po czym budynek rozebrano. W 2000 r. zburzony został komin stojący przy mleczarni. Na placu między ulicą Olszową i Floriańską Niemcy dokonali zbiorowej egzekucji 15 czerwca 1941 r. W odwet za zabicie niemieckiego żołnierza rozstrzelano 10 mężczyzn, mieszkańców Gostynina. Zwłoki ofiar zakopano w lesie w kierunku wsi Skoki. Ekshumowani zostali 17 kwietnia 1945 r. i pochowani na cmentarzu parafialnym w Gostyninie. Miejsce to upamiętnia tablica z nazwiskami zamordowanych.

W drewnianym, nieistniejącym już domu na początku ulicy Feliksa Dzierżyńskiego nr 4 [dziś Stefana Wyszyńskiego] od strony Wojska Polskiego, mieszkał Józef Oziemski, krawiec a zarazem kolekcjoner. Jego pracownia była prywatnym muzeum. Zgromadził około dwóch tysięcy pamiątek z przeszłości, na przykład akta czeladnicze, pełne wyposażenie warsztatu bednarskiego z XIX w., dwa świeczniki z 1819 r., zbiór narzędzi krawieckich, posiadał też wartościową kolekcję broni. Szczególnie cenne były pamiątki z okresu powstania styczniowego 1863 r., w którym walczył jego dziadek. Po śmierci Oziemskiego w 1991 r. kolekcja została rozproszona.

W 2000 r. opracowana została koncepcja nowej zabudowy ulicy między ulicą Kościelną a Termalną. Pobudowano tam 10 kamieniczek o funkcji handlowo-mieszkalnej.

Getto w Gostyninie z lat 1941–1942 w kwartale obecnych ulic: Kościelnej, Zamkowej i S. Wyszyńskiego

Stefan Wyszyński (1901–1981), polski biskup katolicki, prymas polski w latach 1948–1981. W latach 1920–1924 był klerikiem Wyższego Seminarium Duchownego we Włocławku. Święcenia kapłańskie przyjął 3 sierpnia 1924 r. Był absolwentem Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego. Od 1930 r. wykładał prawo kanoniczne i socjologię w Wyższym Seminarium Duchownym we Włocławku. W okresie powstania warszawskiego był kapelanem Armii Krajowej. W 1946 r. został mianowany biskupem diecezjalnym lubelskim, następnie arcybiskupem gnieźnieńskim i warszawskim, piastując jednocześnie stanowisko prymasa Polski. Dnia 14 kwietnia 1950 r. w imieniu Episkopatu Polski podpisał porozumienie z władzami komunistycznymi. W zamian za zagwarantowanie nauczania religii w szkołach i funkcjonowanie Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego polski Kościół uznał granice Ziem Odzyskanych. We wrześniu 1953 r. Stefan Wyszyński został aresztowany, następnie internowany. Przebywał kolejno w Rywałdzie, Stoczku, Prudniku i Komańczy. Uwolniono go w październiku 1956 r. Jeszcze podczas internowania zainicjował ruch odnowy duchowej społeczeństwa polskiego. Napisał tekst ślubów narodowych, które miały być odnowieniem królewskich ślubów lwowskich Jana Kazimierza w ich 300. rocznicę. W latach 1957–1966 przeprowadził obchody Tysiąclecia Chrztu Polski. W połowie lat 60. wraz z Episkopatem Polski zwrócił się do biskupów niemieckich z gestem pojednania narodów polskiego i niemieckiego, co spowodowało negatywną reakcję władz państwowych. Odegrał znaczącą rolę w wyborze na tron papieski kardynała Karola Wojtyły. W latach 1980–1981 mediował między „Solidarnością” i władzami. Zmarł w Warszawie, ciało spoczęło w bazylice archidiecezjalnej św. Jana w Warszawie. W październiku 1999 r. jego następcą, prymas Józef Glemp, erygował Instytut Prymasowski Stefana Kardynała Wyszyńskiego, którego celem jest zabezpieczenie i upowszechnienie dziedzictwa Prymasa Tysiąclecia.

ulica

ZAKŁADOWA

droga powiatowa nr 1418W o długości 274 m

nazwy:

Piechota - kierunkowa

Zakładowa

– Uchwałą V/60 Miejskiej Rady Narodowej w Gostyninie z dnia 26 września 1960 r.

Ulica Zakładowa wytyczona została we wrześniu 1960 r. pod zabudowę jednorodziną. Odchodzi od ulicy Kutnowskiej w kierunku zachodnim i łączy się z miejscowością Piechota koło Gostynina. Nazwę Zakładowa ulica otrzymała w 1960 r., wcześniej nazywano tę drogę Piechota. Ulica kończy bieg na leżącym na granicy miasta i gminy Zalewie Piechota. Niemcy nadali jej nazwę Mühlenweg. Mówiąc

o tym miejscu, trudno nie wspomnieć o zabytkowym młynie, wkomponowanym w krajobraz Zalewu. Budynek ten zamyka granice administracyjne miasta Gostynin i znajduje się na pograniczu terenów gminy. Dalej bierze swój początek wieś Piechota, która leśną drogą wiedzie do kolejnej wsi Strzałki. Młyn, do 2019 r. należący do Tadeusza Biniewicza, artysty-samouka, wykonawcy wielu rzeźb, m.in. Siemowita IV w parku na Rynku i w Gimnazjum nr 1, wpisany jest do Rejestru Zabytków Oddziału Służby Ochrony Zabytków Województwa Mazowieckiego. Najstarsza część młyna pochodzi z 1910 roku, dalsze z 1924 i 1956 roku. W przeszłości był to budynek typowo przemysłowy należący kolejno do rodzin: Rudzińskich, Walczaków i Wasiaków pod nazwą „Młyn wodno-motorowy Ignacy Walczak i S-ka”. Dwukondygnacyjny budynek posiadał kordonowy gzyms oraz tzw. lizeny dzielące elewacje na trzy części. Ciekawostką jest fakt, że niegdyś młyn produkował prąd wytwarzany przez wodę. Dziś powierzchnia młyna (ok. 1000 mkw) zaadaptowana została do celów mieszkalnych, odrestaurowana i zmodernizowana. Z zewnątrz budynek przyozdobiony jest freskami z cyklu „królowie polscy”, których autorem jest Biniewicz, zwraca uwagę spacerowiczów.

☞ Osiedle mieszkaniowe Przedsiębiorstwa Budownictwa Ogólnego i Zagospodarowania Terenów Zielonych Budrox w Gostyninie, ul. Zakładowa

Usytuowany przy ulicy Zakładowej Zalew Piechota wraz z plażą rozciąga się na powierzchni 5,5 ha. W latach 1976–1977 z funduszy Wojewódzkiego Zarządu Inwestycji Rolnych przeprowadzono regulację koryta rzeki Skrwy w ramach prac melioracyjnych i usypano wał od młyna do Ziejki chroniący przed wylewem rzeki oraz utworzono zalew jako zbiornik retencyjny. Woda do Zalewu doprowadzana jest pod parkingiem z upustu. Teren obecnego Zalewu Piechota, historycznie leżący na terenie Gminy Gostynin, od stycznia 1988 r., z chwilą połączenia miasta i gminy w jedną jednostkę administracyjną, stał się wspólny. W latach 1991–1992 spuszczone wodę, odmulono koryto i wyremontowano pomost dla celów rekreacyjnych. W marcu 1992 r. nastąpił podział gminy miejsko-wiejskiej. Zalew terytorialnie znów wszedł do Gminy Gostynin. Przez kolejne pięć lat do 1997 r. miasto jeszcze bezpłatnie użytkowało ten akwen i służył on mieszkańcom Gostynina. Obecnie eksploatowany jest przez kolejnych dzierżawców, m.in. przez Polski Związek Wędkarski.

Po prawej stronie Zakładowej powstało deweloperskie osiedle mieszkaniowe wybudowane przez Przedsiębiorstwo Budownictwa Ogólnego i Zagospodarowania Terenów Zielonych Budrox z Gostynina. W latach 2005–2011 postawiono sześć trzykondygnacyjnych budynków z miejscami postojowymi w podziemiach, drogami wewnętrznymi, placami zabaw. Teren osiedla zagospodarowany jest zielenią.

W 2017 r. dokonano na ulicy Zakładowej modernizacji jezdni i chodnika.

ulica

ZAMKOWA

droga gminna nr 140246W o długości 241 m od Rynku do Ronda Rodziny Higersbergerów i droga wojewódzka DW 265 o długości 640 m od Ronda Rodziny Higersbergerów do ulicy Kowalskiej

nazwy:

Grodzka

Toruńska

Kowalska

Konstantego Rokossowskiego

– Uchwała nr 1 Miejskiej Rady Narodowej z dnia 22 marca 1951 r.

Zamkowa

– Uchwała nr 1/57 Miejskiej Rady Narodowej z dnia 20 lutego 1957 r.

Jest to ulica wylotowa z czworoboku gostynińskiego Rynku. W granicach administracyjnych miasta zaczyna się od skrzyżowania z Rynkiem, a jej przedłużeniem

od ulicy Ostatniej jest ulica Kowalska. Od Rynku do ronda Rodziny Higersbergów ma status drogi gminnej, a od ronda do ulicy Kowalskiej ma status drogi wojewódzkiej numer 265. Wzdłuż ulicy przebiega trasa Warszawa-Toruń.

Ulicę przecina poziomo rzeka Skrwa. Nad rzeką położony był drewniany most i z tego względu ulicę nazywano Mostową. Most rozebrany został dopiero w 1951 r. i zastąpiony betonowym. Dalszy odcinek też nie był łatwy do przebrnięcia, gdyż rozciągały się tam rozlewiska i staw. Podczas deszczów i wiosennych roztopów trudno było przejść czy przejechać wozem. Mieszkańcy narzekali też na wyboje. Aby dostać się na drugą stronę, trzeba było przejść po usypanej grobli, stąd na planie Gostynina z 1825 r. ten odcinek drogi nosi nazwę Grobla.

Na planie z czasów pruskich 1793–1806 ulica Zamkowa nazywała się Grodzka, ale w już 1825 r. była ulicą kierunkową Toruńską. W okresie międzywojennym nazywano ją Kowalska, od miejscowości Kowal w kierunku zachodnim. W czasie okupacji Niemcy nadali ulicy brzmienie Schlosstrasse. Dokonali też zniwelowania ulicy na odcinku od rzeki Skrwy w kierunku zachodnim. Po utworzeniu w 1941 r. przez Niemców getta dla ludności żydowskiej prawa strona ulicy Kowalskiej, [dziś Zamkowej], znalazła się w jego granicach. W latach stalinizmu w marcu 1951 r. ulica otrzymała imię Konstantego Rokossowskiego (1896–1968), polskiego i radzieckiego żołnierza, dowódcy 2 Frontu Białoruskiego, Marszałka Polski i ministra Obrony Narodowej z rozkazu Józefa Stalina. Od 1957 r. przywrócona została nazwa Zamkowa od znajdującego się niegdyś po lewej stronie zamku.

Ulica Zamkowa ma ciekawą historię, o której świadczą zabytkowe obiekty. Główny to XIV-wieczny zamek książęcy położony na sztucznym wzgórzu. Zbudował go prawdopodobnie książę Siemowit III w latach 70. XIV w. Otrzymał kwadratową wieżę boniowaną w dolnej części, zwieńczoną blankowaniem i wyposażony został w budynki gospodarcze, mieszkalne, magazyny oraz stajnie. W XVI w. zamek był miejscem urzędowania gostynińskich starostów. Jeden z nich, Krzysztof Szydłowiecki (1467–1532), umocnił go, odbudował i nadał znamiona rezydencji renesansowej otoczonej winnicami i ogrodami. W 1552 r. na zamku przez kilka tygodni bawił król Polski Zygmunt August, a w 1462 r. Kazimierz Jagiellończyk. W latach 1611–1612 w zamku więzieni byli car moskiewski Wasyl Szujski (1552–1612) z braćmi Dymitrem i Iwanem oraz żoną Dymitra, Katarzyną. Car, Dymitr i jego żona zmarli w 1612 r., a Iwan ostatecznie odzyskał wolność. W 1793 r. wojska pruskie wywiozły wyposażenie zamku i przystąpiły do rozbiórki murów. Ze zniszczeń ocalały tylko – część frontowej i tylnej ściany budynku, a także fragment kwadratowej wieży. W pobliżu bramy zamkowej znajdował się drewniany kościół pw. św. Trójcy, Wniebowzięcia NMP i św. Stanisława ufundowany przez księżnę

Rys. z natury Napoleon Orda

Lit w Lit. M. Fajansa w Warszawie

GOSTYNIN NAD SKRWA.
(P o l s k a)
Gubernia Warszawska.

fotopolska.eu
Polska na fotografii

⤴ Wzgórze zamkowe. Rysunek Napoleona Ordy z XIX w.

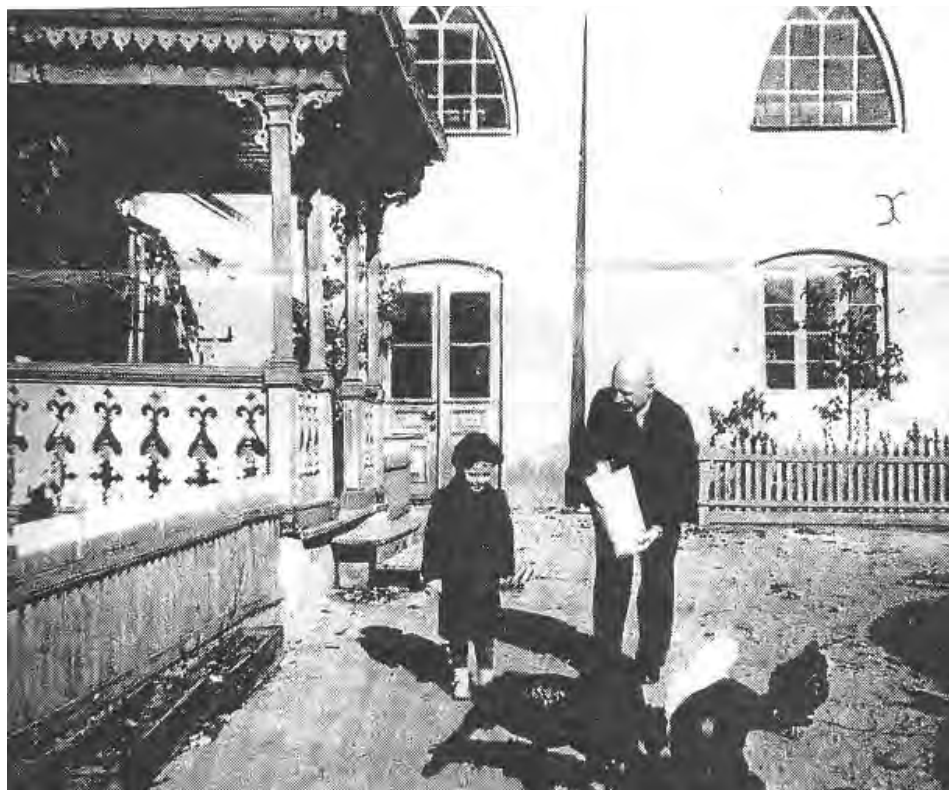
⤵ Wzgórze zamkowe. Widoczny z prawej kościół ewangelicko-augsburski, z lewej „pastorówka”

Гостынинъ — Кирхе

Gostynin — Kirche.

⋈ Ostatni pastor parafii ewangelicko-augsburskiej w Gostyninie w latach 1940–1945 Otto Lipski wraz z synem Stefanem na dziedzińcu kościoła (zboru). Foto z 1941 r.

⋇ Kościół rzymskokatolicki pw. św. Marcina z lat 1945–1978 od strony wschodniej, z fragmentem wieży zamkowej z XIV w. Z lewej murowany dom parafialny wybudowany w 1925 r. (na górze), po 1945 r. „organistówka”

⤴ Dom parafialny, w którym mieszkaly od kwietnia 1948 r. siostry Pasjonistki parafii św. Marcina; parter zajmowali lokatorzy. Foto z pierwszej fazy rozbiórki w 2002 r.

⤵ Tylna ściana domu parafialnego (z prawej) i fragmentu kościoła pw. św. Marcina (z lewej) od strony zachodniej, przed generalnym remontem rozpoczętym w 2002 r.

⤴ Ta sama ściana kościoła pw. św. Marcina – od 2009 r. sali kolumnowej

Małgorzatę (1436/1440–1483/1485), żonę Siemowita V (ok. 1389–1442), również obrabowany i doszczętnie zniszczony przez oddziały pruskie. Wcześniej, bo już w XVI w. w pobliżu Skrwy istniał kościół św. Ducha, w którym były trzy ołtarze. Przy kościele założono parafialny szpital na 16 łóżek. Stanowił jednocześnie przytułek dla ubogich, kalek, starców i bezdomnych.

W 1820 r. wzgórze i ruiny zamku książąt mazowieckich zostały przekazane przez rząd Królestwa Polskiego gminie ewangelickiej w Gostyninie. Zniszczony w poważnym stopniu został przebudowany na kościół ewangelicki z zachowaniem elementów gotyckich, na przykład zaprojektowano ostrołukowe okna. Obok nowego sanktuarium wystawiono również drewnianą plebanię i zabudowania gospodarcze. Jego poświęcenie, przy udziale pastora Karola Pastenacego, nastąpiło 12 sierpnia 1825 r. Sto lat później, w 1925 r. budowlę gruntownie wyremontowano, postawiono również nową murowaną plebanię i „pastorówkę”. Po wojnie w latach 1945–1978 budynek dawnego zboru służył jako kościół parafii rzymskokatolickiej pw. św. Marcina. Następnym prawnym właścicielem były gostynińskie ZSO „Elgo”. Po wykonaniu badań archeologicznych na wzgórzu nic się więcej nie działo. Zabudowania stopniowo popadały w ruinę. W październiku 1995 r. Gmina Miejska Gostynin przejęła nieodpłatnie nieruchomość od ZSO „Elgo” we władanie. W 2002 r. przystąpiono do remontu obiektu. Po odbudowie został oddany do użytku w dniach 23–24 maja 2009 r. Autorką odtworzenia rysu historycznego zamku, pierwotnego założenia koncepcji zabudowy całego wzgórza, jego zagospodarowania jest mgr inż. architekt Alicja Krymowa z Płocka. Tuż przy zamku, na rozgałęzieniu ulicy Zamkowej i Targowej, w roku 1946 ustawiono przydrożne sanktuarium poświęcone Matce Boskiej – jako świadectwo kultury religijnej.

Pierwotnie ciasna i drewniana zabudowa ulicy oraz pokrycie dachów słomą stwarzały duże zagrożenie pożarowe. Z tego też powodu 28 maja 1809 r. wybuchł w mieście jeden z najgroźniejszych pożarów, który spowodował wielkie spustoszenie i ruinę mieszkańców Gostynina. Przyczyną pożaru było fetowanie zwycięstw odnoszonych przez Księstwo Warszawskie i cesarza Francuzów nad Austriakami. Aby uczcić to wydarzenie, oddano 15 strzałów z moździerzy. Po jednym z nich przybitka padła na drewniany dom jednego z mieszkańców ulicy dzisiejszej Floriańskiej. Podczas pożaru ogień strawił także zabudowania przy ulicy Toruńskiej [dziś Zamkowej] i pochodzący z połowy XVIII w. kościół pw. św. Ducha. Ocalały tylko nieliczne domy, bardziej na peryferiach, w tym karczma Zawalicha [inne nazwy to Zawaliska, Zawalidroga] znajdująca się tuż za rzeką Skrwą, w której zebrała się Komisja badająca przyczyny i rozmiar zniszczeń spowodowanych pożarem. W skład Komisji wchodził m.in. Cyprian Bratoszewski, właściciel wsi

« Sklep z kapeluszami
Anieli Sowińskiej
przy ul. Zamkowej nr 8.
Foto sprzed 1939 r.

» Młyn nad rzeką
Skrwą przy
ul. Zamkowej

» Drewniana
zabudowa
ul. Zamkowej.
Stan z 1979 r.

Sałki, sędzia pokoju. Pożary przy ulicy Zamkowej miały miejsce i współcześnie. W dniu 17 kwietnia 1999 r. wybuchł pożar, podczas którego zapalił się dom nr 8, a zniszczeniu uległy także pobliskie dwa sklepy monopolowe, zakład fryzjerski i pogrzebowy. Także 14 września 2000 r. pożar wybuchł na rogu Zamkowej i Kościelnej, niszcząc pomieszczenia mieszkalne i sklepowe. Dziś ich miejsce zajęły nowe budynki.

Część terenów od rzeki w kierunku zachodnim należała od 1866 r. do ziemiańskiej rodziny Higersbergerów – właścicieli majątku Rataje. Rataje była to niegdyś wieś książęca, którą otrzymał w podziałach dzielnicowych, przeprowadzonych na Mazowszu na przełomie 1373 i 1374 r., książę Siemowit III. Mieszkańcy wsi Rataje byli zobowiązani do posług na rzecz Zamku. W marcu 1840 r. dobra ziemskie Rataje wydzielone zostały z dóbr rządowych Królestwa Polskiego i nabyte kontraktem zamiennym z Rządem przez małżonków Aleksandrę i Wiktora Karskich. W ręce Higersbergerów Rataje przeszły w 1866 r. Według Słownika Geograficznego Królestwa Polskiego, wydanego w 1888 r., Rataje to wieś, folwark, jezioro Kocioł i Czarne, cmentarz. Dobra ziemskie Rataje w 1881 r. składały się z folwarków: Rataje, Huta Ratajska oraz terenów przyległych: młyny Podzamcze, Ziejka i karczma. Obejmowały 1081 mórg – w tym gruntów ornych, ogrodów, łąk, pastwisk, lasu, pokładów torfu, zob. s. 158. Po śmierci Feliksa Higersbergera w 1888 r. majątek przeszedł w ręce jego syna Romana, który przekazał go w 1929 r. swemu bratankowi Józefowi z Piotrowa. Higersbrgerowie mieszkali w pałacu zbudowanym według projektu Józefa Husa, który składał się z 15 pokoi, wielkiej kuchni, pomieszczeń służbowych pralni, piwnic, lodowni. Józef Stefan Higersberger dbał o swoich pracowników. Zapewnione mieli mieszkania w murowanych dwuizbowych zelektryfikowanych domach, tzw. czworakach. Niektórzy otrzymywali działki, na których mogli postawić własne domy, jak na przykład dom nr 32 zbudowany około 1936 r. przez nieżyjących już Marcina i Bronisławę Kowalczyków. Marcin Kowalczyk był kierowcą w majątku Higersbergerów. W Ratajach Higersbergerowie mieszkali do 1940 r., odmówili przyjęcia niemieckiego obywatelstwa, przez co zmuszeni zostali do wyjazdu z Rataj. Pozostawioną bogatą bibliotekę Niemcy wyrzucili i spalili na klombie przed pałacem.

Na skrzyżowaniu ulic Zamkowa, Targowa i Stanisława Mikołajczyka zbudowano rondo, któremu, na podstawie uchwały Rady Miejskiej nr 69/XIII/201 z dnia 28 września 2011 r., nadano imię Rondo Rodziny Higersbergerów. Wnioskodawca uwzględnił zasługi i patriotyzm poszczególnych członków tej rodziny, zob s. 87-89.

Nad rzeką Skrwą [dziś Zamkowa 18], Żyd Izidor Wasserman postawił dla zamożnej rodziny Laskowskich z Łaniant trzypiętrowy budynek o drewnianych stropach

z przeznaczeniem na magazyn zbożowy. Gotowy budynek odkupiła w 1936 r. spółka gostynińskich młynarzy należąca do rodziny Wasiaków z Brzozówki i Drogozewa, Walczaków i Rudzińskich z Piechoty. Spółka postanowiła zaadaptować go na młyn, zakupując urządzenia i maszyny. Z dniem 1 marca 1939 r. kierownictwo objął Franciszek Gutorski. Nie zdołano uruchomić młyna przed wkroczeniem Niemców. Gutorski został aresztowany 14 kwietnia 1940 r., trafił do obozów koncentracyjnych. W latach PRL-u młyn był użytkowany przez Gminną Spółdzielnię rolniczo-handlową „Rolnik” jako magazyn zbożowy i punkt handlowy. Na początku lat 90. XX w. obiekt wrócił do spadkobierców spółki „Młyn Wodny Ignacy Wasiak i spółka”. Jednym z właścicieli był Mieczysław Wasiak (1913–2001), mieszkający w budynku nr 12 przy tej ulicy. W latach 1957–1981 był naczelnikiem Ochotniczej Straży Pożarnej w Gostyninie. W kwietniu 2004 r. nieruchomość kupiła Spółka Real Investment z Torunia. Część przyległego terenu zakupiła sieć supermarketów Lidl, należąca do niemieckiej grupy Schwartz. Kolejny, prywatny właściciel nabył nieruchomość z zamiarem urządzenia tam restauracji, hotelu i tarasu widokowego. Plan nie został zrealizowany z powodu pożaru i spalenia części budynku w sierpniu 2012 r.

Wiadomo też, że w jednym z domów przy ulicy Zamkowej w latach 40. XIX wieku mieszkał Paweł Rystoff. Był m.in. założycielem zakładu kotlarskiego w Gostyninie. Po przybyciu do naszego miasta ożenił się z Teofilą Wasilewską, córką właściciela zajazdu przy Rynku, Norberta Wasilewskiego. Wtedy też założył między obecną ulicą 3 Maja i Tadeusza Kościuszki Fabrykę Wyrobów Metalowych, która produkowała wyroby mosiężne na użytek okolicznych gorzelni i cukrowni, a także naczynia i sprzęty kuchenne. Za swe wyroby otrzymał w 1853 r. w Moskwie srebrny medal. Współcześnie przy tej ulicy pod numerem 53 swoją siedzibę ma firma Przedsiębiorstwo Robót Instalacyjno-Budowlanych „Hydropol” Krzysztof Sobaszek. Wcześniej firma mieściła się przy ulicy Targowej 10B.

Nowoczesnym obiektem ulicy Zamkowej jest piętrowy budynek dworca PKS z przeszkloną dyspozytornią o powierzchni 6 tys. mkw. wraz z placem manewrowym, stanowiskiem postojowym, parkingiem samochodowym i szaletem publicznym zaprojektowany przez Zakład Projektowania Ryszarda Piosika z Płocka. Uroczyste otwarcie dworca nastąpiło 27 września 2000 r. Wcześniejsze usytuowanie dworca autobusowego przy ulicy Jana Pawła II było uciążliwe dla mieszkańców miasta. Nowy obiekt, z którego mieszkańcy byli bardzo zadowoleni, teraz wykorzystywany jest w minimalnym stopniu.

Pierwsze autobusy pojawiły się w Gostyninie około 1925 r. Wówczas spółkę autobusową założyli Jan Marcinkowski z Żydem o nazwisku Motyl mający przydomki „Czerwony” i Antoni Galar z Łodzi, który był głównym akcjonariuszem.

Wspólnicy uruchomili dwie linie – do Warszawy kursował autobus „Polonia”, a do Łodzi przez Kutno „Bonton”. Autobusy jeździły raz dziennie. Brak było dworca, pojazdy zatrzymywały się na Rynku. O budowę miejsca postoję z dworcem postulowano w prasie w 1938 r., pisząc, że „podróźni z dalszą drogą z przesiadką w Gostyninie, oczekując na dogodny dla nich autobus, formalnie nie mają gdzie się schronić przed deszczem i śnieżycą. (...) Ponadto z autobusowej komunikacji korzysta także liczna młodzież szkolna, ucząca się w tutejszych szkołach, która na opóźniony nieraz autobus oczekuje sporo czasu na powietrzu podczas słyty i zawiwi śnieżnej”. Postulatu tego nie zdążono zrealizować, ponieważ we wrześniu 1939 r. do Gostynina wkroczyli Niemcy.

Na skraju lasu przy wylocie ulicy Zamkowej w kierunku Włocławka stoi późnobarokowa z XVIII w. drewniana figura św. Jakuba Apostoła. Figura przedstawia starszego mężczyznę z wąsami, brodą i długimi włosami, stojącego na cementowym postumencie, przysłoniętego czterospadowym drewnianym daszkiem, wspartym na czterech drewnianych słupkach, zwieńczonym krzyżem łacińskim. Przed wojną daszek nad figurą był trójkątny w stylu góralskim, a filary toczony, rzeźbione. Inny był również postument. Święty Jakub odziany jest w udrapowane szaty duchownego sprzed kilku wieków. Pokazany jest z pewną ekspresją, z wysuniętą do przodu lewą nogą, co sugeruje ruch. Lewa ręka zdecydowanie wysunięta do przodu, niegdyś trzymała laskę pielgrzymią lub pastorał, o czym świadczy podtrzymująca ją metalowa obręcz umieszczona pomiędzy kciukiem a palcem wskazującym. Prawa ręka opuszczona pionowo wzdłuż ciała przytrzymuje księgę. Przy lewym boku zawieszona jest butla [sakwa] pielgrzymia. Inny nieodłączny atrybut – kapelusz – umieszczony z tyłu na karku. Na ramionach są muszelki, które stanowią symbol pielgrzymujących do położonej w północno-zachodniej Hiszpanii miejscowości Santiago de Compostela. Tam właśnie znajduje się odkryty w XIX w. grób Jakuba Apostoła Większego. Ten łagodny starzec nie przystoi do opisu biblijnego, według którego św. Jakub miał usposobienie bojownika. Wizerunek przedstawiony przez rzeźbiarza funkcjonował od czasów średniowiecza po czasy nowożytności. Święty Jakub uchodzi za patrona i opiekuna pątników oraz podróźnych. Muszelki stanowiły dowód odbycia pielgrzymki. Droga, przy której wznosi się figura, zawsze była uczęszczana przez podróźnych.

Nawierzchnię asfaltową ulica otrzymała około 1969 r. Obecnie jest wciąż modernizowana. Poszerzony znacznie pas jezdni opatrzony sygnalizacją świetlną i elegancko wybrukowane chodniki oraz wjazdy pozytywnie odbierane są przez wjeżdżających do miasta kierowców. Większość domów jest modernizowanych,

dostosowujących się do współczesnej architektury, choć nadal można spotkać budynki drewniane, np. dom nr 20 a. Przy ulicy znajduje się wiele sklepów, hurtowni i innych punktów oferujących różnorakie usługi. W październiku 2019 r. spółka komandytowa PKB Inwest Budowa z Ząbek oddała do użytku kompleks sklepów o różnym asortymencie przed skrzyżowaniem ul. Zamkowej z ul. Targową.

ulica

ZAZAMCZE

droga gminna nr 140159W o długości 1615 m

nazwa – Uchwała nr 198/XXXI/09 Rady Miejskiej w Gostyninie z dnia 29 kwietnia 2009 r.

Ulica Zazamcze została wydzielona z ulicy Targowej i Kościuszkowców jako odcinek od skrzyżowania za cmentarzem ewangelicko-augsburskim, przez osiedle mieszkaniowe, do granic miasta w kierunku wsi Strzałki, na podstawie uchwały Rady Miejskiej z kwietnia 2009 r. Wcześniej była częścią ulicy Targowej. Nazwa pochodzi ze względu na sąsiedztwo ze wzgórzem zamkowym. W październiku 1996 r. miasto rozpoczęło przy tej ulicy budowę czterech domów z 48 mieszkaniami o powierzchni 21,24,32 i 56 mkw. W pierwszej wersji miały to być domy socjalne bez mediów, tzn. bez wody, łaźienki, centralnego ogrzewania. Jednak pierwotny projekt został zmieniony. Według nowego standardu przewidziano sanitariaty, ciepłą wodę i ogrzewanie dzięki zamontowanej wówczas kotłowni olejowej z automatyką. Budynki zostały docieplone materiałami izolacyjnymi, zamontowano też grzejniki konwektorowe. Większość prac wykonywano systemem gospodarczym, z tzw. robót publicznych. Uroczysty odbiór budynków nastąpił we wrześniu 1998 r. Cztery lata później, 24 maja 2000 r., odbyło się uroczyste oddanie do użytku kolejnych 64 mieszkań czynszowych w dwóch blokach jednopiętrowych przez powołane 19 sierpnia 1998 r. Miejskie Towarzystwo Budownictwa Społecznego. Kompleks sześciu domów administrowanych przez MTBS objęty jest nazwą osiedle „Zazamcze”.

Przy ulicy Zazamcze nr 26 w kierunku południowym istnieje Dom Dziecka na terenie 4 ha. Pierwotnie jako Państwowy Dom Młodzieży mieścił się w dworku należącym do rodziny Fitzke, właścicieli majątku Bratoszewo-Adolfów wraz z terenem tzw. Dybanki, upaństwowionym na podstawie postanowienia Prezydium Miejskiej Rady Narodowej 26 maja 1945 r. Majątek Bratoszewo-Adolfów, obok majątku Higersbergerów, był największym na granicy z Gostyninem, należącym do klucza

majątków Strzałki i Sałki. Widnieje na planie sztabowym sporządzonym przez Niemców w czasie II wojny światowej. Nazwa Bratoszewo pochodzi od nazwiska właścicieli wsi Strzałki z końca XVIII w. – Jana Kantego Bratoszewskiego, Cypriana Bratoszewskiego i w XIX w. Wincentego Bratoszewskiego, następnie kolejnego właściciela wydzielonego Bratoszewa, Adolflowa i Dybanki Adolfa de Johne i jego zięcia Juliana Fitzke. Do Gostynina Bratoszewo przyłączone zostało w 1968 r.

Do Bratoszewa dzieci przyjechały we wrześniu 1945 r. Początkowe dwa tygodnie spędziły w Domu Rozdzielczym dzieci repatriowanych ze Związku Radzieckiego zorganizowanym przez dyrektora dr. Eugeniusza Wilczkowskiego przy Szpitalu Psychiatrycznym w Gostyninie, ponieważ dworek w Bratoszewie był zajęty przez Urząd Bezpieczeństwa. Oficjalne otwarcie Państwowego Domu Młodzieży nastąpiło 28 listopada 1945 r. Pierwsi wychowankowie Domu to sieroty, których rodzice zginęli w powstaniu warszawskim. Dzieci te w wieku od 7 do 14 lat w czerwcu 1944 r. wyjechały z Warszawy na kolonie do Stoczka Łukowskiego koło Lublina zorganizowane

☞ Dworek rodziny Fitzke w Bratoszewie, w 1945 r. pierwsza siedziba Państwowego Domu Młodzieży. Od roku 1951 w tym miejscu znajduje się nowy budynek Domu Dziecka, ul. Zazamcze nr 26

przez Radę Główną Opiekuńczą. Miały letnie ubrania i jedną zmianę bielizny. Kierowniczką kolonii była Aleksandra Majewska, a wychowawcami m.in. małżeństwo Irena i Tadeusz Byrscy, przedwojenni aktorzy, czynni w zawodzie również po wojnie. Irena Byrska zmarła 27 stycznia 1997 [syn Byrskich, Krzysztof, był po wojnie ambasadorem RP w Indiach, a także założycielem Towarzystwa Polsko-Indyjskiego]. Wybuch powstania w Warszawie uniemożliwił wyjazd dzieci ze Stoczka. Po wojnie z 80 uczestników kolonii do rodziców wróciło 40. Pozostałe dzieci-sieroty przyjechały do domów dziecka w okolicach Gostynina w trójce Bratoszewo, Lucień i Sierakówek. Organizowanie tych domów polecono Aleksandrze Majewskiej.

Nowy dwupiętrowy Dom Dziecka postawiony został w latach 1948–1951. Budowę nadzorował inż. Czarkowski. Funkcjonować zaczął w roku szkolnym 1952/1951. Na parterze i pierwszym piętrze ulokowano Państwowy Dom Młodzieży, a na drugim piętrze zorganizowano internat dla 24 uczennic z otwartego w 1950 r. Liceum Pedagogicznego. Internat funkcjonował tam do 1958 r. Od 1 stycznia 2002 r. Dom nr 1 wchodził w skład Powiatowego Zespołu Placówek Opiekuńczo-Wychowawczych w Gostyninie. Dom nr 2 znajdował się przy ulicy Józefa Ozdowskiego 1a. Od 1 listopada 2019 r. oba domy połączone zostały w Powiatowy Zespół Placówek Opiekuńczo-Wychowawczych przy ulicy Zazamcze.

Za Domem Dziecka przy Zazamcze 28 jest Rodzinny Ogród Działkowy „Bratoszewo” składający się z 378 działek o ogólnej powierzchni 16,5 ha. Ogródki działkowe wydzielone zostały dla robotników przez Radę Miejską w Gostyninie już w 1938 r., ale na przeszkodzie stanęła wojna. W 1970 r. ZSO „Elgo” utworzyły tam przykładowe działki pracownicze. W latach 1974–1977 dokonano zagospodarowania terenu, w 1978 r. wykopano studnię głębinową. W 1982 r. „Elgo” przekazało je w użytkowanie Polskiemu Związkowi Działkowców, rok później wybudowana została tam świetlica. W 1999 r. teren działek został skomunalizowany. Miasto podpisało z PZD umowę notarialną wieczystej dzierżawy na okres 40 lat. Na terenie Ogródków rośnie dęb szypułkowy o obwodzie 3,45 m.

ulica

ZIEJKOWA

droga powiatowa nr 1450W o długości 2399 m

nazwa historyczna

Ulica powiatowa odchodzi od ulicy Bierzewickiej w kierunku północno-zachodnim do wsi Choinek. Nazwa ulicy i terenów wokół związana jest z nazwiskiem

młynarza Macieja Zyejki z tego terenu. Młyn Ziejka na rzece Skrwie znany był w XVI w. Pierwsza wzmianka pochodzi z 1508 r. W 1630 r. figuruje już młynarz Jan Ziejka. Zachowała się mapa młyna Ziejka z 1824 r. z przyległymi gruntami. W pobliżu młyna założono w 1860 r. cmentarz, gdyż istniejący na Ratajach był wówczas zbyt mały. Cmentarz ten istniał do 1892 r. W okresie okupacji Niemcy nadali drodze nazwę Waldstrasse.

Ważny obiekt przy tej ulicy nr 21 to biologiczno-chemiczna Oczyszczalnia Ścieków wybudowana w 1985 r. w odległości około 2 km od centrum miasta na prawym brzegu Skrwy Lewej. Jest to kompleks obiektów usytuowanych na ogrodzonym terenie 4,6 ha. We wrześniu 1995 r. przekazano do eksploatacji Stację Uzdatniania Wody. Jest to drugie ujęcie wodne w Gostyninie, pierwsze wybudowano w 1984 r. przy ulicy Kolonia. Posiada trzy studnie głębinowe wykorzystujące

zasoby wody z utworów mioceńskich oraz cztery zbiorniki wody pitnej. Działa całodobowo, zapewniając nieprzerwaną dostawę wody dla mieszkańców Gostynina. Zarządzane jest przez Miejskie Przedsiębiorstwo Komunalne Sp. z o.o. w Gostyninie. Od 1989 r. przy Ziejkowej nr 5 swoją siedzibę ma Przedsiębiorstwo MELGOS, Spółka z o.o.

Na przedłużeniu ulicy Ziejkowej w kierunku wsi Choinek stoi, prawdopodobnie z drugiej połowy XIX w., kamienna kapliczka z ołtarzykiem, w którym postawiono figurkę Matki Boskiej – foto obok. Jak wynika z przekazów, miała chronić mieszkańców przed zarazą. Obecnie zatrzymuje się tutaj pielgrzymka zdążająca we wrześniu każdego roku do Skępego.

ulica

ZIELONA

droga gminna nr 140166W o długości 134 m

nazwa

– Uchwała nr XXV/30/71 Miejskiej Rady Narodowej z dnia 18 października 1971 r.

Ulica gminna o kształcie litery T, biegnąca od ulicy Ziejkowej. Pierwsze domy wybudowano tam w 1972 r. Każdy właściciel zobowiązany był do wykopania studni, gdyż instalację wodociągową założono dopiero po wybudowaniu Oczyszczalni przy

ulicy Ziejkowej. Na początku wodę przywożono beczkowozami. Chodniki, kanalizację, linię wysokiego napięcia, zieleni współfinansowali mieszkańcy. Właściciele domów zakładali różne warsztaty: szewski, produkcji rajstop, szwalnię czy zakład stolarski. Dziś są zaledwie dwa.

ulica

ŻABIA

droga gminna o długości 226 m

nazwa historyczna

Ulica usytuowana jest między Rynkiem i ulicą Parkową. Nie była przewidziana jako wychodząca ze środka pierzei rynkowych w czasie lokowania miasta. Z przekazów ustnych niepotwierdzonych dokumentem wiadomo, że tą drogą udawano się do młyna obok zamku i nazywano ją **Młyńską**. Na planie Gostynina z lat 1793–1806 zaznaczona jest od ratusza do rzeki Skrwy bez nazwy. Z kolei na planie Gostynina z 1825 r. w ogóle nie widnieje. Natomiast na planie sporządzonym odręcznie przez Jakuba Żychlina w 1979 r. zaznaczona jest jako **Elektoralna**. Niemcy w latach okupacji nazwali ją **Bachstrasse**, co oznacza: ulica nad strugą, czyli rzeką. Nazwa Żabia stosowana była w okresie międzywojennym. Rodzina Malarskich otrzymała w sierpniu 1933 r. pozwolenie Rady Miasta na budowę domu przy tej ulicy, nr 3. Przy ulicy Żabiej róg Parkowej postawiono stację transformatorową, do której doprowadzano energię z prywatnej elektrowni wybudowanej w 1819 r. przy cegielni w Drzewcach, dziś Lisicy (cegielnię budował Jakub Warszawski, a sfinansował Jan Kessler, właściciel poczty). Oświetlenie z tej elektrowni „było słabe, światło czasowe, ponieważ maszyny były zbyt małe, aby wydołać zapotrzebowaniu”. W 1929 r. elektrownię odkupiło miasto i sprowadzono maszynę parową, co jednak nie poprawiło sytuacji i jedynie 600 odbiorców korzystało z energii. Sytuacja poprawiła się od czasu uruchomienia Elektrowni Miejskiej w Radziwiu, skąd w 1933 r. doprowadzono linie przesyłowe do Gostynina. W 1934 r. utworzono Związek Elektryfikacji Międzykomunalnej Województwa Warszawskiego (ZEMWAR), który na podstawie umowy wydzierżawił od miasta sieć elektryczną. W październiku 1938 r. ZEMWAR zawarł z Gostyninem umowę na przejście Miejskiego Zakładu Rozdzielczego przy ulicy Żabiej, który pełnił dotąd funkcję dystrybucji prądu. W okresie okupacji elektrycznością w Gostyninie zajmowała się niemiecka firma Heinrich Daniel. Stację transformatorową zlikwidowano około 1977 r.

OSIEDLE 18 STYCZNIA

Jest to osiedle domów jednorodzinnych położone w południowo-wschodniej części miasta. Zajmuje obszar między ulicami: 18 Stycznia, Kolejową, Żeromskiego i oddaną do użytku w lutym 2010 r. obwodnicą miasta Gostynina, stanowiącą drogę krajową nr 60. Obejmuje 24 ulice. Jego nazwa przyjęta została od ulicy 18 Stycznia, głównej ulicy osiedla.

Osiedle powstawało w trzech etapach. W 1959 r. wydzielono na gruntach rolnych klasy VI 150 działek przeznaczonych pod jednorodzinne budownictwo mieszkaniowe, z czego znaczna część zlokalizowana została wokół ulicy 18 Stycznia. Był to tzw. I etap rozbudowy osiedla.

Drugi etap rozbudowy opracowany został w 1978 r. i przyjęty na sesji Miejskiej Rady Narodowej w Gostyninie w dniu 20 listopada 1978 r. Uchwałą nr 26/VI/78. Zapisano w niej, że koncepcję przestrzennego planu zagospodarowania osiedla pod budownictwo jednorodzinne zatwierdzono po „szerokiej konsultacji ze społeczeństwem miasta Gostynina”. Plan opracowało Wojewódzkie Biuro Projektów w Warszawie Pracownia Terenowa w Płocku. Szczegółowy plan budownictwa jednorodzinnego przy ul. 18 Stycznia przedstawiła na sesji autorka projektu Maria Rerutkiewicz z Biura Projektów w Płocku. Teren przeznaczony pod budownictwo jednorodzinne zajmował powierzchnię 44 ha, na którym przewidywano 350 działek. Na posiedzeniu Prezydium Miejskiej Rady Narodowej w Gostyninie 27 października 1980 r. zdecydowano o przeznaczeniu 70 działek pod budownictwo indywidualne. Teren Osiedla 18 Stycznia w II etapie został w 1985 r., zgodnie z planem realizacji, podzielony na kolejne działki budowlane i wydzielono wtedy sześć

nowych ulic: Kazimierza Jagiellończyka, Krzysztofa Sztydlowieckiego, Władysława Figielskiego, Witolda Sadownika, Mieczysława Świącickiego i Eugeniusza Wilczkowskiego.

Uchwałą nr 67/XVI/87 Miejskiej Rady Narodowej w Gostyninie z dnia 11 lutego 1987 r. określono granice kolejnych gruntów przeznaczonych pod budownictwo jednorodzinne, określając je jako III etap Osiedla 18 Stycznia.

Na osiedlu tym wytyczona była i nazwana Uchwałą nr 34/IX/79 Miejskiej Rady Narodowej z 12 lipca 1979 r. ulica **Stefana Chałampowicza**, biegnąca od skrzyżowania ulicy Wesołej i Klonowej w kierunku drogi na Kraśnicę, przecinając ulice: Stefana Fabiszewskiego, Żytnią, Klonową, Stanisława Wyspiańskiego, Marii Konopnickiej i Stefana Żeromskiego. Uchwałą nr 246/XLVI/06 Rady Miejskiej w Gostyninie z dnia 28 września 2006 r. została pozbawiona kategorii publicznej drogi gminnej, wyłączona z użytkowania, tym samym zniesiono jej nazwę. Teren przeznaczono do sprzedaży.

Wśród patronów ulic na tym osiedlu dominują postacie i wydarzenia związane z historią Gostynina oraz polską literaturą. Część osiedla przyjęła też tzw. nazewnictwo „przyrodnicze”, prawdopodobnie nawiązujące do pobliskich obszarów leśnych. Konieczność nadania wielu z tych nazw była konsekwencją realizacji miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego.

ulica

18 STYCZNIA, s. 182

ulica

AKACJOWA

droga gminna nr 140101W o długości 158 m

nazwa: Uchwała nr 34/IX/79 Miejskiej Rady Narodowej w Gostyninie z dnia 12 lipca 1979 r.

Ulica usytuowana jest między ulicami Klonową i Marii Konopnickiej, w niewielkiej odległości od obwodnicy Gostynina, przecina ulicę Jaśminową i Lipową. Zbudowana jest domkami jednorodzinnymi.

„Patronem” ulicy jest drzewo akacjowe, a jej nazwa nawiązuje tematycznie do przyjętego na tym obszarze klucza odnoszącego się do drzew.

ulica

STEFANA FABISZEWSKIEGO

droga gminna nr 140121W o długości około 373 m

nazwa: Uchwała nr 176/XXIV/2000 Rady Miejskiej w Gostyninie z dnia 27 września 2000 r.

Ulica rozpoczyna swój bieg od ulicy Kolejowej. Jej przedłużeniem jest ulica Stanisława Wyspiańskiego. Posiada obustronną zabudowę jednorodziną. Do momentu nadania nazwy mieszkańcy meldowani byli przy ul. Kolejowej.

Stefan Fabiszewski (1896–1974), urodzony we wsi Lipa pod Gostyninem, komendant i budowniczy Wojskowej Składnicy Tranzytowej na Westerplatte. Za udział w wojnie 1920 r. odznaczony został Srebrnym Krzyżem Orderu Wojennego Wirtuti Militari. Komendanturę na Westerplatte pełnił w latach 1933–1938. W czasie II wojny światowej przebywał na emigracji, początkowo w obozie wojskowym w Szkocji, od 1941 r. jako attaché wojskowy przy ambasadzie polskiej w Argentynie i Brazylii. Ze względu na pogarszający się stan zdrowia zwolniony został ze służby wojskowej we wrześniu 1945 r. Wyjechał do Anglii. Na początku lat 70. podjął starania o powrót do kraju, ale przerwała je śmierć. Zgodnie z jego wolą urna z prochami spoczęła na cmentarzu parafialnym w Gostyninie, w rodzinnym grobowcu.

ulica

KAZIMIERZA JAGIELLOŃCZYKA

droga gminna nr 140116W o długości 196 m

nazwa: Uchwała nr 19/V/85 Miejskiej Rady Narodowej w Gostyninie z dnia 20 marca 1985 r.

Biegnie równolegle do ulicy 18 Stycznia, krzyżując się z ulicami: Krzysztofa Szydłowieckiego, Bolesława Prusa, Zygmunta Kostkiewicza [wcześniej ul. Władysława Figielskiego], Mieczysława Świącickiego. Kończy się na skrzyżowaniu z ul. Witolda Sadownika. Wzdłuż ulicy jest nowoczesna zabudowa jednorodzinna.

Ulica otrzymała nazwę na wniosek Towarzystwa Miłośników Ziemi Gostynińskiej, opinii samorządu mieszkańców oraz Komisji MRN. Przypomniano tym samym postać króla Kazimierza Jagiellończyka, który wcielił miasto do Królestwa Polskiego.

Kazimierz Jagiellończyk (1427–1492), najmłodszy syn króla Władysława Jagiełły, król Polski w latach 1447–1492. To jeden z najaktywniejszych polskich władców. Za jego panowania Królestwo Polskie, pokonując Zakon Krzyżacki w wojnie trzynastoletniej, odzyskało Pomorze, a dynastia Jagiellonów stała się jedną z czołowych dynastii w Europie. Po bezpotomnej śmierci książąt płockich, Kazimierz Jagiellończyk wcielił Gostynin do Korony. Wspierał go ówczesny starosta gostyniński Mikołaj Kucieński, syn gostynińskiego kasztelana, Jana z Kutna. Uroczystość miała miejsce 17 grudnia 1462 r. w zamku gostynińskim. Król po odebraniu przysięgi od mieszczan zrównał ich w prawach i przywilejach z mieszkańcami innych polskich miast. Zamek gostyniński stał się siedzibą starosty królewskiego.

ulica

JAŚMINOWA

droga gminna nr 140117W o długości około 53 m

nazwa: Uchwała nr 34/IX/79 Miejskiej Rady Narodowej w Gostyninie z dnia 12 lipca 1979 r.

Jest to krótka ulica biegnąca od ulicy Akacjowej w kierunku ulicy Wierzbowej. Zgodnie ze schematem przyjętym dla tego terenu na nazwę ulicy wyznaczono krzew jaśminowca. Na całej długości ulicy wznoszą się nowoczesne domy jednorodzinne.

ulica

KASZTANOWA

droga gminna nr 140118W o długości 170 m

nazwa: Uchwała nr 34/IX/79 Miejskiej Rady Narodowej w Gostyninie z dnia 12 lipca 1979 r.

Ulica prowadzi wzdłuż obwodnicy Gostynina, łączy ulicę Lipową i Stefana Żeromskiego. Przeznaczona jest pod budownictwo jednorodzinne. Nawiązując do wprowadzonego schematu, dla nazwy ulicy przyjęto drzewo kasztanowca.

ulica

KLONOWA

droga gminna nr 140120W o długości 351 m

nazwa: Uchwała nr 34/IX/79 Miejskiej Rady Narodowej w Gostyninie z dnia 12 lipca 1979 r.

Ulica biegnie w kierunku obwodnicy od skrzyżowania z ulicą Bolesława Prusa, przecinając tę ulicę. Jest przedłużeniem ulicy Wesolej, od której oddziela ją wcześniej planowana, ale nieistniejąca ulica Stefana Chałtampowicza. Wytyczona została podczas rozszerzenia Osiedla 18 Stycznia w II etapie jego zagospodarowania i przeznaczona pod zabudowę jednorodzinną. Nazwa ulicy jest kontynuacją „drzewnych” nazw przyjętych w tym rejonie.

ulica

JANA KOCHANOWSKIEGO

droga gminna nr 140129W o długości 753 m

nazwy:

22 LIPCA

– Uchwała nr 5/59 Miejskiej Rady Narodowej z dnia 24 września 1959 r.

Jana KOCHANOWSKIEGO

– Uchwała nr 34/X/90 Rady Miejskiej w Gostyninie z dnia 20 grudnia 1990 r.

Ulica biegnie w kierunku wschodnim, od skrzyżowania z ulicą 18 Stycznia. Dochodzi do obwodnicy Gostynina. Wytyczona została pod zabudowę jednorodzinną już w I etapie zagospodarowania Osiedla 18 Stycznia. W momencie wyznaczenia nadano jej nazwę 22 Lipca, dla upamiętnienia ogłoszonego 22 lipca 1944 r. Manifestu PKWN, tzw. Manifestu Lipcowego, który stał się podstawą działania Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej. W 1972 r. Urząd Miejski w Gostyninie przeznaczył przy tej ulicy kolejnych 12 działek budowlanych na sprzedaż. Po transformacji ustrojowej nazwa ulicy uległa zmianie. W 1990 r. przyjęła za patrona Jana Kochanowskiego. W budynku pod numerem 2 od września 1989 r. działa Miejskie Przedszkole nr 5. W 2020 r. przystąpiono do modernizacji ulicy.

Jan Kochanowski (1530–1584), najwybitniejszy poeta polskiego renesansu. Studiował na Akademii Krakowskiej i w Padwie. Był dworzaninem i sekretarzem króla Zygmunta II Augusta. Po śmierci króla zamieszkał w Czarnolesie, rzadko biorąc udział w życiu publicznym. W okresie czarnoleskim nastąpił rozkwit jego twórczości. Znany jest jako autor pieśni, fraszek, trenów, wierszy okolicznościowych i dramatu „Odprawa posłów greckich”.

ulica

KOLEJOWA

droga gminna nr 140121W od ulicy Andrzeja Czapskiego do Sportowej – o długość 1217 m oraz ciąg komunikacyjny na terenie zamkniętym od ulicy 18 Stycznia do Andrzeja Czapskiego – o długość 1101 m. łącznie droga liczy 2380 m

Dokładna data nadania nazwy nie jest możliwa do ustalenia. Wytyczona i nazwana została prawdopodobnie w okresie międzywojennym po uruchomieniu w 1925 r. linii kolejowej łączącej Kutno z Radziwiem. Biegnie od ulicy 18 Stycznia w kierunku ulicy Sportowej, przecinając ulicę Andrzeja Czapskiego. Prawostronnie zabudowana domami jednorodziennymi. Lewa strona przylega do torów kolejowych.

W latach 30. XX w. wybudowano przy niej pierwsze domy. W czasie okupacji ulica przemianowana została przez Niemców na Schienenweg (Schiene – kolej). Do swej obecnej nazwy powróciła po zakończeniu działań wojennych.

Od ulicy Kolejowej, na odcinku od ulicy 18 Stycznia do ulicy Andrzeja Czapskiego, odchodzi w kierunku obwodnicy kilka mniejszych, nienazwanych jeszcze uliczek, stanowiących sięgacze ulicy Kolejowej. Powstaje przy nich szereg nowoczesnych domów jednorodziennych.

Na odcinku między ulicami Andrzeja Czapskiego i Sportową pod numerem 21 od 1951 r. działał Państwowy Ośrodek Maszynowy, wykonujący remonty narzędzi rolniczych i usług dla rolnictwa, szczególnie dla spółdzielni rolniczych. W latach 70. był jednym z większych zakładów w Gostyninie. Zlikwidowany został decyzją Sądu Rejonowego w Płocku 31 grudnia 1992 r. Teren i zabudowania po zlikwidowanym zakładzie przejęła na krótko spółka pracownicza, później Zakład Produkcji Metalowej należącej do HW Pietrzak Holding. W 2016 r. firma ta ogłosiła upadłość. Od marca 2018 r. działa spółka Bimerz z Ostrowca Świętokrzyskiego.

Pod numerem 24 funkcjonuje Miejskie Przedsiębiorstwo Energetyki Ciepłej. Powstało w 1991 r., od lipca 1997 r. jako spółka skarbu gminy. Pod obecną nazwą MPEC działa od 9 grudnia 2010 r. Przedsiębiorstwo jest głównym dostawcą energii ciepłej w Gostyninie.

W latach 50. XX w. przy ulicy Kolejowej 28 Polskie Zakłady Zbożowe wybudowały magazyn gdzie przechowywano zboże skupowane od okolicznych rolników. Rampa zachowała się do dziś i wykorzystywana jest na magazyny. Stanowi własność prywatną. W 1986 r. obok niej postawione zostały dwa silosy zbożowe, rozebrane około pięciu lat temu.

Najnowszy obiekt przy tej ulicy to oddana do użytku w 30 sierpnia 2014 r. Sala Królestwa Świadców Jehowy przy ulicy Kolejowej 11H.

ulica

MARII KONOPNICKIEJ

droga gminna nr 140122W o długości 381 m

nazwa: Uchwała nr 34/IX/79 Miejskiej Rady Narodowej w Gostyninie z 12 lipca 1979 r.

Ulica jest przedłużeniem ulicy Żytniej, przecina ulicę Bolesława Prusa, Akacyjną i kończy swój bieg na ulicy Wierzbowej. Ulica wytyczona została pod zabudowę jednorodziną.

Maria Konopnicka (1842–1910), polska poetka i nowelistka okresu pozytywizmu. Debiutowała w 1870 r., ale dopiero lata 80. XIX w. przyniosły jej pierwsze sukcesy literackie. Dojrzała twórczość, znakomite tomy poetyckie i nowele powstały w latach dziewięćdziesiątych. Konopnicka brała aktywny udział w życiu artystycznym i społecznym, redagowała pismo dla kobiet „Świt”. Znaczną część dorobku literackiego Konopnickiej stanowi twórczość dla dzieci i młodzieży. W 1903 r. z okazji 25-lecia pracy literackiej otrzymała w darze od społeczeństwa dworek w Żarnowcu na Podkarpaciu. Zmarła we Lwowie, pochowana została na Cmentarzu Łyczakowskim.

ulica

ZYGMUNTA KOSTKIEWICZA

droga gminna nr 140111W o długości 59 m

nazwy:

Władysława FIGIELSKIEGO

– Uchwała nr 19/V/85 Miejskiej Rady Narodowej z dnia 20 marca 1985 r.

Zygmunta KOSTKIEWICZA

– Zarządzenie Zastępcze Wojewody Mazowieckiego z dnia 13 grudnia 2017 r. (ustawa dekomunizacyjna)

Jest to krótka ulica biegnąca od ulicy Jagiellończyka w kierunku ulicy Piaskowej. Pierwotna jej nazwa przyjęta została w czasie nadania nazewnictwa nowo projektowanym ulicom na terenie osiedla budownictwa jednorodzinnego podczas II etapu jego rozbudowy. Patronem ulicy został wówczas Władysław Figielski (1889–1918), urodzony w Soczewce, działacz komunistyczny. W latach 1901–1905 uczył się w gimnazjum w Płocku, a w latach 1909–1913 studiował na Wydziale Matematyczno-Fizycznym Sorbony. Tam

poznał Włodzimierza Lenina. W 1914 r. przeniósł się do Samarkandy, został nauczycielem w prestiżowym żeńskim gimnazjum gdzie nawiązał kontakt z grupą tamtejszych rewolucjonistów. W 1917 r. uczestniczył w tworzeniu grupy nauczycieli-internacjonalistów, będących zwolennikami władzy bolszewickiej. Współorganizował Rady Delegatów Robotniczych i Żołnierskich, następnie wstąpił do partii bolszewickiej. Od 1918 r. przewodniczył Radzie Komisarzy Ludowych Turkiestańskiej ASRR. W 1919 r. został podstępnie zamordowany w Taszkencie przez „białogwardzistów”. Jego brat, Stanisław Figielski, był zasłużonym kapłanem diecezji płockiej, protonotariuszem apostolskim, prepozytem płockiej kapituły katedralnej. W 1940 r. mianowany został proboszczem parafii farnej w Płocku. W latach 1942–1946, po uwięzieniu, a następnie śmierci abp. Antoniego Juliana Nowowiejskiego i bp. Leona Wetmańskiego mianowany został administratorem apostolskim diecezji płockiej. Funkcję tę pełnił przez sześć lat, do 1946 r., gdy papież Pius XII mianował biskupem diecezji Tadeusza Pawła Zakrzewskiego. Nowy ordynariusz mianował ks. infułata Figielskiego wikariuszem generalnym diecezji. Pozostawał też nadal proboszczem fary. Zmarł w 1958 r., pochowany na cmentarzu parafii farnej.

Działając na podstawie Uchwały z dnia 1 kwietnia 2016 r. o zakazie propagowania komunizmu lub innego ustroju totalitarnego przez nazwy jednostek organizacyjnych, jednostek pomocniczych gmin, budowli, obiektów i urządzeń użyteczności publicznej oraz pomników Wojewoda Mazowiecki wydał zarządzenie zastępcze w sprawie zmiany dotychczasowej nazwy ulicy Władysława Figielskiego w Gostyninie na płk. Zygmunta Kostkiewicza. Ulica ma nowoczesną zabudowę jednorodziną.

Zygmunt Kostkiewicz (1893–1940), oficer Wojska Polskiego, zamordowany przez NKWD w Katyniu. Urodził się w Gostyninie. W Petersburgu ukończył szkołę handlową, w Moskwie szkołę oficerską. Uczestniczył w obronie Lwowa w 1918 r. W okresie międzywojennym pełnił wiele funkcji w wojsku, awansując w 1930 r. do rangi podpułkownika. Wielokrotnie odznaczony, m.in. srebrnym krzyżem Orderu Wirtuti Militari. Podczas kampanii wrześniowej trafił do niewoli sowieckiej. Zamordowany został 9 kwietnia 1940 r. Pośmiertnie awansowany przez prezydenta RP Lecha Kaczyńskiego na stopień pułkownika. Przypomina o nim katyński Dąb Pamięci posadzony 12 IV 2012 r. przy Miejskim centrum Kultury w Gostyninie, w ramach programu „Katyń... ocalić od zapomnienia”.

ulica

LEŚNA

droga gminna nr 140128W o długości 876 m

nazwa: Uchwała nr 172/37 Magistratu Miasta Gostynina z dnia 8 listopada 1937 r.

Ulica rozpoczyna się u zbiegu ulicy 18 Stycznia i Kolejowej, dochodzi do obwodnicy miasta Gostynina, przecinając ulicę Bolesława Prusa. Jest jedną z najstarszych i najdłuższych ulic na osiedlu. Wytyczona została w 1937 r. na parcelach rodziny Daleckich będących właścicielami rozległych terenów wokół ulicy Kolejowej. Już wtedy nadano ulicy nazwę Leśnej, nawiązującej do jej kierunku w stronę obszarów leśnych. W okresie II wojny światowej Niemcy zmienili nazwę na Südstrasse (Süd – południe). Po zakończeniu działań wojennych powrócono do pierwotnej nazwy. Po obu stronach zabudowana domami jednorodzinnymi.

ulica

LIPOWA

droga gminna nr 140130W o długości 162 m

nazwa: Uchwała nr 34/IX/79 Miejskiej Rady Narodowej w Gostyninie z dnia 12 lipca 1979 r.

Jest ulicą równoległą do ulicy Klonowej. Rozpoczyna się od skrzyżowania z ulicą Akacją i łączy ją z ulicą Kasztanową. Posiada zabudowę jednorodzinną. Zgodnie z przyjętymi zasadami w tej części osiedla nazwa nawiązuje do przyjętego nazewnictwa przyrodniczego.

ulica

PIASKOWA

droga gminna nr 140141W o długości 343 m

nazwa: Uchwała nr XXV/30/71 Miejskiej Rady Narodowej w Gostyninie z dnia 18 października 1971 r.

Droga wytyczona była w latach 60. XX w., ale nowo wybudowanym budynkiem nadawano numery ulicy 18 Stycznia. Dopiero w 1971 r. została wyodrębniona.

W obecnym kształcie biegnie od ulicy Bolesława Prusa w kierunku obwodnicy Gostynina. Nadano jej nazwę nawiązującą prawdopodobnie do terenów, przez które została poprowadzona. Jednym z pierwszych budynków wzniesionych przy tej ulicy jest dom nr 6 wybudowany przez lekarza Brunona Antoniego Oświecińskiego.

ulica

BOLESŁAWA PRUSA

droga gminna nr 140143W o długości 800 m

nazwa: Uchwała nr 34/IX/79 Miejskiej Rady Narodowej w Gostyninie z dnia 12 lipca 1979 r.

Ulica, wytyczona w latach 70. XX w., jest jedną z ważniejszych ciągów komunikacyjnych na osiedlu. Swój początek bierze od ulicy 18 Stycznia, biegnie przez osiedle, przecinając m.in. ulice: Jana Kochanowskiego, Leśną, Klonową, Marii Konopnickiej. Kończy się na skrzyżowaniu z ulicą Stefana Żeromskiego. Zgodnie z planem zagospodarowania osiedla po obu stronach ulicy jest zabudowa jednorodzinna.

W budynku przy ulicy Prusa 11 działa „Mini-Market” Sławomira Majewskiego zaspokajający potrzeby mieszkańców osiedla. Ulica zmodernizowana w 2020 r.

Bolesław Prus (1847–1912), polski pisarz okresu pozytywizmu. Właściwe nazwisko Aleksander Głowacki. Lata dojrzałej twórczości Prusa rozpoczęły się w 1880 r. publikacją pierwszych jego nowel. Szczytowy okres twórczości przypada na lata 1885–1897, kiedy opublikował m.in. „Placówkę”, „Lalkę”, „Emancypantki” i „Faraona”. Prus brał udział w akcjach społecznych, działając w Towarzystwie Dobroczynności i Stowarzyszeniu Kursów dla Analfabetów Dorosłych. Zmarł w wieku 64 lat. Pochowany jest na warszawskich Powązkach. Na grobowcu dłuta Stanisława Jackowskiego, siostrzeńca pisarza, umieszczono inskrypcję „Serce serc”, nawiązującą do twórczości pisarza, w której potrafił ukazać przynajmniej rąbek ówczesnej rzeczywistości–beźmiar nędzy i krzywdy ludzkiej, szczególnie dzieci.

ulica

WITOLDA SADOWNIKA

droga gminna nr 140146W o długości 313 m

nazwa: Uchwała nr 19/V/85 Miejskiej Rady Narodowej w Gostyninie z dnia 20 marca 1985 r.

Uchwała dotyczyła nadania nazewnictwa nowo projektowanym ulicom na terenie osiedla budownictwa jednorodzinnego w czasie II etapu jego rozbudowy. Ulica wyznaczona została jako przedłużenie ulicy Kazimierza Jagiellończyka, w końcowym fragmencie biegnie w kształcie litery „U”.

Nazwa, jak podaje Uchwała, nadana została na wniosek Towarzystwa Miłośników Ziemi Gostynińskiej, opinii samorządu mieszkańców oraz Komisji MRN.

Witold Sadownik (1914–1978), lekarz chirurg. W październiku 1948 r. objął stanowisko ordynatora Oddziału Chirurgicznego oraz Ginekologiczno-Położniczego Szpitala w Gostyninie. W następnym roku mianowano go dyrektorem Szpitala. Funkcję tę pełnił do 1953 r. Później skoncentrował się tylko na chirurgii, szczególnie na chirurgicznych metodach walki z nowotworami. W Gostyninie zdobył opinię doskonałego lekarza. W 1972 r. opuścił Gostynin, przeniósł się do Płocka. Pochowany został w grobowcu rodzinnym w Koninie.

ulica

KRZYSZTOFA SZYDŁOWIECKIEGO

droga gminna nr 140156W o długości 203 m

nazwa: Uchwała nr 19/V/85 Miejskiej Rady Narodowej w Gostyninie z dnia 20 marca 1985 r.

Ulica biegnie w kształcie litery „L” od ulicy Jana Kochanowskiego w kierunku ulicy Kazimierza Jagiellończyka. Zgodnie w planem zagospodarowania w czasie II etapu rozwoju osiedla i decyzją Miejskiej Rady Narodowej przeznaczona została pod zabudowę jednorodziną. Nazwa nadana została na wniosek Towarzystwa Miłośników Ziemi Gostynińskiej i po uwzględnieniu opinii samorządu mieszkańców oraz Komisji MRN.

Szydłowiecki Krzysztof (1467–1532), kanclerz wielki koronny, starosta gostyniński. Pochodził z jednego z najpotężniejszych rodów małopolskich. Urodził się w rodzinnym Szydłowcu. Wychowywał się z królewiczem Zygmuntem, synem Kazimierza Jagiellończyka. Gdy ten w 1506 r. został królem Polski, kariera polityczna Szydłowieckiego nabrała tempa. Starostwo w Gostyninie objął w 1508 r. i funkcję tę pełnił do swej śmierci. Przebudował gostyniński zamek, nadając mu charakter renesansowej rezydencji. Szydłowiecki zmarł w Krakowie, pochowany został w Kolegiacie św. Marcina w Opatowie.

ulica

MIECZYŚŁAWA ŚWIĘCICKIEGO

droga gminna nr 140158W o długości 25 m

nazwa: Uchwała nr 19/V/85 Miejskiej Rady Narodowej w Gostyninie z dnia 20 marca 1985 r.

Ulica wyznaczona pod zabudowę jednorodziną w II etapie rozbudowy osiedla. Jest krótką, lewą odnogą ulicy Kazimierza Jagiellończyka, równoległą do ulicy Zygmunta Kostkiewicza. Na wniosek Towarzystwa Miłośników Ziemi Gostynińskiej, samorządu mieszkańców i Komisji MRN za patrona przyjęto Mieczysława Świącickiego, zasłużonego działacza gostynińskiego sportu.

Mieczysław Świącicki (1889–1939), adwokat, działacz społeczny. Studiował prawo w Rosji, skąd po rewolucji powrócił do kraju. Do Gostynina przybył z Kutna. Włączył się w pracę Powiatowego Komitetu Wychowania Fizycznego i Przystosowania Wojskowego. Komitet postulował budowę stadionu w Gostyninie. Jego projekt powstał w 1927 r. Świącicki osobiście nadzorował budowę. Został też prezesem powstałego w 1926 r. Klubu Sportowego „Mazur”, a około 1929 r. prezesem Kasy Chorych i współorganizatorem „klubu urzędniczego”. Stracony przez Niemców 1 grudnia 1939 r. w Woli Łąckiej. Po ekshumacji w 1945 r. pochowany w kwaterze wojennej na cmentarzu parafialnym w Gostyninie.

ulica

WESOŁA

droga gminna nr 140160W o długości 488 m

nazwa: Uchwała 1/57 Miejskiej Rady Narodowej z dnia 20 lutego 1957 r.

Jest ulicą równoległą do ulicy Leśnej. Odchodzi od ulicy Kolejowej, krzyżuje się z ulicą Bolesława Prusa. Za skrzyżowaniem przechodzi w ulicę Klonową. Przeznaczona jest pod zabudowę jednorodziną.

ulica

WIERZBOWA

droga gminna nr 140161W o długości 158 m

nazwa: Uchwała nr 34/IX/79 Miejskiej Rady Narodowej w Gostyninie z dnia 12 lipca 1979 r.

Ulica jest równoległa do ulicy Kasztanowej, łączy ulicę Lipową i Stefana Żeromskiego. Przeznaczona pod zabudowę jednorodziną. Nazwa „drzewna” ulicy przyjęta zgodnie z ustalonymi zasadami w tej części osiedla.

ulica

EUGENIUSZA WILCZKOWSKIEGO

droga gminna nr 140162W o długości 110 m

nazwa: Uchwała nr 19/V/85 Miejskiej Rady Narodowej w Gostyninie z dnia 20 marca 1985 r.

Jest krótką ulicą w kształcie litery „L”. Rozpoczyna się od skrzyżowania z ulicą Bolesława Prusa. Biegnie równoległe do ulicy Piaskowej, w końcowym odcinku skręcając w kierunku ulicy Jana Kochanowskiego. Nazwa nadana w 1985 r. na wniosek Towarzystwa Miłośników Ziemi Gostynińskiej, opinii samorządu mieszkańców oraz Komisji MRN w czasie II etapu rozbudowy osiedla.

Eugeniusz Wilczkowski (1895–1957), lekarz psychiatra. W 1923 r. otrzymał tytuł doktora wszech nauk lekarskich. W 1930 r. powierzono mu obowiązek organizowania w Gostyninie Szpitala dla Nerwowo i Psychicznie Chorych. W 1933 r. objął w drodze konkursu funkcję dyrektora tego Szpitala. Po wkroczeniu Niemców został ordynatorem oddziału męskiego. Działal w konspiracji. Aresztowany w marcu 1942 r. i osadzony w więzieniu w Ostrowie Wielkopolskim. Podczas ewakuacji więzienia w 1945 r. zbiegł i powrócił do Gostynina. Podjął się odbudowy zdevastowanego budynku Szpitala, jednocześnie prowadząc przez rok Dom Rozdzielczy dla dzieci polskich repatriowanych z ZSRR. Szpitalem kierował do końca 1946 r., później objął profesurę na Uniwersytecie Łódzkim. Dziś Szpital Psychiatryczny w Gostyninie nosi jego imię.

ulica

STANISŁAWA WYSPIAŃSKIEGO

droga gminna nr 140165W o długości 285 m

nazwa: Uchwała nr 34/IX/79 Miejskiej Rady Narodowej w Gostyninie z dnia 12 lipca 1979 r.

Ulica jest przedłużeniem ulicy Stefana Fabiszewskiego, z którą do 2006 r. rozdzielała ją ulica Stefana Chałtampowicza. Przecina ulicę Bolesława Prusa i biegnie w kierunku ulicy Akacjowej. Posiada zabudowę jednorodzinną.

Stanisław Wyspiański (1869–1907), polski dramaturg i malarz. Tworzył w okresie Młodej Polski. Bywa nazywany czwartym wieszczem polskim. Kształcił się w krakowskiej Szkole Sztuk Pięknych oraz na Uniwersytecie Jagiellońskim. Jego dorobek artystyczny obejmuje malarstwo przedstawiające widoki Krakowa, portrety, rośliny, projekty witraży, ilustracje, projekty mebli i wnętrz. W twórczości literackiej kontynuował nurt patriotyczny polskiego romantyzmu. Najbardziej znane dramaty to „Wesele”, „Noc listopadowa”, „Warszawianka”, „Wyzwolenie”. Jego pogrzeb w Krakowie stał się manifestacją narodową. Pochowany został w Krypcie Zasłużonych w kościele na Skałce.

ulica

STEFANA ŻEROMSKIEGO

droga gminna nr 140169W o długości 429 m

nazwa: Uchwała nr 34/IX/79 Miejskiej Rady Narodowej w Gostyninie z dnia 12 lipca 1979 r.

Ulica biegnie od skrzyżowania z ulicą Kasztanową, krzyżuje się z ulicą Wierzbową i Bolesława Prusa. Przeznaczona zgodnie z planem zagospodarowania pod zabudowę jednorodzinną.

Stefan Żeromski (1864–1925), polski prozaik, publicysta, dramaturg. Pierwsze jego próby literackie przypadają na lata gimnazjalne. Zadebiutował w 1882 r. na łamach warszawskiej prasy. Jego najważniejsze dzieła to powieści „Przedwiośnie”, „Syzyfowe prace”, „Ludzie bezdomni”, „Popioły”, „Dzieje grzechu”, „Wierna rzeka” oraz liczne opowiadania i dramaty. W swych dziełach poruszał często problematykę społeczną, dlatego bywał nazywany „sumieniem narodu”. Był pierwszym prezesem PEN Clubu. Czterokrotnie nominowany do Nagrody Nobla. Na krótko przed śmiercią zamieszkał w trypokojowym mieszkaniu na Zamku Królewskim w Warszawie, które ofiarował mu prezydent RP Stanisław Wojciechowski.

ulica

ŻYTANIA

droga gminna nr 140170W o długości 350 m

nazwa: Uchwała nr III-4/60 Miejskiej Rady Narodowej z dnia 29 kwietnia 1960 r.

Ulica rozpoczyna się od ulicy Kolejowej i biegnie w kierunku wschodnim. Jej przedłużeniem jest ulica Marii Konopnickiej. Z wnioskiem o nadanie nazwy ulicy wystąpiło Prezydium MRN, proponując nazwę Poprzeczna. Radni nie zgodzili się z wnioskiem i zmienili jej nazwę na Żytnia. Była to droga narolna, biegnąca wśród pól uprawnych, stąd prawdopodobnie nadana nazwa. Możliwe, że ma kierunek zgodny z układem pól.

OSIEDLE DYBANKA

Osiedle znajduje się w zachodniej części miasta, w obrębie pięciu ulic: Dybanka, Górna, Ziemowita, Parkowa i Kwiatowa. Najstarsze z ich, wytyczone jeszcze w okresie międzywojennym to ulice: Dybanka, Ziemowita i Górna. Osiedle przylega do rezerwatu Dybanka, który poza wartościami naukowymi posiada wysokie walory krajobrazowe. Najwyższe jego wzniesienie to góra o tej samej nazwie mająca wysokość 121,5 m n.p.m. Według legendy nazwa Dybanka nawiązuje do zbójców, którzy „dybali”, a więc czyhali w tych okolicach na kupców wiozących sól i inne towary do Gostynina. Rozległe tereny wokół Dybanki do 1945 r. należały do rodziny Fitzke, właścicieli majątków Bratoszewo i Adolfów.

ulica

DYBANKA s. 77

ulica

GÓRNA

droga gminna nr 140114W o długości 108 m

nazwa: Uchwała nr 172/37 Magistratu miasta Gostynina z dnia 8 listopada 1937 r.

Ulica jest prawym odgałęzieniem ulicy Dybanka. Nazwa nawiązuje do usytuowania jej u stóp rezerwatu Dybanka. Wytyczona została w 1937 r. na parcelach przekazanych miastu przez Juliana Fitzkiego, właściciela majątków Bratoszewo i Adolfów. Prośbę o nadanie jej nazwy zgłosił do Rady Miejskiej Magistrat. Została przyjęta bez zastrzeżeń.

Ulica jest prawostronnie zabudowana domami jednorodzinnymi. Druga strona, przylegająca do rezerwatu, pozbawiona jest zabudowań.

ulica

KWIATOWA

droga gminna nr 140127W o długości 195 m

nazwa: Uchwała nr XVI/52/77 Miejskiej Rady Narodowej z grudnia 1977 r.

Ulica biegnie od skrzyżowania z ulicą Legionów Polskich w kierunku południowym do ulicy Dybanka. Jej przedłużeniem w kierunku północnym jest ulica Parkowa. Po obu stronach ma zabudowę jednorodzinną. W okolicach ulicy Kwiatowej na przełomie lat 60. i 70. XX w. wybudowano hotel, stołówkę i dwa bloki dla pracowników powstałego w 1966 r. Przedsiębiorstwa Budownictwa Rolniczego.

W 1978 r. ulica uzyskała twardą nawierzchnię, a w 1981 r. nową nawierzchnię asfaltową.

ulica

PARKOWA, s. 147

ulica

ZIEMOWITA

droga gminna nr 140167W o długości 464 m, w odcinku od ulicy Dybanka do ulicy Legionów Polskich o długości 206 m, w odcinku od ulicy Żabiej do ulicy Zamkowej o długości 258 m

nazwa: Uchwała nr 15/38 Rady Miejskiej w Gostyninie z dnia 9 lutego 1938 r.

Ulica wytyczona została w 1938 r. na parcelach Juliana Fitzkego, właściciela majątku Bratoszewo i Adolfów. Biegnie wzdłuż rzeki Skrwy, od ulicy Dybanka w kierunku ulicy Zamkowej, przecinając obecną ulicę Legionów Polskich i ulicę Żabią. Podzielona jest na dwa odcinki, pierwszy między ulicami Zamkową i Żabią, drugi między ulicami Legionów Polskich i Dybanką. Nawierzchnię asfaltową posiada tylko na odcinku od ulicy Legionów Polskich do ulicy Dybanka i ta część ma po obu stronach zabudowę jednorodzinną. W 1980 r. na tym odcinku z pomocą mieszkańców, Przedsiębiorstwo Gospodarki Komunalnej i Mieszkaniowej wykonało 250 m chodnika.

W drugim odcinku, od skrzyżowania z ulicą Żabią, biegnie w kierunku ulicy Zamkowej. W końcowym fragmencie przebiega wzdłuż stawu zamkowego, o którym ilustratorzy już w XVI w. pisali, że był „wielki, ale zarosły, na którym się łabędzie swojscy

łęgną”. Źródła z 1495 r. wspominają działający na tym terenie młyn zwany Podzamkowym. Posiadał on koło wykorzystywane do wyrobu srodu jęczmiennego i pszenicznego, stosowany do produkcji piwa przez miejscowych piwowarów. Rejestrowany był też w dokumentach lustracyjnych z 1564 r. i 1570 r. Ta część ulicy jest niezabudowana.

Ziemowit (właśc. Siemowit) (1352–1426), książę mazowiecki, kujawski i bełski. Rządy na ziemi gostynińskiej objął w 1381 r. po śmierci ojca, Siemowita III. Zgłaszał pretensje do korony polskiej po śmierci króla Ludwika Węgierskiego. Za obietnicę nadania ziem ruskich oraz rękę siostry Jagiełły, Aleksandry, zrzekł się roszczeń do Korony. W 1386 r. złożył hołd lenny na ręce pary królewskiej Władysława Jagiełły i Jadwigi. Gostynin zawdzięcza mu budowę kościoła farnego i nadanie praw miejskich 8 marca 1382 r., opartych na prawie chełmińskim. Dokument sporządzony był prawdopodobnie w zamku gostynińskim. Siemowit zmarł w Gostyninie, pochowany został w nekropolii mazowieckich Piastów, w katedrze płockiej.

OSIEDLE IM. ADAMA MICKIEWICZA

Wstępny projekt osiedla został opracowany w 1959 r. W grudniu 1966 r. decyzją MRN w Gostyninie teren w północno-wschodniej części miasta, w obrębie ulicy Glinianej przeznaczono pod budownictwo jednorodzinne. W 1967 r. na sesji MRN rozważano wytyczenie na tym terenie 175 działek pod osiedle domów jednorodzinnych, których budowa, jak zapisano w protokole, mogłaby rozpocząć się w roku następnym. Dopiero w 1972 r. rozpoczęto prace kanalizacyjne, przygotowując teren pod budowę osiedla. Zakończono je w 1976 r. Kolejną decyzję dotyczącą osiedla podjęto 29 stycznia 1979 r. Uchwałą nr 30/VII/79 Miejskiej Rady Narodowej osiedlu nadano imię Adama Mickiewicza. Jak zapisano w dokumencie, znajduje się między ulicami: Józefa Bema, Juliusza Słowackiego, Mariana Buczka [dziś ul. Floriańska] i Gąbińską [dziś ul. Andrzeja Czapskiego]. Najstarszą ulicą na tym osiedlu jest ulica Gliniana, powstała w okresie międzywojennym. W 1980 r., z inicjatywy mieszkańców i w czynie społecznym, wybudowano na osiedlu 1100 m kanalizacji.

ulica

GEN. JÓZEFA BEMA

droga gminna nr 140103W o długości 428 m

nazwa: Uchwała nr I-1/67 Miejskiej Rady Narodowej w Gostyninie z dnia 28 stycznia 1967 r.

Ulica jest przedłużeniem ulicy Wojska Polskiego na odcinku od skrzyżowania z ulicą ks. Jerzego Popiełuszki do rozgałęzienia ulic Spacerowej i Wiosennej. Krzyżuje się z ulicą Adama Mickiewicza. Prawą stroną stanowi zabudowa jednorodzinna, lewą osiedle mieszkaniowe Gostynińskiej Spółdzielni Mieszkaniowej, zwane Osiedlem im. gen. Józefa Bema. Spółdzielcze osiedle zajmuje powierzchnię 4,48 ha i obejmuje 11 bloków mieszkalnych wybudowanych w latach 1977–1983.

Przy ulicy Józefa Bema, pod numerem 23, znajduje się Szkoła Podstawowa nr 3 im. Obrońców Westerplatte, oddana do użytku w październiku 1965 r. Imię szkole nadano 29 grudnia 1969 r. O wyborze patrona zdecydował patriotyzm lokalny i fakt, że Stanisław Trela, mieszkaniec Gostynina, walczył w obronie Westerplatte we wrześniu 1939 r. W 1988 r. szkoła wzbogaciła się o nowoczesną halę sportową, dwie sale do gimnastyki korekcyjno-kompensacyjnej wraz z szatniami. W 2005 r. część lewego skrzydła budynku została przeznaczona na siedzibę Szkoły Muzycznej I stopnia, która od czerwca 2010 r. nosi nazwę Miejska Szkoła Muzyczna w Gostyninie. W 2009 r., dzięki programowi rządowemu „Orlik 2012”, obok szkoły oddany został kompleks nowoczesnych boisk. W 2004 r., z myślą o najmłodszych, przy Szkole Podstawowej nr 3 otwarty został nowoczesny plac zabaw. W dniu 7 września 2009 r., w ramach akcji „Katyń... ocalić od zapomnienia” ogłoszonej pod patronatem ówczesnego prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej Lecha Kaczyńskiego w 70. rocznicę rozstrzelania polskich oficerów w Katyniu, Charkowie i Miednoje, posadzono przed szkołą Dąb Pamięci. Poświęcony jest on Leopoldowi Zimmerowi, urodzonemu w Gostyninie w 1908 r., porucznikowi Wojska Polskiego zamordowanemu w Katyniu w kwietniu 1940 r.

W 1986 r. przy ulicy Józefa Bema wybudowano pawilon handlowy o powierzchni 960 mkw. Inwestorem była Spółdzielnia Mieszkaniowa Lokatorsko-Własnościowa w Gostyninie. Obecnie mieści się tam sklep sieci Biedronka.

W 2018 r. dokonano ostatniej modernizacji ulicy Bema.

Józef Zachariasz Bem (1794–1850), polski generał. Ukończył Szkołę Aplikacyjną Artylerii i Inżynierii w Warszawie. W randze kapitana służył w wojsku Królestwa Polskiego. Za udział w powstaniu listopadowym 1831 r. odznaczony został Złotym Krzyżem Virtuti Militari i awansowany do stopnia generała brygady. Po powstaniu przebywał na emigracji. Wziął udział w Wiośnie Ludów 1848 r. na Węgrzech, a od sierpnia 1849 r. został naczelnym wodzem armii węgierskiej. Po upadku rewolucji na Węgrzech wyjechał do Turcji. By móc wstąpić do armii sułtana, przeszedł na islam i przyjął imię Murat Pasza. Został mianowany generałem tureckiej armii. Zmarł w Aleppo na malarię azjatycką. W 1929 r. jego prochy sprowadzono do rodzinnego Tarnowa i złożono w mauzoleum w Parku Strzeleckim.

ulica

GLINIANA

droga gminna nr 140112W o długości 382 m

Ulica biegnie od ulicy Wojska Polskiego w kierunku północno-wschodnim, łącząc ją z ulicą Adama Mickiewicza. Wytyczona w okresie międzywojennym i w tym czasie nazywana była **Dróżką Glinczaną**, później **Dróżką Glinianą**. Dokładnej daty powstania nie udało się ustalić. Nazwa uzasadniona tym, że dawniej nie miała utwardzonej nawierzchni. Zabudowana dwustronnie domami jednorodzinnymi, niektóre z nich, drewniane, pamiętają czasy międzywojenne. W aktach Rady Miejskiej w Gostyninie zachowało się podanie Szczepana Stawickiego z dnia 1 marca 1932 r. z prośbą o pozwolenie wybudowania domu mieszkalnego i gospodarczego przy Dróżce Glinianej. Magistrat zatwierdził budowę parterowego drewnianego domu, z zastrzeżeniem, „że roboty murarskie i ciesielskie zostaną wykonane przez uprawnionych majstrów”. W aktach Magistratu z 1933 r. znajduje się informacja o wytyczeniu środka tej ulicy. W protokole nr 7 z dnia 4 marca 1935 r. z posiedzenia Magistratu miasta Gostynina zapisano, iż Magistrat postanowił „jak najprędzej przystąpić do uregulowania szerokości jezdni Dróżki Glinianej”. Wiązało się to prawdopodobnie też z utwardzeniem nawierzchni. Na wydatki związane z wykonaniem tego zadania Magistrat postanowił wziąć kredyt przewidziany w budżecie na rok 1935/1936.

Na początku XX w. przy ulicy Glinianej stał wiatrak. Ostatnim jego właścicielem był niejaki Kroczek. Wiatrak został rozebrany prawdopodobnie w czasie I wojny światowej.

Według mapy z czasów II wojny światowej ulica posiadała nazwę **Lehmweg**, nawiązującą do nadanej wcześniej nazwy polskiej (Lehm – glina). Po zakończeniu działań wojennych powrócono do przedwojennej nazwy, taka bowiem istnieje na planie Gostynina z 1945 r. W 1954 r., z okazji 10-lecia Polski Ludowej, Miejska Rada Narodowa rozważyła nadanie jej nazwy **Stefana Aleksandra Okrzei** (1886–1905), robotnika, członka PPS i Organizacji Bojowej PPS, działacza niepodległościowego i socjalistycznego. Przemiana nastąpić miała z dniem 22 lipca 1954 r. Do zmiany nie doszło, pozostawiono przedwojenną nazwę, która istnieje do dziś.

W 1966 r. w czynie społecznym dokonano remontu ulicy. W 2000 r. wykonano nową nawierzchnię.

ulica

KRÓTKA

droga gminna nr 140126W o długości 177 m

nazwa: Uchwała nr XXV/30/71 Miejskiej Rady Narodowej w Gostyninie z dnia 18 października 1971 r.

Jak nazwa wskazuje jest krótką ulicą łączącą ulicę Adama Mickiewicza i Spacerową, krzyżuje się z ulicą Słoneczną. Po obu jej stronach zabudowa jednorodzinna.

ulica

MAZOWIECKA

droga gminna nr 140132W o długości 774 m

nazwa: Uchwała nr XXV/30/71 Miejskiej Rady Narodowej w Gostyninie w dniu 18 października 1971 r.

Ulica biegnie równolegle do ulicy Juliusza Słowackiego, granicząc z Osiedlem im. Andrzeja Czapskiego Gostynińskiej Spółdzielni Mieszkaniowej. Ulica Andrzeja Czapskiego dzieli ulicę Mazowiecką na dwa odcinki. Pierwszy z nich, biegnący od ulicy Andrzeja Czapskiego kończy na skrzyżowaniu z ulicą Spacerową, przecinając ulice: Nową, Adama Mickiewicza, Słoneczną. W tym fragmencie, o długości 511 m, lewą stronę ulicy zajmują głównie bloki Gostynińskiej Spółdzielni Mieszkaniowej, później obustronnie zabudowana jest domami jednorodzinnymi. Posiada na tym odcinku urządzoną nawierzchnię.

W 263-metrowym odcinku od ulicy Czapskiego w kierunku ulicy Jana Kilińskiego posiada nawierzchnię nieurządzoną. Swą prawą stronę przylega do Osiedla im. Jana Kilińskiego Gostynińskiej Spółdzielni Mieszkaniowej. Po jej lewej stronie znajduje się ciąg garaży dla mieszkańców GSM.

ulica

ADAMA MICKIEWICZA

droga gminna nr 140133W o długości 389 m

nazwa: Uchwała nr VI/56 Miejskiej Rady Narodowej w Gostyninie w dniu 5 listopada 1956 r.

Jest główną i najdłuższą ulicą na tym osiedlu. Łączy ulicę gen. Józefa Bema z ulicą Juliusza Słowackiego. Na przełomie lat 60. i 70. XX w. wybudowano przy tej ulicy pierwsze domy jednorodzinne.

Adam Mickiewicz (1798–1855), polski poeta okresu romantyzmu. Jeden z trzech wieszczów narodowych obok Juliusza Słowackiego i Zygmunta Krasińskiego. Studiował w Uniwersytecie Wileńskim, potem uczył w szkole powiatowej w Kownie. Był jednym z założycieli i aktywnym działaczem tajnego patriotycznego Towarzystwa Filomatów, za co został aresztowany wraz z grupą przyjaciół i uwięziony w klasztorze bazylianów w Wilnie. Debiutował w 1822 r. zbiorem „Ballad i romanśów”. W 1829 r. wyjechał w podróż po Europie. Od 1832 r. mieszkał w Paryżu, z przerwą na pobyt w Lozannie, gdzie wykładał literaturę łacińską, oraz w Rzymie, gdzie próbował uzyskać poparcie papieża Piusa IX dla ruchów wolnościowych tzw. Wiosny Ludów. Mickiewicz pozostawił ogromną i zróżnicowaną spuściznę literacką, obejmującą lirykę, poematy epickie, dramaty, publicystykę. Znany przede wszystkim jako autor powieści poetyckich, dramatu „Dziady” oraz epepeji narodowej „Pan Tadeusz”. Zmarł w Stambule we wrześniu 1855 r., gdzie udał się, by tworzyć oddziały polskie do walki z carską Rosją. Ciało Mickiewicza zostało przewiezione do Paryża i pochowane na cmentarzu Les Champeaux w Montmorency, a w 1890 r. złożone w Krakowie na Wawelu.

ulica

NOWA

droga gminna nr 140136W o długości 191 m

Wytyczona została w okresie II wojny światowej. Niemcy nadali jej nazwę **Hindenburgstrasse**. Patron ulicy to Paul Hindenburg urodzony w 1847 r. w Poznaniu niemiecki dowódca, feldmarszałek i polityk. W latach 1925–1934 był prezydentem Republiki Weimarskiej i III Rzeszy. Zmarł w roku 1934. W 1943 r. Niemcy wybudowali przy tej ulicy dwa bloki przeznaczone dla rodzin niemieckich przesiedlonych z Rzeszy oraz przesiedleńców z Ukrainy, popularnie nazywane „heimatami” (Neue Heimat – nowa ojczyzna). Do budowy domów użyto cegły z kościoła parafialnego zburzonego przez Niemców jesienią 1941 r. Są to budynki o typowo pruskim charakterze, z dachem dwuspadowym i mieszkalnym poddaszem. Łącznie było tam 20 mieszkań. Po wojnie teren wokół bloków nazwano „Osiedle Nowe” i zmieniono nazwę ulicy na Nowa. Powojenne władze zamierzały dokończyć budowę drogi, proponując wykup terenu od właścicieli prywatnych działek. Zasugerowana przez miasto kwota nie zadowalała mieszkańców. W tej sytuacji,

nie widząc szans na polubowne zakończenie sporu, władze miejskie zdecydowały o wywłaszczeniu terenu. Budynki w chwili obecnej są w zarządzie Miejskiego Towarzystwa Budownictwa Społecznego w Gostyninie.

W 1979 r. rozpoczęto pierwsze próby projektowania terenów wokół ulicy Nowej, z zamiarem osiedlenia tam 5 tysięcy ludzi. Jednak dopiero w latach 1988–2000 powstało Osiedle im. Andrzeja Czapskiego Gostynińskiej Spółdzielni Mieszkaniowej.

W 2018 r. Urząd Miasta Gostynina dokonał modernizacji ulicy. Położono nową nawierzchnię, przebudowano zjazdy i kanalizację deszczową, niezbędną infrastrukturę wraz z oświetleniem ulicznym. U zbiegu ulicy Nowej i Wojska Polskiego 6 listopada 2014 r. otwarto sklep niemieckiej sieci Kaufland o powierzchni blisko 2000 mkw.

ulica

SŁONECZNA

droga gminna nr 140149W o długości 275 m

nazwa: Uchwała nr XXV/30/71 Miejskiej Rady Narodowej w Gostyninie z dnia 18 października 1971 r.

Ulica rozpoczyna bieg od ulicy Krótkiej, przecina ulicę Mazowiecką i kończy na skrzyżowaniu z ulicą Juliusza Słowackiego. Na całej długości ulica posiada z obu stron zabudowę jednorodziną.

ulica

SŁOWACKIEGO, s. 174

ulica

SPACEROWA

droga gminna nr 140151W o długości 326 m

nazwa: Uchwała nr XXV/30/71 Miejskiej Rady Narodowej w Gostyninie z dnia 18 października 1971 r.

Ulica zamyka osiedle Adama Mickiewicza od strony północnej. Zaczyna się od skrzyżowania z ulicami Józefa Bema i Wiosenną i prowadzi w kierunku ulicy Juliusza Słowackiego. Przecina ulicę Krótką i Mazowiecką. Jest równoległa do ulicy

Adama Mickiewicza i Słonecznej. Wytyczona została pod zabudowę jednorodzinną. Po prawej stronie ulicy w 2017 r. wybudowano chodnik dla pieszych.

ulica

SPOKOJNA

droga gminna nr 140152W o długości 284 m

nazwa: Uchwała Miejskiej Rady Narodowej w Gostyninie nr XXV/30/71 z dnia 18 października 1971 r.

Biegnie w kształcie litery „L” od ulicy Glinianej w kierunku ulicy Adama Mickiewicza. Powstała w czasie wytyczenia osiedla. Nazwa charakterystyczna dla ulicy ukrytej między większymi uliczkami. Zabudowana domami jednorodzinnymi. W 1978 r. uzyskała twardą nawierzchnię.

ulica

WIOSENNA

droga gminna nr 140188W o długości 111 m

nazwa: Uchwała nr 272/XLVII/02 Rady Miejskiej w Gostyninie z dnia 27 marca 2002 r.

To krótka ulica zlokalizowana w okolicy ulicy Józefa Bema i Spacerowej, prowadzi od skrzyżowania obu tych ulic w kierunku ulicy Płockiej. Zabudowana domami jednorodzinnymi.

OSIEDLE POLNA

Osiedle znajduje się w południowej części Gostynina w obrębie ulic: Kutnowska, Stanisława Moniuszki, 18 Stycznia, Henryka Sienkiewicza. Obejmuje 14 ulic. Główną i najstarszą arterią komunikacyjną na osiedlu jest ulica Polna. Od niej przyjęła się nazwę osiedla. Obszar ten już w końcu lat 50. XX w. planowany był pod zabudowę jednorodziną. W kolejnych latach następowały zmiany koncepcji przeznaczenia terenu. Takiej zmiany dokonano w 1981 r. Uchwałą Nr 64/XX/81 Miejskiej Rady Narodowej z dnia 15 maja 1981 r. Część osiedla, zawartą między ulicami: 18 Stycznia, Polną, Kopernika i torami kolejowymi, przekształcono

z budownictwa jednorodzinne na wielorodzinne spółdzielcze. Wykorzystała to Spółdzielnia Mieszkaniowa „Polam” i latach 90. XX w. wybudowała bloki mieszkalne. Osiedle spółdzielcze, o powierzchni 2,64 ha zajmują cztery bloki mieszkalne zbudowane w latach 1992–2000. Za nimi postawiono szereg garaży dla mieszkańców osiedla spółdzielczego.

W 1984 r. zgodnie z planem zagospodarowania przestrzennego miasta zatwierdzonego Uchwałą Wojewódzkiej Rady Narodowej w Płocku nr 105/XX/84 z dnia 17 stycznia 1984 r. oraz koncepcją zespołu zabudowy jednorodzinnej Osiedla „Polna” opracowanego przez Wojewódzkie Biuro Projektów w Warszawie Pracownia w Płocku, pozostały teren został podzielony na normatywne działki budowlane. Szczegółowy plan zagospodarowania przestrzennego osiedla uregulowała Uchwała nr 26/VI/85 Miejskiej Rady Narodowej z dnia 12 czerwca 1985 r. Kolejną Uchwałą nr 27/VI/85 ustalono podział na działki budowlane. Przeznaczono pod budownictwo jednorodzinne teren o powierzchni 3,98 ha położony w obrębie ulic Polna i Henryka Sienkiewicza, zatwierdzając jednocześnie nazwę osiedla.

Uchwałą nr 67/XVI/87 Miejskiej Rady Narodowej w Gostyninie określono granice gruntów przeznaczonych w najbliższym pięcioleciu pod skoncentrowane budownictwo jednorodzinne na tym osiedlu. Uchwała zobowiązywała Naczelnika Miasta Gostynina do budowy urządzeń komunalnych, tj. sieci elektrycznej, sieci wodociągowej i drogi o nawierzchni utwardzonej, które miały być finansowane z funduszu gospodarki gruntami i gospodarki mieszkaniowej.

W 1988 r. na podstawie Uchwały nr 10/III/88 Rady Narodowej Miasta i Gminy Gostynin z dnia 28 września 1988 r. na terenie osiedla wyodrębniono i nazwano osiedle spółdzielcze mieszczące się w obrębie ulic: Stanisława Moniuszki, Polna, Legionów Polskich [ówczesna ul. Karola Świerczewskiego], Tadeusza Kościuszki i na wniosek Spółdzielni Mieszkaniowej Lokatorsko-Własnościowej w Gostyninie [dziś Gostynińska Spółdzielnia Mieszkaniowa] nazwano je Osiedlem im. Tadeusza Kościuszki.

ulica

WŁADYSŁAWA BRONIEWSKIEGO

droga gminna nr 140104W o długości 172 m

nazwa: Uchwała nr 5/59 Miejskiej Rady Narodowej z dnia 24 września 1959 r.

Ulica powstała w latach 50. XX w. w czasie rozbudowy osiedla. Jest jedną z ulic łączących ulicę Polną z ulicą Kutnowską. Po lewej stronie ma zabudowę jednorodzinną, a prawą w 2020 r. MTBS przeznaczyło na budownictwo wielorodzinne.

Władysław Broniewski (1897–1962), polski poeta. Urodził się w Płocku. W wieku 17 lat wstąpił do Legionów Polskich. Za walkę na frontach I wojny światowej i wojnie 1920 r. odznaczony Srebrnym Krzyżem Orderu Wojskowego Virtuti Militari i czterokrotnie Krzyżem Walecznych. W okresie międzywojennym zbliżył się do socjalistów. Uczestniczył w walkach na wielu frontach II wojny światowej w armii Władysława Andersa. Jego poezja była silnie związana z własną biografią i przeżyciami, a także doświadczeniami narodu polskiego i działaczy ruchu robotniczego, miała wyraźne akcenty rewolucyjne oraz patriotyczne. Po tragicznej śmierci córki stworzył cykl wierszy „Anka”, porównywany z „Trenami” Jana Kochanowskiego. Zmarł w Warszawie. Został pochowany w Alei Zasłużonych na Cmentarzu Wojskowym na Powązkach.

ulica

FRYDERYKA CHOPINA

droga gminna nr 140107W o długości 170 m

nazwa: Uchwała nr 5/59 Miejskiej Rady Narodowej z dnia 24 września 1959 r.

Ulica wyznaczona równocześnie z ulicą Władysława Broniewskiego pod zabudowę jednorodzinną pod koniec lat 50. łączy ulicę Polną z ulicą Kutnowską.

Fryderyk Chopin (1809–1849), kompozytor polskiego romantyzmu. Był jednym z najśłynniejszych pianistów swoich czasów, często nazywany poetą fortepianu. Urodził się w Żelazowej Woli pod Warszawą. Od 1831 r. mieszkał w Paryżu, gdzie dawał koncerty i zajął się pracą pedagogiczną. Wstąpił się jako genialny twórca mazurków, polonezów, nokturnów, walców, koncertów. Zmarł w Paryżu i pochowany został na Cmentarzu Père-Lachaise. Serce jego spoczęło w filarze nawy głównej kościoła Świętego Krzyża w Warszawie. Popularność muzyki Chopina znalazła odzwierciedlenie w organizowanym od 1927 r. Międzynarodowym Konkursie Pianistycznym im. Fryderyka Chopina.

ulica

DZIAŁKOWA

droga gminna o długości 163 m

nazwa: Uchwała nr 1/57 Miejskiej Rady Narodowej z dnia 20 lutego 1957 r.

Ulica odchodzi od ulicy Polnej w kierunku zachodnim, łącząc ją z ulicą Kutnowską. Powstała w czasie rozbudowy Osiedla Polna. Przeznaczona pod zabudowę jednorodzinną.

ulica

JASNA

droga gminna nr 140184W o długości 113 m

nazwa: Uchwała nr 108/XVI/04 Rady Miejskiej w Gostyninie z dnia 29 kwietnia 2004 r.

Ulica jest lewą odnogą ulicy Polnej biegnącą w kierunku ulicy Henryka Sienkiewicza. Zbiega się z ulicą Zacisze. Ulica wytyczona pod zabudowę jednorodzinną.

ulica

MIKOŁAJA KOPERNIKA

droga gminna nr 140123W o długości z czterema sięgaczami 740 m

nazwa: Uchwała nr I-1/67 Miejskiej Rady Narodowej w Gostyninie z dnia 28 stycznia 1967 r.

Ulicę wytyczono w 1967 r. przy rozbudowie ulicy Polnej i 18 Stycznia. Biegnie od ulicy Polnej w kierunku torów kolejowych i kończy się na skrzyżowaniu z ulicą Henryka Sienkiewicza. Prawą jej stronę wraz z sięgaczami zajmuje zabudowa jednorodzinna, lewą stronę osiedle Spółdzielni Mieszkaniowej „Polam” w Gostyninie o nazwie nawiązującej do nazwy ulicy. W 2020 r. została zmodernizowana.

Mikołaj Kopernik (1473–1543), polski astronom, matematyk, lekarz. Urodził się w Toruniu, studiował w Krakowie, Bolonii i Padwie. Głównym dziełem jego życia jest heliocentryczna teoria ruchu planet, według której słońce znajduje się w centrum, ziemia obiega je, podobnie jak pozostałe planety, po orbicie kołowej. Teorię tę opisał w swym dziele „O obrocie sfer niebieskich”, które do 1828 r. było na indeksie ksiąg zakazanych przez Kościół. Kopernik zmarł we Fromborku, sarkofag z jego szczątkami znajduje się w bazylice katedralnej w Olsztynie.

ulica

JANA MARCINKOWSKIEGO

droga gminna nr 140183W o długości 317 m

nazwa: Uchwała nr 162/XXII/00 Rady Miejskiej w Gostyninie z dnia 28 czerwca 2000 r.

Ulica jest lewym rozgałęzieniem ulicy Polnej, równoległym do ulicy Mikołaja Kopernika, łączącym ulicę Polną z ulicą Henryka Sienkiewicza. Jak wszystkie ulice na osiedlu, przeznaczona pod zabudowę jednorodzinną.

Jan Władysław Marcinkowski (1886–1974), wpływowy i szanowany obywatel Gostynina, właściciel kaflarni i domu przy obecnej ulicy Armii Krajowej. Dwukrotnie był wybrany przez Radę Miejską na stanowisko burmistrza w latach 1918–1922 i 1932–1934. W 1918 r. objął funkcję naczelnika Ochotniczej Straży Pożarnej w Gostyninie. Swą strażacką służbę zakończył w 1951 r. Pod jego kierownictwem straż osiągnęła największy rozkwit. Dożywotnio zachował godność członka honorowego OSP.

ulica

STANISŁAWA MONIUSZKI, s. 140

ulica

CYPRIANA KAMILA NORWIDA

droga gminna nr 140187W o długości 164 m

nazwa: Uchwała nr 122/XVIII/04 Rady Miejskiej w Gostyninie z 30 czerwca 2004 r.

Ulica zaczyna się od ulicy Polnej i biegnie w kierunku wschodnim. Łączy ulicę Polną z ulicą Henryka Sienkiewicza. Wytyczona pod zabudowę jednorodzinną.

Cyprian Kamil Norwid (1821–1883), polski poeta, prozaik, dramatopisarz. Często uznawany za ostatniego z czterech najważniejszych polskich poetów romantycznych. Przeważającą część swego życia spędził w Paryżu. Kłopoty finansowe i pogłębiająca się głuchota spowodowały, że zamieszkał w przytułku św. Kazimierza. Przebywał tam do śmierci. Twórczość Norwida, zbyt trudna w odbiorze dla współczesnych, została na wiele lat zapomniana. Odkryto ją ponownie w okresie Młodej Polski. Do najważniejszych jego poematów należą „Promethidion” i „Rzecz o wolności słowa”. Napisał cykl wierszy „Vade-mecum”, zawierających takie arcydzieła, jak „Bema pamięci żałobny rapsod” i „Fortepian Chopina”. Arcydziełem prozy poetyckiej Norwida są „Czarne kwiaty” i „Białe kwiaty”.

ulica

POLNA, s. 153

ulica

POLSKIEGO CZERWONEGO KRZYŻA

droga gminna nr 140186W o długości 233 m

nazwa: Uchwała nr 160/XXII/00 Rady Miejskiej w Gostyninie z dnia 28 czerwca 2000 r.

Ulica jest prawą odnogą ulicy Kolonia, biegnie w kierunku torów kolejowych, które oddziela ją ulicy Henryka Sienkiewicza. Należy do najnowszych ulic w mieście, zabudowana domami jednorodzinnymi.

Polski Czerwony Krzyż to najstarsza polska organizacja humanitarna będąca członkiem Międzynarodowego Ruchu Czerwonego Krzyża i Czerwonego Półksiężycy. Powstał 18 stycznia 1919 r., tuż po odzyskaniu przez Polskę niepodległości. Początkowo działał pod nazwą Polskie Towarzystwo Czerwonego Krzyża. Pierwszym jego zadaniem było niesienie pomocy rannym w powstaniu wielkopolskim oraz ofiarom walk o granice niepodległej Polski. W 1927 r. PTCK przyjęło nazwę Polski Czerwony Krzyż. Do licznych podejmowanych przez niego działań należą: udzielanie pomocy humanitarnej w czasie klęsk i wojen, pomoc socjalna, nauka pierwszej pomocy, zabezpieczenie medyczne imprez masowych, propagowanie idei honorowego krwiodawstwa oraz rozpowszechnianie znajomości międzynarodowego prawa konfliktów zbrojnych. Symbolem organizacji jest czerwony równoramienny krzyż występujący w połączeniu z nazwą „Polski Czerwony Krzyż” umieszczony na białym tle.

ulica

HENRYKA SIENKIEWICZA

droga gminna nr 140148W

Ulica prawdopodobnie wytyczona została na przełomie lat 40. i 50. XX w. Najstarsze zameldowania ludności rejestrowane są w 1951 r. Droga nieurządzona i bez ważnej organizacji ruchu. Na całej swej długości ulica biegnie wzdłuż torów kolejowych, biorąc początek od ulicy 18 Stycznia. W końcowym odcinku łączy się z ulicą Polną. Ulica charakteryzuje się luźną zabudową, tylko po swej prawej stronie.

Henryk Sienkiewicz (1846–1916), jeden z najpopularniejszych polskich pisarzy przełomu XIX i XX w. Twórczość literacką rozpoczął nowelami – napisał ich ponad czterdzieści. Największą popularność przyniosła pisarzowi jego twórczość powieściowa, zwłaszcza proza historyczna, m.in. „Trylogia” i „Krzyżacy”. W 1900 r., z okazji jubileuszu 25-lecia pracy pisarskiej, otrzymał w darze narodowym posiadłość Oblęgorek pod Kielcami. Niewątpliwie najgłośniejszym sukcesem pisarskim Henryka Sienkiewicza stała się powieść historyczna „Quo vadis”. W 1905 r. za całokształt twórczości otrzymał Nagrodę Nobla. Zmarł w Vevey w Szwajcarii i tam został pochowany. W 1924 r. prochy pisarza uroczyście sprowadzono do kraju i złożono w podziemiach katedry św. Jana w Warszawie.

ulica

SOSNOWA

droga wewnętrzna o długości 405 m

nazwa: Uchwała nr 268/XLVI/02 Rady Miejskiej w Gostyninie z dnia 28 lutego 2002 r.

Jest to droga wewnętrzna, biegnie półkołem od ulicy 18 Stycznia, w kierunku ulicy Mikołaja Kopernika. Wytyczona pod budownictwo jednorodzinne.

ulica

WRZOSOWA

droga gminna nr 140155W o długości 151 m

nazwa: Uchwała nr 248/XLVI/06 Rady Miejskiej w Gostyninie z dnia 28 września 2006 r.

Jest ostatnią poprzeczną ulicą, łączącą ulicę Polną z Kutnowską. Przeznaczona jest pod zabudowę jednorodziną. Pierwotnie nazywana była ulicą Szkolną prawdopodobnie ze względu na bliskie sąsiedztwo Gostynińskiego Centrum Edukacyjnego. Obecną nazwę nadano w 2006 r.

ulica

ZACISZE

droga gminna nr 140185W o długości 80 m

nazwa: Uchwała nr 128/XIX/04 Rady Miejskiej w Gostyninie z dnia 29 września 2004 r.

Ulica powstała jako prawa odnoga ulicy Jasnej. Łączy ulice Jasną i Cypriana Norwida. Zabudowana jest nowoczesnymi domami jednorodzinnymi. Nazwa nawiązuje prawdopodobnie do spokojnego ustronnego miejsca.

OSIEDLE IM. MIKOŁAJA REJA

Osiedle wytyczone w latach 60. XX w. pod zabudowę jednorodziną, w czasie rozbudowy ulicy 18 Stycznia. Znajduje się we wschodniej części miasta, w obrębie ulic: 18 Stycznia, Armii Krajowej, Józefa Ozdowskiego, Jarosława Iwaszkiewicza

i Mikołaja Reja. Obejmuje cztery ulice, które za patronów otrzymały sławnych literatów. Od wschodu osiedle przylega do torów kolejowych.

ulica

JAROSŁAWA IWASZKIEWICZA

droga gminna nr 140115W o długości 250 m

nazwa: Uchwała nr 53/XVIII/81 Miejskiej Rady Narodowej z dnia 26 lutego 1981 r.

Ulica zamyka osiedle od strony wschodniej, biegnie wzdłuż torów kolejowych. Posiada zabudowę jednorodziną.

Jarosław Iwaszkiewicz (1894–1980), polski prozaik, dramaturg. Wywodził się z kresowej rodziny szlacheckiej. Początki jego działalności literackiej przypadają na rok 1915. W latach 1923–1925 był sekretarzem marszałka sejmu Macieja Rataja. Od 1927 r. działał w dyplomacji. Z żoną Anną mieszkał pod Warszawą, w posiadłości Stawisko, które w czasie II wojny światowej było schronieniem dla wielu Polaków. Po wojnie był prezesem Związku Literatów Polskich. Najbardziej znane jego utwory to opowiadania, m.in. „Panny z Wilka” i powieść „Sława i chwała”. Zmarł w Warszawie i pochowany jest na cmentarzu w podwarszawskim Brwinowie.

ulica

ZOFII NAŁKOWSKIEJ

droga gminna nr 140135W o długości 230 m

nazwa: Uchwała nr 53/XVIII/81 Miejskiej Rady Narodowej z dnia 26 lutego 1981 r.

Ulica jest równoległą do ulicy Mikołaja Reja. Ma kształt litery „L”. Zaczyna się od ulicy 18 Stycznia i skręca w kierunku ulicy Jarosława Iwaszkiewicza. Wytyczona została pod zabudowę jednorodziną.

U zbiegu ulicy Zofii Nałkowskiej i 18 Stycznia powstał w roku 1970 Oddział Zamiejscowy Zakładów Wytwórczych Przyrządów Pomiarowych „Era” w Warszawie, produkujący m.in. mierniki aparaturowe. W 1975 r., kiedy przy ulicy Płockiej wybudowano Zakład Produkcyjny, przyłączono do niego działający już Oddział. Zmieniono nazwę na Fabrykę Mierników i Komputerów im. Janka Krasickiego. Kolejna zmiana nazwy nastąpiła w 1990 r. na Zakłady Elektrotechniczne „Era”. Zakład w Gostyninie. W 1991 r. zlikwidowano halę przy ul. 18 Stycznia. Zabudowania przejęło Przedsiębiorstwo Budownictwa Ogólnego RAGOST, które prowadziło sklep z materiałami budowlanymi.

Zofia Nałkowska (1884–1954), polska pisarka. Była córką znanego uczonego, geografa Wacława Nałkowskiego. Jej debiut prozatorski przypada na rok 1904. W pierwszym okresie twórczości pisała powieści psychologiczno-obyczajowe. Za swe najśłynniejsze dzieło tego okresu, powieść „Granicę”, otrzymała w 1936 r. Państwową Nagrodę Literacką. Po II wojnie światowej podjęła pracę w Komisji Badania Zbrodni Hitlerowskich. Efektem był zbiór opowiadań „Medaliony”. Zmarła w Warszawie i pochowana została na Cmentarzu Wojskowym na Powązkach.

ulica

JÓZEFA OZDOWSKIEGO, s. 145

ulica

MIKOŁAJA REJA

droga gminna nr 140145W o długości 306 m

nazwa: Uchwała nr I–1/67 Miejskiej Rady Narodowej w Gostyninie z dnia 28 stycznia 1967 r.

Ulica rozpoczyna się od skrzyżowania z ulicą Armii Krajowej, biegnie w kierunku wschodnim, do torów kolejowych. Początkowo była zwykłą drogą polną. Po obu stronach rozciągały się pola obsiane żytem. Pierwsze pojedyncze domy parterowe zaczęto tam stawiać na przełomie lat 40. i 50. XX w. W 1949 r. pierwszy dom wybudował Edward Kobuciński, a po przeciwnej stronie rodzina Bulińskich. Kolejne domy powstawały w 2. połowie lat 60., m.in. w 1969 r. lekarzy Włodzimierza i Teresy Woźnowskich. Dziś ulica zabudowana jest po obu stronach domami jednorodzinnymi.

Mikołaj Rej (1505–1569), poeta, prozaik, działacz reformacyjny, pierwszy z wybitniejszych przedstawicieli literatury renesansowej w Polsce. Urodził się w rodzinie szlacheckiej. Krótko był studentem Akademii Krakowskiej. Wykształcenie uzupełniał jako samouk. Dworzanin magnacki i królewski. Utrzymywał kontakty z dworem Zygmunta Starego i Zygmunta Augusta. Brał czynny udział w życiu publicznym, posłował na sejmy. Był aktywnym propagatorem reformacji, bronił innowierców. Założył dwa miasta Rejowiec i Okse. Jest autorem słynnej „Krótkiej rozprawy między trzema osobami, Panem, Wójtem i Plebanem” (1543), „Wizerunku własnego żywota człowieka poczciwego”, „Zwierzyńca” i „Figlików”. Miano „ojca literatury polskiej” zawdzięcza zdaniu zawartym w „Zwierzyńcu”: „A niechaj narodowie wždy postronni znają, iż Polacy nie gęsi, iż swój język mają”. Wierny tej maksymie pisał w języku ojczystym. Nie jest znane miejsce pochówku, być może jest to Oksa.

OSIEDLE WSPÓLNA

Osiedle wytyczone zostało w latach 60. XX w. w południowo-zachodniej części miasta, początkowo pod zabudowę jednorodzinna. Nazywane był początkowo Osiedlem nad Skrwą. Główną ulicą biegnącą przez osiedle jest ulica Wspólna. Od niej przyjęto późniejszą nazwę osiedla. Rozciąga się w obrębie ulic: Kutnowskiej, Wspólnej i Zakładowej. Od zachodu granica osiedla biegnie wzdłuż rzeki Skrwy. Na początku lat 80. część osiedla przejęła powstała w 1981 r. Spółdzielnia Mieszkaniowa „Polam”. Osiedle spółdzielcze przyjęło nazwę od ulicy Wspólnej. Gdy w 1982 r. zatwierdzano plan budowy osiedla spółdzielczego, pojawiły się protesty, że tereny są pod ochroną i budownictwo mieszkaniowe musi być wykluczone. Uważano, że planowana budowa zniszczy gniazda lęgowe ptaków oraz specjalne torfiaste podłoże. Komisja, powołana w celu zbadania zasadności protestów, nie potwierdziła tych obaw. W latach 1984–1990 postawiono 13 bloków na obszarze rozciągającym się od rzeki Skrwy do ulicy Kutnowskiej. Powstało osiedle pięknie położone na tle ściany lasu i wzgórz morenowych, świetnie dopasowane do rzeźby terenu stanowiąc elegancką wizytówkę miasta. W nawiązaniu do nazwy ulicy, otrzymało nazwę Osiedle Wspólna. Zajmuje ono powierzchnię 8,82 ha. Pierwsze mieszkania zakładowe oddano w grudniu 1984 r.

Na Osiedlu Wspólna, z inicjatywy proboszcza parafii pw. Miłosierdzia Bożego w Gostyninie, ks. Jerzego Ławickiego, postawiono figurę Jezusa Miłosiernego, osadzoną na wysokim cokole. Uroczyste odsłonięcie odbyło w 2003 r., w 25. rocznicę pontyfikatu Jana Pawła II.

ulica

GOŚCINNA

droga gminna nr 140113W o długości z sięgaczem 255 m

nazwa: Uchwała nr XVI/52/77 Miejskiej Rady Narodowej z 20 stycznia 1977 r.

Ulica biegnie od ulicy Kutnowskiej w kierunku rzeki Skrwy, łącząc się z ulicą Sąsiedzka. Po prawej stronie ulicy, w jej końcowym fragmencie do II wojny światowej był tu cmentarz żydowski, założony w 2. połowie XVIII w. Jego zachodnią granicę wyznaczała dolina rzeki Skrwy, południową obecna ulica Gościnna, a północną ulica Wspólna. Obejmował powierzchnię 0,83 ha. Swój grób na cmentarzu miał żyjący w XIX w. cadyk Jechiel Meir Lipszyc. Miejsce jego pochówku było celem pielgrzymów chasydów. Cmentarz został zdewastowany przez Niemców

w czasie II wojny światowej, a macewy okupant użył do utwardzenia dróg i chodników. W 2010 r. na leśnej drodze biegnącej w kierunku miejscowości Skrzany odnaleziono fragmenty nagrobków pochodzących z żydowskiego cmentarza. Staraniem gostynińskich regionalistów i Nadleśnictwa Gostynin zostały wydobyte i zabezpieczone. W dniu 20 września 2018 r. na terenie cmentarza odsłonięto pomnik upamiętniający dawny cmentarz, z napisem w języku polskim i angielskim, a jednym z jego elementów są odnalezione i zachowane fragmenty macew. W 1978 r. ulica uzyskała twardą nawierzchnię.

ulica

SĄSIEDZKA

droga gminna nr 140147W o długości 340 m

nazwa: Uchwała nr XVI/52/77 Miejskiej Rady Narodowej z 20 stycznia 1977 r.

Ulica składa się z trzech prostych odcinków. Biegnie od ulicy Gościnniej wzdłuż rzeki Skrwy, następnie skręca w kierunku wschodnim, a w ostatnim odcinku w kierunku południowym, dochodząc do ulicy Zakładowej. Zabudowana jest po obu stronach domami jednorodzinnymi. W 1978 r. uzyskała twardą nawierzchnię.

ulica

WSPÓLNA

droga gminna nr 140164W o długości 300 m.

nazwa: Uchwała nr V/60 Miejskiej Rady Narodowej z dnia 26 września 1960 r.

Ulica Wspólna leży w środku osiedla. Ciągnie się od ul. Kutnowskiej w kierunku zachodnim, do rzeki Skwy. Po lewej stronie ulicy występuje zabudowa jednorodzinna. Tereny po prawej stronie ulicy i na jej zapleczu zajmują bloki Spółdzielni Mieszkaniowej Polam. Osiedle spółdzielcze poprzecinane jest szeregiem uliczek osiedlowych. Przy ulicy Wspólnej 6 siedzibę ma Spółdzielnia Mieszkaniowa Polam.

W 1993 r. przy ulicy Wspólnej 10 powstało Przedsiębiorstwo Maddalena Export-Import, zajmujące się szyciem odzieży na eksport do Niemiec. Jego pierwszym właścicielem był Edward Sobierajski, były dyrektor ZSO Polam. W 1997 r. szwalnia została rozbudowana i zatrudniano w niej wówczas około 300 osób. Dziś funkcjonuje pod nazwą Przedsiębiorstwo Maddalena Małgorzata Sobierajska.

ulica

ZAKŁADOWA, s. 202

OSIEDLE ZALESIE

Osiedle Zalesie znajduje się w południowo-wschodniej części miasta. Nazwa nadana została Uchwałą nr 20/V/85 Miejskiej Rady Narodowej w Gostyninie z dnia 20 marca 1985 r. Nawiązuje prawdopodobnie do otaczających je obszarów leśnych. Na terenie osiedla znajdują się bloki Zakładowej Spółdzielni Mieszkaniowej Lokatorsko-Własnościowej Zalesie. W 1971 r., podczas przebudowy i rozbudowy Szpitala dla Nerwowo i Psychicznie Chorych, wybudowano blok mieszkalny nr VII dla 60 rodzin i dwa domki dla czterech rodzin. W planach było postawienie kolejnego bloku. Wprawdzie w 1981 r. powrócono do planu kolejnej rozbudowy, ale projektu nie zrealizowano. W 1987 r., z inicjatywy dyrekcji Szpitala, przystąpiono do budowy zakładowych bloków mieszkalnych dla pracowników na części gruntów przekazanych przez Wydział Zdrowia i Opieki Społecznej Urzędu Wojewódzkiego w Płocku. Wybudowano blok nr 8 i 10 i rozpoczęto budowę bloku 12. Narastające kłopoty finansowe nie pozwoliły dokończyć budowy. W 1988 r. powołano Zakładową Spółdzielnię Mieszkaniową Lokatorsko-Własnościową Zalesie przy Specjalistycznym Psychiatrycznym ZOZ w Gostyninie. Ze środków Urzędu Wojewódzkiego dokończono w 1990 r. budowę bloku nr 8, a rok później bloku nr 10. Spółdzielnia z wkładów mieszkaniowych i zaciągniętego kredytu dokończyła w 1991 r. budowę bloku nr 12 i zrealizowała budowę bloku nr 14. Oddano go do użytku w 1992 r. W chwili obecnej Spółdzielnia zarządza czterema blokami. Urząd Miasta Gostynina w 2017 r. oddał do użytku na osiedlu plac zabaw dla dzieci.

ulica

ZALESIE

droga wewnętrzna o długości 864 m

nazwa: Uchwała nr 249/XLVI/06 Rady Miejskiej w Gostyninie z dnia 28 września 2006 r.

Ulica na osiedlu Zalesie o statusie drogi wewnętrznej. Biegnie od drogi wojewódzkiej nr 573 w kierunku osiedla. Kończy bieg za blokami Zakładowej Spółdzielni Mieszkaniowej Lokatorsko-Własnościowej Zalesie.

OSIEDLE ZATORZE

Osiedle położone jest w granicach ulic: Kolejowej, Andrzeja Czapskiego, Stefana Żeromskiego i obwodnicy. Obejmuje sześć ulic. W 1994 r. Uchwałą nr 154/XVII/94 Rady Miejskiej w Gostyninie z dnia 14 kwietnia 1994 r. przyjęto plan zagospodarowania tego osiedla pod zabudowę jednorodzinną. Kolejny plan Rada Miejska zatwierdziła Uchwałą nr 155/XXX/2012 z dnia 18 grudnia 2012 r. Nazwa osiedla przyjęta jest umownie i nawiązuje do jego usytuowania za torami kolejowymi.

ulica

JÓZEFA GERWATOWSKIEGO

droga gminna nr o długości 467 m

nazwa: Uchwałą nr 155/XXI/00 Rady Miejskiej w Gostyninie z dnia 30 maja 2000 r.

Ulica zaczyna się od ulicy Kolejowej i biegnie w kierunku obwodnicy miasta Gostynina. Jest równoległą do ulicy Hubalczyków. Wytyczona została pod zabudowę jednorodzinną. Status drogi gminnej uzyskała Uchwałą Nr 162/XXI/2020 RM w Gostyninie z dnia 30 kwietnia 2020 r. Nie ma nadanego numeru.

Józef Gerwatowski (1920–1984), dziekan i proboszcz parafii św. Marcina w Gostyninie w latach 1965–1982. Świecenia kapłańskie otrzymał w 1950 r. Parafię gostynińską objął w 1965 r. Rozpoczął starania o budowę kościoła zniszczonego w czasie II wojny światowej. Zgodę uzyskał w 1968 r. Wyświęcenia świątyni dokonał biskup płocki Bogdan Sikorski 17 września 1978 r. Ks. Gerwatowski, po przejściu na emeryturę w 1982 r., wyprowadził się do Sopotu. Zmarł 20 czerwca 1984 r. Pochowany jest w rodzinnej parafii w Rokiciu, nieopodal Płocka.

ulica

HONOROWYCH DAWCÓW KRWI

droga gminna nr 140177W o długości 180 m

nazwa: Uchwałą nr 161/XXII/00 Rady Miejskiej w Gostyninie z dnia 28 czerwca 2000 r.

Ulica biegnie od ulicy Józefa Gerwatowskiego w kierunku ulicy Andrzeja Czapskiego, przecina ulicę Hubalczyków. Jest zabudowana domami jednorodzinnymi.

Honorowy Dawca Krwi to osoba, która chociaż raz odda bezpłatnie krew na rzecz osób wymagających transfuzji. Początki krwiodawstwa i krwiolecznictwa w Polsce

sięgają lat 30. XX w. i są ściśle związane z Polskim Czerwonym Krzyżem, który powstał pierwsze ośrodki krwiodawstwa w naszym kraju – w Warszawie, Łodzi i Krakowie. Po II wojnie światowej, krwiodawstwo i krwiolecznictwo było prowadzone przez Polski Czerwony Krzyż. Stowarzyszenie zorganizowało 11 w pełni wyposażonych placówek poboru krwi. W styczniu 1951 r. zostały one w całości przejęte przez państwo. Polski Czerwony Krzyż podjął się jednak zadania werbowania dawców krwi. Prowadzono zakrojoną na szeroką skalę działalność uświadamiającą społeczeństwo o znaczeniu krwi w nowoczesnym leczeniu. Te działania spowodowały, że z roku na rok liczba honorowych dawców krwi rosła. Rok 1958 został umownie przyjęty jako początek HDK, choć z dokumentów PCK wynika, że za początek ruchu powinno się uznać akcję oddawania krwi dla rannych w powstaniu węgierskim, w 1956 r. Wówczas na apel PCK odpowiedziało 11 198 honorowych dawców krwi.

ulica

HUBALCZYKÓW

droga gminna nr 140178W o długości 565 m

nazwa: Uchwała nr 156/XXI/00 Rady Miejskiej w Gostyninie z dnia 30 maja 2000 r.

Wytyczona została na wschód od ulicy Kolejowej w kierunku obwodnicy miasta Gostynina, równolegle do ulicy Józefa Gerwatowskiego. Przecina ulicę Andrzeja Małkowskiego, Honorowych Dawców Krwi i gen. Marii Wittek. Odcinek od ulicy Kolejowej do ulicy Andrzeja Małkowskiego jest nieprzejezdny. Wjazd na ulicę możliwy jest od strony ulicy Andrzeja Czapskiego przez ulicę Andrzeja Małkowskiego. Ulica przeznaczona została pod zabudowę jednorodzinną.

Hubalczycy to oddział kawalerii Wojska Polskiego utworzony przez majora Henryka Dobrzańskiego (pseud. Hubal). Działał na Kielecczyźnie po zakończeniu wojny obronnej 1939 r. Major Dobrzański poległ 30 kwietnia 1940 r., w czerwcu 1940 r. podjęto decyzję o rozwiązaniu oddziału i przejściu do konspiracji.

ulica

KRAŚNICA

droga wewnętrzna o długości 990 m

Droga odchodzi od ulicy Kolejowej i kończy bieg na obwodnicy miasta Gostynina. Prowadzi do będącej w granicach miasta Gostynina Osady Kraśnica, znaj-

dującej się obecnie za obwodnicą miasta. Zjazd do Osady jest z wiaduktu na wysokości ulicy Langenfeld bądź z drogi biegnącej wzdłuż obwodnicy. Na sesji Miejskiej Rady Narodowej w dniu 26 lutego 1975 r. podjęto uchwałę w sprawie zaliczenia tej drogi do kategorii dróg lokalnych.

Data nadania nazwy nie została ustalona. Nazwa drogi i osady pochodzi prawdopodobnie od przymiotnika krasny. Mogła być nadana ze względu na urodzajną na tym terenie glebę.

W 1925 r. u zbiegu drogi do Kraśnicy i ówczesnego Traktu Żychlińskiego [dziś ul. 18 Stycznia] działał miejski tartak jednotraktowy. Za czasów burmistrza Władysława Kożuchowskiego, sprawującego swą funkcję w latach 1928–1932, przybyli akcjonariusze z propozycją założenia w tym rejonie fabryki sztucznego jedwabiu. Jako miejsce proponowano teren Kraśnicy, w pobliżu miejskiego tartaku. Radni i Magistrat nie wyrazili na to zgody.

W lesie, w pobliżu Osady Kraśnica, 26 lutego 1940 r. Niemcy rozstrzelali 42 Polaków. Ciała zostały zakopane w miejscu egzekucji. Ich ekshumacji dokonano 18 kwietnia 1945 r. i pogrzebano na cmentarzu parafialnym w Gostyninie. W miejscu mordu postawiono pomnik.

ulica

ANDRZEJA MAŁKOWSKIEGO

droga gminna nr 140175W o długości 158 m

nazwa: Uchwała nr 157/XXI/00 Rady Miejskiej w Gostyninie z dnia 30 maja 2000 r.

Ulica biegnie od ulicy Andrzeja Czapskiego w kierunku ulicy Józefa Gerwato-wskiego, przecina ulicę Hubalczyków. Wytyczona pod zabudowę jednorodziną.

Andrzej Juliusz Małkowski (1888–1919), jeden z twórców polskiego skautingu, instruktor i teoretyk harcerstwa. Urodził się w Trębkach w powiecie gostynińskim, w rodzinie ziemiańskiej. Uczył się w Warszawie, Tarnowie, Krakowie i Lwowie. Studiował na Politechnice Lwowskiej i Uniwersytecie Jana Kazimierza we Lwowie. W okresie galicyjskim działał w kilku organizacjach i ruchach młodzieżowych. W 1909 r. przetłumaczył podręcznik angielskiego twórcy skautingu Roberta Baden-Powella. Po zapoznaniu się z jego treścią rozpoczął propagowanie skautingu na ziemiach polskich. Organizował Drużyny Skautowe, publikował czasopismo „Skaut”. Zakładał polskie drużyny skautowe w USA. W czasie I wojny światowej walczył we Francji. Wstąpił do formującej się Armii Polskiej gen. Józefa Hallera. Wysłany został w misji wojskowej do polskich oddziałów do generała Lucjana Żeligowskiego w Odessie. W nocy z 15 na 16 stycznia 1919 r. francuski statek „Chaouia”, którym płynął druh Małkowski, natknął się na zbłąkana minę i zatonął w okolicach Sycylii.

ulica

GEN. MARII WITTEK

droga gminna nr 140176W o długości 100 m

nazwa: Uchwała nr 153/XXI/00 Rady Miejskiej w Gostyninie z dnia 30 maja 2000 r.

Ulica biegnie w kierunku północno-wschodnim od ulicy Hubalczyków w stronę ulicy Andrzeja Czapskiego. Wytyczona pod rozbudowę jednorodzinną.

Maria Stanisława Wittek (1899–1997), generał brygady Wojska Polskiego. Urodziła się w Trębkach, w powiecie gostyńskim. W 1917 r. złożyła przysięgę jako żołnierz Polskiej Organizacji Wojskowej. Ukończyła kurs wywiadowczy i szkołę podoficerską. Brała udział w wojnie polsko-bolszewickiej. Była inicjatorką powstania Komitetu Społecznego Przystosowania Kobiet do Obrony Kraju. Od 1935 r. pełniła funkcję Naczelnika Wydziału Kobiet w Urzędzie Wychowania Fizycznego i Przystosowania Wojskowego, powołanego przez Józefa Piłsudskiego. Brała udział w wojnie obronnej 1939 r. i powstaniu warszawskim. Działała aktywnie w Związku Walki Zbrojnej. Odznaczona była dwukrotnie Krzyżem Srebrnym Orderu Wojennego Wirtuti Militari. Po wojnie represjonowana, odsunięta od pracy o charakterze wojskowym. Prowadziła kiosk „Ruchu” w siedzibie Polskiego Radia. Dokumentowała udział kobiet w walce o niepodległość. W 1991 r. dostała nominację na generała brygady. Zmarła w kwietniu 1997 r., pochowana została na cmentarzu wojskowym na Powązkach.

OSIEDLE ZAZAMCZE

Osiedle ulokowane jest na zachodnich peryferiach miasta. Zamyka się między ulicami: Kościuszkowców, Targową, Zazamcze. Obejmuje dziewięć ulic. Powstające wzdłuż nich domy jednorodzinne posiadają w większości nowoczesne kształty i znakomicie scalają się z panującym układem przestrzennym. Nazwa osiedla przyjęta umownie wraz ze zmianą nazwy głównej ulicy Zazamcze, związana jest z sąsiedztwem gostyńskiego zamku. Nazwy ulic wskazują bądź na charakterystykę terenu - Morenowa, lokalizację względem obiektu - Zazamcze, bądź przyjęty za patronów osoby zasłużone dla Gostynina.

ulica

STANISŁAWA BIERNACKIEGO

droga wewnętrzna o długości 179 m

nazwa: Uchwała nr 178/XXIV/00 Rady Miejskiej w Gostyninie z dnia 27 września 2000 r.

Jest to ulica, która łączy ulicę Kościuszkowców z ulicą Zazamcze, równoległa do ulicy Stanisława Treli i Michała Jarmolińskiego. Zabudowana jest domami jednorodzinnymi. Jak większość ulic na tym osiedlu nazwą nawiązuje do postaci związanych z historią Gostynina.

Stanisław Biernacki (1906–2000), nauczyciel, dyrektor liceum. W 1930 r. po obronie pracy magisterskiej i otrzymaniu dyplomu magistra filozofii w zakresie matematyki podjął pracę w Gimnazjum im. Piotra Skargi w Pułtusku. Wkrótce uzyskał tytuł profesora i uprawnienia do nauczania w szkołach średnich. Po zakończeniu II wojny światowej powrócił do pracy w Pułtusku. W 1950 r. objął funkcję dyrektora Liceum Ogólnokształcącego w Gostyninie. Pełnił ją dziewięć lat. Do 1972 r., do momentu przejścia na emeryturę, był nauczycielem matematyki i fizyki w szkołach średnich na terenie Gostynina. Opracował zbiór zadań do fizyki, zatwierdzony jako podręcznik szkolny na lata 1939/1940, wznowiony ponownie w 1950 r. Zmarł w Gostyninie i pochowany został na miejscowym cmentarzu parafialnym.

ulica

MICHAŁA JARMOLIŃSKIEGO

droga gminna nr 140179W o długości 230 m

nazwa: Uchwała nr 177/XXIV/00 Rady Miejskiej w Gostyninie z dnia 27 września 2000 r.

Ulica łączy ulicę Kościuszkowców z ulicą Zazamcze. Wyznaczona pod zabudowę jednorodziną. Posiada nawierzchnię asfaltową.

Michał Jarmoliński (1884–1939), burmistrz Gostynina. Był synem powstańca 1863 r. zesłanego na Syberię. Urodził się w japońskim mieście Curga. Przyopuszczalnie pod koniec I wojny światowej, jako oficer rezerwy służył w armii rosyjskiej. Później przeszedł się do Wojska Polskiego i za swą działalność odznaczony został przez Władysława Sikorskiego dwukrotnie odznaką Orderu Virtuti Militari. W dniu 1 września 1934 r. objął funkcję burmistrza komisarzycznego w Gostyninie. Sprawował ją do momentu wkroczenia Niemców we wrześniu 1939 r. Już w listopadzie tego roku został aresztowany i stracony 1 grudnia 1939 r. w Woli Łąckiej. Ekshumowany w kwietniu 1945 r., spoczął w kwaterze wojennej na cmentarzu parafialnym w Gostyninie.

ulica

KOŚCIUSZKOWCÓW, s. 108

ulica

STANISŁAWA MAKULIŃSKIEGO

droga wewnętrzna o długości 280 m

nazwa: Uchwała nr 197/XXXI/09 Rady Miejskiej w Gostyninie z dnia 29 kwietnia 2009 r.

Ulica biegnie w kierunku wschodnim od skrzyżowania z ulicą Kościuszkowców, przecina ulicę Zazamcze. Dochodzi do obszarów leśnych. Wytyczona pod zabudowę jednorodziną.

Stanisław Makuliński (1912–2001), długoletni dyrektor gostyńskiego przedsiębiorstwa materiałów prefabrykowanych. W latach 30. XX w. służył w Korpusie Ochrony Pogranicza. Brał udział w kampanii wrześniowej 1939 r. W czasie wojny działał w Armii Krajowej. Organizował jej sekcje, m.in. w Gostyninie. Aresztowany w 1943 r., przewieziony został do obozu w Mauthausen-Gusen, później w Linzu. Do kraju powrócił w 1947 r. Rozpoczął pracę jako kierownik Spółdzielni Spożywczej „Gostyniak”. Od 1950 r. był współzałożycielem, a potem długoletnim dyrektorem przedsiębiorstwa budowlanego, które po wielu reorganizacjach nosiło nazwę Budopol-Gostynin. Kierował zakładem do 1978 r.

ulica

KAROLA MIKULSKIEGO

droga wewnętrzna o długości 274 m

nazwy:

ZAZAMCZE

– Uchwałą nr 274/XLVII/02 Rady Miejskiej w Gostyninie z dnia 27 marca 2002 r.

Leona REWEKANTA

– Uchwała nr 198/XXXI/09 Rady Miejskiej z dnia 29 kwietnia 2009 r.

Karola MIKULSKIEGO

– Zarządzenie Zastępcze Wojewody Mazowieckiego z dnia 13 grudnia 2017 r. (ustawa dekomunizacyjna).

Ulica łączy ulicę Kościuszkowców z ulicą Zazamcze i jest równoległa do ulicy Stanisława Makulińskiego i Michała Jarmolińskiego. Przewidziana jest pod zabudowę jednorodziną.

W momencie wytyczenia ulica otrzymała nazwę Zazamcze. W czasie rozbudowy osiedla i wytyczenia kolejnych działek pod budownictwo jednorodzinne nadano jej

nazwę Leona Rewekanta (1902–1970), kierownika Szkoły Podstawowej nr 1 w Gostyninie, który funkcję tę pełnił od 1950 r. przez 19 lat. Po II wojnie światowej był współorganizatorem Miejskiej i Powiatowej Rady Narodowej oraz aktywnym działaczem Związku Nauczycielstwa Polskiego. Do wybuchu wojny przynależał do PPS-Lewica. W wyniku ustawy dekomunizacyjnej zmieniono nazwę ulicy na Karola Mikulskiego.

Karol Mikulski (1901–1941), lekarz psychiatra. Dyplom doktora nauk lekarskich uzyskał w 1927 r. Funkcję wicedyrektora Szpitala dla Nerwowo i Psychicznie Chorych w Gostyninie objął w 1935 r. Brał udział w kampanii wrześniowej 1939 r. Do Gostynina wrócił w połowie października po ucieczce z pociągu, unikając tym samym wywózki do Kozielska. Podjął ponownie pracę w szpitalu. Został zobowiązany przez Gestapo do sporządzenia listy pacjentów nierokujących na wyzdrowienie. Depresja, na którą cierpiał i obciążenie obowiązkami spowodowały, że w nocy 17 marca 1941 r. popełnił samobójstwo. Został pochowany na cmentarzu parafialnym w Gostyninie.

ulica

MORENOWA

droga wewnętrzna o długości 498 m, nie stanowiąca drogi publicznej w zarządzie Burmistrza Miasta Gostynina.

nazwa: Uchwała nr 274/XLVII/02 Rady Miejskiej w Gostyninie z dnia 23 marca 2002 r.

Jest jedną z pierwszych ulic wytyczonych na tym osiedlu. Łączy obecną ulicę Zazamcze z ulicą Kościuszkowców. Nazewnictwo wskazuje na charakterystykę otoczenia i bliskie sąsiedztwo z terenami polodowcowymi. Zabudowana jest domami jednorodzinnymi. Posiada nawierzchnię asfaltową.

ulica

TARGOWA, s. 186

ulica

STANISŁAWA TRELI

droga wewnętrzna o długości 168 m

nazwa: Uchwała nr 175/XXIV/00 Rady Miejskiej w Gostyninie z dnia 27 września 2000 r.

Ulica jest prawą odnogą ulicy Zazamcze, łączącą ją z ulicą Kościuszkowców. Wyznaczona pod zabudowę jednorodziną. Posiada nawierzchnię asfaltową.

Stanisław Trela (1917–1994), westerplaczyk, współtwórca pojednania polsko-niemieckiego. Służbę w składnicy tranzytowej na Westerplatte rozpoczął w marcu 1939 r. w randze kaprała. We wrześniu 1939 r. walczył w obronie wartowni nr I. Był kontuzjowany. Po kapitulacji trafił do niemieckich obozów jenieckich. Po zakończeniu wojny wrócił do czynnej służby wojskowej. W stopniu kaprała służył w Szkole Samochodowej. Po zdemobilizowaniu osiadł w Gostyninie. Pełnił funkcję dyrektora PKS. Był aktywnym członkiem ZBOWiD, później Związku Kombatantów RP i działającego w Ciechocinku, w sanatorium „Gracja”, Stowarzyszenia Rodzin Westerplaczyków i Hubalczyków. W 1993 r. w ciechocińskim kościele podczas Mszy św., w geście pojednania, podał rękę celownicemu okrętu Schleswig-Holstein, który oddał pierwszy strzał w kierunku polskiego wybrzeża 1 września 1939 r. Był krytykowany za ten gest. Zmarł na zawał serca w Ciechocinku rok później. Pochowany został na cmentarzu parafialnym w Gostyninie.

ulica

ZAZAMCZE, s. 214

☞ Fragment ul. 18 Stycznia z zabudową jednorodziną

» Ulica B. Prusa – osiedle 18
Stycznia

» Ulica S. Fabiszewskiego,
boczna od ulicy Kolejowej

» Ulica Dybanka.
Na pierwszym planie
nowy most nad rzeką
Skrwą

⌘ Skrzyżowanie ulic: Legionów Polskich, Parkowej i Kwiatowej

⌘ Ulica Nowa. Po lewej stronie dwa budynki z 1943 r.

⌘ Ulica gen. J. Bema. Z lewej osiedle GSM

⤴ Ulica S. Moniuszki. Na pierwszym planie blok pobudowany w 1954 r.

⤵ Park im. Marszałka J. Piłsudskiego

⌘ Ulica Polna. Z lewej Szkoła Podstawowa nr 5

⌘ Ulica M.Kopernika

⌘ Rondo Żołnierzy Niezłomnych w ulicach
T. Kościuszki i Legionów Polskich

⌘ Ulica Kutnowska. Widoczna pływalnia i DPS

⌘ Kościół pw. Miłosierdzia Bożego przy ul. Polnej

« Ulica 3 Maja w kierunku Rynku. Z prawej widoczna dawna cerkiew

« Ulica Jana Pawła II. Z prawej fragment kościoła NMP Matki Kościoła

» Ulica J. Ozdowskiego. Z prawej Szkoła Podstawowa nr 1 z 1935 r.

» Osiedle „Wspólna” od strony południowej

⌘ Symboliczny pomnik na terenie dawnego cmentarza żydowskiego w ul. Gościńskiej

⌘ Ulica (bez nazwy) wzdłuż rzeki Skrzy między ul. Dybanką a Wspólną

⌘ Ulica Kolejowa w kierunku północnym. Po prawej zakład produkcyjny Bimerg, po lewej stacja kolejowa

⌘ Ulica Langenfeld – od nazwy niemieckiego miasta partnerskiego Gostynina

⌘ Rondo im. Rodziny Higersbergerów
w ul. Zamkowej

⌘ Ulica R. Dmowskiego. Z prawej fragment
siedziby Starostwa Powiatowego

⌘ Aleja S. Mikołajczyka w kierunku
ul. Jana Pawła II, tzw. mała obwodnica

⌘ Ulica Targowa. Zjazd w kierunku ronda
Rodziny Higersbergerów

⌘ Ulica Zazamcze. Po prawej budynki MTBS z 2000 r.

Ulica Brzozowa między
ul. Bierzewicką a Płocką

Ok. 1240 – książę Mazowsza Konrad I (1187–1247) zbudował niewielki gródek książęcy, drewniano-ziemny, na wzniesieniu między jeziorami Czarne i Kocioł, w głębi puszczy na terenie dzisiejszego Gostynina.

Ok. 1263 – po ukształtowaniu nowego systemu kasztelanii, Gostynin stał się jednym z najważniejszych ośrodków grodowych na zachodnim Mazowszu. Kasztelania gostynińska sięgała swoją jurysdykcją ziem położonych na lewym brzegu Bzury. Powstało w tym czasie pojęcie i termin ziemi gostynińskiej.

1279 – książę Bolesław II mazowiecki (1251–1313) wystawił w Gostyninie swój pierwszy dokument, nadający immunitet dla włości biskupstwa płockiego. Gostynin był ulubionym miejscem pobytu księcia.

1283 – w wyniku walk pomiędzy książętami mazowieckimi Bolesławem II i jego bratem Konradem II (1248–1249), gród Gostynin został zdobyty i spalony przez wspierające Konrada wojska ruskie. W Gostyninie miało zginąć i zostać pojmanych 600 osób.

1300 – król czeski i polski Wacław II (1271–1305), wracając z Pomorza Gdańskiego, wkroczył na teren Mazowsza i złupił okolice Gostynina, sam gród zdołał się obronić.

1320 – pojawił się tytuł kasztelana gostynińskiego. Pierwszy znany z imienia to kasztelan Paweł z ok. 1345 r.

1326 – miało miejsce nieudane oblężenie Gostynina przez wojska Władysława Łokietka (1261–1333). Na odsiecz grodowi przybyły oddziały krzyżackie pod dowództwem komtura chełmińskiego, w następstwie czego wyparto Łokietka z Mazowsza i Gostynina.

29 II 1329 – książę Mazowsza, Wacław (Wańko) (1293–1336) złożył hołd lenny królowi czeskiemu, Janowi Luksemburskiemu (1296–1346) z ziemi płockiej, wyszogrodzkiej i gostynińskiej.

1351 – po śmierci księcia płockiego Bolesława III Wańkowica (1322/1330–1351), ziemię gostynińską przejął książę czerski, Siemowit III (1320–1381).

1352 – Siemowit III pierwszy raz użył sformułowania książe gostyniński.

X 1380 – książę Siemowit III potwierdził wcześniejsze przywileje oraz dziesięciny dla plebanów gostynińskich parafii św. Jakuba.

1380 – zakończyła się budowa nowego murowanego zamku w Gostyninie, położonego na podsypanym wzgórzu na lewym brzegu Skrwy. Folwark zamkowy znajdował się przy wsi książęcej Rataje.

8 III 1382 – książę Siemowit IV (1352–1426) nadał miastu Gostynin prawo chełmińskie, lokując je na nowym miejscu, na prawym brzegu Skrwy, naprzeciw zamku książęcego. W nowo lokowanym mieście Siemowit IV wystawił kościół św. Marcina. Funkcje parafialne przejął od kościoła św. Jakuba przed 1439 r.

1414 – w zamku gostynińskim gościł Władysław Jagiełło (1358/1363–1434). Ponownie przybył do zamku w 1419 r.

30 IV 1426 – zmarł książę Siemowit IV w zamku gostynińskim. Pochowany został w katedrze płockiej w tzw. Kaplicy Królewskiej.

II 1427 – w Gostyninie odbył się zjazd sądowy dostojników koronnych z księżną Aleksandrą Olgierdówną (1360–1434), wdową po Siemowicie IV i jej mazowieckimi urzędnikami. Obecny był też arcybiskup gnieźnieński i prymas Wojciech Jastrzębiec (1362–1436), toczący spór z Jakubem z Łowa o budowę jazu na Wiśle.

1451 – Na prośbę księżnej Małgorzaty mazowieckiej (1436/1440–1483/1485) dziesięcina biskupia ze wsi Brzezcie została przeznaczona na uposażenie kaplicy zamkowej Św. Trójcy na podzamczu w Gostyninie.

24 VI 1453 – biskup płocki Paweł Giżycki (ok. 1400–1463) udzielił w kościele św. Marcina w Gostyninie ślubu księżniczce Małgorzacie z Konradem IV Starszym, księciem oleśnickim i kozielskim (1384–1447). Wesele miało miejsce w zamku.

17 XII 1462 – w tutejszym zamku odbyła się uroczystość inkorporacji ziemi gostynińskiej do Korony.

20 XII 1462 – po bezpotomnej śmierci książąt płockich, braci Siemowita VI (1446–1462) i Władysława II (1448–1462), Kazimierz Jagiellończyk (1427–1492) wydał dla Gostynina dokument, w którym przyłączył miasto do Korony Polskiej, do województwa rawskiego. W grudniu 1462 r. w Piotrkowie król odebrał przysięgę od poddanych z ziemi gostynińskiej. Odtąd ziemię gostynińską reprezentował w senacie dożywotni kasztelan gostyniński, a w sejmie dwóch posłów ziemskich wybieranych przez szlachtę na sejmiku odbywającym się w Gąbinie.

1506 – probostwo gostynińskie zostało przydzielone wikariuszom katedry włocławskiej. Pełnili oni funkcje proboszczów w Gostyninie aż do rozbiorów.

23 XII 1519 – król Zygmunt I Stary (1467–1548) potwierdził uposażenie gostynińskiego wójta. Miasto otrzymało prawo użytkowania okolicznych lasów.

1532 – w czasie rządów Krzysztofa Szydłowieckiego (1467–1532), starosty gostynińskiego od 1508 r., kanclerza wielkiego koronnego, wzdłuż południowej części wzgórza zamkowego zbudowano tzw. Dom Mniejszy murowany, wzmocniono Zamek Niski (Przygródek) położony w północno-wschodniej części, a całość przebudowano i odnowiono, dodając wiele zmian w wystroju wewnętrznym i zewnętrznym. W trakcie dwukrotnej renowacji zamek przyjął charakter renesansowej rezydencji.

2 V–7 VI 1552 – w zamku gostynińskim mieszkał król Polski Zygmunt August II (1520–1572), organizując spotkania i uroczystości.

1559 – po pożarze Gostynina Zygmunt August II wydał przywilej zwalniający mieszkańców od wszelkich podatków na okres sześciu lat.

1564 – miasto posiadało 265 domów z liczbą ludności szacowaną na 1600 osób, karczmę, kilka młynów i browar oraz 187 rzemieślników.

1609 – pojawiła się pierwsza wzmianka o szkole parafialnej w Gostyninie.

XII 1611 – w zamku uwięzieni zostali po zwycięskiej bitwie armii polskiej pod dowództwem Stanisława Żółkiewskiego (1547–1620) pod Kłuszynem w 1610 r. nad siłami moskiewskimi: car Rosji Wasyl Szujski, ostatni władca z rodu Rurykowiczów, a także brat cara, wielki hetman moskiewski Dymitr Szujski i jego żona Katarzyna Grigoriewa oraz drugi najmłodszy brat, Iwan. Nadzór nad więźniami sprawował starosta gostyniński Jerzy Garwaski (ok. 1560-1615/1616), a bezpośrednią opiekę Zbigniew Bobrownicki, dworzanin królewski. Car zmarł 26 II lub 22 IX 1612 r., Dymitr 29 IX 1612 r., a Katarzyna 25 XI 1612 r. Ciała pochowano pod basztą zamkową lub też, wedle innej tradycji, w krypcie bramy prowadzącej z Zamku Wysokiego do Zamku Niskiego. Najmłodszy brat, Iwan Szujski, został zwolniony z niewoli. Do roku 1619 r. był w służbie królewicza, Władysława Wazy.

IX 1612 – Gostynin odwiedził patriarcha moskiewski i całej Rusi Filaret (1553–1633), ojciec późniejszego cara Michała Romanowowa (1596–1645), założyciela nowej dynastii carów. Zamierzał spotkać się z więzionym carem, lecz Wasyl Szujski już wówczas nie żył.

20 IX 1613 – miał miejsce pożar kościoła św. Marcina.

9 III 1618 – Zygmunt III Waza (1566–1632) potwierdził przywileje książąt mazowieckich i polskich dla miasta Gostynina.

XII 1618 – ciała rodziny Szujskich wywiezione zostały z Gostynina do Warszawy, do pobudowanej specjalnie na ten cel Kaplicy Moskiewskiej, usytuowanej

naprzeciw kościoła św. Krzyża, u zbiegu ulic Tamki i Ujazdowej, w okolicy dzisiejszego Pałacu Staszica.

1644 –1646 – spłonął kościół św. Ducha wraz ze szpitalikiem.

14 IV 1656 – celadź obozowa wojska Stefana Czarnieckiego (1599–1665) zaatakowała szwedzką załogę i odbiła zamek gostyniński, który w czasie walki uległ poważnym zniszczeniom.

1656 – kościół farny św. Marcina przejął uposażenia i powinności kościelne zniszczonego kościoła św. Jakuba.

1661 – w Gostyninie mieszkały 144 osoby i było zaledwie 20 domów.

Początek XVII w. – starosta Jerzy Garwaski pobudował w Zamku Niskim muryrowaną kaplicę św. Stanisława.

1753 – odbudowano kościół św. Jakuba, zniszczony w czasie „potopu” szwedzkiego.

23 VII 1768 – przybyły z Warszawy Michał Dzierżanowski herbu Grzymała (ok. 1725–1808), szambelan królewski, marszałek ziemi gostynińskiej i powiatu gostynińskiego, zorganizował w Gostyninie kilkudziesięcioosobowy oddział żołnierzy, ogłosił manifest do mieszkańców i przeszedł Wisłę. Mieszkańcy Gostynina w ten sposób wzięli aktywny udział w konfederacji barskiej, powstaniu zbrojnym wymierzonym przeciw ingerencji rosyjskiej w Rzeczypospolitej.

1769 – konfederaci barscy bronili się w zamku gostynińskim przed wojskiem rosyjskim, skutkiem czego warownia uległa niemal całkowitemu zniszczeniu.

15 III 1776 – wybuchł pożar w Gostyninie. O jego spowodowanie oskarżono tutejszych Żydów, którzy zobowiązali się wpłacać corocznie na potrzeby parafii katolickiej 30 zł.

1777 – w Gostyninie było 258 mieszkańców, 43 domy i około 157 Żydów (w 1765 r.)

1778 – utworzona została katolicka szkoła elementarna w Gostyninie, którą prowadził ksiądz wikariusz i organista.

1781 – w Gostyninie powołana została Komisja Dobrego Porządku, mająca na celu rozwój miasta i racjonalne zużytkowanie dochodów miejskich. Na jej czele stał Józef Andrzej Mikorski (1736-1793), m.in. starosta gostyniński w latach 1779–1789.

1782 – z inicjatywy i uposażenia proboszcza Jakuba Cudnickiego (1726–1802) powstała gostynińska szkoła elementarna. Sala dydaktyczna mieściła się początkowo w dawnym szynku.

1784 – w Gostyninie mieszkało 100 Żydów. Ich szkoła, zwana chederem, spłonęła w pożarze z 1776 r.

1789 – na Rynku wzniesiony został drewniany ratusz.

1792 – do miasta wkroczył rosyjski pieszy pułk strzelców pod dowództwem pułkownika Arabowa.

10 II 1793 – do Gostynina wkroczyły wojska pruskie feldmarszałka Wicharda Joachima Moellendorffa (1724–1816). Gostynin znalazł się pod pruskim panowaniem w obrębie tzw. Prus Południowych w departamencie piotrkowskim. Poza polskim burmistrzem, pojawił się niemiecki burmistrz policyjny, Antoni Ricke.

7 V 1793 – burmistrz Gostynina i członkowie magistratu wzięli udział w złożeniu uroczystego homagium królowi pruskiemu, Fryderykowi Wilhelmowi II (1744–1797) w Poznaniu. Hołd przyjął feldmarszałek Moellendorff i minister von Dancklemann.

1793 – żołnierze pruscy demontując zamek, zniszczyli bezpowrotnie gostynińskie archiwum grodzkie.

18 IX 1794 – do Gostynina dotarł jeden z oddziałów dywizji gen. Jana Henryka Dąbrowskiego (1755–1818), dowodzony przez porucznika Bielamowskiego, rozdając mieszkańcom zdobytą sól.

1795 – Gostynin znalazł się w departamencie warszawskim, rejencji płockiej i łęczyckiej inspekcji podatkowej.

1797 – miasto liczyło 89 domów. Były w nim trzy kościoły, karczma, browar, trzy młyny i tartak.

27–29 XI 1806 – przez Gostynin przemaszerowały oddziały francuskie V korpusu, dowodzone przez marszałka Jana Lannes’a (1769–1809) oraz 5 Dywizji marszałka Joachima Murata (1767–1815).

18 XII 1806 – stacjonowały francuskie wojska IV korpusu marszałka Mikołaja Soult’a (1769–1851). Przyniosło to kres panowaniu Prus w tej części ziem polskich.

19 XII 1808 – Rada Stanu podjęła uchwałę o przeniesieniu stolicy powiatu z Gostynina do Gąbina, miasta wówczas ludniejszego, rozleglejszego, o większym znaczeniu gospodarczym i dogodniej położonego. Społeczność gostynińska protestowała przeciwko tej decyzji.

1808 – Gostynin liczył 615 mieszkańców, z czego 131 stanowiło społeczność żydowską.

28 V 1809 – wybuchł wielki pożar Gostynina. Spłonął rynek, ratusz, kościół św. Ducha (nigdy nie odbudowany), kościół św. Marcina oraz domy przy ul. Gąbińskiej, Toruńskiej i Kutnowskiej. Spłonęły bezpowrotnie księgi grodzkie i wójtowskie. Wówczas nastąpiło faktyczne przeniesienie stolicy powiatu do Gąbina.

1810 – Gostynin liczył 80 domów mieszkalnych i 561 mieszkańców.

1815 – po powstaniu Królestwa Polskiego, Gostynin znalazł się w województwie mazowieckim, obwodzie gostynińskim z siedzibą w Kutnie oraz w powiecie gostynińskim z siedzibą w Gąbinie.

1815 – otwarty został urząd pocztowy.

1821 – zapadła decyzja o założeniu osady sukienniczej na obszarze ponad 11 hektarów. Wyznaczono 91 działek pod budowę domów przez niemieckich sukienników między obecnymi ulicami Kutnowską, Tadeusza Kościuszki i Wojska Polskiego.

1821 – rozpoczęła się budowa jatek piekarskich i rzeźniczych między obecną ul. 3 Maja a Tadeusza Kościuszki – w bliskim sąsiedztwie dzisiejszego boiska na terenie Liceum Ogólnokształcącego im. Tadeusza Kościuszki. Budowę zakończono w 1830 r.

1821 – powstał pierwszy projekt gostynińskiego rewiru dla ludności żydowskiej. Obejmował on ulice: Warszawską, Stodólną, Tylną i Olszową. Żydzi, decyzją namiestnika, gen. Józefa Zajączka (1752–1826), mieli się tam przenieść do 1 I 1825 r. Termin, na skutek odwołań Żydów, stałe odraczano, najpierw do 1 VI 1827 r., potem do 1 VI 1828 r., aż wreszcie do 11 XI 1830 r. Wybuch powstania listopadowego przerwał kwestię tworzenia rewiru w mieście. Jednakże w latach 1823 – 1862 mieszkańcom żydowskim przypisano kilka ulic do zamieszkania.

1821 – otwarta została ewangelicka szkoła elementarna dla dzieci sukienników.

1823 – Gostynin liczył 1273 mieszkańców.

1824 – pobudowany został w Rynku nowy, murowany, do dziś istniejący ratusz, według projektu architekta Hilarego Szpilowskiego (1753–1827). Budowę rozpoczęto w 1821 r.

1824 – Gostynin miał 1894 mieszkańców.

1824 – osada sukiennicza w Gostyninie liczyła 80 rzemieślników i 48 warsztatów.

1824 – władze Królestwa Polskiego przeznaczyły dla zwiększającej się liczby ludności protestanckiej zniszczony zamek gostyniński na zbór ewangelicki. W Gostyninie i okolicy mieszkało w 1824 r. około 4 tys. osób wyznania ewangelicko-augsburskiego. Wcześniej car Aleksander I Romanow (1777–1825) wydał ukaz dla gminy ewangelickiej, przekazując jej pozostałości po zamku gostynińskim z zastrzeżeniem, aby zbudowany zbór zachował elementy gotyckie dawnego zamku. Autorem projektu był architekt Hilary Szpilowski, także projektant Ratusza w Gostyninie, a wykonawcą robót budowlanych gostyniński Żyd, Jakub Warszawski. Budowa została ostatecznie zakończona w 1826 r.

12 VIII 1825 – otwarcie i poświęcenie zboru ewangelickiego. Pierwszym pastorem został Karol Wilhelm Pastenacy [Pastenaci] (1800 – 1858). Pochodził z Lipna, gdzie pastorem był jego ojciec, Johann Christoph Leberecht Pastenaci (1767 – 1827). Po śmierci ojca w 1827 r. opuścił Gostynin i powrócił do rodzinnego Lipna, w którym sprawował urząd pastora do śmierci. W Gostyninie zastąpił go Johann Georg Seegmund (ok. 1794–?). W tym czasie powstał również cmentarz ewangelicki przy obecnej ul. Targowej.

1825–1826 – powstała elementarna szkoła ewangelicko-augsburska. Nauczycielem był brat pastora, Fryderyk Pastenacy.

1826–1828 – między Rynkiem a rzeką Skrwą założony został ogród spacerowy, zwany w późniejszych latach „Czarnym Ogrodem”.

1827 – Gostynin liczył 1745 mieszkańców, w tym 425 Żydów.

18 V 1829 – sukiennicy gostynińscy z Janem Schrederem przygotowali projekt budowy nowego rynku w pobliżu ulic Wesolej [dziś Legionów Polskich] i Kutnowskiej. Władze gubernialne w marcu 1842 r. wyraziły zgodę, ale zaprotestowały władze powiatowe i Komisja Rządowa Spraw Wewnętrznych. Spór ciągnął się do 1845 r.

1829 – powstał drugi ogród pomiędzy ówczesnymi ulicami: Kutnowską, Żychlińską i Wesolą [dziś park im. Marszałka Józefa Piłsudskiego].

28 I 1831 – w związku z wybuchem powstania listopadowego w Gostyninie przeprowadzony został pobór do wojska. Mieszkańcy Gostynina zgłaszali się do 2 Pułku Mazurów, który w lutym 1831 r. opuścił Kutno, udając się w stronę Warszawy.

28 III 1831 – 161 mieszkańców miasta i okolic podpisało w ratuszu deklarację wierności powstańczemu Rządowi Narodowemu.

IV–V 1831 – w Gostyninie stacjonowali chorzy żołnierze 23 Pułku Piechoty. Na ich potrzeby założono lazaret w domu Aleksandra Kmity, porucznika, komendanta placu w czasie powstania listopadowego, przy ul. Warszawskiej nr 95 [dziś Floriańska 14]. Pod koniec powstania lazaret zajęło wojsko rosyjskie, zarządzając w nim cerkiew i kwatery wojskowe.

V 1831 – wybuch epidemii cholery w powiecie gostynińskim. Pojawiła się ona wraz z wojskiem rosyjskim Iwana Dybicza (1785–1931), które zwalczało powstanie listopadowe. Zmarło z powodu epidemii w samym powiecie 4649 osób, a w Gostyninie 123 osoby. Powstał wówczas oddzielny cmentarz choleryczny na południe od dzisiejszego cmentarza, po lewej stronie obecnej ulicy Ostatniej w kierunku bramy cmentarnej

VI 1831 – z rekrutów gostynińskich sformowany został 3 pułk strzelców konnych. W mieście powołano Straż Obywatelską i Gwardię Narodową, które

strzegły porządku w okolicy. Na nich ciążył obowiązek pilnowania przepraw przez Wisłę, którymi wojsko carskie usiłowało przedostać się z prawego brzegu Wisły w Płocku na lewy brzeg w okolicy Radziwia i Dobrzykowa.

28 VII 1831 – wojska rosyjskie dowodzone przez gen. Iwana Witta (1781–1840) zajęły Gostynin, wkraczając do miasta od strony Nowej Mysłowni.

25 VII–20 VIII 1837 – nastąpił nawrót epidemii cholery, którą przynieśli flisacy spławiający pszenicę z Galicji. Zmarło wówczas 57 osób. Dotknęła głównie ludność żydowską. Zmarła też żona ówczesnego burmistrza Józefa Dunina, a on sam również był chory. Burmistrz wykazał się patriotyczną postawą w czasie powstania listopadowego.

1839 – odbudowany został kościół św. Marcina, spalony w 1809 r.

1 XI 1840 – miasto otrzymało etatowego lekarza, Teofila (Teodora) Wojciechowskiego (1808–1890), absolwenta Uniwersytetu Jagiellońskiego.

Ok. 1840 – przybyły do Gostynina Paweł Rystoff (1813–1887) założył Fabrykę Wyrobów Metalowych przy ul. Kutnowskiej [dziś 3 Maja].

Ok. 1840 – wybrukowany został Rynek oraz ulice: Kutnowska, Żychlińska [dziś Tadeusza Kościuszki] i Wesoła [dziś Legionów Polskich].

1842 – otwarta została elementarna szkoła dla dziewcząt wyznania katolickiego, którą prowadziła Rozalia Zakrzewska z Dąbskich, z majątku Leśniewice.

1844 – otwarta została pierwsza apteka w mieście. Jej właścicielem był Adolf de Johne (1843–1916).

1845 – w wyniku przeobrażeń administracyjnych Gostynin znalazł się w guberni (od 1837 r. zastąpiły one województwa) warszawskiej. Obwody przemianowano na powiaty, a dotychczasowe powiaty zlikwidowano. Powstał w ten sposób bardzo rozległy powiat gostyniński z siedzibą w Kutnie.

1848 – rozpoczęło się stosowanie pierwszych szczepionek przeciwko ospie.

Ok. 1850 – powstał szpitalik choleryczny na miejscu dawnego przytułku usytuowanego obok nieistniejącego już wówczas kościoła św. Ducha.

1852 – pojawiła się trzecia epidemia cholery. Sprowadził ją kupiec żydowski podróżujący z Turka do Płocka, zatrzymując się po drodze w Gostyninie. Zmarło na nią 70 osób w samym mieście, a w powiecie 3984 osoby.

1852 – Paweł Rystoff założył w mieście smolarnię.

1854 – szkoły katolickie przeniosły się do zakupionego na cele oświatowe od Tekli Kmitowej budynku przy ulicy Warszawskiej 95 [dziś Floriańska 14].

1855 – nastąpiło zakończenie budowy wieży nad Ratuszem.

1856 – na wieży ratuszowej zamontowany został zegar.

1857 – Gostynin liczył 3277 mieszkańców, w tym 689 Żydów i 1019 Niemców.

1860 – wydzielony został nowy cmentarz w pobliżu młyna Ziejka. Czynny był do 1892 r.

1861 – Gostynin liczył 3311 mieszkańców, z czego 785 Żydów i 1160 Niemców.

25 VII 1863 – do miasta wszedł oddział powstańczy Ludwika Oborskiego (1787–1873), przyłączając się do procesji wracającej z kaplicy św. Jakuba. Wspólnie odśpiewano w kościele „Boże, coś Polskę”.

7 XI 1865 – pastor Eugeniusz Rozenberg (1827–1876), z upoważnienia gminy ewangelickiej, zakupił od Karola Lercha dom przy ul. Kutnowskiej 222 na szkołę protestancką.

1866 – wybudowana została droga bita pomiędzy Kutnem a Płockiem przez Gostynin.

1866 – miasto liczyło 3127 mieszkańców, w tym 672 Żydów i 916 Niemców i posiadało 178 domów prywatnych.

13 XI 1879 – odbyło się spotkanie założycielskie Ochotniczej Straży Pożarnej. W chwili powołania organizacja liczyła 152 członków, pierwszym naczelnikiem został Adolf de Johne, aptekarz, a prezesem Wacław Złotowski.

1883 – uruchomiona została w mieście drukarnia Adama Łańcuckiego. Późniejszymi właścicielami do 1945 r. byli Eugenia i Władysław Kożuchowscy (1884–ok. 1964).

1887 – naczelnikiem OSP został Adolf Gustaw Rystoff (1949–1930), syn Pawła Rystoffa, który stworzył bardzo zdyscyplinowaną jednostkę strażacką.

1890 – na rogu ulicy Wesołej i Kutnowskiej [dziś Legionów Polskich i 3 Maja] wzniesiona została wojskowa cerkiew pw. św. Mikołaja. Przy świątyni znajdowała się dzwonnica przebudowana z dawnego budynku mieszkalnego. Pop oraz kościelny mieszkali obok cerkwi.

1890 – w mieście utworzony został garnizon wojsk rosyjskich 3 pułku strzelców pieszych. Początkowo żołnierze mieszkali w prywatnych kwaterach w całym mieście.

1890 – miasto zamieszkiwało 5740 osób.

1895 – otwarty został ambulans i szpitalik z sześcioma łózkami dla pacjentów.

1896 – miasto wybudowało koszary wojskowe przy ul. Kutnowskiej dla garnizonu rosyjskiego, który liczył około 1200 żołnierzy. Powstał też plac ćwiczebny do jazdy konnej i musztry [Reitschule] pomiędzy ulicą Długą [dziś Wojska Polskiego], Poprzeczną [dziś Romana Dmowskiego] a Smolarami [dziś Armii Krajowej].

1897 – miasto zamieszkiwało 6747 osób, w tym 1849 Żydów i ponad tysiąc Rosjan.

1898 – założona została czteroklasowa szkoła rzemieślnicza.

1899 – spłonęła drewniana synagoga przy ul. Olszowej [dziś Stefana Wyszyńskiego]. Wzniesiono nową, murowaną.

1899 – urząd naczelnika powiatu gostynińskiego objął książę Fiodor Oboleński, osoba tolerancyjna i otwarta na polskie akcje społeczne. Dzięki niemu wydano pozwolenie na publiczne koncerty i występy teatralne. Za jego zgodą rozpoczęła się budowa remizy strażackiej.

1900 – przy OSP założono orkiestrę dętą. Pierwszym kapelmistrzem był starszy muzykant 3 pułku strzelców stacjonującego w Gostyninie.

1900 – powstała prywatna dwuklasowa szkoła żeńska, prowadzona przez Bronisławę Przybylską (1865–1904) przy ul. Żychlińskiej [dziś Tadeusza Kościuszki], żonę adwokata, właściciela ziemskiego Skoki koło Gostynina, Feliksa Przybylskiego (1863–1935).

31 I 1901 – przy Rynku, w budynku obecnego Urzędu Miasta, powstała trzyklasowa szkoła miejska z kursem sześcioletnim o nazwie Gostynińskie Gorodskoje Ucziliszcze.

VII 1905 – założona została w Gostyninie żydowska organizacja socjalistyczna Bund.

VII 1905 – gostynińska młodzież szkolna przystąpiła do strajku.

VII 1905 – pojawiło się w Gostyninie pół rotę rosyjskiego wojska w celu likwidacji wszelkich ruchów oraz manifestacji w mieście i okolicy.

XI 1905 – z inicjatywy Tadeusza Kaszubskiego zorganizowany został wiec patriotyczny na Łysej Górze. Uczestnicy domagali się amnestii dla więźniów politycznych, języka polskiego w szkołach i autonomii dla Królestwa Polskiego. Wezwani rosyjscy dragoni z Płocka rozpendzili manifestację, aresztując kilkanaście osób. Naczelnik powiatu ks. Fiodor Oboleński na prośbę rodzin zwolnił aresztowanych do domu.

1905 – z Gostynina wyjechał 3 pułk strzelców pieszych z powodu wojny między Imperium Rosyjskim a Cesarstwem Japonii.

1906 – władze gostynińskiego „Gorodczaka” wprowadziły nieobowiązkowe nauczanie języka polskiego do szkoły.

1906 – na kancelarię gminną w Ratajach napadło kilkanaście uzbrojonych osób. Skradziono 4 tys. rubli, zniszczono słupy telegraficzne i napisy rosyjskojęzyczne.

1906 – powstało w Gostyninie koło Polskiej Macierzy Szkolnej, dzięki aktywności ks. prałata Ignacego Łukaszewskiego (1833–1910). Koło prowadziło bibliotekę przy kościele. Po zamknięciu koła w 1907 r. bibliotekę przejął Związek Katolicki w Gostyninie.

1906 – na rogu ul. Długiej i Gąbińskiej [dziś Wojska Polskiego i Floriańskiej] otwarta została niemiecka szkoła elementarna Lipińskiego. Istniała jeszcze jedna szkoła niemiecka prowadzona przez Edwarda Wittenberga (1856–1919) przy ul. Poprzecznej [dziś Romana Dmowskiego].

1906 – powstała w Gostyninie Socjal-Demokracja Królestwa Polskiego i Litwy, partia o zapatrywaniach radykalnie rewolucyjnych.

1907 – z inicjatywy syjonistycznej Centralnej Żydowskiej Organizacji Szkolnej [CISzo] założona została żydowska biblioteka im. Icchaka Lejba Pereca przy ul. Płockiej.

1907 – otwarta została pierwsza szkoła średnia przy ul. Kutnowskiej [dziś 3 Maja]. Budowę zainicjował m.in. Roman Higersberger (1865–1933), właściciel majątku Rataje. Gmach pobudowała firma Leona Bojańczyka z Włocławka.

1909 – rosyjski 3 pułk strzelców opuścił ostatecznie Gostynin, przenosząc się do garnizonu w Łodzi. Koszary zostały zlikwidowane.

1909 – rozpoczęła się budowa remizy strażackiej przy ul. Floriańskiej.

1909 – Regina (1888–1953) i Jan (1881–1940 ?) Michalscy założyli przy ul. Kościelnej w swoim budynku pierwszą prywatną bibliotekę publiczną. W 1939 r. księżnica liczyła 6 tys. woluminów i miała 300 czytelników. Michalski po rewizji w domu i odkryciu biblioteki, wywieziony został w maju 1940 r. do obozu w Dachau, a następnie do Mauthausen Gusen, skąd nie wrócił, a biblioteka została zniszczona.

XI 1911 – z inicjatywy ks. Edwarda Szczodrowskiego (1875–1930) powstało gostynińskie kółko rolnicze. Organizowano wystawy koni oraz kursy rolnicze. Przed wybuchem I wojny światowej liczyło 90 członków.

1911 – cerkiew św. Mikołaja została przekazana nowo powstałej parafii prawosławnej, podporządkowanej eparchii chełmsko-warszawskiej. Cmentarz prawosławny znajdował się przy cmentarzu katolickim nad jeziorem Kocioł.

1911 – dzięki inicjatywie pastora Filipa Schmidta (1868–1932) powołane zostało w mieście ośmioklasowe gimnazjum męskie – Gostyninskaja Gorodskaja Gimnazja. Jej pierwszym dyrektorem był nadbałtycki Niemiec Goldström.

1 IX 1912 – z inicjatywy ks. Edwarda Szczodrowskiego założona została Spółdzielnia Spożywców „Gostyniak”. Pierwszym prezesem był Roman Higersberger. Pierwszy sklep otworzono 1 II 1913 r. w domu Breslera i Jaworskiego, róg ulicy Kutnowskiej i Żabiej.

1912 – otwarte zostało pierwsze w mieście kino nieme „Iluzjon” przy ul. Aleja [dziś Aleja ks. Jerzego Popiełuszki], należące do Franciszka Dobaczewskiego.

26 VIII 1913 – ks. Edward Szczodrowski rozpoczął w Gostyninie budowę nowej świątyni parafialnej przy ul. Płockiej. Budowę zakończono w 1924 r.

1913 – w mieście funkcjonowały 23 zakłady przemysłowe dające zatrudnienie 584 osobom.

1913 – w Gostyninie i powiecie gostynińskim mieszkały 253 osoby wyznania prawosławnego. Były to rodziny rosyjskich urzędników, emerytowanych żołnierzy [tzw. wysłuzeni] albo przymusowi osiedleńcy, dawni staroobrzędowcy [tzw. starowiery], nazywani później jednowiercami, których osiedlano w okolicy Kalisza, Płocka, Grójca i Modlina.

1913 – odbyły się uroczyste obchody 300. rocznicy panowania dynastii Romanowów w Rosji. Koniec dynastii nastąpił w 1917 r.

1913–1914 – nastąpiło przeniesienie szkół elementarnych z Gorodczaka przy Rynku do budynków pokoszarowych przy ul. Kutnowskiej. W opuszczonym budynku powołano pięcioklasowe rosyjskie gimnazjum żeńskie.

VIII 1914 – władze rosyjskie aresztowały pastora Filipa Schmidta, wywożąc go do Warszawy. Gostynin opuścili urzędnicy i nauczyciele rosyjscy wraz z rodzinami. W mieście powstał miejski komitet obywatelski w celu zapewnienia porządku i bezpieczeństwa na czele z lekarzem Oyrzanowskim. Po wyjeździe rosyjskiego burmistrza M. Stupina wybrano Polaka [Norberta?] Wasilewskiego.

17 XI 1914 – Gostynin zajęty został przez oddziały niemieckie pod dowództwem gen. Morgena, wchodzące w skład IX armii niemieckiej. Niemcy powołali urząd burmistrza komisarzyckiego, którym byli kolejno Jan Buchowski, następnie inż. Wojciechowski, a od 1917 r. Niemiec Konrad Kocner (Könner).

XI 1914 – władze niemieckie aresztowały kilku Polaków jako zakładników, wywożąc ich w głąb Rzeszy w odpowiedzi na odmowę Rady Miejskiej karczowania lasów miejskich przez Niemców, m.in. Jana de Lewalt Majera (1877–1957), właściciela apteki w Gostyninie.

XII 1914 – w mieście powstała Rada Opiekuńcza Powiatowa oraz Komitet Obywatelski Miejski na czele z dr. Oyrzanowskim.

VII 1915 – pojawiło się elektryczne oświetlenie ulic w Gostyninie, dzięki zbudowaniu elektrowni nad Skrwą koło cegielni, obsługującej budynki państwowe i miejskie.

IX 1915 – z inicjatywy pastora Filipa Schmidta, późniejszego dyrektora, nastąpiło otwarcie Miejskiego 8-klasowego Gimnazjum Filologicznego Męskiego.

1915 – nastąpiło utworzenie powiatu gostynińsko-kutnowskiego z siedzibą w Kutnie. Na czele stali niemieccy naczelnicy [landraci]. Polakami zaś byli burmistrzowie komisaryczni powoływani przez Niemców. Skasowano też gubernie.

1915 – utworzenie Hatechiji, czyli żydowskiej organizacji społecznej o charakterze sportowym, która dzieliła się na trzy zespoły: Hercliję – związek syjonistyczny, Żydowski Klub Sportowy „Macabi”, później zwany „Concordia” oraz Habimę – koło dramatyczne.

1915 – Adam Domb, przybyły z Płocka, założył w Gostyninie żydowskie koło dramatyczne, zwane Habima, które skupiało najbardziej zdolną młodzież żydowską. Jego bratem był Juliusz Domb, właściciel zakładu fotograficznego w Gostyninie.

1915 – przy gimnazjum, dzięki aktywności Tadeusza Macanki, powstała drużyna męska harcerska prowadzona przez Edwarda Ozdowskiego (1899–1981). Otrzymała imię Mariana Langiewicza (1827–1887), generała i dyktatora powstania styczniowego.

I 1916 – otwarte zostało gimnazjum żeńskie w gmachu gimnazjum męskiego przy ul. Kutnowskiej [dziś 3 Maja], gdyż budynek przy Rynku zajmował szpital polowy.

5 VIII 1916 – dokonano reaktywowania Polskiej Macierzy Szkolnej, która prowadziła kursy dla analfabetów, tworzyła wiejskie biblioteki. Prezesem zarządu był Roman Higersberger, właściciel majątku w Ratajach. Koło liczyło 140 członków.

XI 1916 – w Rynku, obok apteki, otwarte zostało biuro werbunkowe do polskich legionów.

1916 – powołano komórkę Polskiej Organizacji Wojskowej.

VII 1917 – członek POW, Szlesingier, został aresztowany, następnie wywieziony do Havelbergu.

X 1917 – uroczyste obchodzono setną rocznicę śmierci Tadeusza Kościuszki (1746–1817). Podczas obchodów gimnazjum gostynińskiemu nadano imię Tadeusza Kościuszki.

1917 – burmistrzem wybranym przez radnych miejskich został Jan Marcinkowski (1886–1974), właściciel kaflarni.

IX 1918 – odbył się protest młodzieży szkolnej przeciwko postanowieniom pokoju brzeskiego. Młodzież wraz ze sztandarem pomaszzerowała od szkoły w kierunku Magistratu, znajdującemu się na Rynku. Okupanci niemieccy uczniów, którzy śpiewali „Rotę”, poszczuli psami. Aresztowano nauczycielkę Elzenberg-Zlasnowską i trzech uczniów: Stanisława Przybylskiego, Kowalskiego i Giedycha. Uczniowie spędzili dwa tygodnie w areszcie, nauczycielka trzy miesiące.

11 XI 1918 – Józef Ozdowski (1895–1939) i jego brat Edward Ozdowski wraz z grupą 40 uczniów gimnazjum przeszedł pod komendanturę wojskową i dokonał częściowego rozbrojenia znajdujących się tam żołnierzy. Gostyniński garnizon, umiejscowiony przy ul. Kutnowskiej, liczył 150 żołnierzy. Oddział następnie udał się pieszo w stronę Kutna do stacji kolejowej. Został wówczas przy ul. Kutnowskiej zatrzymany przez grupę POW, ale Niemcy nie oddali reszty broni, grożąc wzięciem zakładników. Mediatorem z Niemcami był nauczyciel z Kozic, Edward Szyler.

12 XI 1918 – powołana została Tymczasowa Rada Miejska, której zadaniem było zapewnienie żywności i opału dla mieszkańcom miasta.

1918 – radni ponownie wybrali burmistrzem Jana Marcinkowskiego. Po raz pierwszy w 1917 r., a po raz drugi funkcję tę pełnił do wiosny 1922 r.

1918 – w gimnazjum żeńskim powstała drużyna harcerska im. Emilii Plater (1806–1831), bohaterki powstania listopadowego. Opiekunką była nauczycielka Leśnikowska. W 1920 r. harcerki i harcerze pomagali podczas żniw, zbierali pieniądze na wojsko, wysyłano paczki na front, dziewczęta pełniły role sanitariuszek.

1918 – powstał przytułek dla dzieci i starców pod wezwaniem św. Edwarda przy ul. Kutnowskiej.

26 I 1919 – pierwsze wybory do sejmu w wolnej Polsce. Frekwencja wyniosła 68,9 %.

IV 1919 – krótki postój Błękitnej Armii gen. Józefa Hallera (1873–1960) na terenie Gostynina w drodze z Francji do Warszawy. Nazwa armii pochodziła od koloru mundurów.

9 VII 1919 – gen. Józef Haller przejechał przez Gostynin.

1919 – gimnazjum żeńskie przeniesione do budynku przy Rynku przyjęło imię Narcyzy Żmichowskiej (1919–1876), powieściopisarki, prekursorki walki o prawa kobiet.

1919 – powstanie drugiej spółdzielni, Kooperatywy Urzędników Państwowych i Komunalnych, która w 1922 r. połączyła się z „Gostyniakiem”.

11 VII 1920 – w Gostyninie powołany został Powiatowy Obywatelski Komitet Obrony Państwa, którego członkiem był proboszcz ks. kanonik Edward Szczodrowski, Roman Higersberger, Andrzej Czapski (1891–1939) i Michał Żyliński (1878–1938), późniejszy burmistrz Gostynina. Przewodniczącym był Władysław Kowalewski, inspektor Ubezpieczeń Społecznych. Miały one zachęcać ludność do wstępowania do wojska.

VII 1920 – w gimnazjum żeńskim uruchomiono tymczasowy szpital dla rannych żołnierzy.

1920 – utworzony został Związek Nauczycielstwa Szkół Powszechnych, który w 1930 r. przyjął nazwę Związku Nauczycielstwa Polskiego. Pierwszym prezesem został Wincenty Lachiewicz (1871–1929).

10 IV 1921 – przez Gostynin przejeżdżał Marszałek Józef Piłsudski (1867–1935), witany przez Michała Żylińskiego, burmistrza Gostynina od wiosny 1922 r. oraz ludowca Antoniego Kujawę (1874–1947). Raport Marszałkowi składał Jan Brodzki, maturzysta, uczestnik wojny polsko-radzieckiej, odznaczony *Virtuti Militari* za ranę odniesioną w lipcu 1920 r.

25 XII 1921 – ukazał się pierwszy numer „Głosu Gostynińskiego”. Łącznie wydano 35 numerów. Ostatni wyszedł 3 IX 1922. Redaktorem był Aleksander Smoleński (1892–1951), a wydawcą właściciel drukarni - Władysław Kożuchowski.

1921 – w mieście powstała ochronka [przedszkole] prowadzona przez Siostry Szarytki przy obecnej ul. Jana Pawła II [dawniej Płockiej].

1921 – miasto liczyło 6684 mieszkańców, w tym 1831 Żydów.

1922 – powstało Gostynińskie Koło Łowieckie „Łoś”.

1922 – od wiosny burmistrzem Gostynina po Janie Marcinkowskim został Michał Żyliński (1878–1938).

1923–1925 – w Gimnazjum, z inicjatywy nauczycielki Janiny Sarneckiej, ukazywało się czasopismo uczniowskie „Hejnał”. Ogółem wydano 17 numerów, drukowanych w drukarni Władysława Kożuchowskiego.

1 IV 1924 – otwarta została Powiatowa Kasa Chorych przy ul. Płockiej 15. Składką na jej utrzymanie obciążano obowiązkowo pracowników i pracodawców. Pierwszym komisarzem był Gustaw Tułodziecki z Płocka.

1924 – z dotychczasowego przytułku wydzielone zostało schronisko dla starców w budynku dawnej szkoły przy ul. Floriańskiej. Razem oba budynki mogły pomieścić 70 osób. Prowadziły je zakonnice Zgromadzenia Zakonnego Sióstr Służek Najświętszej Marii Panny Niepokalanego Poczęcia. Przełożoną była s. Józefa Nestorowiczówna. Zgromadzenie zakonne mieści się do dziś w Mariówce koło Opoczna.

1924 – zawiązało się Gostynińskie Gimnazjalne Koło Sportowe. W 1936 r. liczyło 82 członków.

1924 – zakończyła się budowa jatek miejskich przy ul. Floriańskiej.

4 III 1925 – mocą Rozporządzenia Rady Ministrów miasto Gostynin zostało powiększone o pobliskie miejscowości: Rataje Stare, folwark Rataje z gminy Rataje,

folwarki Bratoszewo i Adolfowo z dotychczasowej gminy Skrzany oraz Drzewce również z gminy Skrzany. Decyzje weszły w życie 1 VII 1925 r.

17 X 1925 – nastąpiło poświęcenie i otwarcie budynku dworca kolejowego w Gostyninie.

XI 1925 – zawiązało się koło Związku Obrony Kresów Zachodnich, które zorganizowało letni wypoczynek dla polskich dzieci z Niemiec, Gdańska i Górnego Śląska. Dzieci zostały przyjęte w Duninowie, w dobrach barona Karola Wilhelma Icke-Duninowskiego (1861–1926).

1925 – odbył się pokaz działania pierwszego aparatu radiowego w mieście. Próba miała miejsce w remizie strażackiej.

1925 – powstało stowarzyszenie rzemieślników „Ziemowit”.

1925 – uruchomiona została linia autobusowa łącząca Gostynin z Warszawą i Łodzią. Właścicielami był Jan Marcinkowski, Antoni Galar i Żyd o nazwisku Motyl.

1925 – powstało Stowarzyszenie Kupców Polskich Chrześcijan miasta Gostynina i okolic. Założycielem był Tomasz Czaplicki.

1925 – założone zostało Koło Związku Obrony Kresów Wschodnich na czele z lek. Czesławem Kazimierzem Wojciechowskim (1891–1940). Koło liczyło 40 członków.

22 VI 1926 – doszło do starcia policji z chłopami na terenie miasta. Przyczyną były zaburzenia na tle politycznym, wynikłe po zamachu majowym Józefa Piłsudskiego. Policja użyła broni palnej, skutkiem czego jedna osoba poniosła śmierć, a kilka było rannych.

25 VII 1926 – z inspiracji żydowskich przedsiębiorców powstał Bank Ludowy w miejsce dotychczasowej Spółdzielni Kredytowej „Pomoc”.

X 1926 – z inicjatywy Kółka Rolniczego powstała Spółdzielnia Mleczarska, która przerabiała 1400 litrów mleka dziennie.

16 XII 1926 – nastąpiło otwarcie szpitala pod wezwaniem Św. Antoniego przy ul. Kutnowskiej. Zbudowano go z inicjatywy starosty Antoniego Pinakiewicza (?–1942) według projektu Józefa Głowczewskiego z Płocka, właściciela firmy „Sektor”. Kosztował 415 tys. złotych. Budowę rozpoczęto 11 V 1924 r. Pierwszym jego dyrektorem był dr Józef Lewicki (1880–1949).

1926 – powstał pierwszy w mieście Klub Sportowy „Mazur”. Prezesem został adwokat Mieczysław Świącicki (1889–1939).

1926 – nowym burmistrzem miasta wybrany został nauczyciel o poglądach lewicowych Piotr Michalski (1886–1959).

1926 – po dwuletniej przerwie nastąpiło ponowne otwarcie kina „Strażak” w remizie OSP.

1926 – powołany został Powiatowy Komitet Wychowania Fizycznego i Przysposobienia Wojskowego, który był bezpośrednim kontynuatorem POW. Siedzibę miał w dawnej cerkwi. Celem było formowanie oddziałów Przysposobienia Wojskowego, organizowanie imprez sportowych czy prowadzenie kursów dla strażaków lub obozów dla junaków, a także obchodzenie rocznic państwowych, wojskowych i religijnych. W 1929 r. komitet liczył 615 członków skupionych w 20 oddziałach.

6 III 1927 – ukazał się pierwszy numer dwutygodnika „Wiadomości Gostynińskie”, którego wydawcą i redaktorem był Edward Ozdowski. Ukazało się zaledwie sześć numerów. Wydawanie zakończono w maju 1927 r.

17 IV 1927 – ukazał się pierwszy numer reaktywowanego „Głosu Gostynińskiego”. Redaktorem został Zygmunt Giżyński. Tygodnik ukazywał się do 1 III 1928 r. Wyszło 37 numerów.

14 V 1927 – powstał oddział Stowarzyszenia Właścicieli Nieruchomości. Celem stowarzyszenia było utworzenie Spółdzielni Kredytowej w Gostyninie. Prezesem był Władysław Kozuchowski, a członkiem zarządu m.in. Roman Higersberger, właściciel majątku Rataje.

14 V 1927 – nastąpiła konsekracja nowo wybudowanego kościoła pw. św. Marcina przez biskupa płockiego Antoniego Nowowiejskiego (1858–1941).

1927 – szkoła powszechna, funkcjonująca w budynkach pokoszarowych przy ul. Kutnowskiej, uległa podziałowi na Szkołę nr 1 z kierownikiem Wacławem Ciećwierzem (1893–1939) i Szkołę nr 2, którą przeniesiono do innego budynku koszarowego, pod kierownictwem Ireny Ciećwierzowej (1900–1942).

1927 – środowisko gostynińskie przyjęło w czasie wakacji polskie dzieci z Niemiec, Wolnego Miasta Gdańska czy Górnego Śląska. Powiat gostyniński przyjął na wakacje 700 dzieci. Do akcji włączyło się lokalne ziemiaństwo, mieszczanie i władze powiatowe oraz miejskie.

29–30 IX 1928 – nastąpiło otwarcie nowo wybudowanego stadionu im. Marszałka Piłsudskiego przy Szosie Płockiej i poświęcenie go przez pochodzącego z Gostynina ks. Stefana Walczykiewicza (1886–1940), późniejszego biskupa pomocniczego diecezji łuckiej, a także poświęcenie pierwszego sztandaru Przysposobienia Wojskowego. Stadion powstał z inicjatywy Powiatowego Komitetu Wychowania Fizycznego i Przysposobienia Wojskowego. Budowę rozpoczęto w 1927 r.

1928 – w mieście funkcjonowało około 300 warsztatów rzemieślniczych, w tym 1/3 stanowiły zakłady szewskie i krawieckie.

1928 – odbył się pierwszy etap łączenia gimnazjum żeńskiego z męskim. Dziewczęta klas niższych przenieśli się do budynku szkoły męskiej. Łączenie zakończono 1 września 1931 r. Powstało wówczas Gimnazjum Koedukacyjne im. Tadeusza Kościuszki. Budynek dawnego gimnazjum żeńskiego stał się od 1936 r. siedzibą starostwa.

1928 – w Gostyninie założony został Bank Spółdzielczy. Pierwszym prezesem był Jan Nowakowski.

1928 – burmistrzem został Władysław Kozuchowski (1884–ok. 1964), właściciel drukarni.

1928 – nastąpiło rozwiązanie organizacji „Sokół” i „Strzelec”.

1928 – powstała Liga Ochrony Przyrody.

1928 – na bazie Spółdzielni Kredytowej „Pomoc” powstał Bank Spółdzielczy .

19 III 1929 – ukazał się pierwszy numer „Tygodnika Gostynińskiego”. Wydano 42 numery, ostatni 26 II 1930 r. Pierwszym wydawcą był Michał Wodziński (1879–1953), właściciel Sierakówka, starosta gostyniński od listopada 1918 r. do 1919 r., a redaktorem Bolesław Grabowski.

12 X 1929 – ks. Apolinary Kaczyński (1868–1941) dokonał poświęcenia kamienia węgielnego pod budowę szpitala psychiatrycznego z udziałem wojewody warszawskiego Stanisława Twardo (1883–1982). Fundusze na budowę przekazał Związek Międzykomunalny Budowy i Utrzymania Zakładów Psychiatrycznych w województwie warszawskim. Samorząd Gostynina ofiarował nieodpłatnie teren zalesiony o powierzchni 185 ha pod zabudowania szpitalne.

1929 – przy ul. Długiej [dziś Wojska Polskiego 56] zbudowany został dom czynszowy, na parterze budynku umieszczono Sąd Grodzki.

29 V 1930 – Gostynin odwiedził ówczesny Prezydent Polski, Ignacy Mościcki (1867–1946), w ramach objazdu województwa warszawskiego w granicach diecezji płockiej. Wizytował budowę szpitala psychiatrycznego i złożył pierwszy wpis w księdze pamiątkowej. Wręczył także dyplom uznania miejscowej jednostce OSP w jej 50-lecie istnienia.

1930 – powstała Spółdzielnia Rolniczo-Handlowa „Rolnik”.

1931 – Gostynin liczył 7783 mieszkańców.

1932 – burmistrzem miasta został po raz trzeci (w 1917 r. i 1918–1922) Jan Marcinkowski, naczelnik OSP, pełniący tę funkcję pod koniec I wojny światowej i w pierwszych latach odrodzonej Polski.

12 VII 1933 – nastąpiło otwarcie Szpitala dla Nerwowo i Psychiczenie Chorych w Gostyninie. Budowę rozpoczęto w 1929 r. Pierwszym dyrektorem z konkursu był dr Eugeniusz Wilczkowski (1895–1957). Do Gostynina został skierowany z Kliniki Psychiatrycznej Uniwersytetu Warszawskiego, gdzie był asystentem wybitnego psychiatry Jana Mazurkiewicza. W 1939 r. leczono w Gostyninie 459 pacjentów.

1933 – na skutek reformy szkolnej „jędrzejewiczowskiej”, uchwalonej przez Sejm 11 marca 1932 r. [nazwa od nazwiska ministra Janusza Jędrzejewicza (1885–1951)], Gimnazjum w Gostyninie przekształcono w czteroletnie Gimnazjum oraz dwuletnie Liceum Przyrodniczo-Matematyczne.

1933 – Stefan Chałtampowicz (1881–1969), nauczyciel chemii gostynińskiego gimnazjum, badał faunę i florę jeziora Kocioł. Wyniki badań opublikował w broszurze pt. „Kocioł”.

1933 – rozpoczęła się budowa sanatorium przeciwgruźliczego w Gostyninie-Kruku z funduszy Okręgowego Związku Kas Chorych w Warszawie. Uchwała Rady Miejskiej o budowie sanatorium została podjęta już 19 XI 1927 r. Autorami projektu byli inż. Bohdan Lachert i inż. Józef Szanajca. Miasto darowało na ten cel 30 mórg i odsprzedało 90 mórg z terenu leżącego w rewirze leśnym Kruk. Zakończenie budowy planowano na wiosnę 1940 r. Z powodu opóźnienia realizacji przedsięwzięcia, po wybuchu wojny dokonał tego okupant niemiecki. Dla Niemców budynki sanatorium pełniły funkcję magazynów zbożowych (1940–1942), a następnie umiejscowiono tam szpital dywizyjny. Na początku 1992 r. teren szpitala wszedł w skład wsi Gorzewo, należącej do Gminy Gostynin. Nazwa leśnictwa Kruk pozostała jako symboliczna.

1933 – Gostynin uzyskał oświetlenie elektryczne poprzez wybudowaną linię przesyłową z Elektrowni Miejskiej w Radziwiu. Gostynińska stacja rozdzielcza przy ul. Żabiej miała zbyt słabe natężenie.

1933 – powstał oddział Ligi Morskiej i Kolonialnej z prezesem Antonim Tuszyńskim (1885–1950), sędzią. Organizacja miała na celu prowadzenie działalności sprzyjającej rozwojowi polskiej floty morskiej i rzecznej. Inicjowano nawet składki na budowę statków, m.in. okrętu podwodnego „Orzeł”.

1 XI 1934 – z powodu konfliktów w Radzie Miejskiej funkcję burmistrza komisarycznego w Gostyninie objął, na wniosek wojewody Stanisława Twardo, Michał Jarmoliński (1884–1939), oficer rezerwy armii carskiej i polskiej. Funkcję pełnił do września 1939 r.

9–10 VI 1935 – w Szpitalu dla Nerwowo i Psychiczenie Chorych odbył się XV Zjazd Psychiatrów Polskich.

IX 1935 – oddany został do użytku nowy gmach szkoły powszechnej przy obecnej ul. Józefa Ozdowskiego. Budowę rozpoczęto w 1928 r. Dotychczas szkoła ulokowana była w dawnych koszarach rosyjskich przy ul. Kutnowskiej.

1 IX 1937 – z inicjatywy Ligi Kobiet nastąpiło otwarcie samorządowego przedszkola w nowym pawilonie przy ul. POW [dziś Legionów Polskich] nazywane potocznie „Przedszkolem pod dębem”.

1 XI 1937 – z powodu dużej liczby kandydatów do gimnazjum utworzono drugą klasę pierwszą prywatną o statusie klasy państwowej.

X 1938 – ZEMWAR zawarł z Gostyninem umowę na przejęcie Miejskiego Zakładu Rozdzielczego przy ulicy Żabiej, który pełnił dotąd funkcję dystrybucji prądu. W okresie okupacji elektrycznością w Gostyninie zajmowała się niemiecka firma Heinrich Daniel. Stację transformatorową zlikwidowano około 1977 r.

1938 – założone zostało Towarzystwa Popierania Polonii Zagranicznej.

1938 – nastąpiło otwarcie Internatu dla młodzieży męskiej dojeżdżającej w budynku dawnej Szkoły Powszechnej nr 1 przy ul. Kutnowskiej 45. Inwestycja była konieczna w obliczu groźby zamknięcia gostynińskiego gimnazjum, które – zdaniem władz oświatowych – nie spełniało warunków edukacyjnych. Także hufiec harcerski otrzymał w tym budynku własną świetlicę.

1938 – Gostynin był miastem osiągającym najszybsze tempo wzrostu rozwoju w województwie warszawskim, a dochód na jednego mieszkańca wynosił w roku budżetowym 1938/1939 aż 89,67 zł, co stanowiło najwyższy wskaźnik wśród miast województwa.

7/8 IX 1939 – w mieście nastąpiła koncentracja wycofujących się z północy oddziałów 16 Pomorskiej Dywizji Piechoty płk. Zygmunta Szyszko-Bohusza (1893 – 1982), wchodzącej w skład Armii Pomorze. Oddziały tej jednostki dzień później przesunęły się w kierunku Łowicza i Soboty, biorąc udział w bitwie nad Bzurą.

8/9 IX 1939 – władze powiatowe na czele z ostatnim starostą gostynińskim Stanisławem Korzeniowskim opuściły Gostynin. Miejscem pierwszego etapu ewakuacji był Garwolin, drugim Kowel. W mieście powstała Straż Obywatelska na czele z burmistrzem Michałem Jarmolińskim. Jej celem było utrzymanie w mieście porządku, pełnienie warty, obserwacji przeciwlotniczej i gromadzenie broni, którą przewieziono do stolicy. Do miasta powrócił komendant miejscowej policji, Marian Budzyński (?–1939). Niektóre oddziały Przystosowania

Wojskowego liczące 80 osób z komendantem por. Władysławem Głowiakiem ruszyły na pomoc Warszawie.

14 IX 1939 – w Gostyninie przebywał sztab 27 Dywizji Piechoty gen. Michała Karaszewicza-Tokarzewskiego (1893–1964). Jego oddziały prowadziły walkę z niemieckim przyczółkiem w okolicy Dobrzykowa.

15 IX 1939 – ostatnie oddziały polskie 27 Dywizji Piechoty wchodzące w skład Armii Pomorze opuściły Gostynin, kierując się na Gąbin. 17 IX zostały rozbite pod Łowem.

16 IX 1939 – do Gostynina wkroczyły od zachodu, ulicą Stodólną, wojska niemieckie 50 Dywizji Piechoty, a od północy 3 Dywizji Piechoty 3 Armii gen. Georga von Kuchlera (1881 – 1968), rozpoczynając ponad pięcioletnią okupację. Pierwsza flaga hitlerowska zawisła na wieży zboru protestanckiego.

23 IX 1939 – Niemcy zgromadzili na Rynku mężczyzn w celu ogłoszenia nowych zarządzeń. Następnie około tysiąca zamknięto na trzy dni w miejscowym kościele, traktując ich jako zakładników. Miał to być pokaz metod zastraszania wobec ewentualnych akcji sabotażowych. Burmistrzem komisarycznym Niemcy mianowali Władysława Kożuchowskiego, właściciela drukarni, męża Eugenii Reichelt z Gostynina, który podpisał wraz z żoną niemiecką listę narodowościową. Funkcję sprawował do grudnia 1939 r.

2 X 1939 – wprowadzono w obieg niemieckie marki.

8–12 X 1939 – zgodnie z niemieckim podziałem administracyjnym ziem polskich Gostynin został przydzielony bezpośrednio do Rzeszy, do Reichsgau Posen, przemianowanego 29 I 1940 r. na Reichsagau Wartheland, prowincję Kraju Warty, rejencji inowrocławskiej i wchodził w skład powiatu Gostynin [Landkreis Waldrode]. Gostynin był stolicą powiatu.

15 X 1939 – wznowione zostały zajęcia gimnazjalne w budynku przedszkola przy ul. Wesołej [Legionów Polskich]. Szkołę zamknięto ostatecznie 28 II 1940 r., a budynek przeznaczono na przedszkole dla dzieci niemieckich. Otwarto też Szkołę Powszechną nr 1 dla młodszych dzieci. Aresztowanego dyrektora Wacława Ciećwierza zastąpił Niemiec, Adolf Schultz. Szkoła funkcjonowała do 15 III 1940 r. Budynek służył początkowo jako punkt przesiedleńczy dla Niemców, następnie jako seminarium nauczycielskie, aż wreszcie jako Dom Żołnierza.

10 XI 1939 – Niemcy zaaresztowali około 140 zakładników, osób pełniących funkcje polityczne, religijne i samorządowe, m.in. posta Andrzeja Czapskiego. Przetrzymano ich w budynku dawnej cerkwi przy ul. Kutnowskiej [3 Maja].

XI 1939 – w mieszkaniu woźnego gimnazjum, Edwarda Jasiaka (1894–1985), przy ul. Kutnowskiej 30 [dziś 3 Maja] zawiązano Tajny Hufiec Harcerzy, którego komendantem został phm. Miron Jasiak ps. „Monarcha” (1914–1993), a jego zastępcą Władysław Sakowski ps. „Kruk” (1917–2006). Drużyną żeńską kierowała Halina Oleszkiewiczówna „Ola”.

1 XII 1939 – w Woli Łąckiej rozstrzelano 29 wybranych zakładników z Gostynina – nauczycieli, wikariuszy, urzędników państwowych, policji, banku, kupców i rolników. Pozostałych zakładników przewieziono do Inowrocławia 2 XII 1939 r. i tam rozdzielono po różnych obozach. Kilku zwolniono do domu.

XII 1939 – na stanowisko burmistrza wybrano Adolfa Heina, miejscowego Niemca, szewca.

XII 1939 – powstała gostynińska komórka konspiracyjna Korpus Obrońców Polski, która była organizacją ogólnopolską. Na jej czele stał Miron Jasiak. Aresztowano go 22 VI 1941 r. lub 5 VII 1941 r. w miejscowości Osiny. Skazany został na 18-letni pobyt w obozie w Dachau. W rzeczywistości był w kilku obozach koncentracyjnych, aż do uwolnienia przez wojska amerykańskie w 1945 r. Funkcje dowódcze przejął Władysław Sakowski „Kruk”. Ogółem w konspiracji znalazło się 75 harcerzy.

1939 – miasto liczyło 12000 osób, z czego 2269 stanowili Żydzi.

1939 – rozpoczęła się masowa akcja wysiedlania ludności polskiej z Gostynina. Polaków wyrzucano z domów i przesiedlano ich do gorszych domostw w mieście lub okolicy, albo też do Generalnego Gubernatorstwa. Akcja ta trwała do 12 VII 1944 r.

26 II 1940 – w Kraśnicy Niemcy zamordowali 42 Polaków, w tym mieszkańców Gostynina. Powodem egzekucji był ich udział w partyzantce. Zakopani zostali w miejscu mordu. Ekshumowano ich 18 IV 1945 r.

1 IV 1940 – do Gostynina został skierowany z miasta Michelstadt na stanowisko burmistrza Anton Leber, doktor prawa, nazista. W Gostyninie pracował do 30 IX 1941 r. Następnym niemieckim burmistrzem do końca 1944 r. był Arno Dosto.

V 1940 – początek akcji wywożenia młodzieży na roboty przymusowe do Rzeszy.

2 X 1940 – urządzona została obława na dwunastoletnie dziewczynki, które następnie wywieziono do bydgoskiego Fordonu lub Hamburga.

31 X 1940 – niemiecka marka ostatecznie zastąpiła wycofaną polską walutę.

15 III 1941 – zostało utworzone getto w obrębie ulic Zamkowej [po prawej stronie od Rynku] do rzeki Skrwy, Bagnistej [od Rynku], Olszowej [dziś S. Wyszyńskiego po lewej stronie] oraz Płockiej. Był to obszar o powierzchni 1,5 hektara, na

której zgromadzono około 2250 osób, z czego 1600 stanowili miejscowi Żydzi, a pozostałą część uzupełniali Żydzi napływowi i wysiedleni z innych miast, np. z Gębina oraz jedna obywatelka palestyńska. Od reszty miasta getto oddzielało ogrodzenie z drutu kolczastego. Po pożarze w czerwcu 1941 r. obszar getta zmniejszono do ulicy Kościelnej, odcinając teren miasta od ul. Płockiej. Mieszkańcy getta pracowali w warsztatach krawieckich i bieliźniarskich. Pozostałych zatrudniano przy pracach rolnych, budowlanych i porządkowych. Zmarłych grzebano w Woli Łąckiej. Pierwsze wywózki z getta odbyły się w sierpniu 1941 r.

I–V 1941 – nastąpił masowy przyjazd ludności niemieckiej i z południowej Bukowiny w Rumunii. Miejscem koncentracji napływowej ludności niemieckiej była dawna Szkoła Podstawowa nr 1 przy ul. Kutnowskiej. Tam rozdzielano kwatery i szukano dla nich miejsc pracy. Przesiedlenia trwały do połowy 1944 r. W okresie V–VII 1941 – nastąpił kolejny przyjazd ludności niemieckiej z obszarów dawnego ZSRR – Wołyń i Litwy.

V 1941 – nazwa Gostynin przemianowana została na Gasten.

11 VI 1941 – Niemcy dokonali obławy na Polaków wychodzących z nabożeństwa w kościele. Aresztowano 105 osób, m.in. proboszcza ks. Apolinarego Kaczyńskiego. Kościół parafialny przestał pełnić funkcję świątyni, nie odprawiano już w nim nabożeństw. Uległ stopniowej profanacji i rozbiórce. Na jesieni został częściowo wysadzony w powietrze.

15 VI 1941 – pod murem wokół mykwy między ul. Floriańską i Olszową [Stefana Wyszyńskiego] specjalne niemieckie komando rozstrzelało 10 wybranych przypadkowo zakładników z wcześniej aresztowanych przed kościołem. Na egzekucję spędzeni zostali mieszkańcy Gostynina. Pozostali zakładnicy zostali wywiezieni do obozu przejściowego w Inowrocławiu.

1 X 1941 – nazwa miasta Gasten została zmieniona na Valdrome.

1941 – powstał gostyniński oddział ZWZ na czele z dr. Tadeuszem Krzezińskim (1905–1964), a następnie inż. Eugeniuszem Wandurskim „Władysławem” (1894–1950). Gostynińska komórka ZWZ rozpracowywała niemiecką Stocznnię Rzeczną w Radziwiu, lotnisko polowe w Łącku i Lubieniu Kujawskim, szpitale wojskowe w Kruku, czy nawet korespondencję Gestapo. Powstały trzy oddziały ZWZ, jeden w szpitalu w Zalesiu.

1941 – zorganizowana została Polska Organizacja Zbrojna „Znak”, która w późniejszym czasie została podporządkowana Armii Krajowej. Kolejnymi dowódcami byli Stanisław Machowski, następnie Stanisław Makuliński (1912–2001), a po nim Władysław Sakowski „Kruk”.

II 1942 – POZ „Znak”, KOP i ZWZ podporządkowały się powołanej Armii Krajowej. Na jej czele na terenie powiatu gostynińskiego stanął Jan Dzubala „Olza” (1916–2010).

18 III 1942 – na skutek donosu nastąpiły aresztowania 27 członków organizacji podziemnych na terenie Szpitala dla Nerwowo i Psychiczenie Chorych, w tym dr. Eugeniusza Wilczkowskiego. Pięć osób poniosło śmierć.

III 1942 – z getta gostynińskiego wywiezionych zostało 850 Żydów do prac przy budowie linii kolejowej w Koninie. Pozostałych przy życiu Żydów z getta przewieziono 17 IV 1942 r. do Konina, Koła, Łodzi oraz do obozu zagłady w Kulmhof [Chełmnie nad Nerem] i tam ich zgładzono. Natomiast w VIII 1942 r. 350 rodzin żydowskich wywieziono z Gostynina do getta w Łodzi. II wojnę światową przeżyły około 44 osoby.

1942 – gostynińskie jatki przy ul. Floriańskiej stały się więzieniem sądowym.

1942 – Szpital dla Psychiczenie i Nerwowo Chorych przekształcony został w zakład dla chorych na gruźlicę. Nazywał się Pracowniczy Kurort Prowincji. W lipcu 1944 r., przekształcony został w szpital wojskowy.

7 III 1943 – na dworcu kolejowym aresztowano Stanisława Machowskiego (1896–1953), komendanta powiatowego Polskiej Organizacji Zbrojnej – Armii Krajowej.

VII 1943 – łapanka uliczna dzieci, które następnie wykorzystano do pracy żniwnej w majątku Rataje.

VII 1943 – wymordowanie 107 pacjentów Szpitala dla Psychiczenie i Nerwowo Chorych.

1943 – w niedokończonym sanatorium w Kruku Niemcy utworzyli wojskowy szpital dywizyjny, przeniesiony z Mińska Litewskiego.

1943 – przy obecnej ul. Nowej pobudowane zostały dwa bloki, które miały zapoczątkować utworzenie osiedla pod nazwą Neue Heimat. Do ich budowy użyto materiału uzyskanego z rozbiórki kościoła św. Marcina.

III 1944 – Gostynin zamieszkiwały 7682 osoby.

14 IX 1944 – nastąpiło wysadzenie budynku urzędu pracy [Arbeitsamt] przy ul. Płockiej. Bombę zegarową prawdopodobnie dostarczyli zwiadowcy radzieccy przebywający w lasach koło Duninowa. Zniszczenie dokumentów uniemożliwiło Niemcom przygotowanie kolejnego transportu młodzieży z Gostynina z przeznaczeniem na roboty przymusowe.

14 IX 1944 – aresztowano w Gostyninie i w całym powiecie 44 osoby podejrzane o udział w wysadzeniu urzędu pracy. Po pięciu tygodniach trzy osoby zostały przewiezione do Kutna. Pozostałych zwolniono.

1944 – do Gostynina na regionalny zjazd SS i NSDAP przyjechał namiestnik Warthegau, Artur Greiser. Wiec partyjny odbył się w sali kina OSP przy ul. Floriańskiej. Działacze polskiego podziemia pocięli opony samochodów stojących przed remizą.

12 I 1945 – nastąpił początek ewakuacji niemieckich urzędów i ludności.

17 I 1945 – rozstrzelano w lasach wokół szpitala psychiatrycznego siedem osób podejrzanych o udzielenie pomocy radzieckim zwiadowcom działającym w Lipiankach. Dwie osoby zdołały wyskoczyć z samochodu i uciec w głąb lasu.

18 I 1945 – w pobliżu wiaduktu przy ul. Żychlińskiej [18 Stycznia] został ostrzelany przez czołgi radzieckie, wchodzące w skład 1 Frontu Białoruskiego marszałka Gieorgija Żukowa, niemiecki sanitarny pociąg ewakuacyjny wiozący w kierunku Kutna rannych ze szpitala w Kruku i szpitala w Zalesiu, które pełniły pod koniec wojny funkcję niemieckich szpitali wojskowych. Wieziono też sprzęt i rodziny niemieckie, łącznie około 2200 osób. Następnie jednostki 50 Brygady Kawalerii z 9 Korpusu Pancernego 2 Armii Pancernej wkroczyły od wschodu do Gostynina.

20 I 1945 – przemarsz przez Gostynin oddziałów 1 Armii Wojska Polskiego.

21/22 I 1945 – zorganizowanie Straży Obywatelskiej dla zabezpieczenia mienia poniemieckiego i komunalnego – budynków administracyjnych i zakładów pracy. Pod koniec stycznia straż nazwano Milicją Obywatelską.

23 I 1945 – w budynku dawnej cerkwi odbyło się spotkanie założycielskie Związku Walki Młodych. Przewodniczącym został Władysław Sajkowski, a następnie Marian Rojewski (1921–1984), późniejszy prorektor ASP w Warszawie. Organizacja ta liczyła w mieście około stu członków.

25 I 1945 – założenie komórki PPR w Gostyninie. I sekretarzem powiatowym był Edward Jasiak, a następnie Waclaw Raduj.

II 1945 – uruchomiono czteroklasowe gimnazjum w budynku Urzędu Skarbowego przy ul. Kutnowskiej. W gmachu dawnego gimnazjum stacjonowało do marca wojsko radzieckie i polskie. Po ich wycofaniu się do szkoły wrócili gimnazjaliści.

10 II 1945 – uruchomiono Szkołę Podstawową nr 1 i nr 2 przy ul. Józefa Ozdowskiego. Gmach pokoszarowy przy ul. Kutnowskiej [dziś 3 Maja], w którym przed 1939 r. mieściła się Szkoła Podstawowa nr 2, uległ zniszczeniu w styczniu 1945 r.

22 II 1945 – reaktywowano gostyniński hufiec ZHP pod nazwą 169 Mazowieckiej Drużyny Harcerskiej. Komendantem został Jan Matuszewski (1920–1998), a od 3 IV 1945 Jerzy Ciszewski. Pierwszą siedzibą hufca był budynek dawnej cerkwi przy ul. 1 Maja, a następnie budynek KM PZPR przy ul. Romana Dmowskiego. Magazyn sprzętu mieścił się przy ul. Stodólnej.

2 III 1945 – powstał Powiatowy Urząd Ziemski, którego celem było przeprowadzenie reformy rolnej. Do 1 IV 1945 rozparcelowano 42 majątki ziemskie, poza sześcioma, z których utworzono PGR.

5 III 1945 – na pierwszej powojennej sesji Miejskiej Rady Narodowej wybrano burmistrza miasta, Mariana Kamińskiego.

12 III 1945 – wznowiono działalność Powszechnej Spółdzielni Spożywców „Gostyniak”. W 1954 r. PSS posiadała 29 sklepów i trzy piekarnie oraz liczyła 1500 członków.

27 IV 1945 – nastąpiła ekshumacja 121 ciał pomordowanych osób w Drzewcach, Krańnicy, na Zalesiu, w Woli Łąckiej oraz w Gostyninie. Pracami kierował dyrektor Szpitala dla Nerwowo i Psychiczenie Chorych, dr Eugeniusz Wilczkowski w obecności sędziego Antoniego Tuszyńskiego. Ciała pochowano następnego dnia – Żydów na kirkucie, Polaków na cmentarzu rzymskokatolickim.

VI 1945 – założono Państwowy Dom Młodzieży w opuszczonym dworku rodziny Juliana Fitzke w Bratoszewie.

1945 – po zakończeniu wojny Gostynin liczył 7377 osób. W wyniku II wojny światowej ludność miasta zmniejszyła się o ponad 4 tysiące mieszkańców, a więc niemal 40 proc. przedwojennej populacji. Z Gostynina całkowicie zniknęła ludność niemiecka i żydowska, a wśród ludności polskiej odnotowano bardzo dotkliwe straty. Część Polaków nigdy nie wróciła do rodzinnego miasta.

1945 – otwarcie kina „Wolność” w remizie OSP. W 1951 r. strażackie kino zostało upaństwowione i nadano mu nazwę „Warszawa”.

15 III 1946 – do Domu Rozdzielczego dla Dzieci Repatriowanych [Domu Repatriacyjno-Rozdzielczego] z ZSRR, zorganizowanym w Szpitalu dla Nerwowo i Psychiczenie Chorych w Zalesiu, przybyła pierwsza grupa polskich dzieci repatriowanych z Ipatowa na Kaukazie licząca 180 osób wraz z personelem. Kolejne transporty przybywały z Kazachstanu, Uzbekistanu, Tadżykistanu i Kirgizji. Ostatnia grupa przyjechała 21 VIII 1946 ze Lwowa. Łącznie przez Gostynin przewinęło się 4807 dzieci z personelem. 2826 osób trafiło do domów dziecka, a 1087 do swoich rodzin.

IX 1946 – została założona Biblioteka Powiatowa przy ul. Juliana Marchlewskiego [dziś Romana Dmowskiego]. Pierwszy księgozbiór składał się ze zbiórki prywatnych bibliotek okolicznych majątków ziemskich.

1 XII 1946 – odbyła się nieudana próba odbicia z aresztu czterech żołnierzy oddziału Władysława Dubielaka „Myśliwego” przez ppor. Henryka Józwiaka „Groźnego”, który poległ w trakcie akcji. Został pochowany na terenie Komendy Powiatowej Milicji w nieznanym miejscu.

1946 – powołano Ochotniczą Rezerwę Milicji Obywatelskiej, czyli tzw. ORMO, które miało wspierać działania porządkowe prowadzone przez MO. W 1971 r. w ORMO było 365 członków.

1946 – zorganizowany został Klub Sportowy „Gwardia”.

1946 – założona została Powiatowa Szkoła Rolnicza z siedzibą w dawnym pałacu Higersbergerów w Ratajach. W 2. połowie lat 60. przeniesiono ją do Szkoły Podstawowej nr 3 w Gostyninie pod nazwą Szkoła Przynależności Rolniczego.

1946 – nastąpiła parcelacja posiadłości ziemskiej Higersbergerów w Ratajach dokonana przez komitet folwarczny. Rozparcelowano niemal 370 hektarów, a 15,5 hektara przeznaczono na ogródki działkowe dla robotników i urzędników, dwór zaś na potrzeby miasta. Rozparcelowano również majątek ziemski Juliana Fitzke [Bratoszewo-Adolfów]. Ogółem rolnicy w obrębie miasta otrzymali 218 hektarów ziemi, z czego utworzono 63 nowe gospodarstwa rolne i uzupełniono stan posiadania 18 innych już istniejących gospodarstw rolnych.

3 II 1947 – uruchomiono funkcjonowanie Sanatorium Przeciwgruźliczego w Gostyninie-Kruku, którego budowę rozpoczęto już w 1933 r. Pierwszym dyrektorem został Józef Niemiec. W 1948 r. dysponowano tam 450 łózkami dla pacjentów. 11 X 1950 r. sanatorium zostało przejęte z rąk Zakładu Ubezpieczeń Społecznych przez Ministerstwo Zdrowia. Powstało tam też przyzakładowe przedszkole.

30 IV 1947 – powołano Oddział Towarzystwa Naukowego Płockiego w Gostyninie. Prezesem został Marian Przedpełski (1912–1998), wówczas inspektor szkolny w Gostyninie. Oddział działał do 1953 r.

1947 – powstał Związek Uczestników Walki Zbrojnej, 2 XI 1949 r. przekształcony w Związek Bojowników o Wolność i Demokrację. Prezesem w Gostyninie został Jan Matuszewski.

1947 – zorganizowane zostało Liceum dla Dorosłych pod kierownictwem Zygmunta Ejsmonda.

1947 – otwarto Publiczną Średnią Szkołę Zawodową typu wieczorowego dla młodzieży pracującej o dwóch kierunkach: drzewnym dla chłopców i bieliźniarsko-trykotarskim dla dziewcząt. W 1955 r. szkołę przeniesiono do Gąbina.

15 IX 1948 – uruchomiono Bibliotekę Miejską w sali posiedzeń Miejskiej Rady Narodowej. W 1955 r. połączono bibliotekę miejską z powiatową, tworząc Powiatową i Miejską Bibliotekę Publiczną. W 1966 r. przeniesiono ją do Domu Kultury. Dziś funkcjonuje pod nazwą Miejska Biblioteka Publiczna im. Jakuba z Gostynina.

1948 – założono Polski Związek Hodowców Gołębi Pocztowych Oddział Gostynin.

1948 – po rezygnacji z urzędu Mariana Kamińskiego wybrano nowego burmistrza Gostynina. Został nim Leon Łebkowski. Pozostał na stanowisku do 20 III 1950 r., gdy Sejm zniósł w Polsce urząd wojewody, starosty, burmistrza i wójta.

2 IX 1949 – powstał Związek Bojowników o Wolność i Demokrację z połączenia 11 dotychczas istniejących organizacji kombatanckich oraz zrzeszeń więźniów obozów hitlerowskich, m.in. ze Związkiem Uczestników Walki Zbrojnej. Po roku 1989 Związek zaprzestał działalności, a w 1990 r. przekształcił się w działający po dziś dzień Związek Kombatantów Rzeczypospolitej Polskiej i Byłych Więźniów Politycznych.

VII 1950 – powołano Liceum Pedagogiczne w budynku Szkoły Podstawowej nr 2 przy ul. Józefa Ozdowskiego. Pierwszym dyrektorem był Edmund Musialik. Jednocześnie Szkołę Podstawową nr 2 przemianowano na Szkołę Ćwiczeń, w której praktyki mogli odbywać uczniowie Liceum Pedagogicznego .

XII 1950 – zorganizowano Towarzystwo Krzewienia Kultury Fizycznej z przewodniczącym Mieczysławem Chałasińskim.

1950 – założona została Szkoła Wieczorowa dla Dorosłych zwana również Szkołą Podstawową dla Pracujących. Umożliwiała ukończenie ostatniej klasy szkoły podstawowej w trybie popołudniowym. Pierwotnie mieściła się w budynkach Szkoły Podstawowej przy ul. Józefa Ozdowskiego, a od roku 1965 w nowo oddanej Szkole Podstawowej nr 3 przy ul. Józefa Bema.

1950 – zlikwidowano Państwowe Gimnazjum oraz Liceum dla Dorosłych, a w to miejsce powołano filię Liceum dla Pracujących w Płocku przy LO im. Marszałka Stanisława Małachowskiego. Pierwszym kierownikiem placówki została Anna Kowal Kowalów. Początkowo miała siedzibę w Szkole Podstawowej nr 1 przy ul. Józefa Ozdowskiego, następnie od końca lat 70. w Liceum Ogólnokształcącym im. Tadeusza Kościuszki.

1950 – Gostynin liczył 8084 mieszkańców.

1 I 1951 – wskutek reformy sądownictwa Sąd Grodzki przekształcono w Sąd Powiatowy, który, po reformie administracyjnej w 1975 r, uległ likwidacji.

1951 – założenie Państwowego Ośrodka Maszynowego w Gostyninie przy ul. Kolejowej.

VI 1952 – odbyły się II Wojewódzkie Mistrzostwa w Lekkoatletyce. Gostynin zajął trzecie miejsce.

1952 – powstanie Powiatowej Biblioteki Pedagogicznej ze zbiorów Liceum Pedagogicznego i Związku Nauczycielstwa Polskiego. Początkowo znajdowała się w budynku Inspektoratu przy ul. Moniuszki, następnie w dawnej oberży przy Rynku nr 16, od 1966 r. w Domu Kultury i od 1971 r. w Domu Nauczyciela przy ul. Wojska Polskiego.

1953 – powstanie koła łowieckiego „Gwardia”, które w latach 70. przyjęło nazwę „Bażant”. W 2010 r. skupiało 42 członków.

1953 – założenie Przedsiębiorstwa Produkcji Pomocniczej Budownictwa Terenowego przy ul. Płockiej, od 1967 r. z nazwą Gos-Bud. W 1978 wprowadzono nazwę Gostynińskie Przedsiębiorstwo Produkcji Elementów Budowlanych Budopol. Zakład miał od 1957 r. własną bocznice kolejową, żurawie wieżowe, wagę kolejową. Zbudował pięć bloków mieszkalnych dla 150 rodzin oraz 36 domków jednorodzinnych. W 1979 r. Budopol zatrudniał 720 osób.

1954 – przeniesienie targowicy z ulicy 18 Stycznia na ulicę Zamkową, a w 1960 r. na plac położony między ulicami Krośniewicką i Kościuszkowców.

1955 – w Gostyninie mieszkało 9 tys. ludzi, a miasto liczyło 700 domów mieszkalnych.

1955 – powstanie Gostynińskich Zakładów Przemysłu Terenowego. W 1977 r. w wyniku reorganizacji nazwano je Przedsiębiorstwem Produkcji Mebli Sklepowych WUTEH.

1956 – powstanie Miejskiego Przedsiębiorstwa Remontowo-Budowlanego, które w 1959 r. przyjęło nazwę Powiatowe Przedsiębiorstwo Budownictwa Terenowego. Kierownikiem był Kazimierz Ostrowski (1913–1986).

1956 – otwarcie dworca autobusowego przy ul. Bolesława Bieruta [dziś Jana Pawła II].

1957 – założenie Zakładów Sprzętu Instalacyjnego A-24 na terenie Gminnej Spółdzielni Samopomoc Chłopska przy ul. Kutnowskiej. W 1967 r. zmieniono nazwę na Zakłady Sprzętu Oświetleniowego Elgo [skrót wyrazów elektryczność i Gostynin]. W 1971 r. przyjęto nazwę Zakłady Sprzętu Oświetleniowego Polam-Gostynin, a zakład wszedł w skład Kombinat Techniki Świetlnej im. Róży Luksemburg w Warszawie. W 1980 r. „Polam” zatrudniał 3300 pracowników.

1957 – założenie oddziału PTTK W Gostyninie. Prezesem został Mieczysław Smolak. W 1966 r. z inicjatywy mec. Waclawa Kujawy (1914–1997) zbudowano pawilon przy ul. Wojska Polskiego z przeznaczeniem na siedzibę towarzystwa. W 1978 r. PTTK zrzeszało 350 członków.

1958 – powstanie Robotniczej Spółdzielni Mieszkaniowej „Przyszłość”, przekształconej w 1969 r. w Powiatową Spółdzielnię Mieszkaniową, a w 1975 r. w Spółdzielnię Mieszkaniową Lokatorsko-Własnościową, obecnie Gostynińska Spółdzielnia Mieszkaniowa. Do 2008 r. Spółdzielnia wybudowała 69 bloków mieszkalnych.

1 | 1959 – powstanie przedsiębiorstwa pod nazwą Miejski Handel Detaliczny. Biuro mieściło się „pod filarami” przy ul. Floriańskiej.

1960 – oddanie do użytku nowego budynku przedszkola przy zbiegu ul. Wojska Polskiego i Karola Świerczewskiego [dziś Legionów Polskich]. Obecnie mieści się tam Miejskie Przedszkole nr 2.

1960 – powstanie Zasadniczej Szkoły Medycznej Psychiatrycznych Asystentek Pielęgniarstwa dla Pracujących przy Szpitalu dla Nerwowo i Psychicznie Chorych. Szkoła działała do 1966 r.

18 VIII 1961 – powołanie Szkoły Rzemiosł Różnych. Dyrektorem został Władysław Maślowski (1932–1993). Zajęcia prowadzono w gmachu Liceum Ogólnokształcącym i w Szkole Podstawowej nr 1.

1962 – odbyły się obchody 675-lecia powstania Gostynina w powiązaniu z Rokiem Ziemi Mazowieckiej.

1962 – powstanie Ligi Obrony Kraju, wcześniej działającej pod nazwą Liga Przyjaciół Żołnierza. W 1981 r. skupiała 800 członków.

1963 – powstanie Koła PTTK Przyjaciół Ziemi Gostynińskiej w Warszawie z prezesem dr Barbarą Wardą (1912–1990), absolwentką gimnazjum w Gostyninie z 1931 r.

1963 – powstanie Poradni Wychowawczo-Zawodowej, od 1993 r. jako Poradnia Psychologiczno-Pedagogiczna mieszcząca się przy ul. 3 Maja 43.

1964 – założenie Towarzystwa Miłośników Ziemi Gostynińskiej. Pierwszym prezesem był Kazimierz Błaszczak. Liczyło ponad 90 członków. Towarzystwo zainicjowało wydanie pierwszej monografii Gostynina, wydanej w 1990 r.

1964 – odbyły się uroczyste obchody XX-lecia PRL. Wmurowano akt erekcyjny pod budowę osiedla „Parkowa”.

1964 – Gostynin liczył 9840 mieszkańców.

1 I 1965 – powstanie Powiatowego Ośrodka Sportu, Turystyki i Wypoczynku pod kierownictwem Teresy Szpotańskiej (1932–2018). W 1966 r. ulokowany został w Domu Kultury. Ośrodek sprawował pieczę nad gostynińskimi klubami sportowymi. W 1973 r. POSTiW umieszczono w budynku dawnych jatek przy ul. Floriańskiej. Kierownikiem został Jan Zieliński (1932–2011), który w latach 1965–1973 pełnił funkcję Przewodniczącego Prezydium Miejskiej Rady Narodowej. W 1977 r. POSTiW przeniesiono na teren stadionu. W 1975 r. przekształcony został w Ośrodek Sportu i Rekreacji.

I IX 1965 – oddano do użytku Szkołę Podstawową nr 3 przy ul. Józefa Bema.

1965 – przeniesienie bazaru handlowego z ulicy Mariana Buczka [Floriańska] na ulicę Bagnistą [dziś Termalna]. Istniał tam do roku 2011 r.

18 I 1966 – uroczyste otwarcie Powiatowego Domu Kultury przy ul. 18 Stycznia z udziałem ambasadora ZSRR. Budowa trwała od 1960 r. Pierwszym kierownikiem był Jan Matuszewski. W 1975 r. przyjęto nazwę Gostyniński Dom Kultury, a w 1990 r. Dom Kultury w Gostyninie. 18 II 2009 r. otrzymał nazwę Miejskie Centrum Kultury.

18 XII 1966 – oddanie do użytku Przedszkola nr 1 przy ul. Płockiej 10. Nowy obiekt miał zastąpić drewniany budynek znajdujący się przy obecnej ul. Jana Pawła II, gdzie mieściło się dotychczas przedszkole.

1966 – powstanie Przedsiębiorstwa Budownictwa Rolniczego przy ul. Płockiej.

1966 – założenie Społecznego Ogniska Muzycznego podporządkowanego Warszawskiemu Towarzystwu Muzycznemu, a od 1975 r. – Płockiemu Towarzystwu Muzycznemu. Ognisko prowadziła Janina Burakowska w Domu Kultury i działało do 1989 r. Jako prywatne koło muzyczne do 1991 r. prowadzone było przez Józefa Pakulskiego.

1966 – Kino „Warszawa” zostało przeniesione z remizy OSP do Powiatowego Domu Kultury.

1 I 1967 – powstało Miejskie Przedsiębiorstwo Gospodarki Komunalnej. 31 XII 1971 przekształcono je w Miejskie Przedsiębiorstwo Gospodarki Komunalnej i Mieszkaniowej.

1967 – powstanie Technikum Elektrycznego, które zostało umieszczone w miejsce likwidowanego Liceum Pedagogicznego w budynkach SP nr 1 przy ul. Józefa Ozdowskiego.

1967 – powstanie Wojewódzkiego Przedsiębiorstwa Handlu Meblami, Zakładu Urządzeń Radiowo-Telewizyjnych i Wojewódzkiego Przedsiębiorstwa „Konsumy”.

1967 – rozpoczęcie budowy osiedla położonego pomiędzy ulicami: Wojska Polskiego, Juliana Marchlewskiego, Tadeusza Kościuszki i Karola Świerczewskiego.

26 VIII 1969 – rozpoczęcie przez ks. Józefa Gerwatowskiego budowy nowego kościoła w parafii św. Marcina.

IX 1969 – oddanie do użytku świeżo pobudowanego kompleksu budynków przy ul. Polnej z przeznaczeniem dla Szkoły Rzemiosł Budowlanych, przeniesionej z Liceum Ogólnokształcącego. Budowa trwała od 1967 r. Szkoła obejmowała Technikum Budowlane i Zasadniczą Szkołę Zawodową, a następnie przyjęła nazwę Zespół Szkół Zawodowych im. Chorążego Ryszarda Konopki. 1 IX 2001 r. zmieniono nazwę tej szkoły na Gostynińskie Centrum Edukacyjne. Składały się na nie trzy rodzaje szkół: Technikum, Zasadnicza Szkoła Zawodowa oraz Uzupełniające Liceum Ogólnokształcące.

II 1970 – powołanie Pomaturalnego Studium Medycznego Pielęgniarstwa Psychiatrycznego w Zalesiu. W 1972 r. nazwano je Medyczne Studium Zawodowe Wydziału Pielęgniarstwa Psychiatrycznego, a w 1982 r. Medyczne Studium Zawodowe Wydziału Pielęgniarstwa Ogólnego.

1970 – zlikwidowano Liceum Pedagogiczne. W miejscu internatu szkoły mieszczącej się w dawnym dworze Higersbergerów w Ratajach umieszczono posterunek Milicji Obywatelskiej.

1970 – Technikum Budowlane uzyskało internat i warsztaty szkolne przy szkole. W 1974 r. pobudowano Dom Nauczyciela dla pracowników tej szkoły przy ul. Kutnowskiej.

1970 – powstał oddział zamiejscowy Zakładów Wytwórczych Przyrządów Pomiarowych Era w Warszawie przy ul. 18 Stycznia. W 1975 r. utworzono nową siedzibę przy ul. Płockiej, zmieniając nazwę na Zakłady Sprzętów Minikomputerowych „Mera”. W 1983 r. nazwa zakładu uległa zmianie na: Fabryka Mierników i Komputerów Era im. Janka Krasickiego Zakład Produkcyjny Gostynin. Był to trzeci pod względem liczby zatrudnienia zakład produkcyjny na terenie miasta. W latach 80. pracowało tam 620 osób. W latach 90. zakład przyjął nazwę: Zakłady Elektrotechniczne Era Zakład w Gostyninie. W 1991 r. zlikwidowano hale produkcyjne przy ul. 18 Stycznia.

1970 – uruchomienie w budynku Liceum Ogólnokształcącego im. Tadeusza Kościuszki Szkoły Podstawowej nr 4. Istniała tam do 1977 r.

8 XII 1971 – biskup płocki zgodził się na zmianę tytułu budowanego w Gostyninie kościoła na Najświętszej Marii Panny – Matki Kościoła.

1971 – utworzenie nowej zajezdni autobusowej przy ul. 18 Stycznia, która zastąpiła starą położoną obok poczty przy ul. Wojska Polskiego.

1971 – oddano do użytku Dom Nauczyciela z Biblioteką Pedagogiczną przy ul. Wojska Polskiego.

VIII 1972 – oddanie do użytku Bursy Międzyszkolnej przy ul. Józefa Ozdowskiego dla dojeżdżających uczniów LO i Technikum Elektrycznego.

1972 – likwidacja Szkoły Podstawowej nr 2.

1972 – umieszczenie na Placu Wolności „Pomnika Walki i Zwycięstwa” autorstwa Edmunda Majkowskiego oraz przeniesienie płyty z grobu nieznanego żołnierza usytuowanego na zbiegu ulic Płockiej i Bierzewickiej.

1972 – powołanie Szkoły Podstawowej nr 2 Specjalnej w części budynku SP nr 1 przy ul. Józefa Ozdowskiego.

9 XII 1973 – w miejsce dotychczasowych gromad przywrócono gminy, a na jej czele mianowano naczelników. Pierwszym Naczelnikiem Miasta Gostynina został Czesław Domżał.

1973 – uruchomienie w Ratajach zakładu Unitra-Zatra, który był oddziałem Zakładów Transformatorów Radiowych w Skierniewicach.

1975 – w wyniku reformy administracyjnej Powiatowy Ośrodek Sportu Turystyki i Wypoczynku przekształcono w Ośrodek Sportu i Rekreacji (OSiR).

I IX 1976 – Szkoła Podstawowa nr 2 Specjalna została przeniesiona z ulicy Józefa Ozdowskiego do dawnego dworu Higersbergerów w Ratajach.

1976 – sanatorium w Kruku zostało przekształcone w szpital ogólny z zachowaniem oddziału pulmonologicznego, z adresem Gorzewo, ul. Kruk.

1976 – oddanie do użytku magistrali ciepłowniczej ogrzewającej ulice: Józefa Bema, Wojska Polskiego, Osiedle XXV-lecia oraz Osiedle Juliana Marchlewskiego.

1 III 1977 – powołanie zawodowej Powiatowej Straży Pożarnej z siedzibą w pomieszczeniach OSP przy ul. Floriańskiej. OSP stało się odtąd jednostką prewencyjną.

III 1977 – z OSiRu wyodrębniono dział turystyki, a następnie powołano Wojewódzkie Przedsiębiorstwo Turystyczne w Gostyninie. Dyrektorem został Jan Zieliński. Funkcję tę pełnił do 1991 r.

1977 – oddanie do użytku Przedszkola nr 3 przy ul. Jarosława Dąbrowskiego [obecnie Armii Krajowej] zbudowanego przez Zakłady Sprzętu Oświatleniowego „Polam”.

1977 – powołanie Zakładu Opieki Zdrowotnej dla miasta Gostynina i dziesięciu gmin. W latach 80. XX w. ZOZ zatrudniał 70 lekarzy i 205 pielęgniarek.

17 IX 1978 – biskup płocki Bogdan Sikorski konsekrował nowy kościół w Gostyninie pod wezwaniem Najświętszej Marii Panny Matki Kościoła. Budowniczym i pierwszym proboszczem nowej świątyni był ks. kanonik Józef Gerwadowski. Budynki kościoła poewangelickiego na wzgórzu zamkowym opuścili księża i siostry pasjonistki, przenosząc się do nowej plebanii i nowego domu dla sióstr zakonnych.

1978 – nowym Naczelnikiem Miasta został Wiesław Suwalski.

28 VI 1979 – stadion otrzymał imię Janusza Kusocińskiego dla uczczenia jego pobytu w Gostyninie w 1933 r.

1979 – powstanie w Gostyninie filii Liceum Medycznego Pielęgniarstwa dla Pracujących w Płocku.

1979 – oddanie do użytku Przedszkola nr 4 przy ul. Jarosława Dąbrowskiego 4 [dziś Armii Krajowej].

1979 – utworzenie Gostynińsko-Włocławskiego Parku Krajobrazowego.

30 VIII–3 IX 1980 – odbył się pierwszy na terenie miasta strajk pracowników gostynińskiego PKS.

1980 – powstanie Gostynińskiej Grupy Plastyków Amatorów prowadzonej przez Pawła Tencera. Grupa organizowała wyjazdy, warsztaty, plenery, a ich prace były wystawiane podczas różnych konkursów plastycznych.

IX 1981 – w miejsce odwołanego Naczelnika Miasta Wiesława Suwalskiego wybrano Zdzisława Chojeckiego.

13–15 XII 1981 – internowanie gostynińskich działaczy „Solidarności”. Kolejne internowanie nastąpiło w dniach 30–31 VIII 1982 r. Wywieziono ich do zakładu karnego w Mielęcinie pod Włocławkiem.

1981 – powstanie Zakładowej Spółdzielni Mieszkaniowej Polam-Gostynin. Spółdzielnia liczyła 3350 członków. Zbudowała 19 budynków mieszkalnych.

1981 – powstanie w Gostyninie pięcioletniego Liceum Medycznego Pielęgniarstwa. Połączono je z LO, przyjmując ogólną nazwę Zespół Szkół Kształcenia Ogólnego i Medycznego. W jego skład wchodziło: LO, LO dla Pracujących, Liceum Medyczne, Liceum Medyczne dla Pracujących oraz Studium Medyczne. Szkoły te zlikwidowano w 1995 r.

7 III–21 VII 1982 – obchody 600-lecia nadania praw miejskich Gostyninowi przez Siemowita IV. Z tej okazji UM ufundował medal okolicznościowy oraz statuetkę. Przewodniczącym Społecznego Komitetu Obchodów był mecenas Wacław Kujawa.

VIII 1982 – nowym Naczelnikiem Miasta został Klemens Szyszka.

1982 – szkoła specjalna w Ratajach przyjęła nazwę Państwowy Zakład Wychowawczy, a w 1984 – Specjalny Ośrodek Szkolno-Wychowawczy w Gostyninie. W 1981 r. przejęła budynek po Urzędzie Gminy Rataje.

XII 1984 – oddano pierwsze mieszkania zakładowe ZSO Polam przy ul. Wspólnej.

XII 1984 – powstanie filii Miejskiej Biblioteki Publicznej przy ul. Płockiej 2A.

1984 – powstanie warsztatów szkolnych Technikum Elektrycznego przy ul. Kowalskiej.

1985 – uruchomienie drugiej oczyszczalni ścieków przy ul. Ziejkowej. Pierwsza przy ul. Kolonia wybudowana była w 1984 r.

25 VIII 1986 – nowym Naczelnikiem Miasta został Stanisław Olszewski.

2 XI 1986 – pożar Domu Dziecka nr 2 w Lucieniu. Wychowanków przeniesiono wówczas do Bursy Międzyszkolnej przy ul. Józefa Ozdowskiego.

1987 – z inicjatywy dyrekcji Specjalistycznego Psychiatrycznego Zespołu Opieki Zdrowotnej w Gostyninie przystąpiono do budowy zakładowych bloków mieszkalnych dla pracowników. Powołano też Zakładową Spółdzielnię Mieszkaniową Lokatorsko-Własnościową Zalesie. W tym też czasie wprowadzono nazwę dla osiedla Zalesie.

1 I 1988 – gmina Rataje została połączona z gminą Gostynin i miastem Gostynin w jedną jednostkę administracyjną. Powstał Urząd Miasta i Gminy Gostynin, a naczelnikiem został Stanisław Olszewski, dotychczasowy naczelnik miasta. Pozostał na urzędzie do reformy samorządowej z 1990 r.

V 1988 – powstanie Przedsiębiorstwa Robót Instalacyjno-Budowlanych Hydro-pol przy ul. Targowej 10 b.

18 V 1989 – powołanie w mieście Komitetu Obywatelskiego „Solidarność” z inicjatywy Zygmunta Gieruli i Jerzego Frydrysiaka.

1989 – w dawnej Bursie Międzyszkolnej przy ul. Józefa Ozdowskiego otwarto Państwowy Dom Dziecka.

1989 – powstało Koło nr 1 Związku Kombatantów RP i Byłych Więźniów Politycznych na czele z Józefem Gościckim (1915– 2016) oraz Koło nr 2 z prezesem Janem Gospodarowiczem (1935–2009).

1989 – otwarto nowo wybudowane Przedszkole nr 5 przy ul. Jana Kochanowskiego 2.

27 V 1990 – pierwsze w pełni demokratyczne wybory samorządowe w Gostyninie. Powołana w ten sposób nowa Rada Miasta Gostynina 7 VI 1990 r. wybrała na przewodniczącego Włodzimierza Ogłodzińskiego.

12 VII 1990 – Rada Miasta Gostynina wybrała w sposób demokratyczny burmistrza. Został nim Mirosław Jasiński.

1990 – powstanie Fundacji Ziemi Gostynińskiej z prezesem Andrzejem Kujawskim na czele.

1990 – wydanie pierwszej monografii Gostynina „Dzieje Gostynina i ziemi gostynińskiej” pod redakcją dr. Mariana Chudzyńskiego. Wydawcą było Towarzystwo Miłośników Ziemi Gostynińskiej z prezesem Janem Matuszewskim oraz Urząd Miasta Gostynina.

19 I 1991 – rozpoczęło się wydawanie dwutygodnika „Gazeta Gostynińska”. Wydawcą była Fundacja Ziemi Gostynińskiej powołana z ramienia Komitetu Obywatelskiego Solidarności. Pierwszym redaktorem została Jadwiga Zarzycka (1944–2014), nauczycielka języka polskiego w Zespole Szkół Budowlanych. „Gazeta” z przerwami wychodziła do 25 XI 2006 r.

1 VII 1991 – powstało Przedsiębiorstwo Energetyki Ciepłej przy ul. Kolejowej po likwidacji Wojewódzkiego Przedsiębiorstwa Energetyki Ciepłej w Płocku.

1 IX 1991 – otwarcie Szkoły Podstawowej nr 4 przy ul. Armii Krajowej. Na potrzeby szkoły zaadaptowano znajdujące się w tym miejscu dwa żłobki i Przedszkole nr 3.

IX 1991 – oddanie do użytku nowej siedziby Okręgowego Urzędu Poczтового przy ul. Wojska Polskiego.

22 XI 1991 – po rezygnacji Mirosława Jasińskiego z funkcji burmistrza Rada Miasta i Gminy wybrała Andrzeja Kujawskiego.

1991 – do Gostynina przeniesiono Sąd Rejonowy, zlikwidowany w 1975 r. Na siedzibę przeznaczono budynek przy ul. 3 Maja.

1991 – do Gostynina przeniosło się Przedsiębiorstwa Budownictwa Ogólnego i Zagospodarowania Terenów Zielonych Budrox z Sierpca. Firma wybudowała m.in. osiedle nad Zalewem przy ul. Zakładowej.

1 I 1992 – na podstawie decyzji Rady Miasta Gostynina z 1991 r. powołano Straż Miejską.

III 1992 – na skutek protestów mieszkańców wiejskich przeciwko łączeniu terenów wiejskich i miejskich w jednej gminie, zgodnie z rozporządzeniem Rady Ministrów z początkiem 1992 r. nastąpił rozdział Gminy i Miasta Gostynin. Nie doszło jednak do odrodzenia dawnej historycznej gminy Rataje, tylko utworzono jedną dużą wiejską Gminę Gostynin. Obie jednostki, Miasto i Gmina Gostynin działały wspólnie jeszcze do końca lutego 1992 r.

31 XII 1992 – likwidacja Państwowego Ośrodka Maszynowego przy ul. Kolejowej.

III 1993 – upadek Przedsiębiorstwa Produkcji Mebli [Gostynińskie Zakłady Przemysłu Terenowego WUTEH].

VII 1993 – ogłoszenie upadłości Przedsiębiorstwa Produkcji Pomocniczej Budownictwa Terenowego Budopol. W chwili upadku zatrudnionych było 340 osób.

1993 – ukazanie się nowego pisma w technice wydruku komputerowego w miesiącu – „Wiadomości Gostynińskie”. Wydawcą byli Regina i Tadeusz Łosiewiczowie, a od II 2000 r. Towarzystwo Promocji Ziemi Gostynińskiej.

8 IV 1994 – podpisanie Deklaracji o przyjaźni i współpracy pomiędzy burmistrzami miasta Langenfeld [Fredhelm Gorgens] i Gostynina [Andrzej Kujawski]. W Langenfeld zamieszkało po wojnie wielu uciekinierów niemieckich z Gostynina. Kontakty między miastami rozwijały się od 1965 r.

26 V 1994 – ogłoszenie upadłości Przedsiębiorstwa Budownictwa Rolniczego.

2 VIII 1994 – Andrzej Robacki został wybrany przez Radę Miasta Gostynina na urząd burmistrza Gostynina.

1 IX 1994 – oddanie do użytku Samorządowej Szkoły Podstawowej nr 5 przy ul. Polnej, wybudowanej przez Spółkę „Ragost”.

3 IX 1994 – biskup pomocniczy płocki Roman Marcinkowski poświęcił kaplicę przy ul. Polnej, mieszczącą się w dawnym domu rodziny Kaperskich.

1994 – oddanie do użytku nowej siedziby zawodowej straży pożarnej przy ul. Przemysłowej pod nazwą Strażnica Jednostki Ratowniczo-Gaśniczej Państwowej Straży Pożarnej.

1994 – powstanie przy Liceum Ogólnokształcącym filii Zespołu Oświatowo-Konsultacyjnego „Profesor” z Płocka. W ramach zespołu działało Studium Ekonomiczne, a w 1996 r. Studium Informatyczne. Były to szkoły policealne.

1994 – zorganizowanie Dni Ziemi Gostynińskiej, cyklicznej imprezy odbywającej się do 2014 r. W 2001 r. zmieniono nazwę na Dni Gostynina. Od 2005 r. miejscem obchodów był plac pod Zamkiem.

1994 – ukazał się pierwszy numer gazety katolickiej pod nazwą „Rozniecanie Ognia”, kolportowanej na terenie całej diecezji płockiej. Związana była z ruchem Odnowy w duchu Świętym. Redaktorem pisma została nauczycielka języka polskiego Janina Przygocka. W 1997 r. dołączono do gazety wkładkę pod nazwą „Wiadomości Parafialne”. W 2000 r. pismo otrzymało nazwę „W Duchu i Prawdzie” wydawane w cyklu comiesięcznym.

4 II 1995 – powstanie Związku Piłsudczyków i ich Rodzin. Prezesem został inż. budownictwa Stanisław Szatkowski (1912–1999).

18 X 1995 – ukazał się pierwszy numer „Głosu Gostynińskiego”. Wydawcą był Urząd Miasta Gostynina, a od 1 IV 1997 r. Samorządowa Agencja Wydawnicza, następnie spółka Gostynińska Agencja Wydawnicza i od 2006 – Fundacja Odbudowy Zamku Gostynińskiego. Funkcję redaktora objęła dr Barbara Konarska-Pabiniak. Pismo wychodziło do 14 XII 2009 r. Zastąpił je ukazujący się sporadycznie biuletyn miejski „Nasz Gostynin”.

23 X 1995 – miasto przejęło obiekty na wzgórzu zamkowym od ZSO „Elgo”.

X 1995 – oddanie do użytku sali sportowej dla SP nr 4 przy ul. Jarosława Dąbrowskiego [Armii Krajowej] zbudowanej przez firmę Budrox.

1995 – przy Liceum Ogólnokształcącym powstało Medyczne Studium Zawodowe Wydział Pielęgniarstwa. Funkcjonowało ono do 31 I 1999 r.

1995 – założenie Centrum Chrześcijańskiego Progresu zboru Kościoła Bożego w Chrystusie z siedzibą przy ul. Jana Pawła II. Założycielem był pastor Robert Górski.

I 1996 – powołano w mieście Urząd Skarbowy zlokalizowany w budynku dawnego Przedszkola nr 1 przy ul. Płockiej.

15 IV 1996 – oddanie do użytku nowej kotłowni miejskiej z kotłem fluidalnym przy ul. Kolejowej. Do 2004 r. zlikwidowano inne stare kotłownie węglowe.

3 VI 1996 – stanowisko burmistrza miasta objął Włodzimierz Śniecikowski.

30 VI 1996 – na Rynku odbył się pierwszy występ muzyczny pod nazwą „Koncert pod Ratuszem”. Impreza miała charakter cykliczny w porze letniej. Występowały wówczas lokalne zespoły muzyczne.

VI 1996 – wybudowanie śluzy gazociągu Włocławek-Gostynin-Kutno-Łódź w miejscowości Leśniewice, co dało początek gazyfikacji miasta. Do 2001 r. zbudowano 34 km sieci gazowej.

1996 – ogłoszenie przez „Głos Gostyniński” plebiscytu na Gostynianina Roku. Pierwszym laureatem została Danuta Żarkowska. Konkurs prowadzony był przez 10 lat.

1996 – zorganizowanie w Gostyninie spotkania żołnierzy Westerplatte, Hubalczyków oraz prezesa Światowego Związku Żołnierzy AK z delegacją niemiecką, na którą składali się marynarze Kriegsmarine, w tym celowniczy z pancernika Schleswig-Holstein, Martin Menzel. Podobne spotkanie niemieckiej Misji Pojednania odbyło się w Gostyninie 1 IX 2002 r. oraz w 2006 r.

21 VII 1997 – erygowanie drugiej parafii w Gostyninie pw. Miłosierdzia Bożego przy ul. Polnej. Projekt kościoła opracował Jan Lemański z Płocka. Pierwszym proboszczem i budowniczym kościoła był ks. Jerzy Ławicki.

11 XI 1997 – odsłonięcie popiersia Józefa Piłsudskiego w parku im. Marszałka Józefa Piłsudskiego.

1997 – Technikum Elektryczne oraz Zasadnicza Szkoła Zawodowa przeniosły się z ul. Józefa Ozdowskiego do nowego gmachu przy ul. Kowalskiej.

1997 – powołanie Gostynińskiej Wspólnoty Samorządowej z prezesem Włodzimierzem Śniecikowskim.

5 I 1998 – oddanie do użytku nowej siedziby ZUS przy ul. Płockiej.

III 1998 – powstanie chóru chłopięcego – Pueri Cantores Gostiniensis. Dyrygentem chóru został organista przy kościele parafii św. Marcina, Alfred Modrzyk.

VII 1998 – w szpitalu w Zalesiu otwarto pierwszy w Polsce zamknięty Regionalny Ośrodek Psychiatrii Sądowej. Dyrektorem został dr n. med. Ryszard Wardeński.

18–19 VIII 1998 – Miejski Zakład Gospodarki Mieszkaniowej przekształcono w Miejskie Towarzystwo Budownictwa Społecznego sp. z o.o. Do 2009 r. MTBS wybudowało 11 bloków mieszkalnych.

28 IX 1998 – otwarcie nowej siedziby Powszechnego Banku Gospodarczego, od 31 XII 1998 r. Grupa PeKaO SA – przy ul. Romana Dmowskiego.

5 XII 1998 – powstało Towarzystwo Przyjaciół Ziemi Gostynińskiej z prezesem Stanisławem Przedlackim, później jako Towarzystwo Promocji Ziemi Gostynińskiej. W latach 2000–2006 zajmowało się wydawaniem „Wiadomości Gostynińskich”, integracją organizacji społeczno-kulturalnych oraz instytucji lokalnych na terenie powiatu gostynińskiego.

31 XII 1998 – podpisanie „Aktu partnerstwa” podczas obchodów jubileuszu 50-lecia miasta Langenfeld przez Włodzimierza Śniecikowskiego i Magnusa Staehlera.

1998 – ZOZ przekształcony w Samodzielny Publiczny Zespół Zakładów Opieki Zdrowotnej obejmujący poradnię i szpital. Dyrektorem został lek. Marek Kiełczewski.

1998 – powstanie firmy Izolbet. W 2003 r. uruchomiono fabrykę suchych zapraw, a w 2005 r. fabrykę styropianu. W 2009 r. zakład zatrudniał 550 osób.

1 I 1999 – powstał powiat gostyniński składający się z pięciu gmin: Pacyna, Sanniki, Szczawin, Gostynin miasto, Gostynin gmina. Pierwszym starostą został Ryszard Górniak.

1 I 1999 – powołanie Niepublicznego Zakładu Zdrowotnego „Medicus” przy ul. 3 Maja. 21 X 2006 r. „Medicus” przeniósł się do nowej siedziby przy ul. Wojska Polskiego.

1 III 1999 – powstał Szkolny Związek Sportowy organizujący wspólnie z MOSiR imprezy i zawody sportowe.

VI 1999 – zaproszenie 60-osobowej delegacji z Langenfeld podczas obchodów Dni Ziemi Gostynińskiej. Powstało Stowarzyszenie Popierania Partnerstwa Langenfeld- Gostynin pod przewodnictwem Erny Funk.

1 IX 1999 – powstanie Gimnazjum nr 1 w miejsce dotychczasowej Samorządowej Szkoły Podstawowej nr 5 przy ul. Polnej oraz Gimnazjum nr 2 w miejsce

Szkoły Podstawowej nr 4 przy ul. Armii Krajowej. Był to pierwszy etap wcielania reformy oświaty zainicjowanej przez rząd Jerzego Buzka.

I 2000 – Szpital dla Nerwowo i Psychicznie Chorych przyjął nazwę Wojewódzki Samodzielny Zespół Publicznych Zakładów Opieki Zdrowotnej im. Profesora Eugeniusza Wilczkowskiego.

III 2000 – powołanie Fundacji na Rzecz Odbudowy Zamku Gostynińskiego.

27 VIII 2000 – uruchomienie nowego dworca PKS przy ul. Zamkowej.

9 IX 2000 – zbudowanie i oddanie do użytku miejskiej hali sportowej przy ul. Kutnowskiej obok Gimnazjum nr 1. Wykonawcą była firma Gospin.

XII 2000 – zamontowanie zegara na wieży ratuszowej sterowanego z satelity. O godz. 12.00 włącza się hejnał, który pierwszy raz został odtworzony 6 VII 1997 r.

III 2002 – po 90 latach działalności rozwiązano Spółdzielnię Spożyców „Gostyniak”.

VIII 2002 – Technikum Elektryczne, Zasadnicza Szkoła Zawodowa oraz otwarte w 1999 r. Liceum Ogólnokształcące przyjęły nową nazwę: Zespół Szkół nr 2 im. Marii Skłodowskiej-Curie (1867–1937), Polki, laureatki Nagrody Nobla w 1903 r. z fizyki i w 1911 r. z chemii. Przy szkole oddano jednocześnie do użytku nową halę sportową.

2002 – Gostynin miał 19 940 mieszkańców. Miejska sieć wodociągowa objęła całe miasto, a sieć kanalizacyjna 85 proc. miasta.

13 VI 2003 – otwarcie nowej siedziby Pogotowia Ratunkowego przy ul. Przemysłowej, obok budynku Powiatowej Straży Pożarnej.

2003 – nastąpiło przeniesienie szpitala z ul. 3 Maja do szpitala w Gorzewie.

2003 – w budynku LO im. Tadeusza Kościuszki powstała zamiejscowa sala wykładowa Wyższej Szkoły Społeczno-Ekonomicznej w Warszawie.

5 VI 2004 – Bank Spółdzielczy przeniósł się z ulicy Tadeusza Kościuszki do nowej siedziby na Rynku.

20 IX 2004 – otwarcie pływalni miejskiej pomiędzy ulicami Polną i Kutnowską zbudowanej przez konsorcjum Budrox i Hydropol.

2004 – oddanie nowej siedziby KRUS przy ul. Przemysłowej.

1 IX 2005 – otwarcie Szkoły Muzycznej I Stopnia w jednym ze skrzydeł SP nr 3 przy ul. Józefa Bema. Pierwszym dyrektorem był Jarosław Domagała.

1 IX 2005 – otwarcie I Liceum Ogólnokształcącego Płockiego Uniwersytetu Ludowego o profilu wojskowo-sportowym i policyjno-prawnym. Pierwszym

dyrektorem był Paweł Kaczyński. Szkoła w latach 2005–2017 funkcjonowała w budynkach Gimnazjum nr 1 przy ul. Polnej. Szkoła przyjęła imię Bohaterów Gostynina. W 2017 r. PUL został przeniesiony do dawnego budynku Gimnazjum nr 2 przy ul. Armii Krajowej.

IX 2005 – założenie Chóru Miasta Gostynina przy Miejskim Centrum Kultury. Kierownikiem i dyrygentem został nauczyciel muzyki Andrzej Sitek.

11 IV 2006 – Zakład Elgo został sprzedany firmie Brilux z Piaseczna. Pojawiła się nowa nazwa Elgo Lighting Industries. Zatrudniano tam 700 osób.

18 V 2006 – nadanie Miejskiej Bibliotece Publicznej imienia Jakuba z Gostynina, rektora Akademii Krakowskiej w roku akademickim 1503/1504.

25 VIII 2006 – otwarcie Domu Opieki Społecznej w dawnym budynku szpitala przy ul. 3 Maja. W chwili rozpoczęcia działania zamieszkiwało go 90 pacjentów.

2006 – powstanie drugiego zboru Świadków Jehowy. Pierwszy założono w latach 70. XX w. Odtąd funkcjonowały dwa: Gostynin Wschód i Gostynin Zachód.

12 III 2007 – zebranie założycielskie Gostynińskiego Towarzystwa Kulturalno-Naukowego. Prezesem został Jarosław Domagała. Celem Towarzystwa było wydawanie „Rocznika Gostynińskiego” z artykułami o tematyce regionalnej. Pierwszy tom „Rocznika” ukazał się w 2007 r.

30 VI 2007 – rozpoczęto na terenach przeznaczonych pod geotermię między ul. Bagnistą i Ziejkową prace wiertnicze w poszukiwaniu ciepłych źródeł. Zadanie to powierzono Przedsiębiorstwu Robót Wiertniczych i Górniczych w Warszawie, które istnieje od 1912 r.

14–15 IX 2007 – uroczyste obchody jubileuszu 100-lecia Liceum Ogólnokształcącego im. Tadeusza Kościuszki w obecności Marszałka Województwa Mazowieckiego, Adama Struzika.

14 X 2007 – w sali konferencyjnej Urzędu Miasta Gostynina miała miejsce inauguracja I roku akademickiego Wydziału Zamiejscowego w Gostyninie Wyższej Szkoły Turystyki i Hotelarstwa w Łodzi. Siedzibą szkoły stał się budynek Gimnazjum nr 1 przy ul. Polnej. Dziekanem Wydziału została dr Barbara Konarska-Pabiniak. Szkoła w lipcu 2010 r. nadała tytuł licencjata pierwszym gostynińskim absolwentom. 21 XI 2012 r. włączona została do Szkoły Głównej Turystyki i Rekreacji w Warszawie. Szkoła działała w Gostyninie do 2013 r.

21 X 2007 – odsłonięcie pomnika Jana Pawła II przed kościołem NMP Matki Kościoła. Pomnik został odlany z brązu według projektu Czesława Dźwigaja, profesora ASP w Krakowie.

2008 – zakończono prace wiertnicze w poszukiwaniu gorących źródeł na gostyńskich łąkach rozpoczęte w czerwcu 2007 r. Dowiercono się do głębokości ponad 2700 m, osiągając bardzo dobre wyniki, bowiem woda na tej głębokości ma temperaturę wrzenia, a po wypłynięciu na powierzchnię 82 stop.

23–24 V 2009 – pobudowanie stylizowanego na zamek hotelu połączonego z centrum kulturalno-konferencyjnym oraz Salą Kolumnową w dawnym kościele protestanckim, następnie kościele katolickim po desakralizacji świątyni.

27 VI 2009 – przeniesienie Pomnika Walki i Zwycięstwa oraz płyty z grobu Nieznanego Żołnierza z Rynku na plac przed Miejskim Centrum Kultury przy ul. Polnej.

23 X 2009 – Specjalny Ośrodek Szkolno-Wychowawczy w Gostyninie przyjął imię Jana Pawła II.

11 XII 2009 – otwarcie dwóch boisk „Orlik 2012” obok Szkoły Podstawowej nr 1 przy ul. Józefa Ozdowskiego i obok Szkoły Podstawowej nr 3 przy ul. Józefa Bema.

2009 – miasto liczyło 19 065 mieszkańców.

10 II 2010 – oddano do użytku obwodnicę Gostynina od strony wschodniej na drodze krajowej nr 60. Obwodnica ma długość 8,8 km i umożliwi omięcie Gostynina na trasie z Kutna do Płocka. Budowa trwała od 12 II 2008 r.

14 II 2010 – przy Wydziale Zamiejscowym WSTiH rozpoczął działalność Uniwersytet Otwarty. Rektorem został dr Andrzej Stasiak. Wykłady odbywały się w budynku Gimnazjum nr 1 przy ul. Polnej.

24 IV 2010 – otwarto nowoczesne Przedszkole nr 4 przy ulicy Armii Krajowej na miejscu poprzedniego, postawionego w 1979 r. przez ZSO „Polam”. Wykonawcą nowego obiektu była firma Inwest Bud z Płocka.

29 V 2010 – odbył się III Zjazd Absolwentów Liceum Pedagogicznego w murach dawnej szkoły przy ul. Józefa Ozdowskiego.

29 VIII 2010 – jubileusz 30-lecia powstania NSZZ „Solidarność” w Gostyninie.

22 I 2011 – nastąpiła zmiana na stanowisku prezesa Gostyńskiego Towarzystwa Kulturalno-Naukowego. Funkcję tę objęła dr Barbara Konarska-Pabiniak.

II 2011 – do Starostwa wpłynął wniosek spółki „Termy Gostyńskie” o wydanie pozwolenia na budowę Centralnego Parku Rekreacji, Balneologii, Turystyki i Wypoczynku. Do wniosku załączony został w czterech egzemplarzach projekt budowlany całego obiektu.

23 III 2011 – uroczysta promocja monografii „Dzieje Gostynina od XI do XXI wieku” pod red. Barbary Konarskiej-Pabiniak, wydanej przez Miejską Bibliotekę Publiczną im. Jakuba z Gostynina z funduszu Urzędu Miasta Gostynina.

22 VI 2011 – oddano do użytku kompleks boisk „Orlik 2012” na terenie Miejskiego Ośrodka Sportu i Rekreacji przy ul. Sportowej. Wykonawcą obiektu były firmy ZTZ Budrox i Polcourt SA.

28 IX 2011 – Rada Miejska podjęła uchwałę nadającą rondu na skrzyżowaniu ul. Targowej i Zamkowej imię patriotycznej Rodziny Higersbergerów.

2011 – oddanie do użytku Miejskiego Centrum Handlowo-Usługowego „Bazar” w budynkach dawnego Budopolu przy ul. Bierzewickiej, nazywanego popularnie Starą Betoniarnią. Budowa trwała od 3 XI 2010 r. Wykonawcą było konsorcjum Hydropol i Budrox.

28 II 2012 – otwarcie tzw. małej obwodnicy między ul. Zamkową a Jana Pawła II jako przedłużenie drogi wojewódzkiej nr 265, omijając Rynek. Długość obwodnicy wyniosła 0,6 km. Wykonawcami były m.in. gostynińskie przedsiębiorstwa: Budrox i Hydropol. Budowa trwała od 17 X 2007 r.

30 III 2012 – nadano „małej obwodnicy” nazwę „Aleja Stanisława Mikołajczyka”. Patron był przywódcą Polskiego Stronnictwa Ludowego i premierem Rządu na uchodźstwie w latach 1943–1944.

13–15 IV 2012 – w Gostyninie odbyła się uroczystość obchodów 10-lecia działalności Stowarzyszenia Popierania Partnerstwa Gostynin-Langenfeld. Do Gostynina przyjechała delegacja z Langenfeld na czele z Erną Funk, prezesem Stowarzyszenia.

16 VI 2012 – sesja historyczna w zamku gostynińskim na temat „400. rocznica więzienia cara Wasyla IV Szuskiego w Zamku Gostynińskim”. Jednym z referentów była dr Hanna Krajewska, dyrektor Archiwum Polskiej Akademii Nauk w Warszawie. Sesji towarzyszyła wystawa gostynińskich archiwaliów, występ Męskiego Zespołu Muzyki Cerkiewnej, a także inscenizacja ukazująca cara Wasyla i księżnę Jekatierinę Grigoriewą w strojach historycznych, wypożyczonych z Teatru Wielkiego w Warszawie.

24 VII 2012 – emerytowana nauczycielka, nestorka gostynińskiego szkolnictwa podstawowego, Anna Ciećwierz, obchodziła setną rocznicę urodzin. Uroczystość odbyła się w świetlicy Związku Nauczycielstwa Polskiego w Gostyninie.

19 XI 2012 – gostynińska regionalistka, dr Barbara Konarska-Pabiniak, została Laureatką XIII edycji konkursu Nagroda Marszałka Województwa Mazowieckiego.

XI 2012 – otwarcie Miejskiego Centrum Handlowego „Stara Betoniarnia” Sp. z o.o.

30 VIII 2014 – oddanie do użytku nowego domu modlitwy Świadców Jehowy – Sali Królestwa przy ul. Kolejowej. Poprzednia funkcjonowała od 1992 r. przy ul. Akacyjowej.

8 XII 2014 – nowym burmistrzem Gostynina w wyborach bezpośrednich został Paweł Kalinowski.

9 III 2015 – dr Barbara Konarska-Pabiniak została odznaczona w Warszawie Krzyżem Kawalerskim Orderu Odrodzenia Polski.

25 VII 2015 – w mieście odbył się I Gostyniński Jarmark św. Jakuba. Organizowany jest corocznie w lipcu w powiązaniu z odpustem parafialnym, jaki przypada w Gostyninie w dzień św. Jakuba.

VIII 2015 – nazwę kina „Warszawa” zmieniono na „Siemowit”.

1 IX 2017 – w związku z reformą szkolnictwa, Gimnazjum nr 2 zostało połączone ze Szkołą Podstawową nr 3, natomiast w miejsce Gimnazjum nr 1 przy ul. Polnej powstała Szkoła Podstawowa nr 5.

1 IX 2017 – otwarcie żłobka „Zaczarowana kraina” w Miejskim Centrum Handlowym Stara Betoniarnia przy ul. Bierzewickiej dla 40 dzieci.

21 IX 2017 – promocja „Gostynińskiego Słownika Biograficznego” pod red. Barbary Konarskiej-Pabiniak wydanego przez GTKN, zawierającego 530 biogramów osób zasłużonych dla Gostynina i okolic.

29 IX 2019 – dokonano uroczystego otwarcia ronda zbudowanego na skrzyżowaniu z ulicami Legionów Polskich i Tadeusza Kościuszki. Uchwałą Rady Miejskiej nr 85/XI/2019 z dnia 27 czerwca 2019 r. nadano nazwę Rondo Żołnierzy Niezłomnych.

10 X 2019 – otwarto kompleks handlowo-usługowy o powierzchni 2800 mkw. przy ul. Zamkowej. Budowę rozpoczęto 20 II 2019 r.

The book „Streets of Gostynin with history in the background” is the sixth volume published by Cultural and Scientific Society of Gostynin and continues the research of local history focused on the town of Gostynin and its region.

The book consists of four main parts. The first one describes the urban development throughout ages. It includes the oldest plans and maps of Gostynin made by Prussians geometers and found in the Central Archives of Historical Records in Warsaw. The second part is dedicated to the streets of Gostynin focusing on their history and includes the old images. The third part describes the modern residential areas with accompanied photos. Streets are appearing in the alphabetical order. The fourth part is calendar appearance of the most important facts of Gostynin within eleven ages. The final part is the bibliography, the street index and table of contents.

Gostynin as urbanized area is situated latitudinally and covers 731 hectares. Population of Gostynin is about 18 thousand. There are one hundred and twenty streets in Gostynin, including two roundabouts and sixty seven lanes in residential areas. Each of the street is marked according to states, regional and local road symbols and has historical explanation of their names. There are no historical records referring to names used under Prussian rules 1793-1806 or Russian rules. Among the typical Polish names there is long history of the following street names: Rynek (Market), Toruńska (Torun Street), Zamkowa (Castle Street), Zakościelna (Church Street), Krawiecka (Tailors Street), Stodólna (Barn Street), Smolary (Tar Street), Warszawska (Warsaw Street), Trakt Gąbiński (Gąbin Route), Szosa Płocka (Płock Road), Strzelecka (Shooting Street), Szosa Kutnowska (Kutno Road), Wesola (Joy Street), Żychlińska (Żychlin Street), Długa (Long Street), Poprzeczna (Cross Street). Many of them still exist. After 1918, when Poland regained the independence many streets were named after significant people or organizations in Polish culture and history. In times of Second World War 1939-1944 Germans changed the Polish names into German names. After 1945 there was strong stalinism and communism influence on street names. After 1990 with the fall of communism and arrival of democracy streets were renamed once again.

Every street in the book is shortly described and additional information could be found. The streets are associated with the most interesting buildings from historical and architectural point of view. People who are associated with mentioned buildings are part of the history of Gostynin and this book.

Authors count on the interest of local people living in Gostynin and coming from Gostynin, because every single man would find in the book part of themselves.

Źłumaczenie: **Marta Rzeźnik**

Das Buch „Straßen der Stadt Gostynin mit der Geschichte im Hintergrund“ ist schon die sechste Herausgabe der Gostyniner Gesellschaft für Kultur und Wissenschaft. Es bildet eine Forschungsfortsetzung über die Geschichte von Gostynin und seinem Region, die die Mitglieder der Gesellschaft seit Jahren durchführen. Es besteht aus vier Teilen. Der erste – präsentiert die räumliche Entwicklung von Gostynin über die Jahrhunderte. Dieses Kapitel enthält die ältesten, von preußischen Vermessern gemachten, aus den Sammlungen des Zentralarchivs für Historische Akte in Warschau stammenden Pläne von Gostynin. Der zweite Teil stellt die Straßen von Gostynin mit dem Schwerpunkt ihrer Geschichten dar. Er wurde mit alten Ikonographien illustriert. Der dritte Teil beschreibt die Gostyniner Wohnsiedlungen und ist durch zeitgenössische Fotografien ergänzt. In diesen beiden Kapiteln werden die Straßen alphabetisch zusammengesetzt. Den vierten, letzten Teil bildet der Veranstaltungskalender der historischen Ereignissen in Gostynin über elf Jahrhunderte. Das Ganze schließen die Bibliographien, das Straßenregister und das Inhaltsverzeichnis.

Gostynin ist auf einer Fläche von 731 ha breiten gelegen, die teilweise bebaut und urbanisiert ist, hat eine Bevölkerung von knapp 18 Tausend Einwohner und besitzt insgesamt 120 Straßen, darunter zwei Kreisverkehre und 67 Straßen in neun Wohnsiedlungen. Jede Straße hat ihre bestimmte Kategorie nach der Aufteilung in Bundes-, Landkreis- und Kommunalstraßen und ihre eigene Benennung, die ein eigenes Spiegelbild der historischen Geschichte der Stadt schafft. Aus der preußischen Zeit also aus den Jahren 1793–1806 und aus der Zeit der russischen Annexion sind keine Namen erhalten geblieben. Unter den typischen polnischen Namen gab es lange: Rynek (Marktplatz), Toruńska (Thornstrasse), Zamkowa (Schlossstrasse), Zakościelna (Hinter der Kirchstrasse), Krawiecka (Schneiderstrasse), Stodólna (Scheunenstrasse), Smolary (Teerbrennerstrasse), Warszawska (Warschauerstrasse), Trakt Gąbiński (Gąbinstrecke), Szosa Płocka (Plocker Weg), Strzelecka (Schuetzenstrasse), Szosa Kutnowska (Kutnoer Weg), Wesoła (Froehlichstrasse), Żychlińska (Żychinerstrasse), Długa (Langestrasse) und Poprzeczna (Querstrasse). Viele davon existieren noch. Nach der Wiederherstellung der Unabhängigkeit im Jahr 1918 wurden die Straßen umbenannt, sie bekamen den Namen der für das Land verdienten Personen oder der bekannten Organisationen als Patronen. Der deutsche Okkupant wollte in den Jahren 1939–1944 jede polnische Symbolik verwischen, indem er seine eigenen Helden auf die Straßenschilder einführte. Nach 1945 prägten Stalinismus und Kommunismus die Starssenbenennung. Ein weiterer Namensaustausch fand nach 1990 mit dem Fall des Kommunismus und des Wandels statt.

In dieser Arbeit gibt es unter jeder Strassenbeschreibung eine kurze Biographie oder einen informativen Verweis. Bei der Straßendarstellung wurden solche Objekte, die eine interessanteste Geschichte und Architektur haben, aber auch die mit diesen Objekten verbunden Menschen als ihre Einwohner oder ihre Besitzer, präsentiert.

Die Verfasser hoffen, dass das Buch das Interesse der Gostyniner Einwohner und der mit Gostynin in Verbindung stehenden Menschen weckt, weil jeder von ihnen hier einen Teil seines Lebens findet.

Tłumaczenie: **Elżbieta Szubska-Bieroń**

ARCHIWALIA**Archiwum Główne Akt Dawnych w Warszawie**

Komisja Rządowa Spraw Wewnętrznych, Zespół 191, sygn. 847, s. 331, Zespół 191 sygn. 845, s. 122.

Zbiory Kartograficzne 315-63, 45-15, 259-20, 268-26, 279-18.

Archiwum Państwowe w Płocku

Akta Miasta Gostynina. Zespół 820, sygn. 1,23,29.

Spuścizna po dr. Tadeuszu Trojanowskim, t. I–VIII.

Archiwum Federalnego Wydziału Ludwigsburg, sygn. B 162/7649, k. 331.**Akta Stanu Cywilnego USC w Gostyninie.****Mazowiecki Wojewódzki Konserwator Zabytków. Delegatura w Płocku**

Karty Ewidencyjne Obiektów

Plan sytuacyjny miasta Gostynina z 1895 r. sygn. G–2.

Sąd Rejonowy w Gostyninie. Wydział Ksiąg Wieczystych.**ŹRÓDŁA DRUKOWANE**

Bandurka M., Kołodziej M., Trela J., *Źródła do przemysłu włókienniczego Okręgu Łódzkiego w XIX wieku*, Warszawa 1966.

Bartoszewicz A., Bartoszewicz H., *Kartografia miast Mazowsza i ziemi dobrzyńskiej do końca XIX wieku*, Warszawa 2012.

Bazewicz M., *Atlas geograficzny ilustrowany Królestwa Polskiego*, Warszawa 1903–1907.

Chudzyński M., *Prawda i legenda o zamku gostynińskim. Car Wasyl Szujski więźniem gostynińskiego zamku (1611–1612)*, Płock-Gostynin 2007.

Danielska M., *Gminny program opieki nad zabytkami miasta Gostynina na lata 2019–2020*, Gostynin 2019.

Dzieje Gostynina i ziemi gostynińskiej. Pod red. M. Chudzyńskiego, Warszawa 1990.

Dzieje Gostynina od XI do XXI wieku. Pod red. B. Konarskiej-Pabiniak, Gostynin 2010.

Dzieje Mazowsza. Pod red. H. Samsonowicza, t. I, Pułtusk 2006.

Dzieje Mazowsza. Pod red. J. Szczepańskiego, t. III, Pułtusk 2012.

Dzieje Mazowsza. Pod red. J. Szczepańskiego, t. IV, Pułtusk 2010.

Dzieje Płocka. Historia miasta w latach 1797–1945. Pod red. M. Krajewskiego, Płock 2006.

Gajewski L., Górski I., Paderewska L., Pyrgała J., Szymański W., *Grodziska Mazowsza i Podlasia*, Wrocław 1976.

Galicka I., Sygietyńska H., *Katalog zabytków sztuki w Polsce. Dawny powiat gostyniński*, Warszawa 1975.

Gostyniński Słownik Biograficzny. Pod red. B. Konarskiej-Pabiniak, Gostynin 2017.

Gryszpanowicz P., *Leksykon nazw płockich ulic*, Płock 2016.

Gryszpanowicz P., *Urbanizacja Płocka*, Pułtusk 2019.

Grzybowski M.M., *Materiały do dziejów ziemi płockiej. Ziemia gostynińska*, Płock 2000.

Historia i współczesność elektroenergetyki na Mazowszu Płockim. Praca zbiorowa, Płock 1998.

Kalinowski W., Trawkowski S., *Uwagi o urbanistyce i architekturze miejskiej Królestwa Kongresowego w pierwszej połowie XIX wieku*, Warszawa 1956.

Kiryk F., *Żydzi w Małopolsce: studia z dziejów osadnictwa i życia społecznego*, Przemysł 1991.

Konarska-Pabiniak B., *Dzieje Ochotniczej Straży Pożarnej w Gostyninie 1879–1991*, Gostynin 1992.

Konarska-Pabiniak B., *Gostynin, Szkice z przeszłości*, Gostynin 2004, 2007.

Konarska-Pabiniak B., *Gostynińska Spółdzielnia Mieszkaniowa 1958–2008*, Gostynin 2008.

Konarska-Pabiniak B., *Szpital psychiatryczny w Gostyninie 1933–2018. Dzieje i współczesność*, Gostynin 2018.

Konarska-Pabiniak B., *Szkoła gostynińska. Sto lat w służbie oświaty 1907–2007*, Gostynin 2007.

Konarska-Pabiniak B., *Tradycja Mazowsza. Powiat Gostyniński. Przewodnik subiektywny*, Warszawa 2013.

Krzyżanowski A., Kumaniecki W., *Statystyka Polski*, Kraków 1915.

Kwaśniak P., *Plan miejscowy w systemie zagospodarowania przestrzennego*, Warszawa 2011.

Leoński Z., Szewczyk M., *Zasady Prawa budowlanego i zagospodarowania przestrzennego*, Bydgoszcz-Poznań 2002.

Mizerski W., *Tabele historyczne*, Warszawa 1996.

Niemiecy osadnicy w Królestwie Polskim 1815–1915. Pod red. W. Cabana, Kielce 1999.

Niewiadomski Z., *Planowanie przestrzenne. Zarys systemu*, Warszawa 2003.

Pacuski K., *Możliwość rycerstwa ziemi gostynińskiej w XIV i XV wieku*, Warszawa 2009.

Pazyra S., *Najstarszy opis Mazowsza Jędrzeja Świącickiego*, Warszawa 1974.

Sienkiewicz W., Olczak E., *Dzieje Polski – atlas ilustrowany*, Warszawa 2007.

Słownik geograficzny Królestwa Polskiego i innych krajów słowiańskich. Pod red. F. Sulimierskiego i B. Chlebowskiego, Warszawa 1881.

Słownik miejscowości Rzeczypospolitej Polskiej z oznaczeniem terytorialnym im właściwych władz i urzędów oraz urządzeń komunikacyjnych, Przemysł-Warszawa 1933.

Sto lat Szkoły Podstawowej nr 1 w Gostyninie. Pod red. E. Marciniak, Gostynin 2017.

Topograficzna Karta Królestwa Polskiego, Warszawa 1839.

Tuszyńska A., *Rosjanie w Warszawie*, Warszawa 1922.

Waluś K.J., Waluś J.H., *3 pułk strzelców w Gostyninie i Płocku*, Płock 2016.

Wąsicki J., *Opisy miast polskich z lat 1793–1794*, Poznań 1962.

Włodarski B., *Polska i Ruś 1194-1340*, Warszawa 1966.

Z dziejów płockiej elektroenergetyki. Pod red. J.B. Nycka., Płock 2019.

Zugaj L., *Gmina Gostynin – od pradziejów do współczesności*, Gostynin 2014.

CZASOPISMA

„Biuletyn Historii Sztuki” 1954.

„Deutsche Monatshefte in Polen” 1935/1936, 1937.

„Deutsche Wissenschaftliche Zeitschrift für Polen”, 1935.

„Echa Płockie i łomżyńskie” 1901.

„Echo” 1938.

„Ekonomika” 1916.

„Ekonomista” 1911.

„Gazeta Gostynińska” 1991–1995.

„Głos: tygodnik literacko-społeczno-polityczny” 1898.

„Głos Gostyniński” 1921–1922, 1927–1928.

„Głos Gostyniński” 1995–2009.

Jednodniówka z okazji 50-lecia Spółdzielni Spożyców „Gostyniak”, Gostynin 1963.

- „Mazowsze Płockie i Kujawy” 1926–1930.
- „Nasz Gostynin” 2010–2012.
- „Nasza Trybuna” 1977.
- „Nasze Korzenie” 2013.
- „Notatki Płockie” 1974, 2013, 2014, 2015, 2016.
- „Nowy Kalendarz Polityczny” na rok 1825.
- „Przegląd Pożarniczy” 1930.
- „Rocznik Gostyniński” t. I – 2007.
- „Rocznik Gostyniński” t. II – 2008.
- „Rocznik Gostyniński” t. III – 2012.
- „Rocznik Gostyniński” t. IV – 2016.
- „Rocznik Statystyczny Królestwa Polskiego 1913” 1914.
- „Rocznik Towarzystwa Naukowego Płockiego” 1983.
- „Tygodnik Gostyniński” 1929, 1930.
- „Wiadomości Gostynińskie” 1927.
- „Wiadomości z Ratusza” 1995.
- „Zapiski Ciechanowskie” 1977.
- „Życie Mazowsza” 1930.

MATERIAŁY NIEPUBLIKOWANE

- A. Janecka, Konrad II czerski, mps pracy magisterskiej napisanej pod kierunkiem prof. dr. hab. S.M. Zajączkowskiego, Uniwersytet Łódzki, Wydział Historyczny, 1994.
- E. Król, Historia Domu Kultury w Gostyninie 1966–1997, mps w posiadaniu Miejskiego Centrum Kultury w Gostyninie.
- J.H. Kumpf, Gostynin in den Jahren 1939 bis 1945 im Spiegel deutscher archivalischer Quellen, referat wygłoszony 2 VI 2014 r. w Gostyninie.
- T. Trojanowski, Zarys dziejów Gostynina (do końca XIX wieku), mps pracy magisterskiej napisanej pod kierunkiem prof. dr. S. Sosina, Uniwersytet Gdański, 1957.
- T. Trojanowski, Gostynin w latach 1815–1864, mps pracy doktorskiej napisanej pod kierunkiem prof. dr. A. Zahorskiego, Uniwersytet Warszawski, Wydział Historyczny, 1977.

FOTOGRAFIE

Fotografie pochodzą głównie ze zbiorów archiwum Gostynińskiego Towarzystwa Kulturalno-Naukowego, Gostynińskiej Spółdzielni Mieszkaniowej, Domu Dziecka nr 2 w Gostyninie, Nadleśnictwa Gostynin i osób prywatnych: Darii Banasiak-Błaszczyk, Andrzeja Bigusa, Lecha Borzyma, Macieja Dęboróg-Bylczyńskiego, Zenony Kado, Elżbiety Kocielnik, Barbary Konarskiej-Pabiniak, Krzysztofa Kopra, Małgorzaty Krawczak, Wiktora Lewandowskiego, Stefana Lipskiego, Sławomira Majewskiego, Jana Bolesława Nycka, Tadeusza Osińskiego, Elżbiety Przybyłowicz-Biały, Krzysztofa Sobaszka, Adama Stolarza, Ewy Swaton, Elżbiety Szubskiej-Bieroń, Pawła Tencera, Elżbiety Wyborskiej, Zdzisława Zdziarskiego.

SPIS TREŚCI |

WSTĘP	s. 5
ELŻBIETA SZUBSKA-BIEROŃ	
Rozwój przestrzenny Gostynina od XI do XXI wieku	s. 7
BARBARA KONARSKA-PABINIAK	
Ulicami dawnego Gostynina	s. 65
JOLANTA BIGUS	
Ulice i uliczki osiedlowe	s. 219
MAREK OSMAŁEK	
Z biegiem lat. Kalendarium	s. 269
SUMMARY	s. 313
ZUSAMMENFASSUNG	s. 314
BIBLIOGRAFIA	s. 315
INDEKS ULIC	s. 319

INDEKS ULIC |

AKACJOWA	220	KILIŃSKIEGO Jana	97
ARMII KRAJOWEJ	65	KLONOWA	222
BEMA Józefa	235	KOCHANOWSKIEGO Jana	223
BIERNACKIEGO Stanisława	256	KOLEJOWA	224
BIERZEWICKA	67	KOLONIA	98
BRONIEWSKIEGO Władysława	242	KONOPNICKIEJ Marii	225
BROWARNA	69	KOPERNIKA Mikołaja	244
BRZOZOWA	69	KOSTKIEWICZA Zygmunta	225
CHOPINA Fryderyka	243	KOŚCIELNA	99
CZAPSKIEGO Andrzeja	70	KOŚCIUSZKI Tadeusza	100
DMOWSKIEGO Romana	72	KOŚCIUSZKOWCÓW	108
DRZEWCE osada	76	KOWALSKA	109
DYBANKA	77	KRASICKIEGO Ignacego	110
DZIAŁKOWA	243	KRAŚNICA	254
FABISZEWSKIEGO Stefana	221	KROŚNIEWICKA	111
FLORIAŃSKA	80	KRÓTKA	238
GERWATOWSKIEGO Józefa	253	KUJAWY Wacława	112
GLINIANA	237	KUTNOWSKA	113
GOŚCINNA	250	KWIATOWA	234
GÓRNA	233	LANGENFELD	117
HIGERSBERGERÓW rondo	87	LEGIONÓW POLSKICH	117
HONOROWYCH DAWCÓW KRWI	253	LEŚNA	227
HUBALCZYKÓW	254	LIPOWA	227
IWASZKIEWICZA Jarosława	248	ŁĄKOWA	122
JAGIELLOŃCZYKA Kazimierza	221	MAKULIŃSKIEGO Stanisława	258
JANA PAWŁA II	89	MAŁKOWSKIEGO Andrzeja	255
JARMOLIŃSKIEGO Michała	257	3 MAJA	123
JASNA	244	MARCINKOWSKIEGO Jana	244
JAŚMINOWA	222	MAZOWIECKA	238
KASZTANOWA	222	MICKIEWICZA Adama	238

MIKOŁAJCZYKA Stanisława	139	SPÓŁDZIELCZA	180
MIKULSKIEGO Karola	258	STODÓLNA	180
MONIUSZKI Stanisława	140	18 STYCZNIA	182
MORENOWA	259	SZKOLNA	186
NAŁKOWSKIEJ Zofii	248	SZYDŁOWIECKIEGO Krzysztofa	229
NORWIDA Cypriana Kamila	245	ŚWIĘCICKIEGO Mieczysława	230
NOWA	239	TARGOWA	186
OGRODOWA	141	TERMALNA	187
OSTATNIA	142	TRELI Stanisława	259
OZDOWSKIEGO Józefa	145	WESOŁA	230
PARKOWA	147	WIERZBOWA	230
PIASKOWA	227	WILCZKOWSKIEGO Eugeniusza	231
PŁOCKA	148	WIOSENNA	241
POLNA	153	WITTEK Marii	256
POLSKIEGO CZERWONEGO KRZYŻA	245	WOJSKA POLSKIEGO	188
POPIEŁUSZKI Jerzego	156	WRZOSOWA	247
PRUSA Bolesława	228	WSPÓLNA	251
PRZEMYSŁOWA	158	WYSPIAŃSKIEGO Stanisława	231
RATAJE	158	WYSZYŃSKIEGO Stefana	197
REJA Mikołaja	249	ZACISZE	247
RYNEK	159	ZAKŁADOWA	202
SADOWNIKA Witolda	228	ZALESIE	252
SĄSIEDZKA	251	ZAMKOWA	204
SIENKIEWICZA Henryka	246	ZAZAMCZE	214
SŁONECZNA	240	ZIEJKOWA	216
SŁOWACKIEGO Juliusza	174	ZIELONA	217
SOLIDARNOŚCI	177	ZIEMOWITA	234
SOSNOWA	247	ŻABIA	218
SPACEROWA	240	ŻEROMSKIEGO Stefana	232
SPOKOJNA	241	ŻYTNIA	232
SPORTOWA	177		

GT
KN

ISBN 978-83-955144-5-6